

קובץ גליונות

בין הזמנים - חודש אב

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

קובץ מורחב: 3 ש' | A4 5 ש'

ויבלחט"א
מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א
מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א
מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א
מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א
מרן המשגיח
הגר"ד יפה שליט"א
הגאון הגדול
רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א
הגאון הגדול
רבי דוב לגדו שליט"א
מרן רה"י
הגר"ב"ד פוברסקי שליט"א

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל
מרן הגאון
רבי אריה פינקל זצוק"ל
מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
הגאון הצדיק
רבי ישראל אלי' ויצטרויב זצוק"ל
הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל
הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל
הגאון הצדיק
רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל
הגאון הגדול
רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל

יג' כ"ג אב תש"א
אנחנו מתפללים לך רבות
ועל ידיך נחיה ונצח
ועל ידיך נשגה ונשגה
ועל ידיך נשגה ונשגה
ועל ידיך נשגה ונשגה
ועל ידיך נשגה ונשגה
ועל ידיך נשגה ונשגה
ועל ידיך נשגה ונשגה
ועל ידיך נשגה ונשגה
ועל ידיך נשגה ונשגה

סדר תפילת הדרך
כת"י כפי שרשם רבנו מרן ראש
הישיבה שליט"א,
(נוסח זה קצת שונה מהמקובל,
וזו אשר קיבל מרבותיו)

זכות הלימוד בקובץ לעילוי נשמת האיש היקר שאול בן יוסף ז"ל אטיאס
נלב"ע י"ג מנחם אב תשע"ו תנצב"ה

ניתן לשלם על הקובץ גליונות במכשירי 'קהילות' ו'נדרים פלוס' בבתי הכנסת

לעילוי נשמת
רבי אלתר יוסף דב"ר ראובן חכחן
(קובלסקי) זצ"ל נלב"ע כ"ז אב
ולעילוי נשמת
לע"נ רבי ישכר ב"ר אפרים אנסבכר
זצ"ל נלב"ע א' אלול
תנצב"ה

לעילוי נשמת
ר' אברהם יהושע ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע ו' אב
תנצב"ה

לעילוי נשמת
ברוך ב"ר נסים ז"ל בן ברוך
נלב"ע ה' אב תשס"ז
תנצב"ה

לעילוי נשמת
אלדר בן משה
צילה בת משה
תנצב"ה

לעילוי נשמת
מרת בתיה עטיה בת שרה ע"ה
תנצב"ה

לרפואת
רפאל יצחק משה בן שבע
בתושח"י

חודעה ובקשה
המעונינים לסייע (בשעת הצורך) בהעברת
הקבצים,
ירשמו בחיוב למס' 072-2587402
ולחקיש 5 ואח"כ 4
הבקשה תשמע לכל הרשומים,
ומי שיוכל לסייע יצור קשר
במס' 053-3145900

כללי השתתפות במדור תיובתא (נמצא בסוף הקובץ)

- א. יש לשלוח את התשובות עד לתאריך י"ב אלול,
למייל: k.ailvernot@gmail.com
ב. יש לשלוח לפחות 4 תשובות מתוך 12.
ג. יש לציין שם מלא, כולל/ישיבה, כתובת ומס' טלפון.
ד. אפשר לעיין בספרים.
ה. שמות הזוכים יתפרסמו בקובץ גליונות

יישר כח

בהזדמנות זו נודה לכל אותם עמלי התורה אברכים
ובחורים אשר מסייעים במשך השנה להעברת והפצת
הקובץ ברחבי הארץ וזאת שלא ע"מ לקבל פרס. וכן
לכל מנהלי מוקדי ההפצה הדואגים לזכות את הרבים
מדי שבוע, ישלם ד' לכם שכרכם מהשמים וזכות הפצת
דברי התורה תעמוד לכם בזה ובבא.

זיכוי הרבים

לקראת זמן אלול אנו נערכים להגדיל את ההפצה בעוד
ערים ובתי כנסיות נוספים המעוניינים להיות אחראים
יצרו קשר ויקבלו קופסה + קופה מוכנה להפצת
הקבצים.

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900

ניתן לתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת ברחבי הארץ,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות
וכן בקו העדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 4311
ניתן להעביר גם לבנק מרכנתיל סניף 745 מס' חשבון: 45458

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 215 | שנה ד' | פרשת דברים | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

וכן כשנגזר שימות על ידי משה רבנו, לא הועילה לו גבורתו, ומשה הרגו. ושקר הסוס לתשועה.

צורת התוכחה

"אשר דבר משה אל כל ישראל" (דברים א,א) פרש"י אלו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרים אתם וכו' ולא השיבותם דבר, אלו היינו שם היינו משיבים אותו לכך כנסם כולם [בספרי כתוב היו אומרים אילו היינו שם היינו משיבים לו ד' וה' פעמים על כל דבר ודבר] וצ"ב הרי משה הוכיחם על דברים מציאותיים וכי היו מוכישים שלא עשו את העגל וכדו' ומה היו משיבים. אמנם כך רואים דכשמוכיחים אדם בפנ"ע התוכחה נראית לפניו יותר כמציאות. משא"כ כשומעים ע"י אחרים לא רואים את התוכחה כמציאות ואז אפשר להשיב על כל דבר.

סדר החטאים

"מול סוף" (דברים א,א) פרש"י על מה שהמרו בים סוף. הנה ים סוף היה בצאתם ממצרים. ואילו מש"כ קודם בפסוק בערבה פרש"י שהכונה למה שחטאו בבעל פעור בערבות מואב וזה ה' בסוף הארבעים שנה. וצ"ב למה משה לא הזכיר את המקומות כפי הסדר שאירעו הדברים? והנה לדעת ר' יוסי ביבמות (מ"ה ב) גר לא נענש על חטאים שחטא קודם שנתגייר וא"כ למה הוכיחם על מה שהמרו קודם מתן תורה? ובאמת באדרת אליהו מפרש ד' נסיונות היו קודם מ"ת לא נזכרים בפסוק דלא הוכיחם על זה מפני שגר שנתגייר קטן שנולד דמי עכ"ל. וזה לא כפרש"י ועי' בהקדמת השב שמעתתא בשם הגור ארי' דלא אמרינן על ישראל לאחר מ"ת שהם קטן שנולד דמי ועמש"כ באילת השחר סנהדרין ס"ח ב. ובדף ע"א ב' בתוד"ה בן נח. והנה אע"פ שלא כל הכלל חטאו בעבירות אלו, מ"מ כבר כתבנו (בפרשת כי תשא ל, י"ב ובפרשת שלה י"ד כ"ב) שדברים שפשוט לכולם שאסור לעשותם גם היחידים לא מעיזים לעשותם, ואם היו מהם עברו על זה, ע"כ שהדבר ה' רפוי אצל כולם ומשו"ה כולם נתבעים. ובאמת רוב הציבור ששמעו עכשיו את התוכחה לא היו בזמן שנעשו החטאים האלה ומ"מ תוכחה לכלל הציבור שייך גם בזה.

חכם גדול

"לא אוכל לבדי שאת אתכם" (דברים א, ט) פרש"י וכך אמר שלמה כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה אפשר מי שכתוב בו ויחכם מכל האדם אומר מי יוכל לשפוט וכו'. וצ"ב שהרי שלמה אמר כך כשביקש מהקב"ה חכמה, ואילו הפסוק שכתוב ויחכם מכל האדם נאמר לאחר שהקב"ה קיבל את בקשתו ומה הקושיא? וי"ל דהא אמרינן בברכות נ"ה א' דהקב"ה יהיב חכמתא לחכימין וא"כ גם מתחילה ה' חכם אלא שאח"כ הוסיפו לו עוד הרבה חכמה ומי שהגיע לוינתם מכל האדם ע"כ כבר ה' קודם חכם גדול ומשו"ה קשה קושיית רש"י, וראה במושב זקנים מבעה"ת.

איזהו דרך התוכחה?

"אלה הדברים" פרש"י, לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל.

יל"ע, האם משה דיבר אליהם ברמז, או משה דיבר גלויות והתורה כתבה ברמז? ובהמשך משה דיבר תוכחות מפורשות (עיין שפ"ח). וצ"ל, שזה הדרך לתוכחה. בתחילה בדרך כבוד. לעמוד לפניו ולהראות את המציאות כדי להכנס בדברים, ואז ניתן להם להתווכח גם על מציאות מפורשת!

הנהגת ה' עם האדם כפי מעשיו עם ה'

"באו ורשו" פרש"י, אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה, אילו לא שלחו מרגלים, לא היו צריכים לכלי זין. היינו, שהנהגה משמים עם האדם, היא לפי מעשיו. אם היו בוטחים בה' ולא שולחים מרגלים, היו נכנסים בדרך נס. וכיון שהלכו בדרך טבעית, הוצרכו לכלי זין. ובאמת גם עכשיו כבשו הרבה בלי כלי זין, חומת יריחו נפלה כשאמרו עלינו לשבח, וכן הרבה עיירות.

מי שאינם שומרי תורה ומצוות אומרים דברים עקומים להצדיק דרכם

"בשנאת ה' אותנו" אין הגיון בדיבורים אלו, הרי אם ה' רצה להמיתם, הוא יכול להמיתם במצרים, ולמה הוציאם ועשה להם את כל הניסים במצרים ובים סוף. אלא, כשחוטאים מדברים דברי שטות! וכש"כ רש"י, שהיו שונאים אותו רח"ל. [וכך רואים, דאנשים שאינם שומרי תורה ומצוות אומרים דברים עקומים כדי להצדיק דרכם].

הנהגת ה' גלויה, בהשגחה פרטית מתוך השגחה כללית

"ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלוך... כאשר ישא איש את בנו". תמיד ה' מנהיג את ישראל כך, אבל לא מתבוננים. ובהיותם במדבר היתה ניכרת הנהגתו בגלוי. הפסוק מתחיל בלשון יחיד וממשיך בלשון רבים. ועיין בעל הטורים, שלא היה הדרך בכולם שווה, אלא לכל אחד לפי מה שהיה צריך היה הענן נושא אותו, יש בגבוה ויש בנמוך, עכ"ל. ולכאורה כוונתו, שיש אנשים שטוב להם אויר ההר, ויש שטוב להם אויר בקעה. וכך היה הענן נושא את כל אחד ואחד לפי מה שהוא נצרך.

תשובה, עד לפני ה'

"ותשב ונתבכו לפני ה'". כל אדם נמצא לפני ה' תמיד. וכאן, לפי שעשו תשובה וניחמו על חטאתם (ע"פ הרמב"ן), וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, כמבואר ביומא פו.

סיפור ניסים הכרת הטוב, ריבוי כבוד שמים

"ויתנהו ה' לפנינו ונח אותנו" יתכן לפרש שניתן לפנינו, במה שהיכוהו. ועוד י"ל, שניתן לפנינו ועל ידי זה יכלו להתנו. והנה כל זה אירע לפני זמן קצר, וכולם ידעו הכל. ואף על פי כן, חזר משה לספר ניסים שכולם ידעו. משום שלספר ניסים שעשה, זה מהכרת הטוב. ועוד, במה שיותר מרבה, יש בזה כבוד שמים.

עוג, ללמדנו כי גם הגיבור נתון לגזירת ה'

"הנה ערשו ערש ברזל" תנא דבי אליהו (זוטא כד), פרסותיו היו מ' מיל. (עיין רשב"ם). והנה בודאי ה' עשה ברייה כזו משונה לאיזה תועלת? אולי ללמד, כי גיבור כזה היה צריך לשלוט על כל העולם, אלא כיון שנגזר עליו שישלוט רק בבשן, הוא שלט רק שם.

צער החורבן

סיפר רבנו שראה בכת"י האדר"ת בצואתו נפש דוד או' לד, וז"ל, חז"ל אמרו בברכות מא לידע אינש בנפשיה אם צדיק גמור הוא. בעונותי הרבים נסתפקתי על עצמי כמה פעמים. אמנם לקחתי לעצמי בחינה הזאת ואני רואה בעצמי סימני טהרה ויראת שמים הן תלאות רבות והרפתקאות שונות עברו עלי ל"ע והן הן הזקינה אותי בלא עת ילדים רבים נקטפו באביב ימיהם ל"ע. בכל זה אין דבר אשר יבואני לידי בכי תיכף כמו שמביאני זכרון ירושלים עיר קדשנו ובית תפארתנו גלות השכינה גלות התורה וגלות ישראל אשר ברגע התבונני במו זולגות עיני דמעות. ואמר רבנו שרואים בכת"י במקום הנ"ל סימנים של כתם גדול של דמעות שידרו מעיניו של האדר"ת בעת שכתב את הדברים.

ארגון תולדות ישורון

רשת מוסדות לדוברי רוסית

לעילוי נשמת

הגאון הצדיק רבי יצחק זילבר זצ"ל

- ראה דברי רבנו עליו בגליון פרשת דברים תשע"ו -

ומכבדים הם להזמין את הקהל הקדוש למעמד היארכייט

של מורנו ורבנו הגאון הצדיק רבי יצחק זילבר זצ"ל

מייסד "תולדות ישורון" ורבים של קהילות שומרי המצוות יוצאי ברית המועצות

שיתקיים אי"ה ביום ראשון אור לח' אב בשעה 19:00

באולמי תמיר (העגול) ירושלים

בתוכנית:

סיום הש"ס לזכר מורנו ורבנו הגה"צ רבי יצחק זילבר זצוק"ל

ע"י רבני ותלמידי ארגון "תולדות ישורון"

דבר ראשי הישיבות שליט"א:

הגאון רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון וחבר מועצת גדולי התורה

בנו ממשיך דרכו הגאון רבי בן ציון זילבר שליט"א נשיא תולדות ישורון

בניית הבית באש

רש"י בסוכה (מא, א ד"ה אי נמי) אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים שנאמר מקדש א' כוננו ידיו, והנה הרמב"ם (בהל' בית הבחירה) מפרש את כל מידות הבית וכו', ומשמע שזה דינים שצריכים לדעת איך לעשות, ולרש"י הרי המקדש ירד משמים. וי"ל דהא יש מצוה לבנות את ביהמ"ק ולכן צריך לפרש את הדינים ואם ירד מקדש מהשמים ירד.

והגר"פ בסה"מ לרס"ג מ"ע ג' הקשה מהפסוקים ביחזקאל שהראו איך לעשות את מבניית הבית לעתיד, וכתב דברמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד כתב שיבנה ע"י מלך המשיח, (ועי' בהקדמה לפיה"מ הובא בתו"ט ריש מידות).

והנה מדאומרים ב'נחם' כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה (עי' ב"ק ס' ב') משמע כהסוכרים שירד מהשמים. ובמדרש תנחומא כי תשא [אות יד] איתא ולעתיד אני אבנה את ביהמ"ק ותהי' מוקפת בחומת אש שנא' זכר"י ב' ט' ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש.

ובעצם הדבר מסתבר דאין הכונה שישאר אש גשמיית, דאיך יוכלו לגעת בכותלי אש, וגם האם זה נקרא בנין? ואולי המכוון שיהא לזה השגחה מיוחדת, ועי' ערוך לנר סוכה מא, א, אמנם הראוני בילקוט שמעוני זכר"י אות תקס"ט שכתוב: וכי מאחר שהאש מוקף לה מי יכול ליכנס בתוכה אבל לעתיד לבוא הצדיקים מהלכים בתוך האש כאדם שמהלך בחמה מפני הצנה והיא ערבה עליו, ואם אתה תמה בדבר זה בוא והסתכל בחנני' מישאל ועזרי' שבשעה שהשליכם בבוכרנאצר לתוך כבשן האש היו מהלכים בו כאדם שהוא מהלך בחמה מפני הצנה עי"ש, ובאמת יל"ע דהא האנשים הנזכרים היו בדרגה גבוהה מאד ומה ההוכחה לכולם, האם לעתיד כולם יהיו בדרגה זו). (אילת השחר בשלח טו, יז)

דברי חיזוק לבין המצרים

כל אחד צריך לחזק את עצמו מאד בכל השנה, ובפרט בימים האלה שהם ימי בין המצרים כתוב שאדם לא יעשה דבר היכול לגרום איזה ריעותא. ואפי' עד כדי כך כתוב בשו"ע סי' תקנ"א סעי' י"ח שבמים בין המצרים לא יכו התלמידים ומה הכוונה בכך? אין הכוונה חלילה וחס למכות קשות וחמורות אלא גם מה שנותנים מכות חינוכיות קלות איזו סטירה וכו' ואפי' גם זה לא יעשו בין המצרים כי איתרע מולא של כלל ישראל.

ולכן צריך להיזהר מאד שלא לעשות שום דבר רע בפרט במה שנוגע לזולתו, ובפרט בתשעת הימים ותשעה באב מאד צריך לראות שלא לעשות כל מיני דברים שיכולים לגרום צער לחבירו.

בכל השנה צריך להיזהר וכ"ש בימים אלה צריך כל אחד להיזהר וגם אחרי התורה באב בזמן שחלק גדול של כלל ישראל יוצאים מחמת עניני ריפוי לצורך החלמה וכל אחד עושה בשביל הבריאות, אבל סוף כל סוף במציאות יש ביטול תורה ולכן צריך מאד להתחזק.

ודוקא בזמן שכל כך הרבה אנשים אינם לומדים מפני סיבות שונות ולימוד התורה אז הוא בגדר מת מצוה כי בזמן שאין עוסקים במצוה היא נקראת מת מצוה, והיות שכלל ישראל בזמן הזה לומדים פחות מאד להתחזק לנצל את הזמן לתורה ויראת שמים ובכל מעשי המצוות ששייך לעשותם לכן מי שיכול ללמוד ומי שיכול לקיים מצוות צריך לעשות יותר מאשר תמיד.

וכל אחד ואחד צריך לנצל את הזמן דוקא לעלות, כי בזמן שאחרים אינם עושים זה הזמן הנכון לזכות והוא מקבל שכר כולם כי אם זה מצד מצוה אז הוא מקבל את השכר של כל אלה שלא יכולים ללמוד בזמנים ההם.

לכן כל אחד יראה לנצל את הזמן ויעשה חיזוקים בתורה ביראת שמים בתפילה בכל הדברים הללו צריך מאד להתחזק, והנה בזמנינו ענין האבלות על בית

המקדש רפוי מאד, ואפילו שמתקיימים הדינים שקבעו חז"ל בערב תשעה באב ובתשעה באב ונקוה שעל ידי זה אנחנו בכלל כל המתאבל על ירושלים מעל מקום בודאי כוונת חז"ל גם להרגיש האבלות בלב, ולא רק קיום ההלכות וזה לדאבוננו עזוב מאד וצריכים להתחזק בזה וכפי כמה שיתחזקו יהיה יותר שייך לומר כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

ויש להבין מה שאמרו חז"ל שאינו רואה בשמחתה? וכי הכוונה שלא יקום לתחיית המתים, הרי במשנה בסנהדרין (פ"א) לא כתוב שאדם שלא מתאבל על ירושלים אינו קם לתחיית המתים?

אלא דרגת השמחה מסתמא תהא כפי דרגת האבלות, אפילו המקיים הלכות האבלות אבל אם חסר לו בהרגשת האבלות יחסר לו בשמחתה, צריך להצטער על מה שאי אפשר להיות גבוה ברוחנותו שאין קשר עם הקב"ה שכל זה היה בזמן שבית המקדש היה קיים שהיו במדרגה יותר גבוהה בכל הענינים, וכמידת האבלות יזכה למידת שמחתה בכדי לזכות לשמחתה צריך להיות מהמתאבלים עליה.

בדרך כלל כפי כמה שאדם גבוה ברוחניות בתורה ובתפילה ויראת שמים ומידות טובות יש לו יותר שייכות להרגיש אבלות את צער הרוחניות, וכמה שיותר מגושם אז אומר שלום עלי נפשי ומרגיש רק גשמיות צריכים להרגיש געגועים שיהיה בית המקדש שזה יהיה מקור הששעה לבריאה ולכל אחד קרבה להקב"ה וכמה שיותר מתחזקים ברוחניות זה סיבה להשתייך יותר לענין של המתאבלים על ירושלים.

הקב"ה יעזור שבזכות שנתחזק נוכח ונראה שמחתה ושכל אחד ואחד מאלה שיתחזקו יזכו באמת להרבה תועלת להרבה השגה בתורה ויראת שמים להרבה השגה בלימוד התורה ויוכה כל אחד ואחד לכל טוב בכל המובנים שהקב"ה יעזור לו ולכל המשפחה שלו בכל טוב סלה. (שיח יוסף ח"א עמ' שכט)

דברי חיזוק בישיבת מאור התלמוד כ"ה תמוז תש"ס לעילוי נשמת הבחור שמואל יואל בן יבדלח"ט הגאון ר' צבי גרינהויז שליט"א

על ירושלים לא רואה בשמחתה?!! והאיך אנחנו מצפים? ומה נאמר, הנה בענין של אבלות הרי יש שני דברים. א' הצער על העבר, והשנית הרי רוצים בזה שהבן אדם יתעורר משהו, לא יספיק לבד לבכות, לבכות לבד זה עדיין לא מטרה אם לא יצא מזהו משהו. כמו שחז"ל אומרים בשבט אבילות, (דף ק"ו) אחד מן האחים שמת ידאג כל האחים. אחד מבני חבורה שמת ידאג כל החבורה, ומה נקרא ידאג. אם לדאוג סתם, מה יהיה לו מזה, ועל כרחך הכונה שבן אדם יחפש את הדרך שהוא הלך עד עכשיו, ולראות לתקן, כי אחרת מה זה לדאוג? האם מדאגה יהי' משהו, הרי יהי' רק צער, ומה יהי' לו מזה, ועל כרחך שבן אדם צריך לחפש דרכיו, ולתקן. יוצא שבכל אבילות, במיוחד באבילות של ירושלים, את התכלית רק לבכות, בודאי צריך גם לבכות, אבל צריך להיות מזה גי"ח תכלית, וצריך לדעת מה התכלית? ואי"ח הרי חז"ל אומרים... על מה בא החורבן, בית ראשון ה"י החורבן על ביטול תורה, בית שני על שנאת חינם, יוצא שהרי שכל אומרים כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו, אז מה שצריך, עי"כ הכונה שלא רק לבכות לבד, אלא צריך להוציא תוצאות שיגרום שעי"ז נוכל לזכות לבנין בית המקדש, ואז נזכה לראות בשמחתה.

אי"ח העיקר מה שנוגע לנו למעשה, על כרחך זה שני הדברים האלה, אמנם יש את כל התורה כולה לקיים, אבל מה שבעיקר בזמן הזה צריך לזכור, ועי"ז יהיה לנו הרבה זכויות לזכות ולראות בשמחתה, עי"ז שקודם כל - בני תורה שהעיקר שלהם זה "הפה" שבה של בן אדם הוא יכול לרכוש עולמות, כל מילה ומילה שבן אדם אומר תורה, יש לו שכר שעל זה כתוב "תלמוד תורה כנגד כולם". ואומר הגר"א (שנות אליהו פאה פ"א מ"א) שאפי' מילה אחת של תורה זה גי"ח כנגד כולם. והנפץ חיים הרי אומר שברגע שכל בן אדם יכול לדבר "מתאיים מילים", יוצא שמתאיים מילים אפשר לזכות. ואחרים זכויות שכל אחד מהם זה שוקל כנגד כולם. כל זה יכול לעשות ברגע אחד! ואי"כ במשך היום כמה יכול לזכות "ואצרות מלאים" זה מה שיש לבן אדם אפשרות לרכוש כזה רכוש גדול! ולא רק לו אלא גם לכל העולם, כי מה שיתוספו תלמידי חכמים לומדי תורה זה מכריע את כל העולם לכף זכות.

ובפרט בימים האלה, שמידת חז"ק מאד מתחזק, שחז"ל אומרים כל חרדיה השיגה בין המצרים, שאז אז זמן ח"ו שיש מידת הדין, ואפי' כתוב (שו"ע סי' תקנ"א סעי' יח) שאסור להרביץ לילד - אפי' מכה קטנה. למזה? כי מידת הדין שולט, אי"כ בזמן שיש מידת הדין שולט, מה שיש לנו לעסוק בעיקר, להתחזק מאד בלימוד התורה, דוקא בזמן הזה שזה כבר אולי במקומות אחרים חלש, אז זה הזמן שצריך מאד להתחזק בלימוד התורה, ומה שיותר יתחזק יש יותר סיכויים לכלל ישראל, כל כל הדברים האלה שבעולם, כל הצרות שיש בגויים ובין יהודים, הכל מסתובב כתוצאה מהחורבן. ועל זה התיקון הוא שיתחזקו בלימוד התורה.

וגם בדברים שבין אדם לחבירו. כי על שנאת חינם חרב בית המקדש השני, ובזה גי"ח צריך מאד להתחזק. ולדאבוננו דואים שדוקא בזמן הזה יש מאד גירוי לשנאה של אדם לדעהו ומחלוקות שנאות וכו', ובזה צריך מאד להתחזק.

ולכן כל אחד ואחד הרי יודע שהיצר בימים האלה אומר, שכבר חם, שסוף הזמן וכו', וצריך לדעת דאדברה כל רגע שיריחי זה אושר "ביל סוף". וכל אחד יודע שאי אפשר לומר שכולם מנצלים את הזמן כמו שצריך, ויש הרבה הרבה זמן! ואפי' מי שאפשר לומר עליו שהוא למד טוב אבל מ"מ אפשר לשפר, יש עדיין מה להשתפר, ולכן כל אחד שיתדל לנצל את הזמן עד כמה שבכחו [ולא יותר מכחו] לנצל כל רגע ורגע!

וגם בענינים של בין אדם לחבירו צריך מאד מאד חיזוק. שכל אחד יראה בזמנים האלה בפרט. להתחזק בזה שלא יהיה שנאת חינם. ומה זה שנאת חינם אומר רש"י (שבט (דף ל"ג) שאם על פי דין תורה היה לו מחוייב לשנוא אותו זה נקרא שנאת חינם. ואפי' אחד שיש עליו איזה טענות. מ"מ אם על פי דין תורה אין לו דין לשנוא אותו זה נקרא שנאת חינם, ולדאבוננו מצוי מאד שבן אדם עושה משהו לחבירו, בגלל מה, בגלל דברים קטנוניים, וזה כמעט כל אחד ואחד נכשלי! ובזה יקרב את האגולה, יקרב שנוכה לראות בשמחתה, כי מי יודע מי יזכה, הרי רק קצת אנשים יזכו לראות בשמחתה, כל מי שאינו מתאבל על ירושלים אינו זוכה ורואה בשמחתה. והאיך יבוא לידי ביטוי שיראה שהוא באמת רוצה לתקן את החורבן. עי"י שיתחזק בתורה יתחזק בבין אדם לחבירו. ונזכה שכל אחד ואחד יתחזק, והקב"ה יעזור שבקרוב נזכה לראות בשמחתה.

אנחנו עומדים בימי "בין המצרים". בין המצרים זה הזמן שמזכיר את כל העבר שהי' לכלל ישראל בבית המקדש. ובאמת אין לתאר מה שאנשים בדרות הקודמים, היו שופכים דמעות כמים על החורבן, על מה שהפסידו מהחורבן. לא רק על הצרות יש גי"ח מה לבכות, ועל דמם כי נשפך כמים, כתוב, ועל עם ה' כי נפלו בחורב. אבל על הבית המקדש כמה שהיו שופכים את הלב, מצער, צער על שחרב בית המקדש.

בימינו, בזמן האחרון לא נרגש, למרות שצרות לא חסר, ה' ירחם, כ"כ הרבה צרות, וזה הכל תוצאה מהחורבן, כי כל זמן שהיה בית המקדש קיים, היינו מאושרים! ובאמת אי אפשר לתאר את האושר שהיה לכלל ישראל בזמן שבית המקדש היה קיים. הם ראו - שכניה - ממש. בשלש רגלים באו ליראות את פני ה' אלוקיך, והיה נסי נסים, כמו שמצינו בירושלמי (פאה פרק ג, הלכה ז) שהיתה משפחה שהיו גרים על יד גויים והגויים חשבו שכשהיהודים ילכו לעלות לרגל, הם יקחו את כל מה שיש בבית. ובסוף באה המשפחה ומצאו את הכל, לא נחסר כלום, למזה? עמוד חמישם וסבבו את הבית ולא נתנו להיכנס. כאלו נסים היו, כל יהודי היה רואה נסים. וכן עשרה נסים היו במקדש, וזה היה אפילו בזמן בית שני. ובבית ראשון היה עוד יותר, ובבית שני אפילו שכבר נחסרו הרבה דברים אעפ"י עשרה נסים היו. וכמו כן "שמחת בית השואבה" כתוב בחז"ל מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו. וזה היה כבר בבית שני, הלא הזקן היה רוקן, וזה התלמידי חכמים, לא כל אחד היה ראוי לזה, רק החכמים הגדולים, הם היו עושים כי מיני דברים של שמחה.

וחז"ל אומרים שיונה הנביא קיבל רוח הקודש - נבואה, על ידי שמחת בית השואבה. את השמחה של בית המקדש שהיה ממלא את כל יהודי, לא רק בגלל שהיה להם טוב בגשמיות, אפי' לא... אלא להרגיש את העונג הרוחני שיש בהשראת השכינה, וזה היה גי"ח שמחה לכלל ישראל, שאי אפשר בשום ציור לתאר! ומה ששאי אפשר לתאר לבן אדם ציור של גן עדן. כי זה דבר רוחני כך אי אפשר לתאר איזה עונג שהיה לכלל ישראל בזמן שבית המקדש היה קיים. ועכשיו אחרי החורבן מלבד שאנחנו כ"כ, לא מרגישים אפי' שיש כ"כ הרבה צרות, אבל לכל הפחות היו צריכים ליזכר את הבית המקדש מבחינה זו, וגם זה החושים שלנו כאילו נסתמו, לא מרגישים כלום. נורא ואיום! למזה? כי הירידה של הדרות - הירידה הרוחנית, הא כ"כ עד שלא מרגישים שום טעם בדבר רוחני, מרגישים צרות, אבל לא מרגישים את הצרות של הרוחניות - של החורבן, של המקדש. אף אחד לא מרגיש! ובאמת כתוב בחז"ל כל שאינו מתאבל על ירושלים אינו זוכה ורואה בשמחתה. שנאמר, שישו איתה משוש כל המתאבלים עליה. על המתאבל על ירושלים זוכה ורואה שמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו זוכה ורואה שמחתה.

ומה נקרא מתאבל על ירושלים. האם מספיק כמו שחז"ל אומרים שמי שאוכל בשר בתשעה באב או מי שאוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת, נקרא אינו מתאבל על ירושלים. אי"כ האם בזה כבר יצאנו ידי חובה בזה, אם אחד לא אוכל בשר ולא שותה יין. וצם בתשעה באב, הוא כבר נקרא מתאבל על ירושלים? זה מספיק?!

מצינו בחז"ל הרבה יותר מזה, הגמ' אומרת בתענית (דף ל') אמר רב יהודה אמר רב. כך היה מנהגו של רבי יהודה ביום יארעי אילעי ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין תנור לכיורים [ופירש"י בין תנור לכיירים - מקום מנוול שבבית] ואולר ושותה עליה קיתוץ של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו. כך היה רבי יהודה ברבי אילעי, זה נקרא שהוא הרגיש תשעה באב. הרגיש את החורבן! אבל אנחנו לא רוצים לעשות מה שאנחנו לא מרגישים ככה. אם אחד יעשה את זה יהיה רב "חיקוי", וזה לא יהיה אמיתי, אבל אצלנו זה לא היה חיקוי, זה היה אמיתי. הוא הרגיש כמה מוטל לפניו והאזין היום כ"כ דרוקים אנחנו מזה.

אמנם צאים בתשעה באב, וכל אחד לא שותה יין בסעודה המפסקת, ולא אוכל בשר, ואפי' בתשעת הימים נזהרים שלא לאכול בשר, אבל סך הכל, "יחסר הלב", חסר הגשת החורבן, שנגרש את מה שחסר לנו את הרוחניות של הבית המקדש, זה חסר מאד! והנה חז"ל אומרים מי שאינו מתאבל משמע שיש חיוב להתאבל, מלבד מה שיש חיוב לצום יש חיוב אבילות. "להתאבל על ירושלים", שירגיש את האבלי! של חורבן בית המקדש, שירגיש את הרוחניות שחסר!

ולפי"ז האיך אנחנו מתפייא לביאת המשיח. הרי אנחנו לא נזכה לזה, כי כל מי שאינו מתאבל

נעילת הסנדל | באיסור נעילת הסנדל (בט"ב ויוהכ"פ) יתכן שהאיסור הוא לנעול אותם וללכת בהם, אבל לשוב במיטתו אולי לא שייך איסור נעילת הסנדל, שזה כמו שילבש מנעלים על היד. **חולה בסעודה מפסקת** | בשו"ע (סי' תקנ"ב סעיף א') כתוב ערב ט"ב לא יאכל אדם בסעודה המפסקת שאוכלה אחר חצות בשר ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין.

נראה פשוט דדין זה נאמר גם לחולה שאינו יכול להתענות בט"ב באב, דגם עליו נאמרו דיני סעודה המפסקת. [וראה להלן]

רשימות אחד מנכדיו שליט"א **משנכנס אב** | משנכנס אב ממעטין בשמחה (תענית כ"ט ב') וממעטין עד אחרי ט"ב [ועי' משנ"ב סי' תקנ"א סק"ב], ובנותן טעם להביא כאן מה ששמעתי מאמור"ר הגר"ש שליט"א שכשנאכל לשאול מרבנו בענייני עסקנות והנהגת הדור דברים שיש בהם ריב, דוחה הכל עד אחרי ט"ב באומרו שימי בין המצרים הם זמן של פורענות ולא עת לדברים כאלה, וכמו"כ בכל שנה בשבוע פרשת קורח ובפר' בחוקתי רבנו חושש מאוד בימים אלו מצרות ומחלוקות ומאוד נזהר אז ומרבה בתפילה ואומר שזה זמן מועד לפורענות. ופ"א בצעירותי בשבוע פר' בחוקתי נחלשתי וחליתי מעט, ורבנו חושש מאוד והתפלל הרבה ובס"ד נרפאתי מהרה.

ושמענו שרבנו אמר שנוהר בימי ספירה"ע ובשלושת השבועות ובשבוע שקוראים בו פ' התוכחה שלא ליסע נסיעות חוץ לעיר (אמנם בשנים האחרונות נוסע בשביל זיכוי הרבים ולכן לא מקפיד בזה). **שטיפת הבית וסעודת אירוסין** | מותר לשטוף הבית בתשעת הימים לכבוד שבת חזון עי' רמ"א סי' תקנ"א ס"ג. ברמ"א סי' תקנ"א ס"י ובסעודת מצוה כגון וכו' וסיום מסכת וסעודת אירוסין אוכלים בשר וכו' וצ"ע שסותר דלעיל ס"ב מבואר שאסור לעשות סעודת אירוסין, ועי' במשנ"ב (ס"ק ע"ד) שיישב בדוחק,

ובספר נפש חיה להגר"ר ראובן מרגליות מיישב שבגירסא ישנה נכתב "ס"א" והכוונה היתה על סיום מסכת וספרים אחרים והמדפיס טעה וחשב שהכוונה לסעודת אירוסין, ושמעתי מרבנו שאין מסתבר כלל ישוב זה והנכון דברי המשנ"ב.

רחיצה בים | בענין לרחוץ בים דעת מרן שעד ר"ח אין שום איסור בזה. אלא שמ"מ צריך להמנע מלילך בג' שבועות למקום סכנה. ולכן אין ראוי לרחוץ בים בג' השבועות.

רחיצה כשחם מאוד | אלו שמזיעים הרבה וחם להם מאד מדינא מותר להם להתרחץ בט' הימים כדי להוריד ללחוד הזיעה, אבל למעשה יש להם להחמייר כדי שיהי' שינוי בין ההנהגה בימי אבל אלו לכל השנה עי' רמ"א סי' תקנ"א סט"ז ובמ"ב ס"ק כ"א.

זמן הלבשה | אלו הלוכשים קודם ר"ח בגדים מכובסים כדי שיוכלו ללבשם אחרי ר"ח, מספיק ללבוש הבגד חמש דק', ואם לובש כמה בגדים זה ע"ג זה ילבש יותר זמן והשיעור בזה הוא שיראה הבגד משומש עי' שו"ע שם ס"ג [ובבית רבנו ג"כ נוהגים ללבוש הבגדים קודם ר"ח וכו']

טבילה בער"ש | הרגיל לטבול במקוה כל ער"ש יכול גם בער"ש חזון ורק בצונן. רבנו הוסיף שאם אין בצונן שלא יטבול בכלל ועי' משנ"ב סי' תקנ"א ס"ק צ"ה. אבל לא עם סבון וכו' במשנ"ב שם ס"ק צ"ו.

החלפת הבגדים | בער"ש חזון נוהג רבנו להחליף כל בגדיו לבגדים מכובסים מלבד בגד אחד ועי' הוטב במשנ"ב סי' תקנ"א סק"ב.

שתית היין בהבדלה | במוצ"ש חזון שותה היין בעצמו כי לא מצא קטן הראוי לשתות, דהנה במשנ"ב סי' תקנ"א סק"ע כ' ליתן לקטן שהגיע לחינוך (ויבין הברכה) אבל לא הגיע עדין להתאבל

על הירושלים, ותמה רבנו וכי יש קטן שמבין הברכות והגיע לחינוך אבל אין מבין שיש להתאבל. ומקושיא זו כל השנים שותה בעצמו יין הבדלה ולא נתן לקטן [אמור"ר הגר"ש שליט"א הוסיף שפעם הביאו לפני רבנו קטן שאמרו שהגיע לחינוך אך א"י להתאבל. ורבנו לא הי' נוח מזה כ"כ כי סבר שאין כזה דבר ומ"מ נתן לקטן לשתות]

חצות דערב ט"ב | מחצות היום עט"ב מפסיק רבנו מלימודו ועובר ללמוד דברים המותרים בט"ב הרבה שנים למד רבנו בחצות היום סוגי' דבר קמצא וכו' במס' גיטין בהנזיקין.

דעת רבנו דגם כשחל ט"ב בשבת או במוצ"ש יש להפסיק בחצות היום ללמוד (ועי' משנ"ב סי' תקנ"ג סק"י בשם הט"ז)

ואמר לי שהאוחז בסוגי' א"צ להפסיק ברגע שמגיע חצות אלא יגמור העניין שאוחז בו ועי' שו"ע סי' תקנ"ד ס"א.

סעודה מפסקת | בסעודה המפסקת יושב על כסא נמוך כל הסעודה וטובל הפת באפר עי' בשו"ע סי' תקנ"ב ס"ז ובמשנ"ב.

אמירת תהלים | נשים יכולות לומר תהלים בט"ב רבנו הוסיף שהחזו"א התיר לאחותו (הרבנית קניבסקי) לומר תהלים, וכנראה טעמו כי לנשים אין עוד מה לומר מלבד זה ויתכן שההיתר הוא רק לנשים ולא לאנשים עכ"ל רבנו. ועי' אילת השחר שבת קט"ב.

שינה בליל ת"ב | ליל ט"ב יושן על הארץ שנים רבות הי' רבנו ישן על הארץ ממש בליל ט"ב בלי מזון כלל, אבל בשנים האחרונות הזיק הדבר לבריאותו וישן על מזון. ומניח במקום הכר אבן עי' שו"ע סי' תקנ"ה ס"ב.

בבכי ובמתינות | ט"ב יושב על כסא נמוך ואומר קינות בבכי ובמתינות ובעיון ובד"כ מרוב יגונו וצערו הי' נמשך אצלו אמירת הקינות זמן רב ולא הי' מספיק לומר אפי' מחצית מהקינות. אמור"ר הגר"ש העיד שכל השנים הי' רבנו מתפלל בביכונ"ס, והי' אומר קינות בבכי רב וראו על פניו הצער והאבילות, ובשנים האחרונות שמתפלל בבית ומתפללים יחד איתו הרבה אנשים ומביטים על כל דרכיו הקדו' אומר קינות כמו כולם ולא כנ"ל, שכן כידוע אין רבנו נוהג מנהגיו הנשגבים כשאנשים עוקבים אחריו ואכמ"ל.

מצות ת"ת | לכאז' גם בט"ב יש מצות ת"ת והראי' שהי' מברכים גם בט"ב ברכה"ת ואומרים וצונו לעסוק בד"ת ועי' בכף החיים סי' תקנ"ד אות י'. [וראה הליכות שלמה עמוד תל"ח שלא כתב כן עיי"ש]

תפילה כותיקין | בט"ב מתפלל כותיקין וגומרים הקינות קודם חצות וגם השנים שבהם לא התפלל כל השנה ותיקין, בט"ב התפלל כותיקין. ואחר התפילה הולך לבית הקברות לכמה רגעים ומביט מרחוק אבל לא נכנס בין הקברים עי' שו"ע סי' תקנ"ט ס"י ובמ"ב.

מוצאי ט"ב | מוצאי ט"ב אחר ערבית נוטל ידיו כדי ונועל מנעליו ומברך שעשה לי כ"צ ועי' משנ"ב סי' תקנ"ד סק"ד. [ובס' מלא פי תהלתן עיונים בתפילה מובא: במעשה רב אות ח' מבואר דהי' מברך שעשה לי כל צרכי בת"ב ויוהכ"פ רק בלילה כשנעל מנעליו עי"ש והנה בשאר ברכות השחר לא כתוב דנהג לברך רק אם נתחייב בהם וכגון ברכת אשר נתן לשכוי דוקא אם שמע קול התרגול וכו' וכדפסק השו"ע סימן מ"ו סעיף ח' ולא שייך ברכה זו וי"מ דשאני זה כיון דמברכים שעשה לי כל צרכי ולכן צריך להיות במציאות ועוד יתכן לחלק דמה שא"ל לעשות ע"פ דין גרע ולכן א"א לברך שעשה לי כל צרכי בזמן שאסור לנעול מנעלים וגם דלכו"ע אסור היום בנעילת הסנדל ולא שייך שמברך על צרכי העולם משא"כ בברכות אחרות אע"פ שחסר אצלו המציאות י"ל שאפשר לברך]

במוצאי ט"ב עושה קידוש לבנה עי' רמ"א סי' תקנ"א ס"ח.

סעודה מפסקת | חולה או יולדת האוכלים בת"ב חייבים בסעודה מפסקת לכל דיניה וישיבה ע"ג

קרקע, דסעודה מפסקת אינה כדי שיוכל לצום אלא היא סעודת אבילות כמו בסעודת הבראה באבל [וכ"ה בהליכות שלמה מועדים ב' עמוד ת"ל]

טבילה בתשעת הימים | אמר רבנו בשם מרן הגר"ח ק"ש שליט"א בשם מרן החזו"א שמותר לטבול ט"ע בתשעת הימים.

והוסיף רבנו שבמקומות שכתוב שצריכים להתקלח לפני הטבילה מותר להתקלח בתשעת הימים לפני הטבילה.

ריקוד בשבע ברכות | אמר רבנו: לעשות מעגל בעלמא כמו שעושים רבים לאחר סעודת שבע ברכות מותר לעשות גם בג' שבועות בסעודת שבע ברכות וכן מותר אפילו בשבת דא"י חשיב ריקוד. **האם צריך לעמוד כשמברך על המגילה** | במשנה ברורה הלכות מגילה סי' תר"צ כתב דאף אם קורא את המגילה מיושב יברך ברכת המגילה מעומד משום שברכת המצות צריך שיהא מעומד, אמנם במגילת איכה אין צריך לעמוד בברכה, כיון שכך צורת קריאתה בישיבה על הקרקע.

קימה בפני חכם | יש אומרים שאין חיוב לקום בת"ב לת"ח או לזקן שעובר לפניו (גליין מהרש"א יור"ד סי' שע"ז בשם שו"ת שבני" ח"א סי' כ"ו) ואמר רבנו שלכאז' כיון שכולם באותו מצב בת"ב אינו דומה לאבל וחייבים לקום לת"ח, או לזקן, אמנם אבל בת"ב אבילותו שונה ואי"צ לקום כך.

מלאכה בת"ב | נוהגים שלא לעשות מלאכה ואפי' מלאכה קלה ושלא להתעסק במסחר מליל ת"ב עד חצות היום (שו"ע סי' תקנ"ד סכ"ז ורמ"א שם ומ"ב סקמ"א) ומלאכה גמורה אסורה אפילו לאחר חצות ואינו רואה סימן ברכה מהמלאכה ומהמעוה שהרוויח. (שו"ע שם) ואמר רבנו מ"מ לעושות קייטנה לילדים קטנים ומעסיקות אותם ועוזרות לאמהות לצום בת"ב אינם בכלל זה. (רשימות הגר"ב זילברברג שליט"א)

שיעור בהל' אבילות | מותר לומר שיעור בהלכות אבילות בת"ב.

העיקר שתלך יחפה | שח רבנו: דודי זקני ר' אליעזר זאב הי' מו"צ בקמניץ ושאלה אותו נכדתו האם מותר לה ללבוש בתשעה באב כובע על ראשה (כך הי' רגילות הנשים דשם ללכת עם כובע הוט על הראש) ואמר לה העיקר הוא שתלך יחפה. [ולא חשוב איזה כובע היא תלבוש]

הנהגות רבנו - מרשימות הרה"ג ר' אשר שטינמן שליט"א | בערב ת"ב תשס"ב הכינו לרבנו תבשיל לאכול ארוחת צהרים. ולא רק רצה רבנו לאכול, וטען שהרי אח"כ יאכל בסעודה המפסקת עוד תבשיל ונמצא שאוכל ב' תבשילין.

ושאלו הרי זה כמה שעות הבדל, ואמר שזב כבר אחרי מנחה, וחושש שזה כבר כזמן א', ולא אכל כלום מאחורי מנחה עד סעודה מפסקת.

ובעבר ת"ב תשס"ג היה ג"כ מעשה כנ"ל ולא הסכים רבנו לאכול אחרי מנחה. ובסוף אכל רק אחרי מנחה. ובסעודה מפסקת אכל רק פת ומים ללא שום תבשיל.

עשר דקות לפני השקיעה בדק רבנו שאין לו בפיו שירי מאכלו.

ובליל ת"ב רצה רבנו לישון על הריצפה. ממש ורצו להוריד את המזרון שרבנו היה יושן עליו ולא הסכים ואמר שזה שייך לעזרה למרפא וממילא אסור להשתמש בזה שלא כדרך הרגיל, ורק אחרי שהביאו את המזרון הישן שלו הסכים. ושם אבן על הכרית, וכך ישן. [וכן שיש שבועה על הרבנית ע"ה לא הסכים שיורידו את המזרון מטעם הנ"ל, והיה יושן על המזרון שלו על הארץ].

במוצאי ת"ב אחרי הצום שאלו אותו איך הוא מרגיש, ואמר הרי תפקיד הצום זה לחזור בתשובה ולזה עוד לא הגעת, תמיד דוחים ודוחים.

קריעה על החורבן | לגבי קריעה ברואה את הכותל, דעת רבנו שצריך זה רק אם רואה את הר הבית ואז חייב בקריעה, אבל כשרואה רק את הכותל אי"צ לקרוע וכן נוהג למעשה. (ועי' אגרות משה ח"ד סי' ע')

עולם הישיבות

ישיבת נחלת הלויים

הישיבה הוקמה ע"י האחים לבית טורפרביץ שליט"א בראשות הגאון רבי ישראל מאיר וייס שליט"א והמשגיח הגה"צ רבי אורי וייסבלום שליט"א

שיחת רבנו בישיבה

בעשרה בטבת תש"ס הגיע רבנו לראשונה לישיבת נחלת הלויים והמשגיח הרה"צ ר"א וייסבלום שליט"א ישב כל הלילה על השיחה ואח"כ מסר שיחה לבאר את דבריו. ראה בספרו הארת דרך עמ' צ"ד. [וכן הגיע רבנו לישיבה בה' דחנכה תשס"ג, ובח' אב תשע"ב]

בכנס בוגרים של הישיבה מוצש"ק ויגש תשס"ב אמר רבנו:

זה כנס של אלה שלמדו בישיבה במשך הרבה שנים. אני רואה שיש ב"ה קשר עם כל אלה שלמדו שם שכבר עכשיו הם רובם אברכים בכל זאת יש עדיין קשר עם הישיבה. וזה דבר שבאמת מאד נצרך. לא לאבד את הקשר עם המקום תורה, עם המקום שהוא ינק בימי צעירותו, את הרוחניות שלו.

ורצינו להביא דברים מה שלכאורה הם פשוטים, אבל חז"ל אומרים בפרשת ויצא (הובא ברש"י שם פסוק י"ז) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכו' וא"ת וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יחייב לביה להתפלל במקום שהתפללו בו אבותיו ומן השמים יעכבוהו? איהו עד חרן אז"ל וכו'. כי מטא לחרן אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו. יהב דעתי למהדר חזר עד בית אל וקפצה לו הארץ. עכ"פ רואים שיש ענין מיוחד להתפלל במקום שהתפללו בו אבותיו. אני לא יודע בשו"ע לא מוזכר כזה דין. ולא מצינו שיש חיוב אם בן אדם שעובר במקום שהתפללו אבותיו שיהא מחוייב להתפלל שם. ומה היתה התביעה על יעקב אבינו. ובאמת יעקב אבינו אח"כ ג"כ הסכים שלא הי' בסדר. ויהב דעתי למהדר ואז הקב"ה עזר שכשהתחיל ללכת עד בית אל בינתיים כבר קפצה לו הארץ. אבל מה הי' כאן מה הענין דוקא להתפלל. בשלמא אם הי' ענין להתפלל מצד שזה בהמ"ק אבל הרי לא נזכר מצד בהמ"ק, והרי עדיין לא ידע שזה מקום המקדש. שהרי אומר אח"כ ואנכי לא ידעתי, ואילו ידעתי לא ישנת, א"כ לא ידע שזה מקום המקדש ושיש בזה משהו מיוחד, רק ידע שבמקום הזה התפללו אבותיו. ומה יש בזה שהתפללו אבותיו?

ויש לבאר כך. בודאי שתפילה לא רק כמו שחושבים שזה רק כדי לבקש, אמנם בודאי יש סיכויים שהקב"ה ישמע את התפילה, ולפעמים כן שומע ולפעמים לא. ולפעמים מחצה, אבל הענין של התפילה מצד עצמה בפרט אצל האבות הקדושים, הי' שהי' בזה כ"כ קירבה להקב"ה שברגע ההוא שהתפללו היתה כ"כ עליה ברוחניות שלהם, שזה נתן להם כל החיים, לא רק עצם התפילה מה שמתפלל. עד שיהי' כ"כ התקרבות של השכינה שהי' בבחינה כזאת, ויעקב הבין את זה שזה לא סתם תפילה, וממנו מה שאברהם עלה ואחרי זה יצחק, אז אי אפשר לתאר איזה גדלות שהשיגו מהרגע שהתפללו.

במקום שהתפללו אבותיו, זה מקום שמשם יצא הגדלות שלהם, בבחינה מסוימת גם בלי זה הם היו גדולים, אבל זה הוסיף הרבה בגדלות שלהם, המקום שכ"כ התייחדו עם הקב"ה, שהי' השכינה ממש בדרגה הכי גדולה שיש בהתקרבות להקב"ה.

א"כ מקום כזה, רואים שאפשר כ"כ לעשות שטיגען כזה לעשות עליה כזו גדולה. ממילא הקב"ה אומר אה"נ אין שום חיוב להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, אבל מקום שהתפללו אבותיו, ומה זה התפללו, אצל האבות הקדושים, האבות הקדושים....

ובודאי שכל אחד קיבל משהו כאן, הוא עלה! והעליות האלה זה יתן לו לכל החיים. לכן יתברכו התפילה שלהם זה הי' כ"כ שהתבטלו להקב"ה, שזה מדרגה כ"כ גדולה, ועי"ז נהי' אברהם, וממילא יצא יצחק, ועי"ז יצחק יצא יעקב, עכשיו הוא צריך ג"כ להמשיך ולגדול בגדלות כזה כמו שההורים אברהם ויצחק עלו. ולכן כשנזכר אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי. ויהב דעתי למיהדר. לא שרצה סתם להתפלל, לומר שמונה עשרה, אפשר בודאי לומר שמונה עשרה

בכל מקום שהוא, רק שהמקום הזה הוא ראה ששם גודלים, אפשר כ"כ גדלות להשיג. וזה מה שהוא הבין, ועל זה היתה התביעה עליו בתחילה. מה שאנחנו רוצים לדעת, בן אדם במקום שהוא ראה שאפשר קצת להתקרב להקב"ה אז הוא צריך להיות תמיד. כל החיים שלו, צריך להיות לו קשר.

לכן טוב מאד עושים, כל אלה שרוצים כעת להיות מקושר עם המקום שבו עלו. כל אחד מסתמא, באיזה בחינה מסוימת, בודאי לא כמו האבות הקדושים לא מיני' ולא מקצתה, אבל כל עלי' שבן אדם עולה, צריך לייקר את המקום, ולשאוף שם להיות. הוא לא יכול להיות שם תמיד, אבל לכל הפחות שיהי' לו קשר. ומאד טוב עושים האנשים האלה שרוצים להראות את הקשר שיש להם עם המקום שעלו.

ובודאי שכל אחד קיבל משהו כאן. הוא עלה! והעליות האלה זה יתן לו לכל החיים, לכן יתברכו כל אילו שעושים את זה, והקב"ה באמת יעזור שימשיכו להיות קשר עם המקום הזה שבו עלו. ועי"ז ימשיכו את כל החיים שלהם, וגם יוצאי חלציהם. כולם ידעו שיש מקום שהם עלו, ומזה גדלו.

ה' יעזור שיגדלו עוד. והקב"ה יעזור לכל אלה שהם עכשיו בישיבה, אלה שהיו ואלה שעכשיו, שכולם יעלו ויצמחו לגדולים בתורה ויראה.

בזמן מלחמה

בימי המלחמה בשנת תשס"ו שנשארו בני הישיבה ללמוד בישיבה [ואמר רבנו ששם בישיבה יש ב' קיזו זה לפנים מזה ולכן זה פחות מסוכן לישאר שם], ושלח להם רבנו מכתב לחזקם.

בס"ד, אור לכ"ח תמוז תשס"ו לפ"ק. כ' ראש הישיבה הרבנים הרמ"ם דיישיבת נחלת הלויים ותלמידיהם הי' עליהם יחי'.

כידוע המצב במקומכם נורא, ותורה שלומדים בזמן זה היא מאד מגינה, וכמובן שבשעת האזעקה צריך לרדת למקום מחסה, אבל התורה שנלמדת ב"אף" היא מאד חביבה בעיני הקב"ה, ונאמן הוא לשלם שכר שכל א' יצליח להיות ת"ח גדול, ולא יאונה לו שום רע.

אהרן יהודה ליב שטינמן

ולאחר המלחמה הגיע רבנו לחזק את הישיבה ומסר שיחה ביי"א אלול תשס"ו.

מעלת הישיבה

פעם המליץ רבנו לבחור ללכת לישיבה זו ואמר שהמיוחד בישיבה זו, שהראש ישיבה ושאר רבני הישיבה גרים סמוך לישיבה וכל כולם נותנים מכוחם לישיבה כל הזמן ואין להם עסקים אחרים כלל מלבד הישיבה.

	יצא לאור קונטרס כאיל תערוג בעניני גלות וגאולה ניתן לרכוש במקומות הקבועים	גליונות ואתחנן עקב ראה ניתן להשיג אך ורק דרך "קובץ גליונות" ושאר קבצי העלונים
--	---	--

הודעה חשובה

בימים אלו בס"ד אנו עוסקים בשלבי עריכה מתקדמים של

ספר כאיל תערוג - גדולי הדורות

ובו ליקוט ממדור "יומא דהילולא" שהתפרסם בעבר בגליון אודות 70 מגדולי הדורות וכפי שסיפר מרן רבנו שליט"א אודותם. ובו גם פרק נרחב אודות חיי רבינו מהעיר בריסק עד הגיעו לעיר בני ברק, ופרק נרחב מתורתו של מרנא הגרש"ז ריגר זי"ע מלוקט מספרים שונים. מי שבידו דברים נוספים בענין נשמח לקבלם בימי בין הזמנים בלבד, כמו"כ הרוצים ליטול חלק בהוצאת הספר נא לפנות בהקדם למערכת.

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 216 | שנה ד' | פרשת ואתחנן | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

עדיין חביבים לפני ה'

"שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" (ואתחנן ו. ד) בשיחה למען הארגון "לב לאחים" בשידור ישיר לחו"ל אמר רבנו בתו"ד: והנה אחד מהדברים שצריך לחזק וזה מהדברים הכי חשובים, מה שידוע שהיה תמיד בכלל ישראל שהכי חשוב!

זה הענין של קריאת שמע "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". מה כתוב כאן? כתוב כאן שקבלת "מלכות שמים" צריך כל יהודי כל יום לקבל על עצמו כמה פעמים ביום! וזה מהדברים הכי חשובים שבכלל ישראל. כי בן אדם, כל זמן שהוא לא מקבל על עצמו מלכות שמים, חסר בכל ה"ידישקייט" שלו, ולכן שמע ישראל היה תמיד הדבר הכי חשוב! ויש הרבה אנשים שהם כ"כ רחוקים, שהם לא יודעים בכלל שיש מלכות שמים בעולם, ודבר זה מנסים להשריש בלב ילדי ישראל ואצל המבוגרים דבר ראשון "לקבל על עצמם מלכות שמים".

ונזכיר דבר אחד, מה שמוזכר דבר נורא! בספר אבודרהם [בענינים של קריאת שמע] וז"ל: כתב ר' אליעזר מגרמיזא (הוא בעל הרוקח, שידוע שהיה בעל רוח"ק והיה לו גילוי אליהו שלמד עמו, והי' אדם גדול מאד, אחד מבעלי התוספות). מפני מה נתן לישראל לייחד שמו של הקב"ה בלשון שמיעה - "שמע ישראל" (מה פתאום אמר הקב"ה שיאמרו בלשון שמיעה? "שמע ישראל". הרי שמע ישראל, זוהי לא כפי הכונה הנכונה שהרי לא מתכוונים שישמעו, רק שיקבלו ויבינו, ולא רק שמיעה, דוכי שמיעה לחוד זה מה שחשוב כאן?) ולא נתן בלשון הסכת ישראל או בלשון האזנה שכך פירושו של שמע, הבינו או השכילו שה' אלקינו ה' אחד. (ומפרש הטעם) משלו משל למה הדבר דומה, למלך שזמן כל עבדיו לסעודה, הושיבם בקתדראות של זהב (כמין כסאות של זהב) והעלה להם כל מעדני עולם על גבי שלחנות של זהב, והכין לעצמו שלחן אחד קטן של זהב, כמו שסדר לעבדיו (אותו הדבר כמו שעשה לעבדים) והעלה עליו מאותם המעדנים שהכין לעבדיו. (הכל בדיק כמו שעשה לעבדיו). אמר המלך, במה יהא ניכר שאני מלך? (האיך יכירו שאני אחת מכולם, שאני המלך) לך הבא לי שני כוסות של "מרגליות" שיש לי בבית גנזי. ושים אותם על שלחני, ובהם יכירו כל הנכנסים שאני מלך. (ובזה יראו שיש משהו אחרת מכולם. ובהם יהא ניכר שהוא המלך). הלך העבד להביא שני הכוסות, וכשהוציא הכוס הראשון מן התיבה, נפל מכסה התיבה ונשבר! נתרשלו ידיו של עבד. (שלא היה יודע מה לעשות). אמר המלך, ולמה העבד מעכב? (למה הוא מחכה) אמרו לו, אדוננו המלך, נשבר כוס אחד שבידיו. אמר להם, יבוא בכוס השלם ואשתמש בו, ויכירוני שאני מלך (אם אין שתיים, לכל הפחות שיהיה אחד ובכך יכירו שהוא המלך) והמלך זה הקב"ה, והעבדים אלו ישראל, שזמנם לסעודה בהר סיני, ביום מתן תורה, (וזה הסעודה, מה שנתן את התורה זוהי סעודה!) והשרה שכינתו עליהם, והם אמרו (שמות כ"ה ז') "נעשה ונשמע" (אלו הם ב' הכוסות, כוס אחד זה נעשה, וכוס אחד זה נשמע!) חטאו בעגל ואמרו (שם ל"ב, כ"ג) קום עשה לנו אלהים, ואבדו זכות של נעשה (ע"י שעשו את העגל).

אמר הקב"ה, במה שנשאר בידם, והוא זכות של "נשמע", (שזה נשאר עדיין, הנשמע!) בו יהיו מיחדים את שמי בכל יום, ותעמוד להם זכות לדורות. לפיכך נתן להם יחוד שמו הגדול בלשון שמיעה, עכ"ד.

אומר כאן הרוקח, דבר נורא! דבשעה שמזכירים "שמע" הקב"ה שמח מפני שנזכר שכלל ישראל עדיין טוב. יש לכלל ישראל עדיין מעלה, כוס אחד עוד נשאר - ה"נשמע".

אמנם ה"נעשה" התקלקל ונשבר, אבל הקב"ה הרי כ"כ אוהב את כלל ישראל, ואפי' אם רק מזכירים משהו מהאהבה שהקב"ה אוהב את כלל ישראל, יש כזו שמחה לפניו, ומבקש לכל הפחות שיזכירו תיבת "שמע" שבזה מרמזים על הענין הזה שנשאר ה"נשמע".

זה מה שצריך לטעת ולהשריש בלב של ישראל, לידע כי אנחנו עדיין חביבים אצל הקב"ה. ובה שמכניסים את כלל ישראל לאהבה לדעת

האיך הקב"ה אוהב אותנו, זה הרי מרומם אותנו והקב"ה שמח במה שאנחנו מתייחדים עמו וזוהי ההנאה הכי גדולה כשרואה שכלל ישראל מתקרבים ומתדבקים אליו, ומזכירים תיבת נשמע, שזה מזכיר את "הגעגועים" שהיו בשעת מתן תורה.

והנה בודאי כולנו יודעים שתורה זה "געוואלדיג" [זה הדבר הכי גדול] ואין שום דבר כ"כ גדול כמו תורה. אבל בכל זאת, כמו שהזכרנו קודם, מה שרואים יותר בחז"ל, עד כמה שמחשיבים את הענין של תורה, שזה יוצא מגדר הרגיל ואי אפשר לתאר בכלל! זה צריך להביא שיראו להכניס יותר ויותר אנשים "ביתר התלהבות", כדי שידעו להחשיב את התורה.

כנגד עישון הסיגריות

ונשמרתם מאוד לנפשותיכם.

דברים שאמר רבנו לת"ח א' כדי שיפסיק לעשן. הטענה הראשונה היא "למה אתה הולך לקנות סיגריות" ומה שלוקח מאחרים הרי זה רק יחידים, אבל כשאתה קונה, אתה מעשן בכמויות, כי כשיש בכיס כבר מעשנים... [וכמו שמספרים שבפולין הי' חוק שאסור לקנות י"ש בבוקר כדי שלא ישתכרו לפני שמתחילים לעבוד, ואם תטען מה יועיל עכשיו החוק, הרי הוא יכול לקנות אחר הצהריים וישאיר לבוקר, התירוץ הוא שאין כזה דבר כי אם יש אצלו י"ש, אין חשש שישאיר עד הבוקר... בלילה כבר לא יהי' זכר מזה], וכך גם כאן אם יש בכיס בסוף אין זכר מזה...

אני לא זוכר בכל משך חיי שעישנתי סיגריא, ובכל זאת אני לא יותר בריא מאחרים, ואני לא פחות עצבני מאחרים... יש לכם טעות, יש לי יצר הרע כמותכם, ואולי עוד יותר... ב"ה כל אחד הקב"ה נותן לו סייעתא דשמיא.

אם אתה רגיל לעשן עשרים סיגריות ליום, תעשן עשר, ואחרי כמה שבועות שתתרגל לעשר, תרד לחמש, ומחמש יהי' שתיים, ושתיים כבר לא יזיק לך. ולהפסיק באופן חד פעמי יותר קשה. העיקר הוא שיש דברים שהאדם שולט עליהם ויש דברים שקשה לו לשלוט, ובהם הרי האדם שולט על עצמו! המציאות היא וכך השכל מחייב שזה מזיק לבריאות, כיון שנעשה לו כתם על הריאות, ובשנים קודמות זה באמת לא הי' מזיק כי אנשים היו יותר בריאים, והכל הי' יותר קל, וכך יש הרבה דברים שנשתנה בגלל המציאות, תפסיקו לעשן!!

ה' יעזור שבזכות זה תלמדו יותר טוב, ותקיימו את המצוות יותר טוב, וממילא תחיו יותר טוב, ותוכלו לחתן את הילדים יותר טוב, הכל יהי' בסדר. ולא צריך לחשוב שזה כבר אבוד, והגוף כבר ניזוק, כי אם תפסיק, אחרי זמן קצר תרגיש יותר טוב, וכשמפסיקים לעשן מסתמא במשך זמן קצר הגוף מתנקח.

תקח את עצמך בידים! ולאט לאט, בהתחלה יהי' קשה אך לאט לאט יהי' יותר ויותר קל, עד שתפסיקו לגמרי.

טנא מלא ברכה

למעלת ידידנו הדגל העומד לימינו בכל עת - תלמיד ותיק של מרן רבנו שליט"א שרבות בשנים מסור להוצאת ספרי אילת השחר וימלא פי תהלתך,

הרה"ג ר' איסר זלמן שוב שליט"א

ומשפ' החשובה

לרגל אירוסי בתו תחי' עב"ג הבה"ח שלמה שטיינמן נ"י

בן לנכדו וחביבו של מרן רבנו שליט"א הרה"ג ר' נח צבי שליט"א, נכד הגאון רבי משה שטיינמן שליט"א

יה"ר שיזכו להקים ביתם על אדני התורה והיראה כתפארת המשפחה המפוארה ולראות דורות ישרים מבורכים בבנין עדי עד

לעילוי נשמת שאול בן יוסף גלב"ע י"ג מנחם אב

מקום ברכת האורח

מובא בשם הגרי"ז זצ"ל שצריך לברך ברכת האורח מיד לאחר אל יחסרנו ולענות אמן לאחר ברכת האורח, ולא לענות אמן אחר אל יחסרנו ודייק זה ממש"כ ברמב"ם הל' ברכות (פ"ב ה"ז) "ברכה רביעית צריך להוסיף בה ג' מלכיות וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל הבית כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא" וכו' הרי שזה חלק מברכה רביעית וכע"ז כתב גם באבן האזל (על הרמב"ם שם) עיי"ש. ויל"ע דהרמב"ם ממש"כ: ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה, וקשה לומר דזמן עניית אמן יהא תלוי כפי כמה שיוסיף בברכת בעל הבית, ועוד יל"ע דהרמב"ם בסדר התפילות לא מזכיר בברכת המזון את ברכת האורח, ואם זה נ"מ בדין ברכה רביעית למה הרמב"ם לא הביא שם בנוסח הברכה הרביעית את ברכת האורח.

והנה מדאמרינן בברכות (מו, א) דאורח מברך כדי שיברך לבעל הבית, משמע כהרמב"ם שזה המשך לברכה רביעית, דאל"כ אע"פ שאינו מברך ברהמ"ז הוא יכול ברכת האורח, אמנם באבודרהם נראה דאין זה שייך לברכה אלא זה כמו הרחמן עיי"ש. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה)

ספק אם בירך ברהמ"ז

בשו"ת רעק"א ח"א סימן ו'. מביא במי שנסתפק אם בירך ברהמ"ז דהדין דמברך מספק, אם יכול להוציא לאחר שהוא מסופק ג"כ בזה מדין ס"ס, ספק שמא המברך כתה הוא לא בירך עדיין, ואת"ל בירך שמא השומע ממנו ג"כ כבר בירך עכ"ה.

יל"ע אם ספיקו הוא דלכתחילה יעשה כן או לענין דיעבה, ואולי אף לכתחילה יש סברא דעדיף שאחד יכנס לספק ברכה לבטלה ולא שניהם יברכו ויכנסו לספק ברכה לבטלה.

ובעצם הדבר דפשיטא להגרע"א וכן מבורר מהאחרונים שהביא בהמשך דבריו, דס"ס מהני לפטור ממצוה יל"ע בזה דמה שמצינו להקל בספק ספיקא הוא להתיר ספק איסור, אבל מנא לן דס"ס מהני שיפטר מלקיים מצוה מספק.

ויש להוסיף דהנה למשל בספיקא דרבנן כשיש לאחד ספק אם קרא פרשה שני' של קריאת שמע הואיל והוי ספק דרבנן אינו צריך לקרות מספק, אך מ"מ אם כלפי שמיא גליא שלא קרא פרשה שני', הרי לא יקבל שכר, כיון שלמעשה לא קרא. וא"כ בספיקא דאורייתא דמחוייב לחזור ולברך, מנ"ל דכשיש ס"ס פטורו כיון שיכול להיות שיפסיד את המצוה אם באמת לא יצא עדיין, שזה יכול להיות פטור מעונש אבל לא נעשה בזה עדיין קיום מצוה.

הערה אחרי ברכת המזון

כמה מופלא הדבר לראות כמעט כל שבת אחר ברכת המזון רבינו מעיר איזה הערה, שכן דרכו של רבינו כל דבר שאומר ברכה או זמירות חושב על הדברים בעיון. ונדפסו זמירות שבת קודש אילת השחר עם ביאורים והערות על ברכת המזון.

ברכת המזון מתוך ברכון

(כסלו תשע"ה) אברכים שואלים רוצים לעשות דבר חזוק לזכות חבריהם שיפקד בוש"ק, אמר רבינו שמרן הרב שך זצ"ל היה אומר לברך ברכת המזון מתוך ברכון.

ורבנו שליט"א מקפיד מאוד בזה לומר ברכת המזון מתוך ברכון או סידור [ומחזיקו בידיו ולא מניחו על השולחן מחשש תולעי ספרים]

נוסח הרחמן

שמעתי מרבינו שאומר בהרחמן הוא יברך וכו', את יוצאי חלצי וחיווגם, דהא הזרים שבאו למשפחה לא כלולים בזרע. (כ' צדיק כתמר יפרח) [א"ה מרן הגרמ"ק מאד נהנה מכך]

בונה ירושלים

בברכת ירושלים בברהמ"ז אומר בונה ירושלים אמן משמיט תיבת ברחמי ואומר בנשימה אחת תיבת

אמן כנוסחת הגר"א.

בדרך כלל לא אמר בשבת הרחמן והי' מסיים הברכה אל יחסרנו ובשנים אחרונות לפעמים אומר עד הסוף וסיפר מהגר"ז שנהג כד' הגר"א לא לומר הרחמן בשבת עד שפעם שהה באכסניא וחמותו ששהתה שם תמנהה היתכן שאינו אומר הרחמן ומאז החל לומר אף בשבת.

ונראה לכאורה שכן מנהג רבינו כשאחר עמו שעוקב אחריו אומר עד הסוף.

אכל מזונות או פירות מז' המינים ונתחייב בברכה מעין ג' ואכל פרי או שתי משקין שברכתו בורא נפשות איזה מהן יברך ראשון?

המ"ב בסי' ר"ב סי"א בביה"ל ד"ה ברכה אחת הביא בשם הפמ"ג דיברך המעין ג' קודם דהיא חשובה.

ויל"ע בזה דהנה המג"א בסי' קס"ה סק"ג כתב בשם המהרש"ל בתשובה סי' צ"ז דמי שאכל ונתחייב בברכה אחרונה והטיל מים ונתחייב באשר יצר, מברך תחלה אשר יצר דהיא תדירה ותדיר קודם והביאו המ"ב בסי' ז' סק"ב, והגרעק"א שם בסי' ז' ס"א נסתפק אם הטיל מים קודם ברהמ"ז מה קודם האם אשר יצר קודם תדיר עדיף, או ברהמ"ז שהוא דאורייתא קודמת דאפשר דדאורייתא לגבי דרבנן הוי כמו מקודש, ותליא באיבעיא דהש"ס בזבחים "תדיר ומקודש מה עדיף" ופסק הרמב"ם יכול להקדים מה שירצה ונשאר בצ"ע לדניא, ועי' בצל"ח בברכות ריש פרק אלו דברים דף ג"א ע"ב שכתב דמצוה דאורייתא כנגד תדיר הוי בגדר תדיר ומקודש, ועי' בשאג"א סי' כ"ב שחולק וס"ל שאין דין קדימה של דאורייתא לגבי דרבנן, שדרבנן לגבי דאורייתא הוי כמו מידי דרשות ואפשר להקדים עשיית מידי דרשות לפני קיום מצוה דאורייתא. ולהלכה יברך קודם אשר יצר, חדא דאפילו אי ברהמ"ז חשיבא מקודש מ"מ הוי בעיא דלא איפשיטא אי בתדיר ומקודש יקדים למקודש ופסק הרמב"ם דאיזה מהם שירצה יקדים, שנית דיש צד באחרונים שצריך להקדים אשר יצר מדין תדיר.

ולכאורה ה"נ הרי בר"נ תדירה יותר ממעין ג' וא"כ אולי יקדים בר"נ קודם תדיר עדיף ובפרט למאי דקי"ל לעיקר דינא דברכה מעין ג' דרבנן וגריעא מברהמ"ז וכן שמעתי להלכה מהגראי"ל שטיינמן שליט"א דאיזה מהם שירצה יקדים כדמוכח ברעק"א ועי"ש מש"כ לדון בזה הגר"ב זצ"ל. (שיעורי שלמי תודה עניני ברכות עמ' נ"ז)

טעה ובירך בפה"א על פה"ע ולפניו פה"א

מעשה באחד שהיו לפניו כמה מינים דפרי העץ וכמה מינים דפרי האדמה וחפץ לאכול לכולם, ונטל פרי העץ ודעתו היה לברך עליו בפה"ע ולפטור את כל פה"ע, ואח"כ לברך בפה"א ואיתקיל מילוליא ובירך על פה"ע בפה"א.

והנה לכאורה כיון דקי"ל דאם בירך על פה"ע בפה"א יצא א"כ ה"נ נפטרו כל פה"ע בברכה דבפה"א כיון שהוא היה מכוון בברכה זו לפטור את פה"ע. אלא דלענין פרי האדמה לכאורה צ"ע אי נמי נפטור בהך ברכה דבפה"א כיון שהיו לפניו ודעתו לאכול וזה ברכה הראויה להם, או דאחר דהוא כיון בברכה זו לפטור לפה"ע בלחוד ואח"כ לברך על פה"א ולא רצה להוציא בברכה זו לפה"א, א"כ י"ל דיברך תו על פה"א בפה"א.

והגראי"ל שטיינמן שליט"א אמר דלכאורה כן נראה דיברך שנית על פה"א בפה"א.

ואפשר שזה תלוי בספק שהביא רעק"א בסי' ר"ו ס"ה בשם התבואת שור יור"ד סו"ס י"ט במי שלפניו כמה מינים של פרי העץ וברך בפה"ע לפטור הכל ועל מין אחד טעה וחשב שהוא פה"א וכיון שאח"כ יברך עליו בפה"א ואחר שבירך בפה"ע נודע לו שגם זה פה"ע האם חוזר ומברך עליו דשמא כיון דסו"ס בירך בפה"ע שזוהו ברכות הראויה א"כ חייל גם על זה, ולא דמי לנמלך כיון שהיה בדעתו לאכול ולא נתחדש לו כלום וא"כ ה"נ כיון שבירך בפיו בפה"א שזוהו הברכה הראויה לפה"א והיה בדעתו לאכול חייל הברכה גם על פה"א.

אמנם בשם הגראי"ל שטיינמן שליט"א שמעתי לחלק דהתם בירך סתמא ודעתו שהברכה תועיל עד כמה שהיא יכולה להועיל אלא דטעה וסבר שעל פרי זה אין מועיל הברכה ולקושטא מועלת גם ע"ז, אבל הכא שידוע שיש ב' מינים שאין ברכותיהן שוות ודעתו היתה לברך על פה"ע ולא על פה"א אלא שאיתקיל מילוליא בזה כיון שכונתו היתה רק לפה"ע ולא לפה"א אין הברכה עולה ע"ז וצריך לחזור ולברך. (שיעורי שלמי תודה עניני ברכות עמ' י"א)

בדין יין פוטר כל מיני משקין מברכה ראשונה ואחרונה

אם שתי רביעית יין ורביעית משאר משקין, ברכת מעין ג' של היין פוטרת מבורא נפשות, והסתפק השע"צ סי' ר"ח סק"ע בשתי רוב רביעית יין איך יעשה לענין ברכה אחרונה דמשקין דהרי יש דעות דסברי שאפילו על רוב רביעית צריך לברך מעין שלש ולשיטות אלו הרי אינו יכול לברך ב"נ על המשקין, אלא שלמעשה המנהג מספק לברך מעין ג' רק על רביעית יין, אבל עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא וא"כ וכי מפני שאין אנו יודעין לברר ההלכה יחוייב עי"ז לברך ב"נ וצ"ע.

ובספר עמק ברכה הלכות ברכת הנהנין אות ה' הקשה על השע"צ דהרי ברכת היין דמעין ג' דפוטרת שאר משקין אין פירושו דכששתה יין אינו חייב בבורא נפשות על המשקין, אלא פירושו דהברכה מעין ג' של היין פוטרת את החיוב ב"נ כי הטפל נפטר בברכת העיקר, וא"כ היכא שבפועל, אינו מברך ברכה אחרונה על היין כגון ברוב רביעית שאינו מברך מטעם ספק ממילא שוב חייב בב"נ על המשקין דאין מה שיפטרנו, ולדבריו ה"ה אם אינו יכול לברך מעין ג' משום איזה אונס שהיא כגון שאינו יודע הברכה ואין לו מי שילמדנו ה"נ יברך ב"נ על המשקין אפילו ששתה רביעית יין דס"ס אינו נפטר בברכה אחרת.

ושמעתי מהגראי"ל שטיינמן שליט"א ליישב סברת השע"צ, דהנה מי שאכל פירות או שתי משקין בתוך הסעודה דקי"ל שהפירות נטפלים לסעודה ויוצא בברהמ"ז על הכל, בזה ודאי דאף אם אינו יכול לברך ברהמ"ז משום איזה סיבה שהיא לא יברך ב"נ על הפירות משום שאכילת הפירות נטפלים לגוף הסעודה ואין להם כלל חיוב עצמי של ברכה אחרונה דב"נ כ"א חיוב ברכה דסעודה דהוא ברהמ"ז, וא"כ ה"נ ס"ל לשע"צ דהא דשאר משקין נטפלים ליין אין פירושו שרק החיוב ברכה של זה נטפלת לזה, אלא דשתיית המשקין טפלים לשתיית היין והוי כסעודה על היין ואין למשקין חיוב עצמי של ברכה כלל אלא כל עיקר חיוב ברכה אחרונה דידהו זהו מעין ג' ולא ב"נ, וא"כ לשיטות הפוסקים דעל רוב רביעית מחויב במעין ג' ה"נ דאינו יכול לברך על המשקין ב"נ אע"פ שבפועל מספק לא יברך מעין ג' וכמש"כ השע"צ. (שיעורי שלמי תודה עניני ברכות עמ' י"ב)

והגה"צ רבי זאב איידלמן זצ"ל אמר דלפ"ז לכאורה אם שתי מים מתחילה ואח"כ שתי יין, בכה"ג ברכה אחרונה דיין לא לפטור כיון דאין שתיית המים טפלה ליין, ומסתמת הפוסקים נראה דבכל גווני פוטרת ומשמע שהברכה רק פוטרת ואינו דין בעצם השתייה דנטפלת. (שם עמ' מח)

התחיל לברך ברכה אחרונה

שאלה: מי שאכל באמצע סעודתו פרי, ושכן והתחיל לברך ברכה אחרונה, במקום שברכת המזון יפטרנו, מה עליו לעשות האם יגמור ברכתו או שיאמר ברוך שם וכו'?

תשובה: ע"פ המבואר לעיל בקטע הקודם דהם נטפלים לברכה, דהוא גדר דברכה לבטלה וא"כ יצטרך לומר ברוך שם.

אלא דיש להבין לכא' דיסיים הברכה כיון דכבר אמר שם ומלכות ואח"כ יאמר ברוך שם, אלא דיש לדון אם ברוך שם מהני רק בשוגג או אף במזיד ואם נימא דבמזיד לא מהני ברוך שם, א"ש דאם ימשך הברכה כבר הוי מזיד ולא יועיל אמירת ברוך שם. (כ' צדיק כתמר יפרח)

עולם הישיבות

ישיבת נחלת דן

הוקמה בקיץ תשע"ו ע"י ישיבת בית מדרש עליון שבראשות הגאון רבי ירחמיאל אונגרירשר שליט"א. רבנו שלח את ברכתו למעמד הפתיחה ע"י הגרמ"ב זילברברג שליט"א וכך אמר:

"הקמת ישיבה יש שבזה משום להגדיל תורה והאדירה, ואמרו חז"ל בסנהדרין שזכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך בא"י ואפי' שא"א לדעת מי האנשים שיבאו לשמה. ודאי שהמוסיף כרך של תורה באר"י שזכו גדולי".

והוסיף שהמקיים ישיבה אפי' אם יצא משם רק ת"ח אחד כמה גדול דבר זה, ובפרט שמקוים שיצאו הרבה ת"ח זה שמחה גדולה מאוד. וכל אלו ששותפים לזה א"א לשער את שכם.

ישיבת נחלת שלמה

ישיבת "נחלת שלמה" בקרית הרצוג בבני ברק בראשות הרה"ג ר' אברהם ארלנגר שליט"א נוסדה בשנת תשנ"ו בעידודו ובהכוונתו של מרן ראש הישיבה שליט"א.

ראשיתה של הישיבה החלה בתקופה בה היו בני ישיבות רבים שבקשו ישיבה שתהווה עבורם מקום שלבו חפץ בו. ישיבה שתבין ללבם של אלו שנמצאים בישיבות אך דווקא ההמוניות והכלליות גרמה להם לחוש כי הם היו יכולים יותר, לו הייתה להם ישיבה שתלווה אותם ותצעיד אותם מעלה מעלה. אז היה זה רעיון חדשני. אך מאז קמו עשרות ישיבות בסגנון דומה שמטרתם לקבל את הבחורים מהמקום בו פחות הצליחו ולמנף אותם. ישיבת "נחלת שלמה" זכתה לברכתו של מרן ראש הישיבה שתמיד התעניין במצבה, דאג לרוחניותם של הבחורים ואף הביא לסיוע רב בכלכלת הישיבה ובבניית הבניין החדש ההולך וגבנה. [אגב כשבקשו ראש הישיבה להשתתף במעמד הנחת אבן הפינה אמר מרן כי אין צורך, כי זה מביא לעין הרע]

בעינו הפקוחה ובהבנה עצומה לבני הישיבות בדור הזה. יעץ לרבני הישיבה בחכמתו כי רבה, בעניינים הנוגעים לנפשם. כמה הזהיר וכיוון את ראש הישיבה להימנע ככל האפשר מלהוציא בחור מהישיבה. ישנם בחורים אשר כלו כל הקיצים והוחלט להוציא אותם מהישיבה, ומרן ביקש לנסות עוד פעם אחת וכיום הם אברכים ובעלי משפחות לתפארת. באחת הפעמים כשראש הישיבה ניסה וניסה והרים ידיו ביאוש, אמר לנו מרן: "אם אביו היה עשיר היית עושה עוד ניסיון? והניסיון הזה הוסיף לעולם התורה אב למשפחה מפוארת של בני תורה. רבים הם ההנחיות שקבלו ממרן והכל מתוך אחריות מאוזנת בין טובת הבחור לטובת הישיבה.

במרצת השנים זכתה הישיבה להעמיד כ-400 משפחות של בני תורה שהודות לפעילות הצוות ומסירותם הקימו בתים לתפארת ואף שומרים קשר עם רבני הישיבה עד היום, הן בשיעורים קבועים לבוגרי הישיבה בערי הארץ והן בקשר של התייעצויות וכדו'.

במהלך השנים זכינו פעמים לביקורו של מרן רבנו שליט"א, כשהראשון שבהם היה בסיום מסכת של אחד הבחורים כשמרן ראה צורך גדול לחזקו. מאות בתים אלפיים ילדיהם חבים את חייהם למרן שסידר הישיבה וקיומה היו בנפשו. ודאגתו לכלל הבחורים מהווה עוגן הצלה עבורם ועבור כלל עולם התורה.

ישיבת נתיב התורה

הישיבה הוקמה עבור בחורים שהתקשו בלימודם בשנת תשנ"ד ע"י הרה"ג פנחס אלימלך רונס זצ"ל והרה"ג ר' משה בלוי שליט"א. וכיום היא בראשות בנו הרה"ג ר' משה רונס שליט"א.

בס"ד. ח' סיון תשנ"ה. בני ברק יצ"ו. הנה כשנה שנוסדה כאן ישיבה בשם "נתיב התורה" הישיבה נועדה בשביל אלה שלא הצליחו בישיבות אחרות ומטרתם להעמיד ולחנך תלמידים ולקרבם לתורה וליראת שמים ומנוהלת ע"י אברכים המתמסרים לזה ומעודדים הבחורים והצעירים שיתמודדו עם הקשיים בהם נתקלים בדרך עלייתם, בס"ד ניכר הצלחה שהרבה מהם טעמו טעם של תורה ועלו על דרך הישר, אמנם כידוע צריך תמיכת הציבור כדי שיוכלו להמשיך עבודת הקודש ויבזרכו בזה כל התורמים והמסייעים כי בודאי הם נכללים במש"כ ותומכיה מאשר הכו"ח למען המצוה.

אהרן יהודה ליב שטינמן

כ' טבת תשס"ו לפ"ק

גם כעת הישיבה ורבניה ממשיכים עבודתם עבודת הקודש ונקוה שהציבור ידע להעריך את הענין החשוב לתמוך בהגיל ויבזרכו התומכים והמסייעים בברכת "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת".

ובה' אב תשס"ח הגיע רבנו לישיבה לפתח תקוה למסור בה דברי חזון. וכן הגיע כמה פעמים לדינרים עבור הישיבה.

ישיבת נתיבות עולם

בל"ג בעומר תש"מ הוקמה הישיבה לחוזרים בתשובה ע"י הרבנים הגאונים: רבי שמחה כהן שליט"א, רבי יוסף ברוק שליט"א, רבי נחמן בלומנשטוק שליט"א ורבי משה רייכנברג שליט"א, בברכתו ובהכוונתו של מרן הגרא"מ שך זצ"ל.

במשך השנים למדו בישיבה מאות תלמידים שהקימו ומקיימים בתים נאמנים לה; ולתורתו, ובי"ה זוכים לעצתו וברכתו והכוונתו של ראש הישיבה, מרן הגרא"ל שליט"א.

רבנו הגיע כמה וכמה פעמים לישיבה לחזק את לומדי התורה דשם. וכמה תלמידים יקרים מבני הישיבה זכו במשך השנים להתקרב מאוד למרן רבנו שליט"א שקיבלם בחביבות יתירה והיו לשומעי לקחו הקבועים.

שיחת רבנו בתמוז תשנ"ח

בעצם כשבאים לדבר לקהל אנשים שיש להם נסיונות קשים בחיים, כל בן אדם יש לו נסיונות קשים, אבל אנשים כאלה שהיה להם דרך אחרת, יש להם נסיונות מאד קשים וממילא "לפום צערא אגרא" מה שיש יותר נסיונות והאדם יותר מתחזק, השכר לזה הוא כפול פי כמה ממה שמקבל אדם עם פחות נסיונות קשים. ובכל זאת חיוזק צריך תמיד. - והאר"ך בענין אין לך בן חורין לא מי שעוסק בתורה.

וסיים: תראו, הנה לדאבוננו יש היום כ"כ הרבה צרות, שומעים איך שאנשים נשברים כל כך, ויש דיכאון. אנשים מדוכאים כ"כ ומה מעיק עליהם? הוא מה שיש להם, קנאה, תאוה, וכבוד, דאף אחד אינו נחלה מחמת שהוא לא אוכל מספיק, או משום שאין לו דירה כ"כ יפה, או דברים אחרים שחזר לו. ותשאלו ג"כ אנשים שעוסקים בזה. ותראו ממה נעשים חולים רק מקנאה, תאוה וכבוד. זה העיקר. אך הבן חורין שעוסק בתורה ובמצוות. הוא יש לו אפשרות להתרומם מזה, להיות רחוק קצת מקנאה, תאוה וכבוד. אמנם אי"ז קל כ"כ, אדם כזה הולך בכוון שיכול להגיע לזה. ומה שאדם יתמסר יותר לתורה ולמצוות, יש לו יותר סכויים שהקנאה, התאוה והכבוד לא ישלטו בו, ומה שאדם מתרחק מזה יותר, זה יותר בריא, והוא המאושר! הוא הבן חורין מפני שעוסק בתורה. ומי שאינו בן חורין כזה יש בו לעולם קנאה ותאוה וכבוד. וזה שובר את רוב האנשים. ויש עשירים גדולים, שהם אומללים! אומללים! אמנם הם בריאים אבל הם אומללים! למה, מפני שיש בהם קנאה ותאוה וכבוד. וזה שובר את האדם.

והאומר הכי גדול הוא, ה"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ובמצוות", ומי שעוסק בתורה ומצוות, אם יעבוד על זה במסירות, לא לרמות את עצמו, הוא יכול להגיע לפחות קנאה. פחות תאוה, פחות כבוד. הוא יגיע לתכלית שלו. ואז הוא יהיה המאושר. והיה בן חורין כל ימיו, שעשה כל הזמן לעצמו, לעצמו האמיתי, שזהו התכלית שנברא בשביל זה, להתענג על ה' וליהנות מזיו שכניתו, כמו שהביא המסילת ישרים. ואז האדם חי בעולם אחר, כי אם פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה. כתוב על זה במשנה "אשריך בעולם הזה". הוא מרגיש את עצמו כי, אשריך בעולם הזה, ואמנם היום לא מדברים על מדרגות כאלו, כי בזמנינו אנחנו רחוקים מזה, מדרגה של פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה אך מי"מ גם לפי מדרגתנו, מה שפחות שואפים לעניני עוה"ז, פחות עבדות של עוה"ז, הוא יותר מאושר, וזהו אשריך בעולם הזה. ובעצם כמה צריך האדם להיות מאושר, ולחשוב על דבר זה, איך שזכה להתקרב להקב"ה, ולא כל אחד זכה לזה, והאנשים שנמצאים כאן, כפי ששמעת, היו להם זמנים שהם היו רחוקים מזה. ועכשיו בי"ה הם צריכים לשמוח ממש, אשרינו מה טוב חלקינו שזכינו. שנתקרבנו להקב"ה ויש לנו האפשרות להיות רחוקים משעבוד עוה"ז. רק לעבוד לשם הקב"ה. להיות בן חורין מית, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ובמצוות.

יעזור לנו הקב"ה שנתקרב יותר ויותר אליו, לעבוד אותו ולהרגיש את החירות ולהיות מאושר, אשריך וטוב לך בעולם הזה ובעולם הבא.

הוספה על מכתב של מרן הגרא"מ שך זצ"ל משנת תשנ"ב - בס"ד י"ג סיון תשס"ה. הישיבה ממשיכה ובמשך השנים יצאו הרבה תלמידים וגם חלק ת"ח לומדים בכוללים גם כאלה משפיעים תורה ויראת שמים, ומצוה לתמוך והתומכים יתברכו בכט"ס. א.ל. שטינמן

מכתב ברכה - כבוד ראשי ומנהלי ישיבת נתיבות עולם שלוכט"ס כפי מה ששמעתי מתכנסים תלמידי הישיבה לשעבר לרגל 35 שנה ליסוד הישיבה הק', וחושבים שזה יוסיף חזק להתלמידים לשעבר. ובודאי יש כאלה שכעת ממשיכים בלימוד ותורתן אומנותן, ויש אולי גם כאלה שמצבם גרם להם לא יכולים להיות כל ימיהם בלימוד התורה, ואלו ואלו צריכים חזק. ויש לקוות שע"י הכינוס יתחזק הקשר בינם לראשי הישיבה וממילא יהי תוצאות חיוביות ללימוד התורה ולהיות ממקיימי מצות כדת. וברכתי אמורה לכולם שיזכו לבתים טובים להקב"ה ולתורתו, ויקוים בהם הברכות הנאמרות ומובטחות לעושי רצונו ית"ש.

עולם הישיבות

ישיבת סלבדוקה

הישיבה הוקמה בארץ ישראל בקיץ תש"ז ע"י מרן הגאון רבי איזיק שער זצ"ל וחתנו הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל, ולאחר מכן המשיכה ע"י הגאון רבי ברוך רזנברג זצ"ל והגאון רבי נתן שולמן זצ"ל והגאון רבי עמרם זקס זצ"ל ויבלדח"ט הגר"ד לבדו שליט"א והגרמ"ה הירש שליט"א, הגר"י שורץ שליט"א ושאר ראשי הישיבה שליט"א.

החזון איש

סיפר רבנו, כי מרן החזו"א ז"ל שלח את אחד מבני משפחתו לשמוע שיעורים אצל הגר"ר אליעזר פלצינסקי זצ"ל שהיה אז בישיבת סלבדוקה. (אעלה בתמר מתורת החזו"א)

שיחות בישיבה

בכלות השבעה לפטירת הגר"ח ברים (אדר תשס"ב) הגיע רבנו לישיבה למסור שיחה לזכרו ונדפס בגליון כאיל תערוג פרי ויקהל תשע"ו. ובכלות השנה לפטירת רה"י הגר"ב רזנברג זצ"ל [כ"ט שבט תשס"ה] הגיע רבנו לישיבה למסור דברי חיזוק בענין עשית חסד עם הנפטר ע"י עשית תורה ומצוות. וכן היה מגיע רבנו כמעט מידי שנה בשנה בימים הנוראים למסור שיחה בישיבה. ב"ב אב תשס"ו שהמשיכו את הזמן לרגל המלחמה שהיתה אז בצפון, הגיע רבנו למסור בה דברי חיזוק והתעוררות.

רבי עמרם זקס זצ"ל

בעשיית האחרון לחי הגר"ע זצ"ל בא רבינו לבקרו ביקור חולים, וכשביקשו בני משפחתו שיברכנו רבינו מיט אגאנצע רפואה, - רפואה גמורה, שאל אותם רבנו וכי יש חצי רפואה? וכנסתלק בעוה"ר, השתתף רבינו בהלווייתו אל אף חולשתו. [אביו של ר' עמרם הרה"ג ר' זלמן זקס זצ"ל היה גר ברח' חזון איש 7 ליד רבנו והיה תקופה שלמד עם רבנו].

ישיבת עטרת ישראל

הוקמה בקיץ תשל"ו ע"י הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א.

בחודש שבט תשנ"ט הגיע רבנו לישיבה למסור שיחה והיה למעמד גדול בכל השכונה ונביא את עיקרי הדברים. [ראה קו' קב חומטים עמ' 11 את השיחה במלואה]

מן הדברים העיקריים, הוא ידיעת השם, ובעצם האדם יכול לראות ולדעת את השם תמיד, איפה שכן אדם רק מסתכל יכול לראות השגחה של הקב"ה, בפסוק כתוב "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת", "מה רבו מעשיך ה'", מסתכלים בבריאה, רואים שיש מנהיג שהוא משגיח! וכל דבר נעשה רק על פיו.

אבל זה עדיין לא מספיק, כי האדם מתרגל וכבר לא רואה כל כך, אז הקב"ה, מזמן לזמן מביא לבני אדם אפשרויות להכיר ידיעת ה', השגחה של הקב"ה, ומכל מה שרואים אפשר ללמוד השגחה. אם ח"ו קורה מלחמות בעולם, אפי' לא בכלל ישראל, רואים השגחה, "הכרת גוים נשמו ארצות אמרת אך תראי אותי תקחי מוסר", בן אדם רואה שיש מלחמות, יש חורבנות בעולם, אסונות, צריך ללמוד שיש בזה השגחה, זה לא סתם - פתאום קורה אסון, יש הרבה פעמים שיטפון שאלפים אנשים נהרגים - זה השגחה! ומה הסיבה לזה אנחנו לא יודעים, אבל על הכל יש השגחה, והרבה פעמים רואים הצלות באופן מיוחד, אפשר ללמוד מזה השגחה. אמנם גם את זה לא רואים יום יום, אבל אם בן אדם רוצה הוא יכול לראות מהחיים שלו, מהעבר שלו, כמה פעמים היה אצלו הצלות, או ח"ו הפון, הכל בהשגחה.

בחז"ל ראינו, שהרבה פעמים יש בחז"ל בגמ' "סיפורים", ולכא' סיפורים זה סיפורי מעשיות, אך הרי בסיפורים שהגמ' מביאה כתוב ע"פ רוב "תנו רבנן", תנו רבנן זה ברייתא, לימוד, רבנן למדו, גם את הסיפורים רבנן למדו ולא סתם סיפרו סיפורים אלא למדו! וכל הברייתות צריך ללמוד, אך ברייתא אחת נראה לעמוד עליה עכשיו.

בשבת (דף נ"ג ע"ב) מביאה הגמ' ת"ר מעשה באחד שמתה אשתו ולא היה לו שכר מגיקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו שני דדין כאשר והניק את בנו, אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה, דבר נורא! כזה נס! לא היה לו שכר ליתן למינקת, ועשה הקב"ה שהניק את בנו, כזה נס! אמר ליה אביי, אדרבה! "כמה גרוע אדם זה שנשנתו עליו סדרי בראשית", ע"כ הגמ'. ולכא' בעינינו יפלא מאד סברת אביי, האם כזה נס קורה לאדם גרוע, האם שמענו כזה דבר, שאיש כזה גרוע. יקרה לו נס כזה? הרי אדרבה מה שנשנתו עליו סדרי בראשית זה מורה על נס יותר גדול, וא"כ היה צריך להיות אדם גדול מאד כמו שאומר רב יוסף.

ואפשר לומר ביאור בזה כך: כי זה בודאי שכל המצבים שמביאים לאדם הוא צריך ללמוד מזה ידיעת ה', הוא צריך ללמוד מזה השגחה, ולעלות, ולעלות

יותר ויותר, כי גם בזה שייך לעלות, דהיינו להבין יותר את ההשגחה, ובכל מעשים שרואים שקורה בבריאה צריך לעלות מזה ולגדול.

ובאדם זה, כנראה שהילד נגזר עליו שיחיה, וכמו שרואים באמת שעשה הקב"ה שנשאר הילד לחיות, וכל הנדון היה - איך הוא יחיה, ויש בזה אפשרויות, או שהקב"ה ישנה את מעשה בראשית, או שהקב"ה יתן לו פרנסה, ויהיה לו שכר למינקת, ואי"ז דומה למעשה עם ר' אלעזר בן פדת כי שם נגזר שלא יהיה לו פרנסה, אבל כאן הרי הילד היה צריך להתפרנס והיה צריך להיות לו מזונות. רק השאלה איך, ואם יקבל הילד מזונות בדרך רגילה או לא, זה כבר תלוי בדרגתו של האבא.

והאבא שצריך לעלות, אם היה צריך לעלות על ידי שיראה שכל מה שקורה איתו יראה בזה השגחה, יראה בזה גדלות השם. ויעלה בזה, אז מה צריך לעשות כזה דבר שיהיה אצלו שינוי ממעשה בראשית, תעשה לו שיהיה לו פרנסה, ומה ילמד את ההשגחה של הקב"ה?! ממה שהקב"ה נותן לו פרנסה. מזה יראה את ההשגחה של הקב"ה, ולמה צריך לעשות לו שינוי ממעשה בראשית, משמע שדוקא ע"י שינוי ממעשה בראשית הוא ילמד השגחה, ובלי זה לא ילמד השגחה, ולכן אומר אביי "כמה גרוע אדם זה" ולא אמר שאינו אדם גדול, בודאי הוא אדם גדול. אבל גדול כזה, הוא גרוע בגדלות, שצריך ללמוד השגחה כדי לעלות רק ע"י שינוי ממעשה בראשית. ולמה לא יכול ללמוד מחיי יום יום - גדלות, זה הטענה של אביי... עכ"פ מה שאנו רוצים לומר בזה, שכן אדם צריך להסתכל, ורבנן בשביל זה עשו מזה ברייתא. הביאו ברייתא ולמדו בזה, כמו שרואים, רב יוסף למד, אביי למד, כי זה היה לימוד שלם. איך לגדול, איך להכיר את הבורא, השגחה של הבורא. אנחנו יודעים שכל אחד ואחד, יכול לראות ממש כל יום ויום, הרי היום יש עיתונים, והם נכנסים לכל אחד בראש ורואה כל יום מה שקרה בעולם, וזה היה צריך להביא שכן אדם יעלה, ומכל מה שיודע וכל מה ששומע צריך לראות גדלות ה'. האיך ההשגחה של הקב"ה במה שמנהיג את כלל ישראל, האיך ההשגחה במה שמנהיג את כל אחד ואחד, איזה מצבים! כאן אתה רואה איך שהיה יכול לקרות מי יודע מה, ממש כל יום ויום רואים חסדי ה'. ואם בן אדם לא גדל, זה חסרון, ובאדם גדול כזה, אפי' שמדברים של חיי יום לא מספיקים כדי שיתעלה, רצו לתת לו לכה"פ אפשרות שישנתו מעשה בראשית. ואנחנו לא בדרגה כזאת ורחוקים מדרגה זו.

וכשכן אדם מסתכל על כל דבר ודבר והוא רואה בזה השגחה, ממילא הוא יכול לעלות בכל הענינים! כשהוא לומד תורה, כשעושה מעשה מצות, הכל יראה עם זה ביחד השגחה של הקב"ה. אז ממילא גם מעשה המצות יהיו אחרת, ולימוד התורה יהיה אחרת, וגם אי אפשר לבא לזה רק ע"י תורה ועל ידי מעשה מצות, דאחד כלול בשני. וכל אלה שנמצאים ב"ה בין כתלי הישיבה, יש להם אפשרות, תראו כי לבן אדם מהשוק אי אפשר לדבר בכלל, הוא לא יודע מה זה ידיעת ה', לא יודע מה זה השגחה, ועושה דברים בלי מחשבה, בלי כלום. אבל בני תורה, שנמצאים בין כתלי הישיבה, הם צריכים ללמוד כל דבר להוציא מסקנא שיהיה להם תועלת, לעליה ברוחניות, לעליה בתורה, לעליה ביראת שמים, לעליה בידיעת ה'.

וכל אחד ואחד יהיה מאושר שנמצא בישיבה, כי הם השנים הכי מאושרים, וכל אחד צריך לשמוח, ולראות להשתדל לנצל את הזמן, לעלות בתורה, ביראת שמים, בידיעת ה', להסתכל על כל החיים - כל מה שרואים, להסתכל האיך שיש בזה השגחה. ובזה שרואים איך שהקב"ה מנהיג את העולם רואים איך שצריך להיות בן אדם. איך שצריך להתנהג. כי הרי צריך ללמוד מהקב"ה, כמ"ש מה אני אף אתה, לכן כל הדברים ששייך ללמוד מהקב"ה צריך לעשות, וזה צריך ללמוד איך ללכת בדרך ה', ולעלות.

יעזור הקב"ה שכל אחד יעלה באמת בתורה ויראת שמים, יעלה בידיעת ה', יעלה להסתכל על כל הדברים במבט של רוחניות, לא שטחי, רק לעבוד על זה, ולעלות, ויעזור הקב"ה לכולם.

מחנה בני תורה

הנה כיובל שנים שנערך ע"י הישיבה הקדושה בראשות הגאון הגדול הגרמ"ם שליט"א "מחנה בני תורה" לקרב אלפי בחורים לעולמה של תורה, ורבנו טרח ליסוע כמה וכמה פעמים לדבר בפני הבחורים. [ופ"א אמרו לרבנו שלא צריך לטרוח לתת יד אחרי הדרשה לכל הבחורים, אבל רבנו רצה לתת לכל אחד את ידו הקדושה לקרבו ליר"ש].

ישיבת עטרת שלמה

הוקמה ע"י הגרש"ב סורצקין שליט"א בקיץ תשע"ד, ורבנו הגיע לכבוד הכנסת ספרי התורה בתשרי תשע"ז. לחזק את העוסקים במלאכת הקודש בהחזקת אלפי אברכים ובחורים באהלה של תורה. [אודות רשת הכוללים עטרת שלמה והישב"ק יבוא אי"ה במאמר נפרד]

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי עניני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 217 | שנה ד' | פרשת עקב | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

עניני תלמוד תורה

"ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך בדרך ובשכבך ובקומך" (עקב יא, יט)

הגמ' בקידושין (כ"ט ב') אומרת שאשה לא חייבת לתלמוד תורה בעצמה, משום דכתיב ולימדתם ולמדתם, כל שאחרים מצווין ללמוד מצוה ללמוד את עצמו, וכל שאין אחרים מצווין ללמוד אין מצווה ללמוד את עצמו, ומניין שאין אחרין מצווין ללמוד דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם, והנה גר מצווה ללמוד בעצמו אע"פ שאביו לא מצווה ללמוד.

וצ"ל דאינו דומה לאשה שאחרים לא מצווים ללמודה מצד שהיא בת, ועל זה כתוב דלפי שאין מצווין עלי' היא לא מצווה בעצמה, משא"כ גר אביו לא צריך ללמוד (אפי' אם ה' מתייחס לאביו) כיון שאדם כזה לא מצווה ללמוד (וכמו שוטה רח"ל שפטור ממצות ופטור מללמוד את בנו) ואין זה כנשים שאחרים לא מצווים ללמודה מצד שהיא אשה.

שכר מקרא בידו

בתנא דבי אליהו (וואטא ספ"ב) כתוב דאפילו אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה אלא הוא יושב וקורא כל היום ואחות לוטן תמנע אפי' שכר מקרא בידו. והנה הרבה שמות שאנשים מזכירים בדיבורם וכגון ראובן ושמעון, כתובים בתורה, וא"כ האומרים שכר מקרא בידו. אמנם יש חילוק גדול דהאומר ואחות לוטן תמנע בסתמא כונתו לפסוק הכתוב בתורה, משא"כ האומר ראובן ושמעון ולא מתכוין לת"ת כונתו לשמות בעלמא.

לימוד תורה בחינם

בבכורות (כ"ט א') איתא דצריך ללמוד תורה בחנם, ומ"מ אם לא מצא ללמוד בחנם ילמד בשכר דכתיב אמת קנה, וברמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ז) כתב שאסור ללמוד בשכר, ומתקשים במש"כ דכשלא מוצא מי שילמדנו בחנם ילמוד בשכר, הרי הוא מכשיל את המלמד באיסור (ומובא שהגאב"ד דפונב"ז צ"ל אמר בשם בנו ר"י הי"ד דאין המשלם עובר על לפני עור בכגון דא, דהרי אין הדין כאן איסור קבלת שכר מת"ת אלא חיוב לימוד התורה בחנם ואם לא ישלם לו הרי לא ילמדנו ויעבור בין כה על החיוב למד בחנם, ומה שילמדנו בשכר אינו גרוע מאם לא ילמדנו בכלל, וכיון שכן במה שמשלם כשלא מצא מי שילמדנו בחנם אינו גורם בזה לעבייה חדשה ולא שייך לפני עור עכ"ל, אמנם דבריו צ"ב למה יעבור אם לא ילמדנו, וכי הוא חייב ללמוד יותר מאחרים). ויתכן דכיון שא"א בלי ללמוד תורה, וזה דבר נצרך שאין אפשרות אחרת, אין ברירה ולא מתחשבים במה שהמלמד עובר ונוטל שכר.

סדר הלימוד

בעירובין (נ"ד ב') איתא ת"ר כיצד סדר משנה משה למד מפי הגבורה נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו וכו', נמצא ביד הכל ארבעה מכאן אר"א חייב אדם לשנות לתלמידו ד' פעמים. נראה שכן ה' סדר הלימוד בכל התורה ולא דוקא כשלימוד הלכות (מה דאמרו במגילה כ"א א' לתינוך אחד דמשה רבינו למד מעומד ושנה מיושב, הטעם לחלק הוא הדהעת יותר מיושבת כשיושבים, ובחזרה מתעמקים יותר, וכדאמרו בשבת ס"ג א' לעולם ליגמר אדם והדר ליסבר).

לימוד פסוקים

בספר יוסף אומץ (שמ"ט) כתב אכן להזכיר השמות המוזכרים בגמ' ובפוסקים נ"ל דשרי, ומצוה להזכיר בפירוש בשעת לימוד ולא לכתוב אדושם וכיוצא, דלדעתו אינו דרך כבוד כלפי מעלה לכתוב שהרי הכנוי לאדם הוי ביזוי וכן שמעתי מזהקדמונים עכ"ל (וכך ה' עושה הגאב"ד מפונב"ז צ"ל). וי"ל ע"כ אמר דוקא כשמוזכרים פסוק שלם או דאפילו כשאומרים חצי פסוק יזכירו את שם ה' (ועי' שאילת יעב"ץ ח"א סי' פ"א).

דברי אגדה

בדברי אגדה יש כללים שאינם כדברי הלכה, דבכמה מקומות כתוב שאמוראים חולקים על תנאים (ובאמת גם בעניני הלכה, מובא בקובץ שיעורים ב"ב אות תרל"ג בשם הגר"ח צ"ל דאמורא בכוחו לחלוק על תנא, והא דמותבין תיובתא מתנאי לאמוראי הוא משום דאמוראי אינו חולק על תנא, ואילו ידע דברי התנא לא ה' חולק עליה) וגם במפרשי התורה מצינו הרבה מפרשים לא כחז"ל (ועי' גליון הש"ס ברה"י י"ה ב' על מה שאמר ר"ש ד' דברים ה' ר"ע דורש ואני אין דורש כמותו, דאין התלמיד אמר כך לרבו, ומציין לדברי הברכי יוסף יו"ד סי' רמ"ב סעיף ג', ועי' שכתב בדברי אגדה שאני). ולפי"ז מה שפסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"ב ה"ב) כשמואל דאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד, אין הכרח שפוסקים כן, דהכללים בדברי אגדה יכולים להיות אחרים.

השגות בתורה

במדרש קהלת (ה' י"א) איתא כד דמך ר' בון ברבי חייא עאל ר' זירא ואפטר עלוי הדין פסוקא מתוקה שנת העובד וכו', כך למד ר' בון בר חייא תורה לכ"ח שנה מה שאין תלמיד וחתיק יכול ללמוד למאה שנה. וצ"ב הרי ר' בון לא פסק פומיה מגירסי, וא"כ אם ה' חי מאה שנה בודאי ה' לומד יותר? וי"ל דר' בון השיג בכ"ח שנה שיא באיכות הלימוד שה' יכול להשיג אפילו אם ה' לומד מאה שנה, והקב"ה יחשב לו כמו שה' לומד אם ה' חי מאה שנה.

העולם קיים בזכות התורה

הגר"א וסרמן (בקובץ הערות בביאורי אגדות ס' ז' אות ו') כתב אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז, והטעם משום דהוי טוב לשמים ולבריות ובה נאמר כי פרי מעלליהם יאכלו, וקשה דחשיב במתני' גם תלמוד תורה ומה טוב לבריות יש בזה יותר מבכל המצוות שבין אדם למקום [עי' רמב"ם פרק א' משנה א' דפאה דכתב כי בתלמוד תורה יזכה לכל זה]. ואפשר לומר לפי מ"ש בס' נפש החיים (ש"ד פ"א) דכמו שחתילת בריאת העולם היתה בשביל התורה ואם לא בריתי יומם ולילה וגו', כמו כן קיום הבריאה בכל רגע תלוי בתלמוד תורה ואילו ה' נפסק רגע אחד לימוד התורה בכל העולם ח"ו תיכף תתבטל כל המציאות, ונמצא שכל הלימוד תורה יש לו חלק בקיום כל הבריאה ואין לך טוב ומטיב לבריות יותר מזה עכ"ל.

והעירו דבקידושין (מ' ב') איתא שכל מצוה מכרעת את העולם לכך זכות, א"כ בכל עשיית מצוה אפשר לומר שנחשב טוב לבריות, לפי שהוא מכריע את העולם ע"י מעשה מצותו לכך זכות, ולמה מבואר בקידושין (מ' א') שהמקיים מצות שילוח הקן נחשב רק טוב לשמים? ויש לחלק דשאני מצות ת"ת שהיא מוכרחת להיות לקיום העולם, דלולא מצוה זו כל הבריאה מתבטלת, משא"כ מצוה דשילוח הקן דאין צריך דוקא למצוה זו, שהרי כל מצוה שיעשו מכריע העולם לכך זכות.

ובדברי הנפש החיים יל"ע מדאיתא בע"ז (ג' א') אמר להם הקב"ה (לאומות העולם) שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה, אומרים לפניו רבש"ע שמים וארץ נוגעין בעדותן שנא' אם לא בריתי יומם ולילה וגו', והקשו תוס' וא"ת והרי ראינו גדולה שקיימו שהרי שמים וארץ קיימים הם וכו', ועוד י"ל שהם קיימים ממה שקיבלו כדאמר אם ישראל מקבלים.

ולכאורה תוס' לא ס"ל כן, שהרי לדבריו שאם ה' נפסק רגע אחד לימוד התורה בכל העולם ח"ו תיכף תתבטל כל המציאות, א"כ הם עדיין נוגעים בעדותם? ואולי תוס' למדו שהגמ' שם מדברת על קיום מצוות ועל זה מספיק הקבלה דלא צריך שיהי' כל רגע קיום מצוה, אבל על שלמדו תורה כל הזמן, יש באמת הוכחה מזה ששמים וארץ קיימים. ועוד אפשר לתרץ שאין טענת העכו"ם שלא היו אפי' יחידים ששמרו את התורה, אלא על כלל הציבור, ותוס' מקשים ששמים וארץ יוכיחו, ותיצרו שעל הכלל מספיק מה שקיבלו, אבל זה בודאי צריך שיהי' לפחות יחיד שילמוד תורה בכל רגע (ועי' הגהות מצפה איתן).

עצה מן התורה

כמה וכמה פעמים בעת שאלות קשות, אחרי שרבנו שומע את כל הצדדים, מפסיק את הנושא ולימד כמה דקות גמ' שאינה קשורה דוקא לענין המדובר ואז עונה, כדי שהתשובה תבוא מתוך התורה. וכן כשהוצרך רבנו לצאת לכינוסים גדולים ומכריעים לפני היציאה חוזר שוב לחדרו ולומד כמה דקות גמרא כדי שיצא מתוך התורה לכינוס. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

* * *

ספרו מעשה עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל שנשאל בנוגע להצלת חיי שעה, ולקח ספר נפש החיים ועיין בו כרבע שעה ובסוף אמר שלא יודע מה לעשות [ולא רצה לומר ג"כ "שב ואל תעשה"]. ולא ידוע מה ראה בנפש החיים.

ונראה שהרי ידוע מה שכתוב בכתר ראש להגר"ח מוולוז'ין שאם אדם רוצה ליקח עצה מן התורה, שילמד בחשק רב עד שידמה לו כלומד לשמה, ואז לחשוב על המבוקש אם לעשות או לאו וכפי שיעלה על הדעת אז כן יעשה וזו היא עצת התורה, עכ"ל. באות ס"ט. והרב שך ה' משתמש הרבה בדבר זה, וגם במעשה זה כנראה ניסה להרגיש בעצמו לימוד לשמה עד שהרגיש כנ"ל ואז חשב על השאלה וכנראה לא נפל לו שום עצה מה לעשות לכן לא ענה כלום.

סלט פירות העשוי מפה"א ופה"ע

סלט פירות שמעורב בו פרי עץ ופרי אדמה ותערובות הוא באופן שכל מין ניכר בפני עצמו, הכריע הבה"ל בר"ס ר"ב דאזלינן בתר רובא ומברך רק ברכה אחת ולכן אם הרוב הוא פה"ע מברך בפה"ע והפה"א שהוא המיעוט נפטר בברכה שבירך העץ משום שהמיעוט נעשה טפל לרוב וע"ש.

ושמעתי מהגרא"ל שטיינמן שה"ה לענין ברכה אחרונה כגון שיש לו סלט פירות העשוי מחתיכות תפוחים וענבים והרוב הוא תפוחים ואוכל הכל יחד מהתערובת, דלפי הבה"ל שהמיעוט נעשה טפל לרוב א"כ הענבים יהיו טפילים לרוב התפוחים ויברך ברכה אחרונה בורא נפשות אף שיש בענבים שיעור כזית, וכ"ז שאוכל הכל יחד מהתערובת אבל אם מוציא מהתערובת חתיכת תפוח בפנ"ע ואוכל וחתיכת ענבים בפנ"ע ואוכל אינו טפל לתפוחים ומברך עליו בתחילה ובסוף ברכתו הראויה. (שיעורי שלמי תודה עניני ברכות עמ' ט"ז)

היכא דסדר הקדימה היפך מסדר האכילה

אם סדר האכילה שאוכל תחלה לשובע, ואח"כ דבר לקינוח כמו שיש אוכלים בשר ואח"כ קומפוט לקינוח. שמעתי מהגרא"ל שטיינמן שליט"א שאז יכול לברך תחלה שהכל על הבשר ואח"כ בפה"ע על הקומפוט מאחר שכן הוא דרך האכילה, ויסוד דבריו הוא מתוס' אנשי שם פ"ו דברכות מ"ד שהביא מהלכות קטנות שכתב בשם מהר"א תרומת הדשן, דהא דחביב קודם היינו דוקא כשאין קפידא לאכול זה קודם זה, אבל אם דרך אכילתם ע"פ הרפואה או ממנהג להקדים זל"ז מקדים אפילו אינו חביב. (שיעורי שלמי תודה עניני ברכות עמ' כ"ב)

אכל ח"ז ענב וח"ז תפוח ובירך וחזר ואכל ח"ז ענב אם כשבירך בר"ג הוציא את חבירו שאכל כזית פירות, ואח"כ אכל הוא תוך כדי אכילת פרס עוד חצי זית ענבים, אי נימא דאיגלאי מילתא למפרע דברכת בר"ג שבירך הוי לבטלה א"כ אין חבירו יוצא בבר"ג ששמע ויצטרך לברך שנית בר"ג, ומיהו כהאי גוונא שכבר בירך בר"ג אפשר דאסור לו לאכול עוד ח"ז ענבים בתוך כא"פ לאכילה ראשונה כיון דגורם עי"ז דברכת בר"ג שבירך יהא לבטלה. ושאלתי זאת להגרא"ל שטיינמן שליט"א ואמר דמדחזינן שאם אכל רק חצי כזית תפוח וחצי כזית תאנה דמברך ב"ג אף שאין כזית שלם בתפוח א"כ חזינן שהברכה של ב"ג פוטר גם את התאנה, וא"כ כשאכל אח"כ עוד חצי כזית תאנה לא מברך מעין ג' כיון שהחצי כזית תאנה הראשון שאכל כבר נפטר ע"י ברכת ב"ג. (שם עמ' מ"ו)

כזית ענבים וח"ז תפוחים וח"ז בננה אי מצטרפי לבר"ג
יל"ע במי שאכל כזית ענבים וחצי זית תפוחים וחצי זית מפרי האדמה כגון בננה אי מצטרפי הח"ז תפוחים וח"ז בננה לברך נמי בר"ג, דהרי אם היה אוכל רק ח"ז תפוחים וח"ז בננה היו מצטרפים לברך בר"ג וא"כ ה"נ אחרי שאין חיוב ברכה אחרונה בפני עצמו על התפוחים א"כ אינו בטל לברכת מעין דג' דענבים ואינו נפטר לכאורה בברכת מעין ג' ושוב י"ל דמצטרף לח"ז דבפה"א דבננה להתחייב ברכת בר"ג, או נימא דכהאי גוונא נמי נטפל הח"ז תפוחים לענבים כמו אם אכל כזית ענבים וכזית תפוחים דמברך רק מעין ג'.

והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר דגם בזה נטפל הח"ז תפוחים לענבים ונפטר בברכתם, דאף שאין עליו חיוב ברכה אחרונה בפנ"ע נמי נטפל למעין ג' ואין הח"ז תפוחים מצטרף לח"ז בננה, וכמו דאם אכל כזית ענבים וכזית וחצי תפוחים וח"ז בננה דודאי לא יצטרף הח"ז האחרון של התפוח לח"ז בננה לברכה אחרונה כיון דגם הוא נטפל לענבים ואף שח"ז אינו חייב בברכה מ"מ הכל נטפל לענבים וא"כ ה"נ בנד"ד נטפל הח"ז לענבים ואינו מצטרף לבר"ג עכ"ה. (שם עמ' מ"ז)

בירך העץ והאדמה

הרוצה לאכול פרי העץ ופרי אדמה ובירך עליהם ברכה אחת ברוך א"י אמ"ה בורא פרי העץ והאדמה יל"ד האם יצא ידי חובת שניהם או עדיין צריך לברך ברכת האדמה. תשובה: הנה כתב הרמב"ם סוף"א מהל' מעשר וכן נפסק בשו"ע יו"ד של"א סעיף ע"ה המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר מברך קודם שיפריש אקב"ו

להפריש תרומה, וכן המפריש מעשר ראשון מברך קודם להפריש מעשר וכו' ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהם כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות ע"כ.

והכפ החיים (סי' ר"ו סק"ב) כ' דלפי"ז אם בירך ברכה אחת ואמר שני הנוסחאות ביחד דהיינו בורא פרי העץ והאדמה שפיר יצא ויאכל פרי העץ ומיד אח"כ פרי אדמה.

אולם העיר בזה הגרא"ל שטיינמן שליט"א שאין לדמותם זל"ז דהתם יש ב' מצוות בחפץ אחד דהיינו מצות הפרשת תרומה והפרשת מעשרות אע"פ שהם ב' מצוות נפרדות בכל זאת מכיון ששתי המצוות מתקיימין על חפץ אחד יכול לאחדם בברכה אחת, משא"כ בברכת העץ והאדמה שהן ב' ברכות בשני חפצים שונים מנ"ל לומר שיכול לאחדם. (קובץ קול התורה נה עמ' קסה מהגר"א דינר שליט"א).

שתה חצי רביעית יין וחצי רביעית מים

בס"י ר"ח דן השעה"צ סק"ע בשעת רביעית שכר ורוב רביעית יין, אי מברך בורא נפשות דהרי יש שישות דמברך ברכה אחרונה על היין ברוב רביעית ולדידיהו ברכת היין פוטרת לשכר וכי משום שאין אנו יודעים הדין יברך בר"ג ע"ש. וקשה דכיון דבפועל אינו מברך על היין א"כ נשאר חובת בר"ג?

ואמר הגרא"ל שטיינמן שליט"א דמשמע דס"ל לשעה"צ דגדר דינא דין פוטר כל מיני משקין, היינו דלא חייל כלל חובת בר"ג אלא נטפל הכל לברכת היין, ואם מאיזה טעם אינו מברך על היין תו אינו מברך כלל, וכמו מי שאכל בתוך הסעודה ענבים ובירך בפה"ע ודאי דכלפי ברכה אחרונה לא חייל כלל חובת ברכה בפני עצמה, רק נשפלת אכילת הענבים לברכת הסעודה, ואם מאיזה סיבה אינו מברך ברהמ"ז ודאי שלא יברך על העץ וה"נ בזה.

ומיהו לול"ד יש לחלק דלא דמי יין לסעודה וביין ומשקין יש למשקין חובת ברכה אחרונה בפנ"ע אלא שברכת היין פוטרתה. (שלמי תודה ברכות)

בדין השותה מים לצמא

הלוקח כדור גלולה לרפואה וכדי שיוכל לבלעו שותה מים ככה"ג כיון שאינו נהנה מהמים אינו צריך לברך עליהם. ושמעתי מהגרא"ל שטיינמן שליט"א דכל זה בשותה מים, אבל בשותה מיץ או מים עם פטל וכיו"ב ריש לו טעם עצמי, אזי אף ששותה לבלוע כדור וכדו' יברך שהכל קודם שישתה למיץ, [א"ה ועי' הליכות שלמה מועדים ח"א פ"ה ארנ"ה 27] (שלמי תודה ברכות)

ברכה על תה מר ששותה להתחמם גופו

ויל"ע כגוונא ששותה תה חם בלא סוכר, דאין לו סוכר וכיו"ב ואין לו הנאה מעצם השתיה אלא דעושה כן משום התועלת דמתחמם גופו אי צריך לברך. דהנה חובת ברכה ראשונה נפקא ליה בברכות דף ל"ה ע"א מסברא דאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה, והנאה היינו בפשוטו הנאת גרונו מהמאכל, וא"כ אפשר דכיון דאין לו הנאה מעצם המאכל, אלא דיש לו תועלת בזה שמתחמם גופו עי"ז א"כ הוה זה כרפואה שאין בה הנאה ויש בה תועלת לרפוי הגוף שאינו מברך.

והנה בפסחים דף קט"ו ע"ב איתא בלע מצה יצא (וערשב"ם שם) ובפשוטו משמע מסתימת כל הפוסקים, דברכת המוציא לא הוה לבטלה אף שלא נהנה מטעם המצה כלל. ומיהו יש לחלק בדמיוי דיש בו הנאה מצד עצמו תיקנו עליו ברכה אף כשהוא בולע, אבל אם מצד עצמו הוא מר ואינו נהנה אף שיש ממנו תועלת י"ל דלא יברך.

והורה הגרא"ל שטיינמן שליט"א שלא יברך, מאחר ששותה שלא לצמא ותה בלא סוכר אין לזה שום טעם טוב מצד עצמו, והגר"ג קרליץ שליט"א אמר שיברך דגם זה חשיבא הנאה מה שמתחמם עי"ז גופו. (שלמי תודה ברכות)

אמר פעמים שהכל

הנה ראינו שהסתפקו [הגרשז"א] במי שאמר ברכה כגון שהכל נהיה בדברו וחזר ואמר אותו ברכה בלא סיבה אם יצא ידי ברכה? ובפשוטו יצא או ברכה ראשונה או שניה. ושמעתי בשם הגרא"ל שטיינמן שליט"א דלא יצא לא בברכה הראשונה ולא בברכה השניה, וכן אומרים משמיה דהגר"ש שקאפ זצ"ל.

ובספר שיח תפילה מביא שם כן בשם הגר"ב דיסקין אביו של המהר"ל דיסקין זצ"ל, וסברתם בזה דהרי אחרי שאמר ברכה פעם אחת יצא ידי ברכה, וא"כ

כשמתחיל לומר ברכה שניה ואומר ברוך הרי לא היה מחויב לומר זה דכבר יצא ונמצא דהברוך שלו לא מהני, דבירך בזמן שלא היה חייב ואחרי שאמר ברוך הרי נהיה הפסק, ואז נתחייב עוד הפעם בברכה וא"כ אמר ברכה בלא ברוך (חקרי הלכה ר' מנחם הבלין עמ' מ"ח).

נתערבו פירות

בירך על פירות שהיו לפניו, ולאחר מיכן נתערב בין הפירות פרי, שלא היה לפניו ולא היה דעתו עליו, כיצד יעשה. וכשדברתי עם הגרא"ל שליט"א צידד דאין צריך לברך, וימשיך לאכול הפירות, דהפרי שלא בירך עליו נתבטל בין הפירות שכבר בירך עליהם. ובספר בני ראם להגר"א גניחובסקי הזכיר סברא זו דיהני ביטול ברוב, אלא דהעיר, דהרי אסור ליתנות מהעוה"ז בלי ברכה וביטול ברוב לא יתיר איסור זה עיי"ש.

והוסיף הגרא"ל שליט"א לדון האם יש ביטול ברוב על דבר שאינו אסור באיסור חפצא, וכגון דא דהפרי אינו אסור באכילה אלא שאין הגברא רשאי לאכול הפרי עד שיברך עליו, והראה שכבר דן בזה בספרו אילת השחר על מוס' ב"מ דף ו: (רשימות הרה"ג ר' אפרים שטראוס שליט"א)

ברכה אחת

הנה בתקנת חכמים לברך על הפרשת תרו"מ מברכים ברכה אחת, כשמפריש תרומה ומעשר אקב"ו להפריש תרומות ומעשרות, ואין מברך ב' ברכות.

וצ"ע למה מי שאוכל פרי שברכתו בורא פרי העץ ופרי שברכתו בורא פרי האדמה כאחת, לא יתקנו ברכה אחת לשניהם, ויברך בורא פרי העץ והאדמה.

ורבנו שליט"א אמר דברכת הפירות היא ברכה על כל חפצא בפנ"ע ואין לברך ברכה א' על שני חפצים נפרדים, משא"כ ברכת הפרשת תרו"מ על כרי אחד ועל תיקון הכרי הוא מברך שהוא חפץ א' ואף שעושה ב' מצוות מברך ברכה אחת.

ואמנם יש להוסיף דאין החילוק רק מפני שברכת הפירות הם ב' פירות נפרדים, אלא דכשעושה הברכה על אכילת פרי העץ עדיין לא מתחייב בברכה על פרי האדמה, דכל החיוב כשכא לאכול והרי זו אכילה בפנ"ע וזו אכילה בפנ"ע, משא"כ כשכא לתקן הכרי כבר מעתה חל עליו ב' חיובי הפרשה, ושניהם לפניו כאחת ולכן יתקנו ברכה אחת לשתי ההפרשות.

ותעד דבברכה אחרונה כולל כמה מינים אף דכל מין יש לו חיוב ברכה בפנ"ע כיון דכבר חל עליו חיוב על כולם כוללם בברכה אחת, משא"כ בברכה לפניה לא חל חיוב ברכה על פרי שני עד שלא הולך לאכול והרי אכילת כל פרי אכילה בפנ"ע, ואם היו מעורבים מעיקר הדין הולכים אחר הרוב לפטור את המיעוט לגמרי מברכה. (פרורים משולחן גבוה ח"ה עמ' רז)

מים שמעורב בהם דבש

נסתפק רבנו שליט"א היכי דבירך שהכל והי' לפניו דבש, ועכשיו רוצה לשתות מים מעורב בדבש, והמים לא היו לפניו בשעה שבירך שהכל, ויסוד הספק הוא, באופן דעל המים לבד לא הי' מברך כיון דאינו לצמא אם לא שהוא מעורב בדבש, אלא דיש לדון לאחר שמעורב בדבש במים דאמרינן דעכשיו כבר יכול לברך שהכל. האם הפי' שעכשיו נעשו המים מתוקים ומחמת המים צריך לברך שהכל, וא"כ אף שהדבש הי' לפניו אבל כיון דהמים לא היו לפניו, צריך לברך שוב שהכל, או דלמא דגם עכשיו שהמים נמתקו מחמת הדבש שהכל קאי על הדבש, וכיון דהדבש היה לפניו א"צ לברך שוב שהכל. (צדיק כתמר יפרח)

רגיל לשתות מים

יש להסתפק היכא דבירך שהכל, ולא היה דבש לפניו, אבל רגיל תמיד לשתות מים מעורבב עם דבש, האם מחמת כן נפטר הדבש אף שלא היה לפניו. (צדיק כתמר יפרח)

יש להסתפק היכי דבירך והי' לפניו עוד מאכל אבל הי' מוסתר ולא היה גללה לעיניו בשעה שבירך האם נפטר בכה"ג לא.

יש להסתפק במי שאוכל רסק פירות, ומברך שהכל לחוד על מין שהכל, והעץ לחוד על מין העץ, האם נפטר בכה"ג הרסק פירות ממ"ז או לא, דכיון דבשעה שמברך שהכל אולי הוי עץ ואין ברכתו שהכל, ואולי בשעה שמברך העץ אין ברכתו העץ אלא שהכל ואין נפטר משום ברכה.

עולם הישיבות

ישיבת פוניבז'

שיבוא להספיד, והשיב יש לכם בישיבה את ר' בערל ואתם מבקשים אותו? הוא ספדן יודע מה לומר ויודע לעורר, ויש לו מעלה שדבריו נשמעים. ואכן לבקשתו של מרן הספיד מרן הגרבי"ד שליט"א

כמו כן באחד השנים הגיע מרן הגרבי"ד שליט"א לבקרו מרן שליט"א התעניין בפרוטרוט כמה פעמים מוסר שיעור בשבוע, וכמה זמן כל שיעור, וכמה בחורים יש בשיעור, ואם מוסר בעמידה או בישיבה אחר צאתו סח מרן שליט"א שהתורה נותנת כח לאדם והביא כדוגמה הנה הגרבי"ד כבר מעל שמונים ועדיין עומד בשיעורים ומוסר שיעורים כמו בחור צעיר.

בשנת השמיטה נכנסו ראשי קרן השביעית למעונו של מרן שליט"א שרוצים לארגן דינר בחו"ל [כמדוי' שהיה זה בשיקגו] ואמר להם מרן הגרבי"ד לבקש ממרן הגרבי"ד שליט"א שיסע איתם לשם, והוסיף מרן שליט"א אל תאמרו לו שביקשתי כי זה לא אמת אני לא מבקש ממנו רק אני מציע.

ואכן לבקשת מרן הגרבי"ד נסע מרן הגרבי"ד שליט"א במיוחד. לפני צאתו נכנס מרן הגרבי"ד שליט"א למרן הגרבי"ד וביקש את ברכתו וכן ביקש ממרן שליט"א שיכתוב מכתב עבור הכינוס אמר אז מרן הגרבי"ד הגם שאין מסרבין לגדול מכל מקום אתה לא צריך את המכתב שלי את התורה שלך מכירים בכל העולם ואיך צריך אישור שלי. אני הרבה פחות ממך!! הפטיר מרן הגרבי"ד - אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה... אמר מרן הגרבי"ד אף על פי כן...

שותפים בהחזקת ישיבה

בעת ניהולם האבלים על הגר"א כהנמן ז"ל. סיפר רבנו ששאל את הגר"א כהנמן תקופה קצרה אחר פטירת הרב, איך מסתדר עם ניהול העול הכבד? וענה ר' אברהם, ששום דבר לא השתנה, בעבר הוא היה עובד חצי שנה לסדר את כל הפגישות עם הגבירים, וכשכא מרן הרב לאמריקה הוא הלך אל הפגישות, וכך עבדו שניהם כאחד. היום התהפכו היוצרות, מרן הרב מסדר משמים את כל הפגישות, והוא ר' אברהם הולך אל הפגישות. נמצא שלא השתנה דבר רק התהפכו בתפקידים.

רבינו שליט"א מאוד נהנה מהתשובה. ובעת שסיפר הדבר בניהולם אבלים שאל את בנו הגאון ר' אליעזר שליט"א, אם גם הוא ימשיך כן לעבוד בשותפות כזו.

פוניבז' זה כלל ישראל

אמרו לרבנו בשם החזון איש שישבת פוניבז' זה כלל ישראל עקב חשיבות הישיבה לתורה שבכל עם ישראל. ואמר רבנו שאנו זוכר בבירור שכך אמר החזון איש אבל הדברים ודאי אמת.

חזרות על השיעורים

היה תקופה ארוכה שבחורים מופלגים שעלו מהישיבה קטנה לישיבה גדולה של פוניבז' היו מגיעים מידי ליל שישי לבית רבנו והיה דנים עמו על השיעורים ששמעו במשך השבוע מראשי הישיבה.

מכתב לדינר

בס"ד יום א' לס' תולדות, שנת תשס"ז לפ"ק לכי באי הדינר שלוכטו"ס הנה הרה"ג ר' אליעזר כהנמן נושא בעול החזקת ישיבת פוניבז' אשר זה מבצר גדול של תורה בארץ ישראל, ומצוה לתמוך ולעזור לו, והתומכים יתברכו ברו"ג סלה. א.ל. שטינמן

דברי רבנו בהיכל ישיבת פוניבז' בני ברק במלאות י"ב חודש לפטירת מרן הגראמ"מ שך זצ"ל אור לט"ז מרחשון תשס"ג

עכשיו כבר התחיל יום ט"ז מרחשון, שבזה נגמרה השנה-י"ב חודש, ואין כבר דין הספד, אך היות שבהספד הרי יש שתי חלקים, [חלק אחד להתאונן על האבדה, וחלק אחר להתבונן מה שיש ללמוד ממעשיו של הנפטר], והעיקר הוא החלק הזה מה שצריך לראות ללמוד ממנו, וזה שייך גם עכשיו. ומה שאנחנו צריכים ללמוד, הם כל הדברים שהיה בו, בין היגיעת התורה, בין המדות טובות, והנהגות טובות, כל מה שהי' בו, צריכים ללמוד.

ושמעתי בשם החזון"א, שאמר כי החפץ חיים למד ששים שנה [ואיני זוכר אם הוא הוסיף את המילה "לשמה" או לא], ואחרי זה הוא הנהיג את כלל ישראל, וכך אותו הדבר הי' החזון"א, ואותו הדבר הי' הבריסקער רב, ואותו הדבר הי' רבי יעקב ישראל קנייבסקי, ואותו הדבר הי' הרב שך, זכר צדיקים לברכה. כולם השיגו מעלות גדולות, עם כל הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, אבל בודאי עיקר הדבר מה שזכו על ידו, הוא ע"י היגיעת התורה שהיתה בהם עד להפליא! בשביל זה הם זכו להנהיג את כלל ישראל, וכמו שאמר החזון"א על הח"ח שהי' יגע בתורה ששים שנה [או שבעים שנה] ואז זכה, עכ"פ הם זכו להיות מנהיגים, והם היו ראויים להיות מנהיגים!

הישיבה הוקמה בארץ ישראל ע"י מרן הרב מפוניבז' זצ"ל בשנת תש"ה. והיתה לאם הישיבות בדורינו. והנה הקשר של רבנו שליט"א לישיבה הוא הרבה שנים החל מעת שכיהן כראש הישיבה לצעירים בפוניבז', וכן כשכיהן כראש כולל פוניבז' והרבה יש להרחיב בענינים אלו, ונביא כאן כמה ענינים בקצרה.

השיחות בישיבה

החל משנת תשס"ב החל רבנו שליט"א למסור שיחה לפני יוה"כ בהיכל הישיבה והיה מעמד נשגב בהשתתפות אלפי איש. במלאות י"ב חודש לפטירתו של מרן הגראמ"מ שך זצ"ל נשא רבנו דברים במעלת אהבת תורה לזכרו [והבאנו להלן]. [אודות ראשי הישיבה זצוק"ל והמשגיח זצוק"ל נכתב באריכות גדולה במאמרים על כל אחד ואחד].

לא לחכות לו

בעשיית תשס"ג אחר השיחה ניגש בן רבנו הגר"מ לתפילת מעריב [שהיה בשנת האבל על אמו הרבנית ע"ה] ולפני מעריב קרא לו רבנו ואמר לו בשמונה עשרה ובק"ש תחכה לרה"י דפה מרן הגר"ג שליט"א ובשום פנים ואופן אל תחכה לי.

החזון איש שולח

סיפר רבינו כי מרן החזון"א ז"ל שלח את אחד מבני משפחתו לשמוע שיעורים מאת הגר"ר גרשון אדלשטיין שליט"א שמסר שיעורים בישיבת פוניבז' ואמר שאפשר לקבל אצלו בלומדות ובהבנת התורה. (אעלה בתמר מתורת החזון"א עמ' ע"ו)

עם מרן הגר"ג שליט"א

וז"ל מכתב רבנו: בס"ה. כ"ד אב תשנ"ח לפ"ק בני ברק יצ"ו לכי ידידי עוז הגאון הגדול מפארי הדור מוה"ר ירחמיאל גרשון אדלשטיין שליט"א אך טוב וברכה כל הימים... מוקירו מברכו כערכו הרם. ואמר לנו מרן הגר"ג שליט"א שעשרות בשנים כבר היה בקשר עם רבנו שליט"א וכמה פעמים דיבר עמו רבנו על צורת השיעורים בישיבה ועוד הרבה ענינים.

בעשיית תשס"ז לא חש הגר"ג בטוב ולא היה בכוחו לעלות להשתתף בשיחת רבינו בישיבה כמדי שנה בשנה, ולאחר השיחה כאשר נודע לרבינו מחולשתו נכנס לבקרו במעונו שבשיפולי גבעת הישיבה.

במשך שנים רבות מסר הגרבי"ד שיעור במשניות פעם בשבוע בביהמ"ד שבבניין פנימיית 'שוגרמן', בהשתתפות אברכים ובחורים רבים מהישיבה. מרשימות א' התלמידים: אלול ה'תשנ"ד, היה לי שאלה באם לנסוע לחו"ל לחתונה חבר, ומו"ר הגרבי"ד שטיינמן הורה כי בכל עניינים שכאלו יש לשאול את פי מו"ר הגר"ג שליט"א, באומרו כי החזון"א דיבר עליו בהפלגה גדולה מאד, ונגשתי למו"ר הגר"ג ואמר לי כי אסור לו להשיב כי הוא מורה הלכה בפני רבו כיון שיש כאן את מרנן ראשי הישיבה, אבל מסתמא היתה כוונת הגרבי"ד שאני אציג את צדדי השאלה לפני רה"י, ולכן תחזור אלי בעוד כמה ימים שאדע כיצד להציג את השאלה, וכשחזרתי לאחר כמה ימים אמר הגר"ג כי לא מצא צד היתר בזה שיוכל להציג... וכשסיפרתי על כך למו"ר הגרבי"ד התפעל מאד מענוותנותו הגדולה של הגר"ג מחד, שלא הסכים להכריע במקום רה"י, ומאידך, מחכמתו המופלאה שהצליח באופן עקיף לגרום שאבין מעצמי את התשובה.

כמה וכמה פעמים התבטא מרן רבינו שליט"א כי הוא מכוון על מרן הגר"ג שליט"א כשמזכיר בתפילתו "ועל זקני עמך בית ישראל", ופ"א כשהדפיסו ספר מא' מגדולי האחרונים, באו לבקש הסכמת רבינו שליט"א, ואמר שביקשו קודם מא' מהזקנים שישכימו על זה, וכשהראו לו שיש על זה הסכמה ממרן הגר"ג, אמר הלא כשאני אומר בתפילתי על זקני עמך בית ישראל - עליו אני מכוון, וצירף חתימתו (מפי הרי"מ שליט"א).

לשמוע מהמקור

ופ"א אמר לבחור שילך לפוניבז' כי רוב הראשי ישיבות שבדור הם תלמידים של הראשי ישיבות של פוניבז' שליט"א וא"כ עדיף לשמוע תורה מהמקור.

צורת המחמאה

שח מרן רה"י הגרבי"ד פוברסקי שליט"א (כינוס לב שומע ניסן תשע"ו) היו פעם שני בחורים שהגיעו לישיבה מאותה ישיבה. באמצע השיעור אחד מהם שאל שאלה מצוינת, התפעלתי ואמרתי לו ששאל שאלה גאונית, החבר שלו למחרת עזב את הישיבה, הוא לא עמד בזה. ושאלתי את רבנו שליט"א על זה, מה צריך לעשות, הרי הוא באמת שאל שאלה מצוינת, ואמר לי הרב שטיינמן שצריך קצת לצמצם במחמאות. כשנפטר רבי משה אדלר בן רבי יצחק אדלר זצ"ל רב בית הכנסת אהבת חסד נכנסו אליו אברכים מהכולל [בראשות הרב ישראל ברמן] שרוצים לעשות הספד בכולל לעורר את הציבור וביקשו ממרן שליט"א

עולם הישיבות

הרי הוא רגיל לראות שתהי' תשוקת התורה במדה כ"כ גדולה, ומה עכשיו התרגש במיוחד, כל כך עד שזלגו עיניו דמעות?!

אלא הענין הוא כך, הנה זה הרי בודאי פשוט שבן אדם שלומד תורה הוא גדול בתורה! והוא זוכה לתורה, רק מה שהתחדש כאן שגם מה שאדם לומד ואין הלכה כמותו, גם זה תורה! ואם לומדים למשל דברי בית שמאי ובית הלל, אף שההלכה היא כבית הלל, בכל זאת גם דברי בית שמאי זה תורה, וכשלומד את הדברים של בית שמאי זה לימוד תורה, והוא מקבל על זה שכר בדיוק כמו שהוא לומד את הדברים של בית הלל, אין שום נפקא מינה! ואם בית שמאי מתירין את הצרות לאחים ובית הלל אוסרים, אם אחד לומד את זה ומזכיר דברי בית שמאי, זה תורה, בדיוק כמו שהוא לומד את דברי בית הלל. אבל זה בודאי שאם לא היו בית שמאי החולקים, אלא בית הלל היו אומרים דין שאסור לייבם את הצרות, ובא אחד עם הארץ ואומר- לא, מותר! האם זה יהיה תורה? הרי זה דברים בטלים! ומה לנו במה שהוא אומר? ורק בית שמאי היות ובית שמאי היו כאלה אנשים גדולים שכל ימי חייהם היו תורה, אז מה שהם אומרים אפי' בדברים שאין הלכה כמותן זה תורה!

וסיים, לכן אפי' שאם אנחנו רוצים לדעת את הגדלות שבן אדם יכול להתרום ע"י לימוד התורה אנחנו רואים את בכל דברי חז"ל ודבריהם מלאים עם זה. אך רצינו להוסיף את הדבר הזה, שאפי' עצם הדבר שלומד תורה, זה מרומם אותו עד כדי כך שכל מה שהוא אומר זה נהי' תורה! אבל זה רק במי שהגיע לדרגה כזאת שהוא שייך לזה, אבל מי שלא שייך לזה, בודאי שהדברים שלו זה לא תורה.

אי"כ אנחנו מדברים על אנשים גדולים מאד! שזכו שכל מה שהם אומרים זה תורה, ובודאי כל אחד צריך לשאוף למדרגות כאלה, שכל מה שהוא אומר יהי' תורה, וזוכים לזה על ידי שמשתדלים לזכות לבוא למדרגה של מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ואז כל מה שלומד יהי' תורה. והקב"ה יעזור שנלמד מהם ללכת בדרכיהם, ולזכות כמו שהי' אצלם שכל מחשבותיהם הכל הי' שקוע בתורה, ועי"ז בן אדם יכול להגיע לדרגות הכי גדולות בתורה.

ישיבת פורת יוסף

רבנו הגיע לישיבה בעיר העתיקה בכ"ג אלול תשס"ח ודיבר בדברי המש' בסוף עוקצין שעתידי הקב"ה ליתן י"ש עולמות, ועוד האריך בכמה ענינים.

לעשות רשיון נשק

באחד הפעמים שהיה מתח מהעריבים, ומכיון שהישיבה נמצאת בעיר העתיקה ביקשו השלטונות מהישיבה שכמה בחורים מהישיבה יחזיקו נשק, ורה"י הגר"ש כהן שליט"א שלח שישאלו את רבנו שליט"א על זה. וענה רבנו שבשום אופן לא להסכים לזה מכמה טעמים, והי' יעזור שלא יהיה שם נשק.

"כהן מיוחס"

כאשר ראש ישיבת ראש ישיבת פורת יוסף הגאון הגדול רבי שלום כהן שליט"א ישב שבעה על פטירת אחותו (חורף תשע"ה), נסע רבנו לנחמו העלה שם רבינו כמה דברים. שאל אותו רבינו "כבודו הוא כהן מיוחס?" והשיב הג"ל כל עם ישראל מיוחסים.. ובני המשפחה סיפרו שהבן איש חי היה אומר לאבי המשפחה שהוא כהן מיוחס.

וסיפר רבינו שהגאון מוילנא היה בכור, והיה רוצה לפדות את עצמו אצל כהן מיוחס, וכל כהן שהיה מגיע היה הגאון פודה את עצמו אצלו, אולי הוא כהן מיוחס, עד שהגיע למשפחת רפפורט שהיו מיוחסים.

והביא רבנו את הגמ' בקידושין דף ה' שרב כהנא לקח טלית ואמר לדידי שוה לי חמש סלעים, ובקצוה"ח הביא לענין אם כל אחד יכול לומר לדידי שוה לי. והקצות החושן עצמו וכן הש"ך היו מיוחסים לעלי הכהן. והקי' רבינו בהא דאמר"י דאב"י ורביא היו מבני עלי, ואב"י דעסק בגמילות חסדים חי יותר, אך רבא שלא עסק בגמ"ח נפטר צעיר יותר, ומה עשה רבא בזמן שלא עסק בגמ"ח, הרי עסק בתורה, ולמה לא הועיל לו. וכשרצה הגאון ר' שלום לדחוק דמירי שבא לידו גמילות חסדים ולא עשה, העיר רבינו אם עפ"י דין הי' צריך להפסיק, הרי בודאי הפסיק.

לעשות בנקיט

בחודש סיון הגיע הגאון הגדול ר' שלום כהן שליט"א לבית רבנו, ודיברו על אחדות שיש בעשיה הציבורית ואמר לו רבנו שאם עושים לשמה אז הכל נראה ב"ה אחרת.

וזה הכל דברים מה שבעצם כל אחד יודע, אבל בכל זאת רצינו לומר עד כמה שהענין של יגיעת התורה מרומם את האדם, ואע"פ שמסתמא כל אחד יודע מזה, בכל זאת כל מה שמוסיפים לדבר על זה, אנשים מתעוררים, כי עי"ז מתעוררים ללכת בדרכיהם, ללכת בדרכים של יגיעת התורה, של המדות טובות, של הנהגות טובות, של ענוה, ושל כל הדברים האלה מה שצריך ללמוד, ובודאי שאם נלמד אתם, זו תהי' זכות גדולה בשבילם, וגם תועלת גדולה בשביל כלנו.

ונזכיר גמ' במנחות (דף י"ח ע"א) מה שנוגע לזה, הגמ' מביאה והתניא אמר רבי כשהלכתי למצות מדותי אצל ר' אלעזר בן שמוע וכו' [ופרש"י לידע מיצוי תלמודי ולשאל ספיקות] מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו, והי' חביב לו ביותר, עד לאחת [פרש"י עד שהגיעו להלכה אחת], אמר לו רבי השוחט את הזבח להניח מדמו למחר מזה, [פ"י שלא חשב מחשבת פיגול שזה דוקא כשחושב לאכול ממנו למחר, רק חישב להניח מדם הקרבן למחר], אמר לו כשר, ערבית אמר לו כשר, שחרית אמר לו כשר, צהרים אמר לו כשר, מנחה אמר לו כשר אלא שר' אליעזר פוסל, [בכל פעם אמר לו כשר, ורק בפעם הזאת הוסיף את המלים אלא שר' אליעזר פוסל], צהבו פניו של יוסף הבבלי [פ"י שהאירו פניו מחמת שמחה], אמר לו, יוסף כמדומה אני שלא כיווננו שמועתינו עד עתה, [פ"י ששאל אותו למה עד עכשיו לא צהבו פניו, אם זה משום שלא הסכים עם דבריו עד להלכה הזו, ולכן רק עכשיו כשאמר לו דבר זה צהבו פניו], אמר לו רבי הן [פרש"י כוונת וכוונת והיינו שהסכים עם כל מה שאמר, ומה שאורו פניו עכשיו במיוחד, זה מסיבה אחרת], אלא שר' יהודה פסול שנה לי [פ"י שרבי יהודה לימד אותי שכשחישב להניח למחר הקרבן פסול] וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי, [ופרש"י שמחמת זה חשבתי שמא שכחתי], ועכשיו ששנית לי פסול החזרת לי אבידתי, [כך השיב לו יוסף הבבלי].

ממשיכה הגמ' זלגו עיניו דמעות של רבי אלעזר בן שמוע, אמר אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר, קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי. כאן זלגו עיניו של רבי אלעזר בן שמוע דמעות, זאת אומרת שהיתה התרגשות כל כך גדולה! עד כדי כך שזלגו דמעות! וכל הזמן שהוא למד ולימד אותו לא היתה כזו התרגשות, רק ברגע שהוא אמר את הדבר הזה שכל הזמן בקשתי חבר ולא מצאתי ועכשיו החזרתי לי אבידתי, שנתאמת אצלו שבאמת אמר לו "פסול", כאן זלגו עיניו דמעות... ומה היא ההתרגשות הזאת?, לכא"י במה שהוא ראה כאן כזו "אהבת תורה".

אך הנה יש גמ' בעירובין (דף נ"ג ע"א) וז"ל וא"ר יוחנן כשהיינו לומדין תורה אצל ר' אושעיא היינו יושבין ארבעה ארבעה באמה, אמר רבי כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע היינו יושבים ששה ששה באמה, ואומר רש"י ששה באמה שהיינו מתקרבין לשמוע מפיו ודוחקין זה את זה. ובמהרש"א כבר עמד על זה כי לשבת ששה ששה באמה, זה דבר שאי אפשר במציאות? שהרי אם יושבים ששה באמה נמצא שהי' יושב כל אחד מהם בטפח והאיך זה יכול להיות? לכן אומר המהרש"א שהי' שם נס כמו אלו המקומות שהמיעוט החזיק את המרובה-בנס. אך השאלה היא אי"כ מהו החילוק שכאן הי' ארבע וכאן הי' שש? משמע שעד כמה שהיתה התשוקה לתורה, והי' בהם עד כדי כך אהבת תורה ותשוקה ללמוד, כפי זה הי' גודל הנס. ולכן בזמן של רבי אושעיא הי' רק ארבע, ובזמן של רבי אלעזר בן שמוע שהי' דור קודם, ובדור ההוא הי' יותר אהבת תורה, והי' עוד יותר תשוקה ללמוד תורה, הי' נס כזה שהיו יושבים ששה ששה באמה, עד כדי כך!

ולמה הי' באמת נס עד כדי כך? [ובדוריו לא שייך כזה דבר], מפני שהאהבת תורה שהי' שם "אין לתאר" דרגה גדולה כל כך, עד כדי כך שקורה נס, והרי לא קורה נסים סתם, הקב"ה לא עושה נסים בחינם, וגם אם אנשים רוצים ללמוד נותנים להם אפשרות ללמוד, אבל עד כדי שהי' נס שישבו ששה אנשים באמה אחת?

ובדור קודם הי' נס של ששה, אבל הדור השני או שתי דורות אח"כ, אצל רבי אושעיא, אף שהי' ג"כ אהבת תורה במידה גדולה מאד! אבל כבר הי' רק "ארבע" באמה, זאת אומרת שלפי התשוקה זה הי' כבר פחות קצת. הדורות ירדו קצת, ולכן הי' אצלם נס רק של "ארבע" באמה. וגם זה בודאי הי' רק עי" נס!

עכ"פ רואים שבזמן רבי אלעזר בן שמוע הי' כ"כ אהבת תורה, עד שהי' אפי' נס שהיו יושבין ששה באמה, ואי"כ מה התרגש רבי אלעזר בן שמוע, בזמן שראה את האהבת תורה העצומה של יוסף הבבלי אחרי שאמר לו כל פעם כשר, כשר, וכשאמר שרבי אליעזר פוסל צהבו פניו, התרגש רבי אלעזר בן שמוע כ"כ עד שזלגו עיניו דמעות,

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 218 | שנה ד' | פרשת ראה | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

חדלי ביטחון, נצרכים לסימן' או לסמוך על משה רבנו, כדי לעודד הבטחון בה'

כי אתם עברים את הירדן. פרש"י, נסים של הירדן יהיו סימן בידכם שתבאו ותישרו את הארץ. על אף שהיו להם ניסים בקריעת ים סוף, מ"מ צריכים סימן אחר, משום שהמצב של דור הנכנסים לארץ, היה, שהם היו חדלי ביטחון בה'. ובכל זאת משה רבנו נותן להם סימן מהניסים שיחוו בירדן, שזהו יהא בידם לסימן שיצליחו.

בזמן שחזרו המרגלים היה עליהם "טענה" שלא בטחו בה' [והחקקו למצוא סימנים בארץ כנען היכן להיכנס וכו' וכו']. וכאן נתן להם סימן, כדי לעודד הבטחון. ויתכן, שכיון ש[אז] היו יכולים לסמוך על משה רבנו, שדבריו יהיו במקום סימן. [וא"כ גם] זה גופא, שמישה אמר להם [עכשיו], שהניסים שבים הם יהיו לסימן, על כן זה היה לסימן. אבל מצד הבטחון בה', היה די לסמוך על משה רבנו.

בכיבוש אר"י, ראו שזהו הכל מעשה ה'

כי יכרית ה' אלקיך את הגוים. הלשון: כי יכרית ה', משמע שהכרתת הגוים בא"י, מתייחס לגמרי להקב"ה.

וצ"ב, דאף שכל מה שהאדם עושה, זה בסיוע הקב"ה. מכל מקום דברים שעושים בבחינה, מתייחסים לעושים. [ההורג אדם אינו יכול להיפטר בטענה שזה מתייחס אל השמים, והוא לא עשה כלום].

וצ"ל, כיון שכבוש ארץ ישראל היה לגמרי שלא בדרך הטבע. אמרו, עלינו לשבח ונפלה חומת יריחו. השלכת אבני אלגביש משמים. הצרעה שהזיקתם. לכן לא מייחסים כלום מהכיבוש לבשר ודם, אלא לה' לבדו.

איסור דבל תוסיף

שם, לא תסף עליו. פרש"י, ה' טוטפות בתפילין. ה' מינין בלולב. ד' ברכות בברכת כהנים. ובספרי כתוב עוד, ומנין שאם פתח לברך ברכת כהנים, שלא יאמר הואיל ופתחתי לברך, אומר: ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם? ויל"ע, האם בל תוסיף דוקא בנוסח הכתוב בתורה, כמו המובא בספרי, כי בנוסח אחר אינו מענין הברכה הכתובה, או כל הוספה בברכה אסורה?

עוד יל"ע, למאי דקיי"ל סוטה לח. ברכת כהנים צריך לאומרה בלשון הקודש, האם במוסיף בשאר לשונות עובר איסור? עוד יל"ע, זר שיברך ד' ברכות האם יעבור בבל תוסיף, מכיון שלא מקיים מצוה, לא יעבור בבל תוסיף. אפילו אם אין לזר איסור, תוס' שבת קיח:

כשגרגם ברוחניות היזק ע"י מעשיו נחשב שהוא עשה

"לא תעשון כן לה' אלקיכם" פרש"י, אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב.

לפי"ז בכל עבירה שעושים צריכים לעבור בלאו נוסף דלא תעשון כן לה' אלקיכם שהרי העבירה גורמת שהמקדש יחרב. החת"ס בשו"ת יור"ד סימן רס"ז מעיר דבשבת ק"נ ב' כתוב דאיסור הגרמות מחיקת השם שרי נמצא דס"ל לש"ס דילן דא"א לפרש לשון לא תעשון על גרמא בעלמא ואיך נפרש שלא יגרמו חורבן ביהמ"ק עי"ש.

ויש לחלק בין גרמא גשמית לבין גרמא רוחנית וכשגרגם ברוחניות היזק ע"י מעשיו נחשב הכל על חשבוננו שהרי במציאות הוא עשה חטא, וכיון שע"י חטאו יצא ההיזק זה נחשב שהוא עשה ההיזק משא"כ בגרמא גשמית דאם לא נייחס אליו הרי הוא לא עשה כלום.

כשרות לכלל ולפרט

בשיחה לסיום השמיטה שע"י שארית ישראל (הנוכה תשס"ב) אמר רבנו בתו"ד:

הוספות והערות לגליונות קודמים

הנה כידוע בחוץ לארץ בעיירות בדרך כלל לא היה שחיטה של כל המדינה אלא בכל עיר היתה שחיטה ובכל עיר היו אנשים שרצו לאכול דוקא על טהרת הכשרות, אבל אם אחד קנה עוף והיה צריך לפתוח את העוף ולפעמים היתה מתעוררת איזו שאלה אם שבורה או למשל שהיה חסר מרה או כל מיני שאלות שהיו היו הולכים למורה הוראה.

והמורה הוראה אם היה רואה למשל שיש לפניו אדם עני מאד כאשר היה פתח להקל היה מייקל לו אבל מי שהיה יותר ירא שמים לא היה רוצה כ"כ את הקולות. אנחנו מוצאים בפוסקים סיבות שאפשר להקל, כגון הפסד מרובה כבוד שבת והכנסת אורחים וכד' אך זה הכל קולות בגלל שאין ברירה כי המצב בכלל ישראל היה מאד קשה, וכמדומה שבגליון מהרש"א מביא... מה זה נקרא הפסד מרובה כמו שיווי של קורבן ומה זה קורבן היום זה ממש מגוחך אם יאמרו שקורבן זה הפסד מרובה שהרי זה סכום זעום מאד אבל אז זה היה נחשב הפסד מרובה, והעניינים היו באים והיו מקילים להם בגלל שזה הפסד מרובה

אמנם בכלל ישראל בדרך כלל היו שומרי תורה ומצות, אבל היו אנשים פשוטים ואם הרב אומר שכשר אז כשר רק היו יחידים יחידים מאוד יר"ש שלא רצו לסמוך על הפסד מרובה וכל מיני קולות, אבל אצלנו היום ברוך ד' נשתנה המצב אין מצוי שכל אחד ילך עם העוף שלו לשוחט לשחוט, ואח"כ ישאל את המורה הוראה בדרך כלל זה בא עם כל הציבור שהתרכו ברוך ד' וכן שביעית אי אפשר שכל אחד יעשה לעצמו אלא צריך להיות מאורגן דרך ציבור, וכאשר זה מאורגן דרך צבור אי אפשר להשתמש בקולות שהרי בצבור כלולים כולם וגם אלה שאינם רוצים להשתמש בקולות, ואי אפשר לאמר לך יש קולא ולך לא. ממילא בודאי שהיה צורך גדול מה שהשתדל מרן ראש הישיבה זצוק"ל והגאב"ד רבי חיים שאול קרליץ זצוק"ל וכן יבלחט"א מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [וצ"ל] שפועל עד כמה שאפשר שיהיה בתכלית ההידור בלי קולות ובלי היתרים רק מה שמותר באמת בלי הפסד מרובה ובלי קולות אחרות ובזכות זה שבכלל ישראל באמת שמרו את השמיטה הרבה.

- סיפר רבנו פ"א בא א' לבקש ממנו סמיכה מהגרש"ז ריגה, והתחיל לבחון ושאלו מה דין פלוני, ואמר שאינו יודע. והוסיף לשאול על עוד דין ולא ידע. ושאלו כמה חורים צריך להיות בקורבן כדי לפוסלו. והשיב שלש... [והדין בשו"ע יור"ד סי' מ"ט סעי' א הקורבן יש לו ב' עורות, ניקב זה בלא זה כשרה עד שינקבו שניהם זה כנגד זה, אבל אם נקבו זה שלא כנגד זה כשרה].

מיתת בית דין על ידי שעושהו טריפה

ובערת הרע מקרבך. בבא קמא דף נ"א ע"א, בית הסקילה היה גבוה שתי קומות, ותני עלה וקומה שלו הרי שלש, ואי סלקא דעתך יש חבטה בפחות מעשרה, למה לי כולי האי, ולטעמך נגעדי עשרה וכו'.

חזינן מזה, דלקיים דין מיתת בית דין, סגי בדחיה שיכול על ידי זה להיות טריפה, ושמענין מהכא, דגם עצם הדבר שעושהו טריפה, יש בזה קיום המצוה דמיתת בית דין. ונפקא מינה, להיכא שיועדים שאי אפשר לקיים בו יותר מלעשותו טריפה, דחייבים לקיים בזה המצוה דמיתת בית דין, דהיינו לעשותו טריפה.

ומכל מקום, זה דאי דאם לא מות על ידי הדחיה רק נעשה טריפה דיש מצוה לסוקלו, הוא מעיקר דין חיוב מיתת בית דין, דאי כשנטרף כבר קיים המצוה, ומה שממיתין אותו אחר כך כבר אינו מעיקר החיוב מיתה, אם כן למה טריפה חייב מיתת בית דין, הא אם נטרף לא שייך קיום מצות מיתה, ומאי שייך לדון לגמור דינו למיתה, הא טריפה כאילו כבר מות, ועל כרחך דחייבים נמי להמיתו ממש מעיקר הדין. ואין לומר דחייב רק מדין ובערת הרע מקרבך, כמו שפסק הרמב"ם פ"ב מהלכות רוצח ה"ט, דהא מ"מ צריכין להמיתו בארבע מיתות, הרי דזה מדין מיתת בית דין. [המשך מדברי רבינו]. (אילת השחר בבא קמא דף נ"א ע"א ד"ה ולטעמך)

בגליונות השנים עברו כתבנו אודות הגאון הגדול רבי אברהם פאם זצ"ל שיום היארצייט שלו הוא כ"ה אב תשס"א ונביא כאן מדברי הספד רבנו עליו | אינני ראוי להספיד. ורצוני רק לומר דבר זה, מה שחז"ל אומרים כל מי שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וידוע לכל מי שהכיר אותו, כי הוא ה' אדם יוצא מגדר הרגיל בזה שהיתה רוח הבריות נוחה הימנו, הייתי אצלו שתי פעמים, וההרגשה היתה שהוא בן אדם שיש לו "אהבת הבריות", וכמדה עצומה רוח הבריות נוחה הימנו. והרי מה שחז"ל אומרים כי מי שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו, בודאי שזה כך בלי שום ספק. וה' ניכר במיוחד אצלו הענוה, ואינני ספדן, רק מה שבקשו לומר את מה שראיתי, וזה מה שראו, שהאדם הזה ה' אוהב ישראל! עם ענוה עצומה, לכל אחד. ומה שצריך בעיקר בהספד זה להתלמד את המדות טובות, והרי יש את המדות טובות האלה מה ללמוד מיהודי, שכל ימיו ה' מוכר לאדם שה' מטפל עם הרבים, עם אהבה מופלגת, וכל אחד הרגיש שהוא ידיד טוב שלו, וזוהי מדה שאין לשעה, מהמדות טובות הכי גדולות, וכן ללמוד את הענוה שלו ויעזור ה' שנתלמד מכל המדות שלו. ובפרט עכשיו זה זמן שצריך במיוחד להתחזק בו, היות זה קרוב לימים נוראים, קרוב לראש השנה, ועכשיו זה זמן שצריך במיוחד רחמי שמים, שהרי ידוע לכל אחד האין שמדת הדין שולטת כ"כ בימים אלו. כמעט אין לך יום שאין קללתו מרובה, כמעט יום יום צרות רח"ל, בין מהגויים, בין סתם תאוונות דרכים, וסתם מחלות, הרי זה מצב נורא! שצריך רחמים גדולים מאד. הלואי שהקב"ה יעזור שנתחזק ונלמד מהמדות הטובות, להתחזק באהבת הבריות, להתחזק בענוה, ובכל המדות טובות, ובזכות האמת, הקב"ה יעזור שתהי' הגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

כונה להוציא

כשאחד מברך ברכה כגון בורא פרי העץ אמר' בדסתמא דעתו על כל מה שלפניו גם בלי כוונה מפורשת. אך יש להסתפק כשרוצה לאכול דבר שהוא ספק העץ או שהכל, ובירך קודם לכן העץ על איזה דבר וכן שהכל, האם ממילא נפטר גם הדבר הזה, או דילמא היות והוא ספק לאיזה ברכה הוא משתייך, לא שייך לומר בדסתם הוא נכלל בברכות שבירך, ורק כשיכוין עליו להדיא יועיל. ועוד יל"ע בנמצא לפניו רק שמכוסה באיזה דבר אם זה ג"כ כלפניו ונפטר בסתם, או לא. (שם)

השוטה מים לצמא מברך שהכל אך אם אינו צמא אינו מברך. והנה המברך שהכל על איזה דבר ובדעתו לפטור כל מה שלפניו והיה לפניו גם כוס מים אך בשעת הברכה לא היה צמא, ואחרי זמן נהיה צמא יש לדון אם נפטרו המים בברכת שהכל שעשה מתחילה, היות שבשעה שבירך שהכל לא היה צמא נמצא שלא היה לו אז חיוב ברכה עליהם ורק עכשיו נתחדש לו חיוב ברכה על המים כשנעשה צמא ואיך יפטרו בברכה הראשונה וצ"ע. ואמנם בברכת המצות כגון בהפרשת חלה שייך לברך גם קודם שבא החיוב לעולם דכשגלגל עיסה ובירך על הפרשתה יכול לפטור בברכה גם עיסות הבאות שעדיין לא נילשו ולא חל חיוב עליהם

על המחיה

ועל המחיה ועל הכלכלה יש שלא גורסים בחתימת הברכה ועל הכלכלה וי"א ועל הכלכלה אם צריך. [וכמדומה שכן נוהג רבנו ועי' ארחות רבנו ח"א עמ' קע"ב מנהג החזו"א והקה"ן] אמנם בתחילת הברכה הרי אומרים על המחיה ועל הכלכלה ומ' בחתימה? וצ"ב מאי נ"מ בין מחיה לכלכלה ומה מוסיפים באמירת על תנובת השדה.

ברכה על דבר המזיק

כתב רבנו בכת": בספר חשוקי חמד דן בחולה סכרת שאכל עוגה אם חייב בברכה, ומביא לחלק בשם מרן הגרי"ש בין ברכה אחרונה דצריך כזית וזה סכנה ועובר על ונשמרתם לנפשותיכם ואין לברך כמו באכל דבר איסור, אבל ברכה ראשונה דחייבים על כל שהוא יברך דזה לא מסכן אותו, עכ"ד.

ועלה בדעתי להעיר דאע"פ דכשאוכל משהו חייב מ"מ כשאוכל הרבה כל משהו מזיק לו, אמנם אם אמרין דעל מה שיש משהו דאין מזיק חייב לברך יש סברה דגם על כזית צריך לברך כיון דכל גריגר מצד עצמו אינו מזיק, נמצא דאכל כמה חתיכות שכל א' מצד עצמו אינו מזיק, ולא דמי לאוכל סם המות דודאי לא יברך כיון דכל חלק ממנו אינו ראוי לאכילה, ואין לו שם אוכל, אבל כאן כל משהו בפנ"ע שם אוכל עליו, וא"כ אכל כזית נמי חייב לברך מחמת דאם יש הרבה אוכל דכל הרי כל משהו בפני עצמו אסור, אלא אפילו לר"ל דח"ש מותר מן התורה, מ"מ מדרבנן אסור ומלבד זה לא דמי דהתם גם לר"ל זה דבר שאסור רק גזה"כ דלא מחייב על פחות מכזית, אבל כאן דהטעם הוא משום דמזיקו ולא דכל א' בפנ"ע אינו בכלל דבר מזיק, ומצינו כע"ז ברעק"א בתשובות סימן ע"ו לענין שבועה על נבילה דחיילא על חצי שיעור שכתב דאינו חייב אלא באכל חצי שיעור אבל כשאוכל שיעור שלם לא ומדייק כן מלשון הרמב"ם ע"ש, הרי דאפי' שבשעה שאכל ה' עובר על איסור שבועה מ"מ אח"כ כשזה מצטרף לכזית נמצא למפרע שלא עבר.

והאריך בזה בקהילות יעקב שבועות סימן י"ח, אמנם בתוס' הרא"ש שבועות כ"ד ב' מבואר דאם יאכל כזית חייב ולדבריו סברא זו אינה וא"כ גם בענינינו י"ל דיכול לברך על משהו אע"פ שכשימשיך ויאכל הרבה נמצא שהכל ה' אוכל מזיק.

בורא פרי העץ

בשו"ע סימן רי"א סעיף ג' הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו שהכל בורא פרי העץ קודמת וכו'. והנה זה דוקא כשהביאו לפניו את שני הדברים, אבל אם הביאו לפניו דבר שברכתו שהכל אע"פ שיודע דתיכף יביאו לו דבר שברכתו בורא פרי העץ אין צריך להמתין כדי להקדים לברך על פרי העץ. ויל"ע בכהאי גוונא שרוצה לאכול מאכל שברכתו בורא פרי העץ ומאכל שברכתו שהכל רק בשביל להוציא איזה

מאכל שמסופק מה ברכתו דבזה י"ל דאע"פ שאין לפניו עדיין המאכל שברכתו בורא פרי העץ מ"מ כיון דע"כ עומד להביא אותו צריך להמתין ולהקדים לברך עליו. וכן יל"ע בכהאי גוונא ששני הדברים נמצאים לפניו אם אפשר לסלק מהשולחן המאכל שצריך לברך עליו העץ ולברך שהכל ורק אח"כ יברך העץ.

הגר"מ סולובייציק זצ"ל העיר להתבונן דהנה פרי העץ חשוב מפרי האדמה בברכתו ובטעמו והרי שניהם גדלים מהאדמה, ומה דגידול פרי העץ עובר ג"כ דרך ענפי האילן זה עושה את כל החילוק, והדבר מפליא ועוד דהא מים הולכים רק למקום נמוך ובאילנות אפי' בהרים הגבוהים המים מגיעים עד לראש האילן.

בורא נפשות

בשו"ע סימן ר"ז נפסק דברכת בורא נפשות חותמים בלא שם ברוך חי העולמים. והמשנה ברורה ס"ק ה' מפרש שי"א שהיא מטבע ארוכה וי"א שתיקנו בה מטבע קצר בלא חתימה ולכן טוב שיחתום אבל בלא שם, ודעת הגר"א לחתום בה בשם כמו שמוזכר בירושלמי ומ"מ העולם לא נהגו כן עכ"ל.

ואע"פ שבלא הוכרת שם אין זה ברכה נמבואר בשו"ע סימן רי"ד זה שבח ומצינו בברכת ברוך שאמר שחלק גדול של הברכה הוא לפני שאומרים שם ומלכות, והגר"ר שמחה זעליג זצ"ל העיר היכן צריך השומע לענות אמן על ברכת בורא נפשות, דממ"נ אם תיקנו בה מטבע קצר הרי הברכה נגמרת לפני שאומר ברוך חי העולמים וא"א לשהות ולענות אח"כ ואם תיקנו בה מטבע ארוך הרי צריכים לחתום בשם ומלכות ואז לענות אמן. [א"ה וראה הליכות שלמה תפילה עמוד רצ"ג ומה שהביא גם בשם הגאון בעל האגרות משה]

וכשאמרת' הדברים לפני הגרי"ז זצ"ל הוא שתק, ואח"כ שמעתי שאביו הגר"ח זצ"ל בסוף ימיו ה' נמנע מלאכול דברים שיצטרך לברך עליהם ברכת בורא נפשות דחשש לדעת הירושלמי שצריכים לחתום ולא רצה לשנות המנהג שלא לחתום.

והנה הביאור הלכה סימן רט"ו סעיף ד' כתב על הדין דהמברך ברכה שאינה צריכה אסור לענות אחריו אמן דמ"מ נראה דאם אחד נוהג כאיזה דעה ואותה דעה לא הודחה לגמרי מן הפוסקים כגון מי שמברך בא"י חי העולמים כדעת הירושלמי וכו' עכ"ל. והעירו שהרי בלא"ה שם עונים אמן לכו"ע אלא משמע דס"ל שלא עונים וכטענת הגרש"ז וצ"ב.

והנה בעצם הטענה דאם לא צריך לחתום הרי זה הפסק יל"ע שהרי ברוך חי העולמים זה ג' תיבות, ועי' משנה ברורה סימן קכ"ד ס"ק ל"ד דנחלקו הפוסקים אם שיעור תוך כדי דיבור הוא ג' תיבות או ד' תיבות, ועי' דברי יחזקאל סימן כ"ז ענף ג' אם מחשבין את מנין האותיות לדין דתוך כדי דיבור.

גלגל החוזר בברכות

כתב הגריב"צ פלמן זצ"ל: דיני קדימה בברכות, קי"ל שאם ברכותיהם שוות החשוב קודם, ולכן אם יש לפניו מין שבעה הרי הוא קודם לכל אפילו נגד חביב, ואם ב' המינים הם ממין שבעה מקדים המין הקרוב בפסוק לארץ, דהיינו זית - תמר - ענב - תאנה - רימון. ובאין ברכותיהם שוות (כשהן לפניו מין העץ ומין האדמה) חביב קודם אפילו נגד שבעת המינים (הכרעת המ"ב סי' ריא סק"ט). ויל"ע באחד שהיה לפניו תמר תפוח ובננה, ודרגת החביבות אצלו הוא א' תפוח ב' בננה ג' תמר. על מה יברך, אם יברך על התפוח שהוא חביב הרי בברכותיהם שוות אזלינן בתר מין שבעה וא"כ תמר קודם, ואם יברך על התמר הרי בשאין ברכותיהם שוות חביב קודם והבננה יותר חביבה מן התמר, ואם יברך על הבננה הרי התפוח יותר חביבה מן הבננה, ואם יברך על התפוח הרי בברכותיהם שוות מין שבעה קודם, וחוזר חלילה.

ונראה שיברך על התמר, וכדחזינו כעין זה בזבחים דף צ' ע"ב, דאמרין התם סדר עדיפות הקרבנות: א' קדשי קדשים קודם לקדשים קלים, ב' מיני זבח קודם לשני שנמלק, ג' חטאת קודמת לעולה אפילו חטאת העוף לעולת בהמה, וא"כ אם יבאו מעשר בהמה וחטאת העוף מעשר בהמה קודם אף שהוא קדשים קלים. חוקרת הגמ' אם יביאו חטאת העוף ועולת בהמה ומעשר בהמה, אם יקדים חטאת העוף האיצא מעשר בהמה ואם יקדים מעשר בהמה האיצא עולת בהמה וכו', ומסקנת הגמ' (וכ"פ הרמב"ם פ"ט מהלכות תמידין ומוספין ה"ח) דמעלת מעשר בהמה הוא מפני שהוא מין זבח ואותו מעלה נמצאת

בעולת בהמה ביותר שאת וא"כ מעשר בהמה מתבטל ונשאר רק חטאת העוף ועולת בהמה, ונמצא מקדים קודם חטאת העוף ואח"כ העולה ואח"כ המעשר, וא"כ ה"ה הכא כל מעלת הבננה משום החביבות וזה נמצא בתפוח ביתר שאר וא"כ הבננה מתבטל ונשאר תמר ותפוח ונמצא מברך על התמר ופוסט את התפוח ואח"כ מברך על הבננה.

ומרן הגרא"ל שליטנ"א אמר, דיש לרחות הדמיון מסוגיא דזבחים להך דהכא, משום דהתם גבי קרבנות, כל הנידון הוא בדיני קדמה בסדר ההקרבה איזה קרבן להקריב תחילה, שהרי כולם קרבים לבסוף, והנידון הוא בסדר ההקדמה מי קודם למי, ובוה אמרינן התם בגמ' האי טעמא דמעלת מין זבח שיש למעשר בהמה יותר מחטאת העוף להקדימו לחטאת, בטלה מעלה זו במעלת מין זבח שיש גם לעולת בהמה ויתירה היא במעלתה שהיא ג"כ קדשי קדשים, והיא קודמת בדיני הקדימה, וכיון דחטאת העוף קודמת לעולת בהמה מגזה"כ, א"כ במעלת הקדימה היא הקודמת תחלה. משא"כ הכא בניד"ה, הנה הא דבברכותיהן שוות אזלינן בתר מעלת מין שבעה והוא קודם לחביב, ובאין ברכותיהן שוות אזלינן בתר מעלת חביב וליכא מעלת מין שבעה וחביב קודם, שני נידונים אחרים הם, דבאין ברכותיהן שוות הנידון הוא בדין קדימה, איזה ברכה לברך תחלה בפנ"ע או בפה"א, ובוה אזלינן בתר החביב ומברך עליו תחלה, ובברכותיהן שוות הנידון הוא על מה לברך, ואין הנידון בדיני קדימה איזה ברכה להקדים, שהרי מברך ברכה אחת על שתיהן, והנידון על איזה מהן לייעד הברכה, ובוה איכא למעלת מין שבעה שראוי לייעד עליו הברכה.

וא"כ יש לומר, דאף אי נימא דהמעלה שיש לבננה יותר מהתמר מפני שחביב הוא ממנו, בטלה מעלה זו בתפוח שחביב עליו טפי, והדר בטל התפוח בתמר שהוא מין שבעה, אפי"ה אפשר דהכא שפיר ימשך הגלגל, והבננה יחזור ויקדום לתמר, שהרי מה שהתפוח התבטלה לתמר זה נידון אחר לגמרי, דהרי התפוח והתמר ברכותיהן שוות, והנידון ביניהם הוא לא לענין קדימה, אלא לענין על מה לברך ולייעד הברכה, ולענין זה קודם התמר שהוא מין שבעה לתפוח ועליו מברכים, אבל כשחוזרים ודנים לגבי הבננה והתמר שאין ברכותיהן שוות, שבהם הנידון הוא על ענין הקדימה, איזו ברכה לברך תחילה ואיזה ברכה לאחריו שהוא נידון אחר לגמרי, לענין זה לא הוכרע קודם לכן שהתמר קודם לו בברכה.

ואכתי יש לומר, דגם אחרי שהתמר קיבל את מעלתו ביחס לתפוח שעליו ראוי לברך, לא נקבע בזה מעלה בתמר גם ביחס הנידון של אין ברכותיהן שוות שיש בינו לבננה, שזה נידון אחר איזו ברכה להקדים תחלה, ומה שהתבטלה מעלת הבננה בחביבות לגבי התפוח שחביב יותר, ונקבע שעל התפוח יש דין קדימה לברך עליו תחלה, זה לא מחייב שבשעה שהברכה חוזרת לתמר בנידון של ברכותיהן שוות, דמשום מין שבעה נקבע שעל התמר יברך ולא על התפוח, לא יתעורר שנית הנידון איזה ברכה יקדים תחילה, אם בפנ"ע על התמר, או בפה"א על הבננה שחביב יותר מהתמר, וזה נידון אחר, ואין להכריע מסוגיא דזבחים לענין זה, דהתם בכל הג' קרבנות שלפניו זהו אותו נידון מה להקדים ומה לאהר, ולענין זה בטלה מעלת מעשר בהמה והגיע לבסוף לחטאת העוף ונקבע דין הקדימה לחטאת העוף תחלה וכו"ל.

ומרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל בעל 'הקהילות יעקב', לאחר שהתפלפל בזה, אמר דמסברא נראה שצריך לברך בפנ"ע על התמר תחילה. והטעם לזה, דהנה דין קדימה באין ברכותיהן שוות דחביב קודם, אינו דין באכילה אלא דין בברכה, שצריך לברך את הש"ת על החביב תחלה, והכא אם יברך בפנ"ע הרי הברכה קאי גם על הפרי העץ החביב יותר מפה"א א"כ נמצא שבירך את ה' קודם על החביב יותר, אלא דכשאפשר עדיף גם שייחד את ברכתו על החביב קודם, אבל תמר שא"א לייעד הברכה על החביב קודם שהרי יש עמו כמה משבעת המינים (וכל הקודם בפסוק קודם לברכה) שעליו צריך לייעד את הברכה, ע"כ יברך את עצם הברכה על החביב קודם דהיינו שיברך בפנ"ע שברכה זו קאי גם על הפה"ע החביב יותר מהכל, ובוה הקדים לברך את הש"ת גם על החביב יותר, ונתקיים בזה ג"כ מעלת חביב, אלא דלגבי התייחדות הברכה והאכילה צריך לייעדו על התמר שהוא משבעת המינים, כיון שגלגל ברכת בפנ"ע שברכותיהן שוות הוא קודם, אבל מ"מ עיקר הברכה צריכה להיות בפנ"ע הגם שיאכל את הכתוב קודם בפרשה כי בזה שמברך בפנ"ע מקדים למעשה לברך על החביב יותר מהכל הגם שלא יאכלנו ראשון.

ומרן הקה"י הוסיף לדון דאפשר שענין חביב הוא רק אם גם יאכלנו קודם דאז התייחדות הברכה היה ע"ה, אבל מסברא אמר שגורא לו יותר שאם למעשה בברכתו בירך את ה' על החביב יותר הרי זה קודם אע"פ שלא אכלו ראשון, עכ"ד. (וראה גליון שלמים מציון פר' פנחס תשע"ו)

עולם הישיבות

ישיבת קהילות יעקב (חזון יחזקאל)

הישיבה הוקמה ע"י הגאון ר' חיים קלופט שליט"א בשנת תשנ"ד במושב חזון יחזקאל, ובמשך השנים עברה הישיבה למודיעין עילית. בשנת תשס"ד לכבוד כינוס עשור לישיבה שלח מרן ראש הישיבה שליט"א מכתב ברכה.

שיחת רבנו בישיבה

בי"ג חשוון תשס"ו הגיע לישיבה לחזון יחזקאל ונסר בה שיחה: בספר מעדני שמואל מרבי שמואל טרוביץ זצ"ל [הפסטר בראשית] מביא ששמע משני עדי ראיה שהחפץ חיים היה בסוף ימיו לביקור בלודז' והיתה שם ישיבה קטנה בשם "תורת חסד" שהזמינו אותו לבוא לדבר בפניהם דברי חיזוק.

ואמר להם החפץ חיים דבר חידוש גדול מאד, שמן השמים יורדת סייעתא דשמיא לדור כולו וכותבים כמה תורה יהיה, זאת אומרת כמה אנשים יזכו לתורה, וממילא אם יש הרבה אנשים שרוצים ומתאמצים לזכות כל אחד מקבל קצת, אבל אם יש רק קצת שראויים לקבל מקבל כל אחד הרבה.

וזה חידוש גדול כי בגשמיות אפשר להבין שיש חלוקה, אבל ברוחניות שיהיה כזה דבר שזוכים לקבל לפי כמות מסוימת זה חידוש [ולא ידוע מה המקור לזה], אבל ככה אומר החפץ חיים.

וממילא טען החפץ חיים כי בדורות הקודמים שהיה צריך לחלק לכל אחד, והיה הרבה לומדי תורה, היה כל אחד מקבל רק קצת, אבל היום שלדאבוננו לא כולם לומדים תורה, רק מעט אנשים, יוצא שהקצת לומדי תורה יזכו את הכל, וכל אחד יכול לזכות הרבה מאד, ואפשר בזמנינו לזכות יותר מאשר בדורות הקודמים.

ואמנם זה חידוש אבל במציאות רואים קצת ככה, היום בחור שלומד בהתמדה אפילו לא כ"כ גדולה. וכמו שכתוב בהקדמה לספר אולם המשפט מרבי זונדל איישישוקר שאמר פעם לרב מפוניבז' [בצערותו], כי להיות תלמיד חכם לא צריך להיות מתמיד, רק מספיק אם לומדים ארבע עשרה שעות ביממה! אפשר כבר להיות תלמיד חכם... ובימיהם ארבע עשרה שעות היה נחשב לקצת, והיום הלואי שתיים עשרה שעות... אבל לפי החשבון של החפץ חיים אם לומדים שתיים עשרה שעות ביום כבר נהיים תלמיד חכם, בגלל שיש כזה שפע גדול. ובדורות הקודמים אחד שהיה לומד שתיים עשרה שעות זה כלום אבל היום אפשר לגדול גם בלימוד כזה.

וא"כ בדור שלנו למרות שב"ה בארץ ישראל יש קצת תורה, אבל ביחס לכל העולם זה מעט מאד, יש מדינות שאין בהם כלום תורה, ממש כלום! אומרים שיש בעולם בערך חמש עשרה מליון יהודים, וכמה יש יהודים שומרי תורה ומצות, וכמה מהם לומדי תורה, הרי זה ממש כלום שבכלום. והרי הקב"ה שופך שפע כפי חמש עשרה מליון יהודים, וחמש עשרה מליון לא לומדים לדאבוננו, ונשאר רק הישיבות, ממילא יכולים לזכות להיות תלמיד חכם אפילו בעשר שעות...

ובמציאות רואים ככה, היום בחור שלומד בישיבה, אפילו שהוא לא כ"כ עילוי, יכול לומר סברות עמוקות מאד, ומכוין לדברי הרשב"א ולדברי רבי עקיבא איגר, אפילו שהם סברות עמוקות מאד!

בחור צעיר כמה הוא למד, רק נכנס לישיבה גדולה למד שנה ואפילו פחות, הוא כבר אומר סברות כאלה כמו רבי עקיבא איגר. ולכוין לדברי רעק"א זה לא פשוט, בשנים הקודמות מי שהיה יכול לכוין לדברי רעק"א היה צריך להיות גדול מאד, רעק"א! והיום בחור צעיר שלומד קצת כבר מכוין לדברי רעק"א, למה? לפי החפץ חיים זה מובן, היות ששולחים שפע של תורה, ואין הרבה לומדים, ממילא גם בחור צעיר מקבל חלק גדול ויכול לומר סברות עמוקות.

עכ"פ אנחנו צריכים להתחזק, אמנם מצד אחד הדור שלנו מאד ירוד, מאד ירוד! אבל מצד שני יש אפשרות לזכות, ואם יושבים ולומדים יכולים לכוין לסברות כאלה של רעק"א.

והנה חז"ל אומרים עד שלא שקעה שמשו של אחד זרחה שמשו של הבא אחריו, ובכל זאת כתוב במשנה בסוף סוטה משמת רבינו הקדוש בטלה ענוהו, א"י עד שלא שקעה זרחה? משמע כי אמנם זרחה אבל זה לא בדיוק כמו קודם. משה רבינו הלך ובא יהושע, אבל יהושע כבר לא היה כמו משה רבינו, ואפילו שעד שלא שקעה זרחה, אבל זה לא... ואף שבדאי יהושע היה אדם גדול מאד, אבל לא כמו משה רבינו, וככה כל הדורות מתקטנים.

ממילא הדור שלנו מאד מאד ירוד, אבל בכל זאת אעפ"כ הקב"ה ברוב חסדו נתן לנו את הישיבות, ויש עכשיו ב"ה אברכים, אומרים שקרוב לארבעים אלף אברכים יושבים ולומדים. והרבה מחברים ספרים,

כמעט יום יום עושים ספרים, אברכים ראשי ישיבות מגידי שיעור כולם כותבים חידושי תורה, וזה גאנץ גוטע תורה [דברי תורה די טובים] ולפעמים מכוונים גם לסברא של רעק"א.

זאת אומרת שיש אפשרות לזכות, רק תתמסרו ללימוד התורה, להקב"ה, עם רצון להיות תלמיד חכם. וב"ה כל אחד שבא לישיבה כוננו לטובה, ואף אחד לא בא סתם לשבת בלי ללמוד, כל אחד רוצה ללמוד. ויש אפשרות לזכות להרבה תורה. אשריכם שאתם נמצאים בישיבה, וכל אחד ואחד מכם אם יתמסר לתורה, ללמוד אפילו לא ארבע עשרה שעות רק שתיים עשרה שעות, יכול לזכות להיות תלמיד חכם, והלואי שילמד כל אחד שתיים עשרה שעות, ויזכה להיות תלמיד חכם.

הקב"ה יעזור באמת שכל אלה שנמצאים כאן יזכו לצמוח לגדולי תורה להיות תלמידי חכמים ויראי שמים, הקב"ה יעזור לכולכם.

ישיבת 'קול תורה'

אחת הישיבות הוותיקות בארצה"ק היא ישיבת 'קול תורה'. הוקמה בקיץ תרצ"ט על ידי הגאון רבי יחיאל מיכל שלזינגר זצ"ל, כשהוא מצרף אליו את הגאון רבי ברוך קונשט זצ"ל.

בחודש אדר תש"ט עם פטירתו של ראש הישיבה ומיסדה הגרי"מ שלזינגר זצ"ל, מונה לעמוד בראשות הישיבה עמוד ההוראה מרן רבנו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שכיהן בראשה פאר כמעט קרוב ליוכל שנים עד פטירתו בחודש אדר תשנ"ה ואף בצוואתו כתב שיכתבו על מצבתו "העמיד תלמידים רבים בישיבת קול תורה". כיום עומד בראשות הישיבה הגאון רבי משה יהודה שלזינגר שליט"א. בשנה האחרונה מונה בנו הג"ר שלמה שליט"א, לשמש לצידו בראשות הישיבה.

ביקורי רבינו בישיבה

הישיבה זכתה לביקורו של רבינו שליט"א מספר פעמים. בכינוס זיכרון למלאת יובל שנים לסילוקו של ראש הישיבה הגרי"מ זצ"ל, בטי' אדר תשנ"ט. במשאו במעמד הרחוב רבינו אודות יסודות הישיבה המיוסדות על שקיות התורה, והרחיב בחומר עוון ביטול תורה, ועל החובה להחזיר את ידיעת האמונה להכרה.

בטי"ז סיון תשס"ג כשנחנך האגף החדש של הישיבה כיבד רבינו שליט"א את המעמד בהשתתפותו. במעמד אמר רבינו בתוך הדברים: "שמחה גדולה יש בכל מקום שמתוסף לתורה או שיכול להועיל בשביל תורה, והקב"ה באמת יעזור שהשמחה תמשיך, זאת אומרת שהתוצאות יהיו שיתרבה על ידי זה תורה. ואע"פ שזה לא בנית ישיבה חדשה, בכל זאת כל מה שיש אפשרות להוסיף שיוכלו על ידי זה ללמוד, זה ענין של שמחה גדולה". בהמשך אמר: "כפי ששמענו יש כאן שני דברים, א' חנוכה הבית, וכן יש הרבה בוגרים, מה שבמשך השנים שהישיבה קיימת, כבר יותר מששים שנה, בוודאי יצאו ממנה הרבה מאד, וכולם קבלו תועלת גדולה מהישיבה, ובוודאי יש מאד לשמוח גם על זה".

בהמשך הרחיב בעניינה של הכרת הטוב של הבוגרים כלפי הישיבה: "אנחנו רואים שאנשים שלמדו לפני כ"כ הרבה שנים אם הם באים כאן ורוצים להיות בקשר, צריך להרגיש שיהי' הכרת הטוב למקום שבו צמחו, שבו גדלו, שבו השיגו, שבו בוודאי כל אחד מאלה שהיו כאן השיגו תועלת, ובודאי במשך הזמן עלו, והכרת הטוב הזה צריך להיות לימוד להמשיך בזה, ובמה שילכו עם הכרת הטוב בודאי יהי' לתועלת בכל העניינים, ועיי"ז גם הלאה ימשיכו לצמוח ולעלות בתורה ביראת שמים ובמדות טובות. והקב"ה באמת יעזור שכל אלה ישימו אל לבם את כל אלו הדברים, וימשיכו להיות בקשר עם המקום תורה, עם המקום שגדלו, ויהיו עיי"ז לתועלת להם ולכל הדורות הבאים אחריהם". ביי"ט אלול תשס"ז הגיע רבינו שליט"א להיכל הישיבה למסור שיחה מוסרית לקראת ראש השנה במעמד אלפים.

לאחריה עלה רבינו שליט"א לביקור בביתו של המשגיח הגאון הצדיק רבי גדליה אייזמן זצ"ל, וזאת משום שכאשר הגיע רבינו בפעם הקודמת לישיבה דבר השמועה על בואו הגיע לאוזני המשגיח רבי גדליה גילה את רצונו לראותו ולהיפגש עמו, והמתין זמן ממושך לבואו, אך עקב חולשתו הגדולה נאלץ לשוב לביתו.

וכששמע על כך רבינו שליט"א אמר שיבוא הוא בעצמו בלי"ג בפעם הבאה לביקור, ואכן כשהזדמן לישיבה עלה לבקר בביתו. רבי גדליה אמר לרבינו בקול נרגש: "אתם שכל משא הדור נשען עליהם לא הייתם צריכים לטרוח ולבוא עד אליי..." בסיום הביקור הם בירכו זה את זה בברכת השנים באהבה והערכה גדולה.

לאחר מכן עלה רבינו שליט"א גם לביקור חולים בביתו של הגאון רבי יעקב רבינוביץ-תאומים שליט"א, מראשי ישיבת 'קול תורה' לצעירים,

עולם הישיבות

שרבינו מעריך במיוחד את מסירות נפשו לשקידת התורה מתוך ייסורי גוף ונפש.

מכון דרכה של הישיבה

שח לנו מקורבו של רבנו, הגר"ר אפרים שטראוס שליט"א, מרבני הישיבה: ראש הישיבה הגרמ"י שליט"א היה שולח אותי להזכירו לטובה ברכה והצלחה בעת נסיעתו לחו"ל לטובת הישיבה. כמו כן הייתי שלוחו כמה וכמה פעמים לשמוע את חוות דעתו של רבינו בהנהגת הישיבה בכלל ובפרט.

בחורף תשע"ז - עת העתירו כל עולם התורה בל אתר ואתר לרפואת השלימה של מרן רבינו שליט"א, נשא דברים רה"י הגרמ"י שליט"א, במעמד גדול בהשתתפות מרן הגרמ"ה הירש שליט"א, ואמר בתוך הדברים: "אנחנו מתפללים שהקב"ה יקיים איתנו את רבינו הגדול עיני העדה, הציבור זקוק לעיניים שיכוון את דרכו. הגמרא אומרת... שציבור שאין לו את העיניים הנכונות אין לו את הכיוון הנכון, לכן אנו מתפללים ומתחזקים שהקב"ה יאריך ימיו של רבינו מרן ראש הישיבה, שגדולי הדור הקודם סמכו עליו, ועל דעתו שניתנה לו ע"י עמל התורה ובמסירות התורה בכל התנאים שהוא עבר בחיים, וכל ההנהגה שלו והקניין שלו בהנהגת הציבור, והציבור צריך לו".

סיפר אחד מרבני הישיבה: לפני שנים התייעצנו עם רבינו שליט"א אודות אחד הבחורים שנהג בקלות ראש והתנהגותו השפיעה על אחרים. הורה לנו רבינו שליט"א שלא להרחיק מהישיבה אלא לגרום לכך שהחברים ידעו שהתנהגותו לא נאותה. וכמדומני הוסיף תראו שהוא יעזוב אתכם ואכן לאחר זמן קצר הרגיש הבחור שאינו מתאים לישיבה ועזב למקום אחר.

ריבוי זכויות על ידי מה

בשנת תשנ"ט עת חלה הגרש"מ דיסקין זצ"ל, מראשי הישיבה, שלח לשאול את רבינו שליט"א האם בשביל ריבוי זכויות עדיף לו להוסיף בהרבצת תורה בישיבה ולבוא לישיבה גם בסדר ג', או עדיף להקדיש את הזמן לעריכת חיבור נוסף מסדרת ספרי 'משאת המלך'.

הגרש"מ זצ"ל הטעים מדוע הוא שולח דוקא אל רבינו כי הוא היחיד שמכיר ויודע גם את מעלת הרבצת תורה בישיבה וגם זיכוי הרבים בחיבור חיבורים. רבינו חכך בדבר זמן מה ולבסוף הכריע שמעלת הרבצת תורה עדיף על חיבור ספרים. הגרש"מ סבר וקיבל והגיע גם בסדר שלישי כהוראת רבינו עד ימיו האחרונים לישיבה.

יעצנו רע

לאחד מבני הישיבה הוצע הצעת שידוך עם בעיה קטנה מסוימת. הבחור הגיש את ספיקותיו לפני רבינו שליט"א, רבינו בירר אם לבחור קיימת בעיה כל שהיא, ומשנענה בשלילה הורה שלא יגש לשידוך. לאחר כמה ימים פנה פלוני שהיה לו יד בשידוך הזה וביקש להיכנס לרבינו ולהשמיע את דעתו מדוע כן יש לגשת לשידוך. כשהשמיע את טענותיו שאלו רבינו: "לבן שלך גם היית ניגש לשידוך כזה?" משהשיב הלה בחיוב, אמר לו רבינו: "אינני יכול ליעץ לבחור לגשת לשידוך כזה, הרי ביום כיפור מכים על חטא יעצנו רע' ואינני יודע האם לא אצטרך להכות על חטא ביעצנו רע על שנתתי עצה שאינה הוגנת..."

מצד יראת שמים יש להם לענות

שני בחורים מהישיבה היו רגילים להשכים קום ללמוד לפני תפילת שחרית בישיבה, ונסתפקו האם באמצע הלימוד הם צריכים להפסיק כדי לענות אמן לאחר ברכות השחר שהש"ץ היה מברך. הם שלחו את השאלה לרבינו שליט"א והשיב: "מעיקר הדין אין הם צריכים להפסיק באמצע הלימוד כדי לענות אמן אחר ברכות הש"ץ אבל מצד יראת שמים יפסיקו כדי לענות אמן".

ישיבת קול יהודה

ישיבת קול יהודה הוקמה בשנת תשמ"ט ע"י הגאון ר' עובדיה פטל שליט"א בט"ו אלול תשס"ח הגיע למסור שיחה בישיבה דברי חיזוק לקראת ימים הנוראים.

חיזוק לישיבה

ובאחד השנים היה איזה קושי בישיבה, ובאו בני הישיבה לשמוע דברי

חיזוק מרבנו וזה מה שמסר להם: צריך לנצל את המצב להתחזקות ביראת שמים והתמדה בתורה. לטעת בלב התלמידים חשק להצטיין, שכל מי שיפגוש אותם יראה שישבה השתנתה לטובה ומי שלומד שם יכול להשאיר בה, ויעשה חשק לבחורים טובים לבוא לישיבה הקדושה. והביא דברי השערי תשובה (ש"ב או"י ה') כי יהיה החושך סבת האורה, כמו שכתוב (מכילתא, ז, ח): "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים מזמור כב): אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי! וכל איש ואיש ביום צר לו יתן לבו להבין ולהתענות עם התשובה והתפלה, כמו שהצבור חייבים לצום ולהתענות בעת צרתם, כאשר תקנו חכמינו זכרונם לברכה - (תענית י, א, י"ב ב א) וזה צום נבחר ויום רצון. וכאשר יבא מוסר השם יתברך על האיש אשר הוא זך וישר יהיה לנסיון ולהגדיל שכרו לעולם הבא כמו שנאמר (דברים ח, טז): "למען ענותך ולמען נסותך להיטיבך באחריתך", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ה, א): פשפש במעשיו בעת צרתו וחפש וחקר ולא מצא חטא בידו הם הם יסורים של אהבה. (מפי המשגיח בישיבה ר' זאב ארי' שטיגליץ)

ישיבת קמניץ

הישיבה הוקמה בארץ ישראל ע"י הגאון רבי משה ברנשטיין זצ"ל חתן מרן הגר"ד ליבוביץ זצוק"ל. ולאחרי פטירתו כיהנו בישיבה חתניו הגאון הגדול ר' אשר ליכנשטיין זצ"ל וידבלח"ט הגר"י שיינר שליט"א. ונכדו הגר"ב ליכנשטיין שליט"א.

מכתב למען הישיבה

בס"ד. הנה ישיבת "כנסת בית יצחק" קמניץ בירושלים בראשות הגאון ר' יצחק שיינר שליט"א, המכילה חדר וישיבה קטנה וישיבה גדולה וגם כולל, ורבנים ת"ח ידועים בעיר הקודש, בסך הכל קרוב לאלף תלמידים. וזה מקום ידוע לשבח בכל הבחינות הן ביראת שמים הן בתורה, אבל המצב הכלכלי מאד גרוע, וזקוקים מאד לעזרת הציבור.

ונא לעזור ולתמוך במקום תורה חשוב, וכל המסייעים ותומכים מקיימים ברוך אשר יקים את דברי תורה.

ל"ג בעומר תשס"ג לפ"ק. בני ברק יצ"ו

מכתב ברכה במלאות מאה ועשרים שנה

לכבוד קהל תלמידי ובוגרי הישיבה הק' 'כנסת בית יצחק' בעיה"ק ירושלים. הנאספים בראשות ידידי ראש הישיבה הגאון הגדול ר' יצחק שיינר שליט"א.

הנה כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, כשמתכנסים בוגרי הישיבה ותלמידיה במלאות מאה ועשרים שנה ליסוד הישיבה הק' ע"י מרן הגה"צ ר' ברוך בער זצ"ל ביום היא"צ שלו.

וזכרנו כי הוינא טליא בהיותי בתוה"מ פסח תרפ"ו אצל דודי הרב אשר חיים ז"ל בעיר קמניץ והי' שם שמחה גדולה על שהגה"צ רבי ברוך בער זצ"ל העביר לבקשת אנשי קמניץ את הישיבה מוילנא לעירם, וקהל בני העיר יצאו לקבל פניהם עם לפידים.

ויהא רעוא שאותה הרוח טהרה שהניח הגה"צ ברוך בער זצ"ל ביסוד הישיבה, תמשיך הלאה כדי להעמיד ת"ח צדיקים ויר"ש.

הכו"ח לכ' התורה ולומדיה ד' כסלו תשע"ז

לא להעניש בחזקה

היה פעם הצעה בישיבה שבחור שמתחיל לעשן בישיבה שיורקו אותו מיד מהישיבה, ובאו לשאול את רבנו על כך, וענה שלא יעשו דבר כזה, דאף דאין ראוי כלל שיעשנו, אבל מ"מ לא כדאי ללכת בכזה תקיפות.

לא יפסידו

היה פעם חתונת נדיב א' בחו"ל בחודש אלול ונסע רה"י הגר"י שליט"א ורצו שישע עמו עוד אי' מהרמ"ם כדי שעיי"ז יהיה ריוח לישיבה מהנדיב, שהלה ידרוש וידבר ויהיה תועלת.

ואמר רבנו שבחודש אלול עדיף שאותו ר"מ לא יסע ולא יפסיד את השיעורים והישיבה לא תנזק מכך, ואכן היה הצלחה גדולה לישיבה גם בלי נסיעת אותו הר"מ.

בשבועות הקרובים נכתוב אי"ה אודות ישיבות: קרית מלאכי, קרית מלך, עפולה, קרית משה, ראשון לציון, רינה של תורה. רוזין, רש"י, שערי יושר, שערי שמועות, שערי חיים (מושב אחיעזר, שארית יוסף, תורה בתפארתה, תורת דוד, תורת זאב, תושיה (תפרח) תפארת חיים (ת"א), אור שמש.

ג"ב. ישנם עוד הרבה ישיבות שרבנו הגיע לשם לפני שנים. ועדיין לא הצלחנו להשיג את הדברים שנאמרו שם, וע"כ לע"ע אנו כותבים על ישיבות שהגיעו לידנו ועוד חזון למועד.

בין הזמנים – כיצד...

קריאת רבינו מרן ראש הישיבה בעל אילת השחר שליט"א

חיוב גמור ללמוד בבין הזמנים, כמו באמצע הזמן!!

כאשר רבינו רואה את ימי ה"בין הזמנים" שחסר בהם זכות התורה, לימים שצריך בהם רחמים מרובים, כמו שרואים שהיו בהם רח"ל צרות גדולות, וכפי שהתבטא - למחרת ת"ב תשע"א בישיבת ארחות תורה. "לדאבונינו כל בין הזמנים קורה דברים לא טובים, וצריך רחמי שמים. וככה זכות התורה מגין קצת, אבל בבין הזמנים לא לומדים כ"כ, וקורה אסונות רח"ל, ה' יעזור שלא יקרה שום אסון". ופעם אחרת אמר: "אילו היה בכוחנו היה צריך לבטל את ה"בין הזמנים!!" לכן אספנו בקצרה ממה שאמר וכתב רבינו במשך השנים בנוגע לחיזוק ימי בין הזמנים, והלואי שיחי לתועלת.

בס"ד ניסן תשס"ד

זה כבר הרבה שנים שבזמן שלא לומדים בישיבות, כגון בחודש ניסן תשרי ואב, הרבה מנצלים הזמן ג"כ ללימוד התורה הנקרא ישיבות בין הזמנים. אמנם יחד עם זה יש כאלה שעושים טיולים למקומות שונים, ויש מקומות מסוכנים לטייל שם, סכנה רוחנית וסכנה גשמית, ובעצם כל טיול כרוך בסכנה, הלא חז"ל אמרו האומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה הרי זה מתחייב בנפשו.

ודבר זה תובעים מבני הישיבות יותר משאר בני אדם, כיון שהם טעמו טעם של תורה ואין להם לבלות זמנם, אלא אם צריך עזר לכבוד החג או שהתאמצו ביגיעת התורה וצריך לנוח קצת, אבל אין לנצל הזמן בטיולים, אפילו אם כונתו לראות גדלות השי"ת, וכתוצאה מהטיולים כל שנה ישנם כאלה שקרה להם אסונות השי"ת ישמרנו.

והנה מזמן לזמן גילו גדולי ראשי הישיבות דעתם על הסכנה בטיולים אלה, ומ"מ כמעט בכל שנה קרה דברים נוראים, גם השנה תיכף בגמר הלימוד בישיבות קיפחו שני בחורים חייהם, והדברים צועקים עד לב השמים. אנא תלמידי הישיבות אשר חלקכם שבחרתם דרך התורה, למה תלכו בדרכי עקלתון ואשר מביאים לכל כך צער.

בכן נא לחזור מלעשות דברים המסכנים חיי אדם, ותנצלו את הזמן במקרה שצריך במנוחה, וחלק הכי גדול בלימוד התורה, ובזכות למוד התורה ושמירת הבריאות תזכו לעלות אל המסלה הנכונה ולגדול כרצון הקב"ה וכל ישראל.

יוסף שלו, אלישיב

אהרן יהודה ליב שטיינמן

סדרי לימוד לבין הזמנים

במשך ימי בין הזמנים, חוץ ממה שנצרך לעשות כגון תפילה, שינה, אכילה, ועזרה בבית, ינצל את "כל הזמן" ללימוד התורה!

ובהזדמנות אחרת אמר: חובה על כל אחד ללמוד גם בימי בין הזמנים כמה שבאפשרותו, ולא יפחות מחמש שש שעות לימוד ביום!

להישאר מחובר כל הזמן לבהמ"ד

כל זמן שנמצאים בישיבה, יש בזה הצלה פורתא לכל הפחות שנמצאים במקום תורה. אך כשנגמר הזמן יש כבר סכנה כי עוזבים את כותלי הישיבה - את "המקום תורה", ואפי' שנמצאים בין יהודים כשרים וטובים, מ"מ אם אי"ז "מקום תורה" - המקום המרכזי שנשמרת שם התורה בקדושתה, זה סכנה!

בס"ד לכבוד תלמידי... ניו יארק

כאשר הינכם מתארגנים לשבת וללמוד בחודשים אלו... באתי לחזק את ידכם, כי בזמן כזה שיש יותר ביטול תורה, הרי זה כמו מת מצוה, כמו שכתב בספר חסידים דמצוה שאין לה דורשין הרי היא כמת מצוה. וכל מה שלומדים בזמן כזה מקבלים שכר כפול.

ויהי רצון שתזכו ללמוד הרבה תורה ולהתעלות.

י"ז תמוז תשע"ג א. ל. שטיינמן

זהירות! אל תאבד את הכל...

בראיה אחת לא טובה בימי בין הזמנים, יכולים להפסיד ח"ו הכל! ולדאבונינו הרבה יורדים בבין הזמנים ברוחניות מחמת זה, וזהירות גדולה נדרש לזה, כי היצר הרע מסתובב בכל מקום... ובמקום דאיכא דרכא אחרינא אסור לילך אפילו אם עוצם עיניו.

ואם הרהור שמחייב עולה הוא אפי' על מחשבה שלא לקיים מצוה, א"כ הכל חייבים עולה, דמי לא חושב לבטל תורה איזה זמן, והרי זוהי המצוה הכי מבוזה רח"ל. אנשים רוצים לנסוע בבין הזמנים לפארקים וכדו', הרי זה ביטול תורה!

מילה אחת תורה – מצילה חיים!

זאת התורה בכל מקום!

להוסיף חיל בתורה

כבוד את אביך ואת אמך

לע"נ הרה"צ ר' צבי בנימין ב"ר פינחס זצ"ל וולף
וזוגתו מרת מלכה שרה ב"ר יעקב שלמה ע"ה

להיזהר מסכנות רוחניות וגשמיות

האם כ"כ הרבה אנשים חלשים?

להישאר תחת עול מלכות שמים

מחשבה שאינה טובה...

גליון זה יו"ל לרפואת
הר"ר רפאל יצחק משה בן שבע
הזקוק לרחמי שמים מרובים
בתושח"י

דברי שי"ה

ממרן שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

לפרשת דברים

"ראה החלותי תת לפניך וגו'" (פ"ב פ' ל"א)

במ"ר כאן פ"א סכ"א, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע לפי שלא נצטוו עכו"ם על השבת תאמר אם הם עושים אותה נושא להם פנים א"ל הקב"ה וכו' חייך אפילו עושים כל מצות שבתורה אני מפיל בפניהם וכו'. וצ"ע מה סלקא אדעת' דמשה שיהא להם זכות והלא אמר שם במדרש דגוי ששמר את השבת חייב מיתה מלה"ד למי שמכניס עצמו בין מלך ומטרוניתא שיושבין ומסיחין כך השבת שנאמר בה ביני ובין בני ישראל. וי"ל דמכאן ראייה למש"כ הבה"ל בס"ד ש"בד' המג"א דגר תושב שמקבל עליו ז' מצות ב"נ יכול לקבל עליו מתחילה עוד מצות וגם מצות שבת ומחוייב לקיימם ומש"כ התוס' ביבמות (מ"ח ב' בד"ה זה גר) דגם ג"ת אסור לשמור שבת זהו רק בסתם ג"ת שלא קיבל עליו אלא ז' מצות ב"נ אבל אם בתחילת קבלתו מקבל עליו לשמור שבת או שאר מצות מהני קבלתו וחייב לשמור, ועל ג"ת בכה"ג שבתחילה קיבל עליו גם שמירת השבת שאל משה מהקב"ה תאמר אם הם עושים אותה אתה נושא להם פנים.

מגילת איכה

הנה במגילה זו יש אריכות גדולה על עניני הצרות שאירעו לישראל אבל על עצם חורבן הבית לא האריך כ"כ והטעם י"ל עפ"מ שאחז"ל בב"ר פמ"ב סוף סי' ג' דכל והיה הוא לשון שמחה ומתיבין ליה מהא דכתיב (ירמ' ל"ח כ"ה) והיה כאשר נלכדה ירושלים אמר להם עוד היא שמחה שבו ביום נטלו ישראל אופכי על עונותיהם דאמר רשב"נ אופכי גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב ביהמ"ק שנאמר תם עונך בת ציון, נמצא שעצם חורבן הבית ה' טובה לישראל שנמחלו עונותיהם וגם ששפך חמתו על העצים ועל האבנים לכן לא האריך אלא בעניני הצרות שבאו כתוצאה מכך שהם היו רק לרעה (ועי' בתוספות בקידושין ל"א ב' ד"ה איסתייעא).

המשך המדור בעמוד ד'

עלי שי"ה

"ארבע סגולות בגמרא אחת"

גמרא שבועות דף י"ח ע"ב אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המבדיל על היין במוצאי שבתות היין לו בנים זכרים דכתיב וכו' רבי יהושע בן לוי אמר בנים ראויין להוראה דכתיב להבדיל ולהורות ועי' רש"י.

ולאחרונה האיר רבינו כי מגמרא זו למדים ארבע דברים. הראשון - שממה שנקטה הגמרא המבדיל על יין - משמע דווקא יין ולא מיץ ענבים, כי אחרת מה החידוש והרי כל יחודי מבדיל על היין. השני - מדברי רבי יוחנן 'היין לו בנים זכרים' מוכח שיש בזה משום סגולה שמי שלא זכה לזרע של קיימא זוכה בזכות זה לבנים. השלישי - גם מי שיש לו ילדים אבל רוצה בן זכר, והוא בכלל הסגולה שבגמרא. הרביעי - מי שיש לו צער בחינוך שבניו אינם נוהגים כראוי וכדו', הרי בכלל סגולת הגמרא להבדיל על היין שיזכה לבנים ראויים להוראה, וממילא הם ילכו בדרך הישר.

ומעשה שהיה, שהגיע יהודי אל רבינו ואמר לו שבנו ל"ע ירד מהדרך וההורים אינם יודעים את נפשם מרוב צער ועגמת נפש, ומבקש עיצה, אמר לו רבינו אני מיייען לך להבדיל במוצאי שבת על היין ובעז"ה תראה הצלחה איתו, וכך היה שתוך זמן קצר ראו שיפור ממש אצל הבן.

"האברך שלא נושע"

אל חדרו של רבינו נכנס אברך צעיר שנשוי כבר שנים רבות, ולא נפקד בזרע של קיימא, ומתוך תוגה ויגון הוא פונה אל רבינו ואומר לו כי לפני תקופה ארוכה הוא כבר בא לשאול מה לעשות כדי להיוושע ולזכות בילדים בריאים ושלמים, ורבינו שליט"א אמר לו שיבדיל על היין במוצאי שבתות, והנה כבר הלך עבר זמן רב ועדיין אין הישועה נראית קרובה, ונפשו בשאלתו כדת מה לעשות. הביט בו רבינו בחיך ואומר לו מיד 'הלא אתה רואה שהברכות והעצות שלי אינם עושות רושם, כנראה שאני לא הכתובת הנכונה... תחפש צדיק אחר ללכת אליו...'

האברך מיד הגיב - הילצה והלילה, באתי פה שוב כדי לדעת איפה הטעות שלי... ענה לו רבינו כי כל ההשתדלות של סגולות והתחזקות בתורה ותפילה הם דבר נכון אבל לפעמים זה לא טובת האדם, זכבר כתבתי על זה בספר שלי על מסכת פאה' סיים רבינו ובירך אותו שוב.

וכוונתו לספר שערי אמונה על מסכת פאה' עמוד י"ב: ...ראינו הרבה בני אדם שלא חיסרו שום הבדלה ואין להם בנים זכרים או שאין להם בנים כלל ... והתשובה לזה בכ' אופנים, או שמעשיו מעכבין וכו' או כי יש עבירות שמעכבין בנים וכו' עיין שם באורך.

דבר העורך

בימים כימי בין הזמנים מן הראוי להביא מדברי רבינו שכתב בספרו "אורחות יושר", בחשיבות התפילה: "הנה גדול מעלת התפילה אמרו חז"ל (בתחומא מקץ סי' ט) שאין לך גדולה מן התפילה... וכחה של תפלה כבר אמרו חז"ל (תחומא ואתחנן ד') אין הקב"ה פוסל תפלת כל בריה... וביותר יש להשתדל להתפלל בציבור והוא חיוב גמור מדינא כדאי' בגמ' (פסחים מ"ו) שחייב ללך עבור זה לפניו עד ד' מילין או לאחריו עד מיל וכן נפסק בשו"ע... וכן הפוסקים (עי' מ"ב סי' צ' סק"ז) שאפי' בשביל תורה אסור לבטל תפלה בציבור... גם עיקר המצוה להתפלל בביהכ"נ כמו שאמרו (בברכות ו' א') אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בביהכ"נ... ולדבר דברים בטלים בביהכ"נ (אם אינו צרכי מצוה) הוא איסור גמור... וכן דין קביעות מקום בביהכ"נ שחז"ל הפליגו בזה מאד... ואפי' מי שאין מתפלל כותיקין עכ"פ חייב להשכים כפי יכולתו... ואמרו (בשבת קכ"ז) השכמת ביהמ"ד הוא מהדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב... ואמרו (באדר"נ פכ"א) שינה של שחרית מוציאת את האדם מן העולם שיכול לעבור זמן קריאת שמע ע"ש והרי זה מעוות לא יוכל לקרוא... עכ"ל.

ומסיים רבינו את ספרו "אורחות יושר", וז"ל: "בברכות ח' א' קדימו וחשיכו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי. וקדימו היינו לבא לפני התפילה וחשיכו היינו שלא לצאת עד סוף התפילה, וזה גוים לאריכות ימים ושנים".

וראינו לנכון להביא בגליון זה קצת דיני תפילה כפי שרשם רבינו שליט"א. נתחזק כולנו בימי בין הזמנים בדבר חשוב זה ושמרנו "תפילה" ונזכה שיתקבלו כל תפילותינו לרצון לפני אדון כל.

בסרת שבת שמוס

בסרת "וקווי ד' יח'ס'פו כח"

יצחק זלמן שמוס (א"ב)

מודעה רבה לאורייתא

אי"ה ביום שלישי כ"ג אב יתקיים השיעור הקבוע של מרן שליט"א לע"נ אביו זי"ע, בהיכל בית מדרשו 'לדרמן' (קומה ב'), לאחר תפילת שחרית כותיקין.

כמדי שנה אי"ה בפרשת שופטים נביא בגליון "דברי שי"ח" את שיעורו של רבינו שליט"א.

הגליון הבא יצא אי"ה

לקראת פרשת שופטים

פסקי הלכות בענין זכר לחורבן

- אולם שמחות אע"פ שהוא מקום ציבורי מ"מ כיון שהוא שייך לאדם פרטי צריך לעשות שם אמה על אמה.
- מי שבונה דירה ע"ד להשכיר לגוי יתכן שפטור מלעשות אמה על אמה.
- מרן הסטייפלר זצוק"ל כשנסע לכותל נהג לעצום עיניו מהכניסה לעיר העתיקה עד שמגיע לכותל, כדי שלא יצטרך לקרוע פעמיים ואמר רבינו שגם הוא נוהג כך וטעמו כדי שלא יצטרך לקרוע פעמים.
- לא מועיל להקנות בגדו לאחרים כדי להיפטר מקריעה כיון שאין חבירו מקפיד שיקרע את אותו בגד. ואפילו שחברו יגיד שהוא מקפיד עליו שלא יקבע אי"ז כלום דאנן סהדי שלא מקפיד כי ודאי רוצה שיקיימו את ההלכה.
- מחיובי הקריעה הוא שמי שיש לו בגד יקרע אבל אין דין ללבוש בגד בשביל לקרוע שאפי' אם יש בגדים שלו לפניו אינו חייב ללבושם בשביל לקרוע.
- ואף אם יפקיר בפני שלשה לא נפטר מקריעה שהרי אין דין שיהיה בגד שלו בשביל לקרוע דהרי גם בגד שאול קורעים בו וא"כ כיון שיש עליו בגד שמותר לו לקרוע צריך לקרוע.
- אחרי שעושים קריעה בבגד, אין צריך להישאר לבוש בבגד, אלא יכול תיכף להוריד הבגד. וכן נוהג רבינו שליט"א.

(תורת המועדים על שונה הלכות)

שו"ת בענין זכר לחורבן

- ש. במ"ב סי' תקס"א ס"ק ד' הרואה ירושלים בחורבנה יש שכתבו שמסתברא שיום שרואה אדם תחילה ירושלים בחורבנה שיאסר אותו היום בבשר ויין. צ"ב איך צריך לנהוג בן חו"ל שהגיע לארץ ישראל ורואה פעם ראשונה מקום המקדש וירושלים בחורבן.
- ת. יתכן.
- ש. במנהג לשנייר אמה ללא צבע מול פתח הבית כאשר אין אפשרות מול פתח הבית האם אפשר בתקרת הבית.
- ת. לא, רק בצד אחר.
(אשיחה)

פסקי הלכות לתשעה באב

- יין של הבדלה במוצ"ש חזון, נוהגין לתת לתינוק לשותות, ואם יש רק תינוק שהגיע לגיל שיועד להתאבל על ירושלים אעפ"כ עדיף שיתנו לו, ולא ישתה בעצמו.
- כששותים הכוס יין במוצ"ש חזון, אין צריך להקפיד לשותות רביעית בצמצום אלא יכול לשותות כל מה שבכוס.
- רבינו נוהג בת"ב לומר בקריאת שמע שעל המיטה רק פרשת שמע, בידך והמפיל.
- מה שעומדים באלי ציון אמר רבינו שהוא משום כבוד הקינה ואינו חיוב גמור.
- מי שלא נוהג כל השנה לומר פרשת איזהו מקומן לא יאמרו קודם מנחה.
- יש לזהר שמיד שהגיע זמן מנחה שהוא זמן הנחת תפילין, לא יעשה שום מלאכה שאסור לעשות לפני מנחה וכן לא ילך לישון, אא"כ ימנה שומר.
- הפסוקים שאומרים בשעת הנחת תפילין אפשר לומר.
- רבינו אמר שא"צ להחמיר בעשיית מלאכה מחשש שיסיח דעתו מהאבלות.
- דברים שאסרו בט' הימים אסור עד חצות (למחרת ת"ב).

(תורת המועדים על שונה הלכות)

שו"ת בעניני תשעה באב

- ש. האם מותר לומר תהילים בתשעה באב.
- ת. החזון איש התיר לנשים.
- ש. מי שהוא אבל רח"ל וכן בתשעה באב, האם יאמר היה"ר קודם שנכנסים לבית המדרש.
- ת. יאמר.
- ש. במוצ"ש חזון, האם יש ענין שכמה שפחות אנשים יעשו הבדלה, וכגון שבעה"ב אחד יוציא כמה משפחות בהבדלה, כדי שלא יהיה בעיה בשתיית הכוס יין מהבדלה.
- ת. לא שמענו קפידא.
- ש. בסעודה מפסקת שבערב תשעה באב האם יש לומר על נהרות בבל או שיר המעלות מאחר והוא זמן שאין אומרים בו תחנון [וכמ"ש השו"ע בסי' תקנ"ב סעי' י"ב].
- ת. על נהרות. [וביאר רבינו דאף שזה זמן שאין אומרים בו תחנון מ"מ מזמור זה שייך טפי לת"ב שהרי זהו כל ענין אמירתו להזכיר את חורבן ביהמ"ק, ואף שלענין ת"ב נתבאר שלא יאמר כלום כיון שאסור ללמוד בת"ב, ובערב ת"ב הרי ג"כ אין ללמוד בדברים האסורים בת"ב וכמ"ש הרמ"א בסי' תקנ"ג סעי' ב' מ"מ זה אינו אלא מנהג בעלמא דמעיקר הדין אין איסור רק בת"ב עצמו ולצורך מתירים, וסיפר רבינו שבלומדו בפ"ת אצל הג"ר אלי' דושניצר זצוק"ל שמע ממנו שהחפץ חיים ה' תולה בישיבתו פתק בכל שנה בערב ת"ב שמי שקשה לו ללמוד דברים המותרים יכול להקל ללמוד בערב ת"ב דברים האסורים (ללמוד בת"ב) עד הלילה].
- (דעת נוטה ח"א)
- ש. בתרגום לאיכה איתא אמר ירמיהו נביא וכהנא רבה וכו' וצ"ע היכן מצאנו שהיה כ"ג ואדרבה במלכים ד' כ"ה י"ח איתא ששריה היה אז כה"ג (כן העיר בס' דמעת המלך על איכה).
- ת. ראוי לכה"ג (ושמא מילא מקומו פעם).
- (שו"ת לבנימין אמר)

"אין בין הזמנים בעולם"

שאלתי פעם את מרן שליט"א על צורתו של "בין הזמנים" בזמן שהמשיח יבוא. מרן שליט"א השיב בנחרצות: **"אין בין הזמנים בעולם"**.

ומילתא דפשיטא היא, שהמחוייב ללמוד שבע דפי בבלי, שבע דפי ירושלמי, ועוד עשרות "חובות" של לימוד בכל חלקי התורה, אינו שייך כלל למושג "בין הזמנים" - מורי ורבי מרן שליט"א נפש בכל שנה, במשך שנים, במשך שבוע בצפת. וכך אמר מרן שליט"א לבעל הדירה בו נפש, כפי שסיפר לי בעצמו בעל הדירה: **"את מה שאני מספיק בשלשה חדשים בבני ברק, אני מספיק בצפת, בגלל השקט והאוויר הצלול, במשך שבוע"**.

&&&&

"בין הזמנים" וקווי ה' מחליפים כח. עוסקים בתורה, נחים קמעה וגם מטיילים עם הילדים, מחליפים אויר ואווירה. אנו, כבני תורה, רוצים להעמיק בכל דבר ולדעת האם ישנו ענין תורתי-הלכתי כל שהוא לטייל ברחבי ארץ הקודש, להכירה ולתהות אחר נופיה ואתריה.

העולם נוהג "לצטט" בענין ש"כל המהלך ארבע אמות חדשות בארץ ישראל, הרי הוא בן עולם הבא", ולכן ישנם "המהדרים" בהליכה של עוד ועוד ארבע אמות חדשות ולא מוכרות בארצנו. אך לא, שמעתי ממר"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין מאמר חז"ל כזה.

בגמרא בכתובות (קיא, א) נאמר ש"כל המהלך ד' אמות בארץ ישראל, מובטח לו שהוא בן עולם הבא", ולפיכך המצוה והענין הוא ללכת כל ארבע אמות בארצנו, גם מבית הכנסת הביתה, אל בית המדרש, הכולל או המרכז המסחרי, וזה למרות שצעדנו באותם המקומות אין ספור פעמים. מלבד זאת, משמעות דברי הרמב"ם (מלכים ה, יא), כפי שביאר הפאת השולחן (פ"א ס"ב בב"י סק"ב, וכ"ה במהר"ט יו"ד כח, ועי' שלהי דקייטא ס"כ), הוא שלא רק הדר בארץ ישראל נחשב לבן מעלה, אלא גם מי שלא גר בא"י ורק הולך בה ארבע אמות, כבר זוכה הוא להיות מבני העולם הבא, אך אין ראייה שהמתגורר בארץ ישראל צריך ללכת בה עוד ועוד ארבע אמות.

ואמנם מסופר על הגר"ח זוננפלד זצ"ל שהלך בכל יום עוד ארבע אמות שלא הלך בהם מעולם, פעם לצד מזרח, עד שהרחיק וחזר והלך לצד מערב. גם הגרב"צ ידלר זצ"ל מספר בספרו 'בטוב ירושלים' כך: "אוהב ישראל וארץ ישראל בכל מאודו היה הגר"ח זוננפלד, והוא לקח חלק פעיל בנסיעת הרבנים שסידרתי בשנת תרע"ד להתעוררות תשובה במושבים ובקיבוצים. זכורני שבעת נסיעת הרבנים היה יורד מזמן לזמן מהעגלה והולך רגלי, בעוד ששאר הרבנים המשיכו לנסוע, ונימוקו עימו, שהליכה ברגליו על אדמת הקודש חביבה עליי". הרי לנו שהגר"ח זצ"ל החשיב את ההליכה בארצה"ק כחיוב מצוה.

ראש גולת בבל ה'בן איש חי' (בשו"ת תורה לשמה סתי"ח) נשאל האם ישנו ענין ללכת למרחקים כדי לאכול מפירות ארץ ישראל. הוא משיב שמדברי הגמרא בעירובין "מפורש שהיו הולכים רבי יוחנן וסיעת מרחמוהי, מאה רבנן, ממקום למקום, כדי לאכול פירות מתוקים וטובים, וכל הליכתם בשביל זה. ובדאי הם היו מכוונים בזה בשביל חיוב ארץ ישראל לאכול מפירות המתוקים וחשובים שלה וכוונתם לשם שמים. והנה ודאי כולם היו חסידים וקדושים. נמצא שהוא משנת חסידים ואין בזה פקפוק. ולכן מאחר שגם אתה השואל כוונתך לשם שמים, בשביל חיוב ארץ ישראל ולהודות לה' על הארץ ופירותיה הטובים, לך אכול בשמחה, והכל הולך אחר כונת הלב". (וראו במג"א רמח, טו ומשנ"ב שם סקכ"ח, שישנה מצוה ללכת ולטייל בארץ ישראל, למרות שישוב לאחר הליכתו לחו"ל). ויש להוסיף שהרי כתב הריטב"א (גיטין ב, א) שמלבד קדושת א"י וישוב א"י, ישנו דין חביבות א"י, וכפי שמצינו (כתובות קיא) שהתנאים והאמוראים נישקו את אדמת ואבני ארץ ישראל, ואם כן היוצאים ביומי דפגרי לפוש ולאגור כוחות ומתמוגגים לשם שמים על חביבות ארץ הקודש, ארץ חמדה טובה ורחבה, יש בכך מעלה.

ואולם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב להשואלים שלא שמענו מצוה ומנהג טוב לטייל בארץ ישראל. ושאלתי את מרן שליט"א האם כשהיהודי בכל מקרה מטייל כעת, לצורך בריאות גופו ונפשו, האם ישנה מעלה שיכיון במהלך טיולו בארץ ישראל לשם חביבות ארץ ישראל והודאה להקב"ה בראיית פלאי ארץ חמדה ורחבה.

השיב לי מרן שליט"א במכתב שאין ענין וצורך לכיון כך, כי צריך לכיון לשם מצות ישוב ארץ ישראל בכניסתו לארץ או בתחילת עומדו על דעתו ויודע שנמצא בארץ הקודש, ואין ענין לכיון לשם מצוה זו בכל הליכה או סיור באתריה, עריה והריה.

מעשה ביהודי טוב שהיה זקוק למנוחה ונסע לטייל ולפוש. במהלך נסיעתו להר או לחוף הים למד תורה מתוך ספר, ומידי פעם הפסיק מלימודו והביט בנוף שמחוץ לחלון האוטובוס. ושאלתי את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א האם מותר לו להפסיק ממשנתו ולומר 'מה נאה אילן זה', והספק בדבר הוא שהרי יתכן שאין זה בגדר 'המפסיק ממשנתו', שהרי אדרבה, מפסיק כעת מטיולו ולא מפסיק ממשנתו, שהרי עיקר נסיעתו הוא לטיול ורק לומד הוא בדרכו לניצול זמנו.

השיב לי מרן שליט"א במכתב: **חלילה להפסיק ממשנתו.**

&&&&

במשך הזמן קשה לבן ישיבה לקבוע עיתים לתורה, כי הרי כל עיתותיו הם בתורה. חוץ מתפילה, אכילה ושינה, לומד הוא כל היום. אך ב'בין הזמנים' רוצה הוא לקבוע לו עת מיוחד ללימוד. והסתפק הוא האם הקביעות היא לקבוע מספר שעות ללימוד או אולי לקבוע ללמוד מספר דפי גמרא, וכדומה. אם יקבע זמן להספק לימודים מסוים, לפעמים יארך לימודו זמן רב ולפעמים זמן קצר יותר, תלוי כמובן בקושי הדף ובהירותו ללומד. מה משני סוגי האפשרויות נחשב לקביעות עיתים לתורה?

השיב על כך מר"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: **ששתי האפשרויות טובות ושניהן בכלל 'קביעות עיתים לתורה'.**

&&&&

חז"ל אומרים: "ואל תשבו על מטת ארמית". הגמרא (ברכות ח, ב) מספרת שרב פפא הגיע לבית אשה ארמית. הוציאה לו האשה מיטה ואמרה לו "שב". אמר לה: "איני יושב עד שתגביהי את המטה", הגביהה את המטה ומצאו שם תינוק מת, שהאשה הנכרית הניחה תחת המיטה, כדי להעליל עליו עלילה שכאילו הוא הרגו. מכאן אמרו חכמים אסור לישב על מטת ארמית.

איסור זה, לשבת על מיטת נכרית, לא מוזכר ברמב"ם, בטור ובשולחן ערוך, אך הוא נפסק בכמה מספרי ההלכה של הראשונים, כמו הראב"ה והכלבו. לפיכך יש לכאורה לשאול כיצד שומרי התורה בחז"ל שוכרים חדרי אירוח ונופש מהנכרים ואינם חוששים מהאיסור לישב על מיטה ארמית.

שאלתי את מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א והוא השיב שכל האיסור הוא דוקא לשבת על מיטת גויה השייכת כעת לגויה. אך כששוכרים חדר מהנכרים, השכירות מחשיבה את החדר ותכולתו כשייכים לנו, כרכוש יהודי, ובכך אין איסור.

&&&&

שמעתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין לנסוע לקברי צדיקים הנמצאים במקומות מסוכנים, כמו לקבר יוסף ע"ה בשכם וקבר יהושע בן נון ע"ה. ואמר לי מרן שליט"א שהנוסע בערים ערביות בא"י שהכניסה אליהם מסוכנת מבחינה בטחונית, שאין צריך לברך ברכת הגומל, אלא א"כ יצא מסכנה ודאית, אך צריך להתפלל שם 'תפילת הדרך'. והנה לדעת מרן הגרש"ז אוירבך זצוק"ל אפשר להוסיף בתוך נוסח תפילת הדרך גם שהקב"ה יצילנו מסכנת הערבים הפורעים וכדו' שאר בקשות שבדרך. ואולם לדעת מרן הגר"ח שליט"א, כפי ששמעתי מפיו, אין להוסיף על נוסחת חז"ל, ואפשר לכוין על כל עניני הדרך במילים 'וכל מיני פורענויות', הכוללות את כל סכנות הדרכים.

(ייש"כ ליד ידידנו החשוב הר"ר שמואל ברוך גנוט שליט"א על מסירת הדברים ליוכי הרבים)

המשך פשט על הפרשה

לפרשת ואתחנן

"ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך ושמענו ועשינו" (ה, כד)

במתן תורה הקדימו נעשה לנשמע והקב"ה שבחן ע"ז כמ"ש בשבת פ"ח א' ולמה כאן הפכו הסדר ואמרו ושמענו ועשינו. אמנם הטעם פשוט דשם שהקב"ה שאלם אם רוצים לקבל התורה הקדימו נעשה שמוכנים לעשות כל אשר יצוה בלי פקפוק, אבל כאן ששלחו את משה שימסור להם מה שצוה הקב"ה מוכרחים קודם לשמוע מה שצוה ואז יקיימוה ופשוט.

"בכל לבבך" (ו, ה)

בברכות ר"פ הרואה נ"ד א' תנן בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע. אפשר דהכונה בזה דלפעמים יש להשתמש ביצר הרע לטוב כמו לאכול דבר מצוה וכיו"ב וכן להיפך יש פעמים שאסור להשתמש ביצר הטוב כגון ללמוד תורה במבואות המטונפות או ללמוד בשבת לאור הנר או לאור החשמל המיוצר על ידי יהודים חס ושלום וכיו"ב.

לפרשת עקב

"וכסף וזהב ירבה לך" (ח, יג)

כאן הקדים כסף לזהב וכן בפ' המלך לא ירבה לו כסף וזהב, וכן גבי אברהם ואברם כבד מאד בכסף וזהב, ובשאר מקומות הקדים זהב לכסף כגון בפ' המשכן וזהב וכסף ונחושת וכן בפ' הגעלת כלי מדין אך את הזהב ואת הכסף. ונראה דרך היכא דמייירי בעשירות הקדים כסף לזהב שדרך המתעשר שבתחלה מרבה לו כסף ואח"כ זהב אבל בשאר מקומות הקדים הזהב שהוא חשוב יותר, וכן מוכח כל הפסוק כאן דהולך מהקל אל הכבד כדרך המתעשר דכתיב כי תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרד וצאנך ירבינו וכסף וזהב ירבה לך וגו' בתחלה במאכל אח"כ בבתים אח"כ בבקר וצאן אח"כ בכסף וזהב ופשוט. ועמ"ש"כ עוד בזה בחגי (בד"ה לי הכסף).

יח, כ.

הנה פרשה ראשונה של ק"ש נאמרה ליחיד ופ' שני' לרבים, כמ"ש בירושלמי ברכות רפ"ב, לכן בפ' ראשונה כ' וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עינך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך ובפ' שני' כתב ל' רבים וקשרתם לאות על ידכם ולטטפת בין עיניכם, אבל במזוזה כתיב גם בפ' שני' ל' יחיד דכתיב על מזוזות ביתך ובשעריך וצריך טעם, וי"ל דבמ"ב סי' ל"ז (בבה"ל ד"ה מצוותן) הביא בשם הפמ"ג דמדאורייתא יוצאין בזוג א' של תפילין ויניחוהו כל רגע איש אחר ויכלו אלף אנשים להניח ביום א' אבל מזוזה שצריכה להיות תמיד על הפתח מוכרח כ"א לקנות מזוזה בפ"ע לך נכתב בלשון יחיד.

לפרשת ראה

"וזכרת כי עבד היית במצרים וגו'" (טז, יב)

יל"ע למה כתיב פסוק זה גבי שבועות. וי"ל דהנה פסח עיקרו זכר ליציאת מצרים וגם בסוכות כתיב בפ' אמור כי בסוכות הושבתי וגו' בהוציא אותם מארץ מצרים אבל בשבועות לא נזכר שהוא זכר ליציאת מצרים שהרי הוא למנין העומר ולכן כתיב כאן וזכרת וגו' שגם הוא זכר ליצי"מ כמו שאנו אומרים בתפלה בכל המועדים זכר ליצי"מ, ועיין רמב"ן.

"והיית אך שמחה" (טז, טו)

לרבות לילי יו"ט האחרון (סוכה מ"ח א'). וכתבו בשם הגר"א, משום דביו"ט יש ג' מצות סוכה לולב ושמחה וכאן כתיב אך שמח היינו ביו"ט אחרון שאין בו סוכה ולולב אך שמחה. ואכתי צ"ב, למה מרבה לילי ולא ימי דבפ' אמור (כ"ג מ') כתיב ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, וכן כאן כתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וגו' ושמחת בחגך, וצריך לרבות השמיני. וי"ל דביום יש מצות הקרבנות של יו"ט ול"ש אך שמח רק בלילה.

קצת דיני תפלה שרבים מזלזלים בהן אם מפאת אי ידיעה אם מפאת קלות ראש

שמהפך ע"ז כל צינורות התפלה (ע"י מ"ב ס' נ"ב סק"א).

ז. המאחר בתפלה ואין מספיק להגיע לשמ"ע עם הצבור ממש מבטל בידים תפילת ותיקין ותפלה בצבור שעיקר מצותה ההתחלה כמ"כ כל הפוסקים (ואם לא יגמור עד קדושה כשיתחיל אח"כ אסור לו להתחיל).

ח. בבוקר יש לומר מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שהוצאתני מאפלה לאורה.

ט. כשאומר עוטר ישראל בתפארה ימשמש בתפילין.

י. בפרשת התמיד יש לעמוד.

יא. בשעת ברכות וקדיש אסור לעשות אפי' שום מלאכה קלה.

יב. בשעת קדיש אסור אפי' להרהר בד"ת, ומעשה בחסיד א' שראהו חברו לאחר מותו שפניו מוריקות א"ל שזה עונש מפני שה' מדבר בשעת קדיש (מ"ב ס' נ"ו סק"א).

יג. המדבר בקביעות בשעה שהצבור אומרים שבחו של מקום אפי' כבר אמר זה קודם או שיאמרנה אח"כ הרי זה מבזה עבודתו של מקום, ומצוה לומר כל דבר ביחד עם הצבור כמבואר בשו"ע ובכמה מקומות, וברוב עם הדרת מלך וחז"ל החמירו מאד על הפורש מן הצבור.

יד. מצוה לעמוד בשעת קדיש (ס' נ"ו ס"א) וגם בכל דבר שהקהל נוהגין לעמוד אפי' אם הוא חומרא בעלמא מי שיושב הרי הוא פורש מן הצבור ומבזה כבוד שמים וגם עובר על מה שאמרו (דא"ז פ"ה) אל תהי יושב בין העומדים.

טו. לא יאמרו פסוקי דזמרה במרוצה כי אם בנחת (שו"ע ס' נ"א ס"ח) שזה כאלו מבזה שבחו של מקום (ב"י).

טז. בברוך שאמר יש לעמוד ויאחז הציצית בידו.

יז. בויברך דוד יש לעמוד עד שיאמר אתה הוא ה' האלקים.

יח. בפסוק פותח את ידך צריך לכוין פרוש המלים ואם לא כיון צריך לחזור משם והלאה.

יט. בישתבח יש לעמוד.

כ. אחר ברכו דינו כמו באמצע הפרק כי עיקר תקנת ברכו הוא שיאמר מיד ברכת יוצר אור ומי שמאחר ואין עומד עדיין בברכת יוצר אור כשהש"ץ אומר ברכו מבטל בידים עיקר תקנת ברכו (מ"ב ס' נ"ד סק"ג) וכ"ש שאסור לבא לאחר ברכו שהוא חיוב גמור לשמוע שהרי תיקנו פריסת שמע [שחוזרין לומר ברכו לאחר התפילה] בשביל אלו שלא שמעו ברכו.

כא. בברכות ק"ש ובק"ש יש לישוב עד תהלות ומשם יש לעמוד.

כב. בקריאת שמע יאחז הציצית בשמאלו בין זרת לקמיצה כנגד לבו וכשמגיע לפרשת ציצית יטלם

א. אפי' מי שחלש בטבעו חייב לבא לביהכ"נ בתחילת התפלה ולהתפלל עם הצבור כסדר (מ"ב ס' א' סק"ט וס' נ"ב סק"א).

ב. המתאחר לבא נקרא פושע ועצל (ברכות מ"ג ב') ובודאי בשם זה יקראוהו לעת"ל אם רגיל בכך כמ"ש (בתנחומא ריש ויקהל) שלעת"ל יקרוהו לאדם ע"ש מעשיו ואין לשער גודל הבושה בזה כמ"ש שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד וכנ"ל.

ג. מי שיכול לבוא לתפלה בזמנה ובשאת נפש מאחר מהתפלה כדי שלא יצטרך להמתין איזה רגעים, וכן מי שיוצא באמצע התפלה או לפני גמרה משום שאין לו סבלנות להמתין כמה דקות אין לך מבזה עבודתו של הקב"ה יותר מזה וכאילו אינו מאמין ששכינה נמצאת בביהכ"נ בשעת התפלה ואין תתקבל תפלתו. וראוי הוא כבוד שמים להמתין איזה דקות קודם התפלה וכתוב לו הקשבת למצוותי (פירש"י בברכות ו' א' לשון המתנה הוא שתמתין בשביל מצותי אשר צויתני) וע"ז מסיים הפסוק ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים ויהי כחול זרעך, ויש בזה גם חילול ה' ר"ל שאומרים כך מתנהגים בני תורה, ואין בזה שום תירוץ אפי' רואין אנשים מזלזלים בזה [או שמדברים במקום שאסור לדבר] ואפי' אנשים חשובים דממ"נ אם יש להם טעם בזה (ומסתמא צריך לדונם לכך זכות שיש להם טעם) אין הטעם שייך אצל אחרים ואם אין להם טעם בודאי גם הם יענשו על זה ולא עוד אלא שאתה גורם להם שיענשו גם עבוך שהכשילו אחרים, והעיקר שבכל דבר צריך לראות מה כתוב בתורה ובשו"ע וזהו רצון ה' והמזלזל בזה הוא בכלל אפיקורוס ח"ו ולעוה"ב לא יקבלו כלל תירוץ זה שראו אחרים מזלזלים בזה.

ד. המאחר ברצון להתפלה וכן היוצא באמצע לעתיד לבא יגרשוהו מביהמ"ק באמצע התפלה ובסופה כמ"ש בס"ח ס' תשע"ט. ובירור ברכות רפ"ה כל שאין נכנס לביהכ"נ בעוה"ז אין נכנס בעוה"ב וכנ"ל.

ה. גדולה תפלה יותר מן הקרבנות ויותר ממעשים טובים (ברכות ל"ב ב') וי"א אף יותר מתלמוד תורה (מגילה כ"ז א') ואין לך דבר גדול מן התפלה (תנחומא מקץ ס' ט') וכתב חזו"א באגרת, התפלה אם אמנם היא מצוה מעשית אצלנו כו' הנה אמנם מצוה עיונית וכל שלא יצא חובתו מצד הלב לא עשה גם במעשה מאומה שאין תפלה אלא עבודה בלבו של אדם כמו שאמרו (תענית ב' א') ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה כו', היסכנו תפלותיו, אוצר של מלים צפצוף הפה הזה מצות תפלה, לכבד בפה והלב רחוק הלא יספות חטא על פשע כו' עכ"ל, וכ"ש הבא בתחילה בכונה באופן שלא יוכל להתפלל רק במהירות עצומה שא"א לכיון כלל.

ו. אין שום היתר לדלג פסוקי דזמרה רק משום תפלה בצבור ובאקראי, וגם ע"ז רבים מפקפקים וכתבו

בשתי ידיו נגד עיניו וכשמגיע לוראיתם אותו יתנם כנגד עיניו.

כג. יאחוז הציצית עד ונחמדים לעד.

כד. בשמונה עשרה יתן ידיו על לבו, הימנית על השמאלית והאגודלים יכוף לפנים.

כה. במודים צריך לשוח עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה [ומי שאינו עושה כן נעשה שדרו נחש לאחר שבע שנים למותו כמ"ש בגמ' (ספ"ק דב"ק)].

כו. בין שמו"ע עד אחר תחנון אסור להפסיק בדיבור.

כז. ג' פסיעות כל א' כאורך הרגל לא פחות ולא יותר, וצריך לפסוע ג' פסיעות בכריעה אחת, כשאומר עושה שלום במרומי משתחוה לשמאל, הוא יעשה שלו' עלינו משתחוה לימין, ועל כל ישראל משתחוה לפניו.

כח. אסור לדבר בשעת חזרת הש"ץ ואפי' לומר תחנונים או ללמוד (סי' קכ"ד סק"ז) והלומד או קורא הפרשה בשעת חזרת הש"ץ וקדיש לא די שלא יקבל שכר רק יקבל עונש ע"כ וע"ז נאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא (עי' ברכות כ"ד ב') ותורה כזו לא תצליח כמש"כ במד"ר פ' מטות, ואפשר דאפי' דיעבד לא יצא ידי שנים מקרא דהוי מצוה הבאה בעבירה, וגם אסור להפסיק בין ש"ע לתחנון כמבואר בשו"ע.

כט. הגומר שמו"ע אסור לו להחזיר פניו לצבור עד שיגמור הש"ץ (סי' קכ"ג ס"ב).

ל. בוהא רחום יש לעמוד.

לא. בתחנון יש לישב עד ואנחנו לא נדע וכשמגיע למה נעשה יעמוד.

לב. באשרי ובא לציון יש לישב (חוץ מקדושה דסידרא שמנהיגו ע"פ החזו"א לעמוד).

לג. בעלינו יש לעמוד.

לד. אלו צריכין עמידה, ברוך שאמר, ויברך דוד עד שיאמר אתה הוא ה' האלקים, ישתבח, שמו"ע בתהלות וכו', קדושה, ברכת כהנים (בין הכהנים בין השומעים), עלינו, כשמוציאין ומכניסים הס"ת עד שתהי' במקומה, והוא רחום, תחנון ממה נעשה, הלל, אא"א, ברכת מגן אבות, ויכולו, כשמברכין החודש, וידוי, קידוש לבנה, פסוק ויהי נועם במוצ"ש, (כ"ז מבואר במ"ב) וי"א שסמיכה דינה כשיביה בכל הדברים, כ' הרמ"א בשעת קדיש יש לעמוד וכ"ש בברכו וקדושה, כשאה"ק פתוח נוהגין לעמוד (צ"ב).

לה. כתבו הפוסקים (ביאור הלכה סי' קכ"ח סק"ד) דמי שאין נכנס לביהכ"נ לשמוע ברכת כהנים אינו בכלל ברכה

(ולא דמי לעם שבשדות דאניסי) כיון שאין הברכה חשובה בעיניו לבא ולשמוע וכ"ש הבורח מביהכ"נ לפני ברכת כהנים וע"ז נאמר ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו.

לו. כל הפסוקים שאומרים בשעת הוצאת ס"ת והכנסתה והגבהתה יש לו יסוד בש"ס ופוסקים (ועי' מס' סופרים פ"ד) וח"ו לזלזל בזה.

לז. אין לחלוץ התפילין עד אחר הקדיש של עלינו (סי' כ"ה סי"ג ובמ"ב שם) ויותר טוב שלא להוציא עד שיוצאין מביהכ"נ, ואסור לחלוץ התפילין בשעת הקדיש שאסור לעשות אפי' מלאכה קלה בשעת הקדיש (שם מ"ב סק"ז) ובסידור הגר"א כ' שאסור לחלוץ התפילין בביהכ"נ בפני הארון קודש דלא גרע מחולץ לפני רבו דאסור ולכן יצא מביהכ"נ עם התפילין.

לח. הא דהתירו לצאת אחר קדושה דסידרא וקדיש של עלינו הוא דוקא בהולך באקראי ולא יזה צורך נחוץ אבל ההולך בקביעות לפני גמר התפילה כמעט נאמר עליו ועוזבי ה' יכלו (כמש"כ הרשב"ץ מובא בביאור הלכה סי' קמ"ו ד"ה אבל).

לט. פטום הקטורת אין לומר בע"פ רק מתוך הסידור.

מ. יש להתעטף בטלית על ראשו כל זמן התפלה [והוא סגולה ליראת שמים].

מא. אסור לישב בצד המתפלל ד' אמות מכל סביבם אפי' מאחוריהם (שו"ע סי' ק"ב ס"א) ובהלכות גדולות מובא ברייתא היושב בצד המתפלל סימן רע לו (והוא איסור גמור ויליף בגמ' מקראי).

מב. אסור לעבור בצד המתפלל בצדדין שלפניו ולא לפסוע ג' פסיעות אם יכנס לצדדין שלפניו וזה דינא דגמרא ומבואר בכל הפוסקים (שו"ע סי' ק"ב).

מג. גם מנחה ומעריב חייבין בתפילה בציבור ובברכות ו' ב' מבואר דמנחה ומעריב חשובין יותר משחרית.

מד. במנחה צריך לומר מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שכשם שזכיתני לראות כשהחמה במזרח כך זכיתני לראותה במערב.

מה. בערבית יש לומר יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שכשם שהייתי באפלה והוצאתני לאורה כך תוציאנו מאפלה לאורה.

מו. בברכות ח' א' קדימו וחשיכו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי. וקדימו היינו לבא לפני התפלה וחשיכו היינו שלא לצאת עד סוף התפלה, וזה גורם לאריכות ימים ושנים.

(מתוך ספרו החשוב של מרן שליט"א 'אורחות יושר')

נשיה בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליון מיוחד לבין הזמנים

הלכות בין הזמנים ממרו פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

[לוקט מחוט שני שער העין וקו' ובלכתך בדרך]

בתי נופש ומלונות

ויש להתריע בזה שלאחרונה מצוי שיש הולכים לבתי נופש ומלונות שישנם מאלו שרחוקים מכל זיק של יראת שמים, וכמדומה להם שהותרה הרצועה בין בקדושה בין בכשרות, ואין מקומות אלו ראויים כלל לשותו"מ וק"ו לבני תורה [וכל אחד ישגיח על בני ביתו לבל יתפתו אחרי מעט דרשות הנאמרים שם]. וכן בחיי יום יום יש לשקול דרכיו ולשים אורחותיו לילך למקום פלוני או לא, ואם מצוי שם נסיון הרי חייב לילך בדרך אחרת כמבואר בגמ' (ב"ב נ"ז:), ודברים אלו שאדם דש בעקביו צריכים הרבה שימת לב ואשרי השם אורחותיו. (רבינו שליט"א, חו"ש שבת ח"ג)

לילך במקום שהולכות בפריצות

שאלה: האם מותר ללכת דרך מקום שנמצאות נשים שאינם לבושות בלבוש צנוע?
תשובה: אם יש לו דרך אחרת לילך אסור לו לילך שם, ואם הולך שם נקרא רשע אף אם לא מכוין להסתכל ולא ניחא ליה בהנאה זו ואף אם עוצם עיניו. ואם אין דרך אחרת, מעיקר הדין מותר לו לילך שם. אם אינו מכוין להסתכל עליהם בדרך הילוכו אף אם רואה אותם אין בזה איסור מעיקר הדין, מ"מ איכא מעליותא לעצום עיניו או להביט בקרקע וכיוצ"ב בדרך הילוכו שם. אם יש לו דרך אחרת, אף הדרך האחרת היא יותר ארוכה מאשר הדרך הראשונה מיקרי ליכא דרכא אחרינא. וכל זה נ"מ בהולך ברחובות כגון לצורך קניות בחנויות או בנסיעות באוטובוס וכיוצ"ב.

הרואה את חברו

הרואה את חברו

שאלה: בשו"ע (סי' רכ"ה סעי' א') כתב, הרואה את חברו לאחר שלוש ימים ואומר שהחיינו, ואחר י"ב חודש מברך מחיה המתים, והוא שחביב עליו הרבה ושמח בראייתו. מה הדין אם רואהו באופן יותר מוחשי, כגון במכשירים שהמציאו בזמנינו כגון ע"י צילומי וידאו וע"י מחשב שרואים את האנשים ומדברים עימם באותו עת יחד וכיוצ"ב, האם יכול לברך?
תשובה: אם הוא מרגיש יותר את חברו, ולא סתם שרואה את התמונה שאינו מרגיש אותו כ"כ, מסתברא דחשיב שרואה אותו לענין זה, ולפי"ז אם ראהו בתוך שלוש ימים ע"י צילומים אלו, י"ל דהרי זה נחשב שראהו, ולכן כשרואהו לאחר שלוש ימים, יום, אפשר דאינו יכול לברך.

ראיית קברים

שאלה: האם מברכים על ראיית קברים מרחוק, כגון בכניסה לירושלים שרואים את הר המנוחות?
תשובה: כן.

שאלה: בקריית ספר נמצאו בכמה מקומות מערות קבורה של יהודים, והם מסומנים בגל אבנים גדול כעין עמוד, האם יש להם דין קבר לענין ברכה שצריך לברך עליהם, וכן שמי שרואה אותם לא יכול לברך בתוך ל' יום על קברים אחרים, או שכיון שאינם מסומנים במצבה ככל הקברות אינם נחשבים כקבר?
תשובה: לכא' אם לא מרגישים בראייתם כראיית קברים, אינם נחשבים כקבר לענין ברכה, וצ"ע.

נסיעה במכונית ובאוטובוס מע"ש

הנוסע בערב שבת למקום רחוק עם מכונית ויש מי שמכין לו צרכי שבת, צריך לחשב שיוכל להגיע קודם שבת, וכן לחשב שאם יהיה איזה עיכוב או תקלה שיוכל להגיע קודם השבת. ומעשה בהגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל שנסע סמוך לשבת והיה לאוטובוס תאונת דרכים ונפצע מכך הוא ואנשים אחרים שהיו באוטובוס, ואמר ע"ז מון החזו"א זללה"ה שזה שזכות התורה שהוא לומד ויגע בה לא הגינה עליו זו אינה קושיא שהרי לפעמים מגיע גם לצדיק איזה עונש, אבל קשה מאי טעמא לא הגינה זכות התורה על שאר הנוסעים שלא ינזקו, ואמר שצריך לעיין אם הנסיעה היתה באופן שאסור היה לנסוע בערב שבת ועל כן לא הגינה עליהם זכות התורה.

ואלו הנוסעים במכוניותיהם סמוך לכניסת השבת לאחר הצפצוף המודיע שזה הזמן הסמוך לשבת, יש בזה פריצת גדר בחומת שמירת השבת וזלזול בכבוד השבת שמראים שעדיין לא מוכנים לשבת.

תפילת הדרך

הדרר שבין ירושלים לבני ברק

שאלה: כתב בשו"ע (סי' ק"י) אומר אותה (את תפילת הדרך) אחר שהחזיק בדרך, ואין לאומרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה, אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך (ולכתחילה יאמר אותה בפרסה ראשונה) (רש"י והר"י), ואם שכח מלאומרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך, ובלבד שלא הגיע חוץ פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה, ומשם ואילך יאמר אותה בלא ברכה. ע"כ. לכאוף לפי"ז, בדרך בין ירושלים לבני ברק שאין בדרך פרסה בלא מקום ישוב, אם כן יש כאן חשש לברכה לבטלה ואין צריך לברך תפילת הדרך?

תשובה: כבר הביאו הפוסקים את הירושלמי שבמקום סכנה יש לברך בכל גוונא, והיינו דשיעור פרסה נקבע שמרחק כזה בדרך הוא סכנה, אבל בזמנינו שהמכוניות הם הם העושים את הסכנה, אין חילוק אם נמצא מקום ישוב בתוך פרסה, ומ"מ בתוך העיר אף שהיא גדולה יותר מפרסה, אין צריך לברך תפילת הדרך אף שמצוי סכנות רבות ע"י המכוניות, משום דתיקנו את הברכה רק כשהוא בדרך ו"דרך" הוא דוקא כשיצא מן העיר ולא בתוכה, מ"מ מחוץ לעיר בזמנינו יש לברך אף שיש מקום ישוב. וכן ראיתי למרן בעל החזון איש זצוקללה"ה שנהג כן למעשה. ולכן אין כאן חשש של ברכה לבטלה, וח"ו למנוע את הרבים מתפילת הדרך.

תל אביב, בני ברק, פתח תקווה

שאלה: האם הערים תל אביב, בני ברק, פתח תקווה, נחשבים כעיר אחת לגבי תפילת הדרך?
תשובה: אפשר דכולם נחשבים כעיר אחת והנוסע מעיר אחת לחברתה לא יברך תפילת הדרך.

מבני ברק או ירושלים לקרית ספר

שאלה: הנוסע מבני ברק או מירושלים לקרית ספר האם יברך תפילת הדרך?
תשובה: ודאי חשיב עיר אחרת אף אם אין ביניהם שעור פרסה בלא ישוב.

שכח לומר תפילת הדרך ונזכר שהוא בעיר אחרת

שאלה: מה הדין אם שכח לומר תפילת הדרך כשיצא מן העיר, ונזכר כשהוא בתוך עיר אחרת שעובר בה בתוך דרכו לעיר שהולך אליה, כגון הנוסע מירושלים לכפר חסידים דרך זכרון יעקב, ובהיותו בזכרון יעקב נזכר שלא אמר תפילת הדרך, האם יכול לומר כעת תפילת הדרך?

תשובה: יש לו לומר אז תפילת הדרך, אף שהוא בתוך העיר, כיון דלגביו מיקרי שהוא "בדרך", ושפיר מיקרי "יוצא לדרך".

ברכה על הימים

שאלה: מה למעשה מברכים על ראיית הים התיכון, על ים המלח, או ים כנרת? תשובה: עושה מעשה בראשית.
שאלה: בירושלמי בשקלים פ"ו איתא דבדור אנוש הציף הקב"ה את ים אוקיינוס ולדעה אחת הגיע עד עכו ויפו, ולפי"ז יתכן שים התיכון שגבולותיו בעכו ויפו אינו ממעשה בראשית, וא"כ איך נברך עליו עושה מעשה בראשית והרי ספק ברכות להקל? תשובה: הלא הים אוקיינוס עצמו שהיה קיים מששת ימ"ב התפשט, וא"כ גם הים התיכון נחשב מעשה בראשית.
שאלה: ולגבי ברכת האוקיינוס כתב המ"ב בלשון, "אבל הרבה אחרונים פליגי על המחבר", וס"ל דרק ים אוקיינוס חשיב ים הגדול, ולא ים התיכון. האם לשון זה מורה שדעתו נוטה כמותם ואפשר לברך על האוקיינוס שעשה את הים הגדול? תשובה: אכן כן נראה מלשון המ"ב שנוטה לדעה זו. ולמעשה שייך לברך שעשה את הים הגדול כשרואים את שני הימים מתחברים ביחד.

שאלה: במקום שמתחברים יחד שזה במיצר ג'יבלטר, יש כעין שביל בין שני הימים, מה דין שביל זה, האם כים התיכון או כים אוקיינוס? תשובה: יעלה למקום גבוה ויראה חלק מעצם ים התיכון וחלק מים אוקיינוס.

שאלה: מן שגר סמוך לים או שנוסע דרך שם תדיר ועבר ל' יום שלא ראה את הים מחמת חוסר ענין כי רגיל בהם, האם מברך? תשובה: אין לברך על אותו הים.

שאלה: הרואה את הים בלילה האם מברך עליו?

תשובה: אם מתפעל מראיתו מברך, ואם במקום שנמצא חשוך שאינו רואה כ"כ את הים כך שאינו מתפעל כ"כ אינו מברך.
שאלה: הרואה את הים ע"י משקפת, האם מברך? תשובה: כל שרואה ראייה ברורה ובהירה מברך עליו.

שאלה: מי שראה את הים ולא בירך, ועבר מן המקום ושוב אינו רואה האם יכול עכשיו לברך?

תשובה: אין יכול לברך על זה, אך זמן מועט מהראיה עדיין אפשר לברך

שאלה: האם אפשר לברך על מה שרואין את הים מן הגבעות בבני ברק?

תשובה: לא יברך על זה, כיון דלא מרגישים הרגשה של התפעלות מבריאת הים, כיון שזה רחוק ורואים רק משהו קלוש. ומ"מ כיון שהוא ראה משהו מן הים וזה מזכיר לו את הים אזי לענין שלא יחשב שעברו שלושים יום בלא ראייה, הוי ראייה, ולא יברך תוך שלושים לזה.

שאלה: מי שראה את ים כנרת, ואחר כך ראה את הים הגדול, בזה אחר זה תוך ל' יום, האם מברך על הים הגדול?

תשובה: מסתברא דיברך שוב על הים הגדול כיון שזה ים אחר וזה עושה התפעלות חדשה.

גו חיות

שאלה: בשו"ע הוזכר לברך משנה הבריות על ראיית פיל וקוף, האם בריות אלו הם דוקא או שהם דוגמא ויברכו על כל חיה משונה? תשובה: הם רק דוגמא ומברכים על כל בריה משונה.

שאלה: אם נוסעים עם ילדים לגן חיות, האם סגי בברכה אחת של משנה הבריות כיון שיודעים שעסוקים כאן בראיית חיות משונות כגון קוף ופיל? תשובה: כן.

הלכות יחוד

יחוד במונית, במכונית

שאלה: האם מותר לנסוע במונית אשה עם נהג?

תשובה: אם אפשר לראות מה שנעשה בתוך המונית, לא הוי יחוד במקום שעוברים שם מכוניות כל הזמן, והיינו בשיעור שמרגישים שאפשר לראות מה שעושים, ולא סגי שבמקרה עובר מכונית.

אמנם אם אי אפשר לראות, כגון שהחלונות כהים או לילה, הרי זה אסור, דהוא מצב של יחוד. ולא סגי במה שרואים שהנהג שהוא היחידי עסוק בנסיעה, דכיון דהוא מצב של יחוד אסור. ובאמת דנהג גרע כיון שמסורים בידו ויכול להוביל להיכן שרוצה, אלא דמ"מ אם עכשיו אינו מצב של יחוד לא אסרינן משום שיכול להביא ליחוד, משא"כ כשהוא במצב של יחוד, ובכה"ג צריך שיהיו עוד שני אנשים כשרים שם.

מכונית שנוסעת בדרך שמצוי שיבואו שם מכוניות נוספות, אין לזה דין של דרך, והוא תלוי ברגילות שיבוא, ובכל מקום לפי מה שהוא, ולא מה שעלול לבוא, דבכל מקום עלול לבוא אלא תלוי אם בני אדם מרגישים שנמצאים לבד או שלא מרגישים כן.

יחוד איש עם נשים רבות בטיולים במנהרה חשוכה או בספינת קיטור

שאלה: האם מותר לנסוע לטיולים במקומות בודדים במקומות ששייך בהם יחוד?

תשובה: אין לנסוע לטיולים במקומות בודדים במקומות ששייך בהם יחוד אף אם הם נשים רבות ויש שם איש אחד, וכדלהלן: ולכן קבוצת בנות או נשים ההולכות לטיול, בתוך מנהרה חשוכה [אפילו ביום] והולכות שם עם פנסים, אין להם לילך שם עם איש, כגון מדריך טיולים או אנשי בטחון וכדו'.

וכן הנוסעות בספינת קיטור הנוסעת בים ומתרחקת ונעלמת הרבה מן החוף עד שלא רואים אותם כלל מן החוף, אין להם ליסוע עם נהג הספינה, אף דהם הרבה נשים. והרמ"א באהע"ז [סי' כ"ב סעיף ה'] כתב שיש מתירים להתייחד עם הרבה נשים, והוא דעת רש"י, ודלא כדעת השו"ע שאוסר בזה, מ"מ הרמ"א לא בא להכריע להקל כדעת רש"י, דבמקום שרצה להכריע כתב "וכן עיקר" או "וכן נוהגין", וכאן לא כתב כן, אלא הביא את המקילין להורות שאפשר לצרפם להקל במקום הצורך, אבל בסתמא ההלכה היא שאין להתייחד עם נשים רבות כמ"ש בשו"ע ושכן הוא דעת רוב מן הראשונים, ובמקום הצורך יש לצרף דעת רש"י להקל, על כן אין להתייחד אף עם נשים הרבה.

וכן הדבר מצוי בנסיעה באוטובוס בלילה במקומות שלא מצויים בשעות אלו בני אדם, וכן בנסיעות בשעות המוקדמות של הבוקר, שיש ליזהר לא לנסוע נשים רבות עם הנהג.

וכן יש להוסיף שאף לשיטת רש"י דמתיר יחוד עם נשים רבות, ההיתר הוא רק באין עסקו של האיש עם הנשים כמ"ש הרמ"א "אם אין עסקו עם הנשים", ופעמים שהנהג או "מדריך הטיולים" או האיש בטחון עסקו עם הנשים שנוסעות עימו, ואז אסור לכו"ע להתייחד אע"פ שהן נשים רבות. והעצה לזה, הוא ליסוע, בצירוף "שומר". כגון א. זוג נשוי. ב. אשה משומרת, כגון כלה וחמותה או שתי גיסות, שוהאיל והן שומרות זו על זו הרי הן יכולות לשמור על השאר. ג. ילד או ילדה המצילים מיחוד כגון שהם מגיל 6-7 עד גיל 10. ד. שיהיו עימם ב' אנשים כשרים. [ובכשר אחד עם פרוץ יש לשאול חכם, כי יש מקילים בזה, ובפרט בצירוף נשים הרבה].

כיבוד אב ואם

מאבד לא תקבל

שאלה: כשאביו או אמו הולכים לחנות לקנות איזה דברים, האם מותר לבנם לומר להם תקנה גם לי זה וזה?

תשובה: אסור לבנם לומר להם תקנה גם לי זה וזה, דהוי כשלוחו. וזה אסור אף באב שאינו ת"ח, וכן מאימו, אא"כ הבן אינו יכול לעשות זאת בעצמו. ואם אומר הבן לאביו דרך רמז שהוא צריך לחפץ פלוני, והאב שאינו ת"ח מתרצה מעצמו לקנות לו, הרי זה מותר. אבל בלשון ציווי אסור, כגון שאומר "תקנה לי" "תביא לי" "תעשה לי" הרי זה אסור, אף כשאביו הולך לצרכיו לחנות, והטעם הוא דאין האב והאם משרתים ושמשים של ילדיהם.

שאלה: אם יש לאביו רכב, האם מותר לבקשו תיקח אותי למקום פלוני?

תשובה: אסור לבקשו תיקח אותי למקום פלוני, שהרי עושה אותו שליח, ואין האב נהג ומשרת של בנו, אא"כ האב נוסע לצרכיו לאותו מקום, ואינו מאריך את הנסיעה עבור בנו.

ציולם שקיעת החמה

אין לצלם את החמה (שמש) בשלמותה לפני שקיעתה, דהוי כמו שמצייר צורת החמה ואסור, ורק לאחר שהתחילה שקיעתה, שאין כאן צורה שלימה, מותר. (ע"פ שו"ע יו"ד סי' קמ"א).

נטילת ידים מברז

שאלה: בימי החופשה, כאשר נוסעים לטייל למקומות רחוקים, קורה לפעמים, כשרוצים ליטול ידים לאכילת פת, שמוציאים ברז מים אך אין שם כלי לנטילה, מה עושים?

תשובה: הנה, מבואר בשו"ע (סי' קנ"ט ס"ט) שבמקום שיש ברז ואין כלי, הרוצה ליטול ידים יכול לפתוח את הברז ולסגור בכל שפיכה ושפיכה, ופעולה זו נחשבת לכח גברא, כמו כלי. והוסיף המשנ"ב (סקס"ד) בשם אחרונים, שצריך לסגור ולפתוח כמה פעמים בכל יד ויד, מכיון שהברז הוא דק ואין די מים בקילוח הראשון ליטול בו ידו כראוי (וקילוח שני לא נחשב לכח גברא). עיי"ש. אולם כל זה נאמר דוקא לענין ברז של חבית (וכמבואר שם בשו"ע), אבל בברזים שלנו אין מועיל פתרון זה, כי הברזים שלנו מחוברים לבית, וכמו"כ ברזים שבגנים הינם מחוברים לקרקע, ואם כן, הגם שיש בפתיחתם כח גברא, אין זה מועיל, כי אין עליהם שם כלי כלל, ונטילה זו פסולה אפילו בדיעבד.

לקחת התפילין עמו בנסיעה

שאלה: הנוסע מחוץ לעיר, ואפילו דעתו לחזור מיד צריך לקחת עמו התפילין (משנ"ב סי' ק"י ס"ק כ), האם גם בזמננו כשנוסע מבני ברק לירושלים וכד' צריך לקחת עמו התפילין?

תשובה: עיקר הטעם הוא דשמא ישאר שם, ולא יהיה מצוי לו תפילין שם, ויתבטל מהנחת תפילין, אולם היום שגם שם בירושלים וכד' מצוי תפילין, לא חייב לקחת עמו. אבל אם נוסע למקום שאין שם תפילין כשרות לכתחילה, יש לקחת עמו התפילין.

מזוזה וספר תורה במקום הנופש

סיפר רבינו: החזו"א כשנוסע לנופש לצפת הביא עימו מזוזה מהודרת וקבעה בדירה ששהה שם, וכשחזר לביתו לא הסיר משם את המזוזה והשאירה במקום.

עוד סיפר: שמרן החזו"א נסע לצפת לכמה שבועות והיה מנהגו ליקח עימו ס"ת, ובזמנו התארכה הנסיעה מב"ב לצפת כארבע שעות, אמר החזו"א לרבינו שליט"א שיחזיק כל משך זמן הנסיעה את הספר תורה בחיקו וכנגד ליבו.

בית מלון

שישי - שבת בבית מלון

שאלה: המתארחים בבתי הבראה או בבתי מלון וכדו' ונותנים שם סעודה ביום שישי יותר ממה שהאדם רגיל לאכול בביתו, האם מותר לאכול כזו סעודה בערב שבת?

תשובה: דינו כמבואר בשו"ע שאם אינו רגיל בה אסור לו לאכול סעודה כזו בערב שבת [א"כ הוא חולה].

שאלה: בתי מלון שהדלתות נפתחות ונסגרות ע"י מערכת חשמלית, והוא נסגר בחדר, או שנסגר בשירותים ואינו יכול לצאת, האם מותר לקרוא לגוי?

תשובה: אם צריך להשאיר שם שעות רבות ביום השבת, מותר לקרוא לעכו"ם שיפתח לדעת המתירים בצורך גדול.

ביגוד והבראה

שאלה: האם אפשר לחייב את המעסיק בתוספות שמוסיפים על המשכורת ע"פ החוק כגון ביגוד והבראה?

תשובה: כיון שהדרך ליתן תוספות אלו הוי כמנהג המדינה וצריך ליתנם שעל דעת כן נשכר אצלו. אך כל זה במוסדות שרגילים ליתן תוספות אלו, אבל אותם מוסדות עצמאיים שאין רגילים בזה, אי אפשר לחייבם ע"פ החוק כיון שאצלם אין מנהג כזה.

ריבית

שאלה: אב המלוה לבנו כספים, האם מותר לבן לתת לאביו את דירתו לשבת או לימות בין הזמנים, או דמיחזי כריבית?

תשובה: מותר לבן לתת לאביו את דירתו לשבת או לימות בין הזמנים כפי הנהגה, דאף דהוי דברים של פרהסיא, מ"מ דברים שמוכח שאין זה משום המתנת המעות אלא משום שכך נוהגים קרובי משפחה זה בזה הרי זה מותר.

שו"ת בעניני בין הזמנים ממרו פוסק הדור רבנו נסים קרליץ שליט"א [אב תשע"ג]

שאלה: איך צריך להיות ההנהגה בלימוד התורה בבין הזמנים?

תשובה: צריך ללמוד יותר.

שאלה: למה צריך יותר?

תשובה: כי הרבה לא לומדים וחסר תורה.

שאלה: האם נכון לצאת לנופש בבין הזמנים?

תשובה: יש כאלה שזקוקים לזה, וזה תלוי גם בבני הבית, ובחול"ל היה מאוד חם בעיר אז היו יוצאים.

שאלה: רבינו היה הולך למנוחה?

תשובה: לפעמים הייתי הולך.

שאלה: האם לנסוע לים זה דבר טוב?

תשובה: מי שצריך את זה.

לע"נ הר"ר משה ברייאר ז"ל נלב"ע ג' תמוז תשע"ז ת.נ.צ.ב.ה.

▶ לתגובות והערות: טלפון 072-2164413 פקס 072-2164414 ▶

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

315

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

טובה, וצריך לשמוח שמן השמים נתנו לו צער לטובתו, ואם במקום לשמוח הוא כועס ושונא את המצער – זוהי שנאת חינו.

והעיקר לפשפש במעשיו ולחשוב מה המידה כנגד מידה בצער שיש לו, וכמו שאמרו בברכות שם "פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה", ולכאורה אם יש ביטול תורה, למה אמרו פשפש ולא מצא, הרי מצא ביטול תורה, וביארו המפרשים (נפש החיים שער ד') שהכוונה לא מצא מידה כנגד מידה, כלומר פשפש במעשיו ולא מצא דבר המתאים במידה כנגד מידה לצער שבא עליו, אז יתלה בביטול תורה, כי על ביטול תורה מתאימים לבוא כל הייסורים, והעצה היא להתחזק בלימוד תורה.

וכן מצינו בגמרא (גיטין ז, א) מעשה במר עוקבא, שהיו בני אדם שעשו לו הרבה צרות, והיה בידו למוסרם למלכות, ושאל את רבי אלעזר מה לעשות, וענה רבי אלעזר: דום לה' והתחולל לו, דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהם לבית המדרש והם כלים מאליהם. היינו שיקבל באהבה את הייסורים ויתחזק בתורה ובתפילה, כי זוהי המטרה של הייסורים, ומן השמים רוצים שיתחזק בתורה ובתפילה ובאמונה, וכאשר יעשה כן ממילא יעברו הקשיים.

סיפר לי אחד, שהיה אדם שהציק לו הרבה, ואף על פי כן היה טורח ומשתדל לעשות כל מה שהמציק ביקש ממנו, למרות שהיו אלו בקשות קשות מאד, התאמץ עם כל כוחותיו, הנפשיים וגם הגשמיים, ובמיעוט שניה, למלא בקשותיו של המציק! והסוף היה שואתו המציק עזב את המקום ונעלם משם, מבלי שתהיה שום סיבה מובנת לזה, כי מן השמים **נותנים לאדם קשיים כדי שינצל אותם להוסיף זכויות, ואם הוא עושה כן ומתחזק כפי יכולתו ממילא עוברים כל הקשיים.**

כאילו נחרב בימיו

והנה אמרו כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב מימיו, ה"דור" אשם בהמשך החורבן, אמנם בודאי שהחזון איש לא היה אשם בחורבן, ולא הבריסקער רב, כל גדולי וצדיקי הדור בודאי שאינם אשמים בחורבן, ומצידם כבר היה יכול בית המקדש להיבנות, כי הם תיקנו את חטאי החורבן, אבל הדור, היינו כלל הציבור, עדיין לא תיקנו את החטאים, ומי שלא תיקן הוא האשם בהמשך החורבן.

וכל אחד יחשוב לעצמו, **שמה גם אני אשם בחורבן, שלא תיקנתי את החטאים שגרמו לחורבן, שנאת חינו, וגם ביטול תורה** כמו שאמרו (נדרים פא, א) על עזוב את תורתו שלא ברכו בתורה תחילה, וכתב הר"ן בשם רבינו יונה "שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלים בברכתה", וכתב שם כי דבר זה יכול לדעת רק הקב"ה היודע מעמקי הלב, ולפניו היה גלוי שהלב לא היה מלא באמונה כל כך להחשיב את עסק התורה.

וצריך לחשוב ולהתבונן לעצמו, האם אני מקיים בשלמות את חובות הלבבות או שהלב אינו מושלם, **צריך שהלב יהיה מלא באמונה** כמו שהביא הרמ"א באו"ח סימן א' מדברי הרמב"ם במורה נבוכים: שויתי ה' לגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה וכו', וסיים וכתב שם כי על ידי זה "יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד" – על ידי שויתי זוכים ליראת שמים, וגם להכנעה, היינו ענווה, להרגיש שהוא כאין וכאפס ולא להחשיב עצמו כלל, וגם בושה, להרגיש בושה מהקב"ה.

אמנם אנו רחוקים הרבה ממדרגת הבושה, להרגיש בושה מהקב"ה! בספר מנוחה וקדושה מובא על המחבר שהיה מתלמידי הגר"ח מוואלוז'ין, שפעם אחת כשאמרו בסליחות "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים", הרגיש בושה גדולה מאד עד שהתחיל לבכות, האמונה הייתה באותו הרגע גדולה כל כך שבכה מרוב בושה, ורק פעם אחת בחייו זכה לזה, וכל ימיו היה מצטער למה רק פעם אחת הייתי בדרגה זו ולא יותר. כזה בעל מדרגה היה שהצטער על מה שאינו זוכה שוב לבושה כזאת.

והרמב"ם כתב שעל ידי "שויתי" זוכים ל"בושתו ממנו תמיד", מדרגה גבוהה כל כך, להיות תמיד במצב כזה של בושה! – הרמב"ם במדרגתו ידע

בין המצרים

אנו עומדים בימי בין המצרים, בהם מתאבלים על חורבן בית המקדש, וכבר הזכרנו כי בגמרא לא מצינו הלכות אבלות לימי בין המצרים, רק מראש חודש אב עד התענית יש כמה דינים, שממעטים במשא ומתן של שמחה וכו', אבל לפני ראש חודש, מדינת דגמרא אין שום צורך באיזה חומרא, רק בדורות מאוחרים יותר תיקנו והוסיפו מנהגים כבר משבעה עשר בתמוז, שלא מסתפרים, ולא עושים חתונות.

והוצרכו להוסיף את המנהגים האלו מפני ירידת הדורות, שיש צורך בדברים נוספים לעורר הרגשת האבלות על החורבן.

ומהו ענין האבלות? כתוב ברמב"ם הלכות תעניות (ה, א) כי תכלית התעניות היא לעורר הלבבות לחזור בתשובה, כי התעניות הם זכר לחורבן: בעשרה בטבת התחיל המצור על ירושלים, ובשבעה עשר בתמוז הובקעה העיר, ובתשעה באב היה חורבן הבית, ובצום גדליה נהרג גדליה בן אחיקם ואבדה שארית הפליטה הנותרת בירושלים אחר החורבן.

וסיבת החורבן היא מחמת החטאים, ואם החורבן נמשך סימן שהחטאים נמשכים כמו שאמרו (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, היינו שהדור אשם בהמשך החורבן מפני שממשיכים באותם החטאים שגרמו לחורבן, ואם החטאים היו נפסקים כבר לא היה סיבה לחורבן, והתעניות נועדו לעורר להתבונן מה היו החטאים שגרמו לחורבן, ולחזור בתשובה מאותם החטאים.

מפני שנאת חינו

והנה החטא החמור ביותר שהיה בבית שני הוא שנאת חינו כדאיתא בגמרא (יומא ט, ב), ומלשון שנאת חינו משמע שיש שנאה שאינה חינו, וכך כתב רש"י בשבת (לב, ב) "שנאת חינו – שלא ראה בו דבר עבירה שהוא מותר לשנאותו ושונאו", היינו שאם שונאו מחמת עבירה אין זה "חינו", ועל זה נאמר (תהלים קלט, כא) משנאך ה' אשנא.

ובשערי תשובה (ג, קס) האריך בענין שונאי השם שאין להם חלק לעולם הבא, וכתב כי "ענין שונאי השם נמצא לפעמים גם באנשים שהם עושים המצוות ונזהרים מכל עבירה במעשה ובלשון" ואף על פי כן נקראים שונאי השם מחמת שנאה שבלב, וכתב שם שבעה אופנים, איני רוצה להאריך בזה, אך כדאי לכל אחד לראות דבריו בפנים, שכתב בקיצור שבעה פרטים של דברים חמורים מאד שלא כולם יודעים אותם.

והנה גם באופן שמותר לשנאותו מפני שראה בו דבר עבירה, אף על פי כן מבואר בגמרא (פסחים ק"ג, ב) שצריך לעשות איתו חסד, ואם רואה את חמורו רובץ תחת משאו, צריך לעזור לו, כמו שכתוב כי תראה חמור "שונאך" רובץ תחת משאו עזוב תעזוב עימו, ואין מדובר בשנאה האסורה אלא כששונאו על פי דין, שראה בו דבר עבירה ביחיד, אף על פי כן צריך לעזור לו. אמנם השנאה ששונא אותו היא שנאה המותרת, ואינה "חינו", מה שאין כן שנאה בלא סיבה היא שנאת חינו.

הצער לטובת האדם

ובאמת אם אדם סובל צער ממישהו ומחמת זה הוא כועס עליו ושונא אותו, **זוהי גם כן שנאת חינו**, שהרי הכל בידי שמים, כל שמחה וכל טובה שיש לאדם היא מן השמים, וכל צער הוא מן השמים, ואם מישהו מצער אותו הרי בשמים פסקו עליו דין שמגיע לו צער.

ומדוע מגיע הצער? מפני שיש לו חטא, ולטובתו נותנים לו צער לכפר על החטא, שהייסורים ממרקים, וגם מעוררים לפשפש במעשיו כמו שאמרו (ברכות ה, א) אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו, ואמרו (עירובין יג, ב) נוה לו לאדם שלא נברא וכו' עכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו, ועיין מסילת ישרים פרק ג'.

ונמצא כי הצער הוא טובה בשבילו, **הן מצד שהצער עצמו ממרק ומכפר על העבר, והן מצד שזה מעורר לחזור בתשובה, והאדם שציער אותו עשה לו טובה בזה, אמנם הוא בעל מידות רעות שציער, אבל בשביל המצטער זו**

מה זה, אבל זה לא פשוט, להרגיש תמיד בושה מהקב"ה, זו מדרגה גדולה מאד! ובשערי תשובה (א, כב) כתב "וישיג אדם מדרגת הבושה בהתבודד לחשוב בגדולת השם, וכמה רבה רעת הממרה את פיו, ובזכרו תמיד כי השם רואה מעשיו ובוחן כליותיו וצופה מחשבותיו".

תיקון חטא החורבן

על כל פנים גם מי שאינו במדרגה זו, צריך לעשות מה שהוא יכול, צעד אחר צעד, **להתחזק באמונה שהיא יסוד כל התורה** כמו שאמרו (מכות כד, א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, **ובתיקון המידות על פי האמונה** שלא להקפיד על מי שמצער אותי אלא למחול ולסלוח לו, כי הצער גזור מן השמים, וגם בלעדיו הייתי מצטער, ורק יש לרחם עליו, שהוא מסכן ושבויה ביד היצר.

וכן צריך לרחם על כל אלו שאינם בעלי מדרגה, ולהתפלל עליהם, כפי שמבקשים בתפילה "השיבנו לתורתך" בלשון רבים, על כל אלו שאינם עוסקים בתורה, שמן השמים ירחמו עליהם שיבינו מה זה תורה ויעסקו בתורה. וצריך באמת לרחם, ולא סתם לומר השיבנו בלי כוונה. אדם שאומר ברכה ואינו חושב על מה שהוא אומר, צריך להתבייש בזה, שהרי בשמים יודעים מחשבותיו, ורואים שהוא אומר בלי כוונה. אמנם זוהי מדרגה להרגיש בושה בזה, וגם מי שאינו מרגיש, צריך על כל פנים לומר נוסח התפילה, ויש לקוות שעל ידי התפילה יתעורר להרגיש בזה.

וזוהי המדרגה שצריכה להיות, **לרחם על אלו שאינם בעלי מדרגה, ועל אלו שאינם שומרי תורה ומצוות, שהם מסכנים, שלא זכו לדעת מהו הטוב האמיתי**, ויש הרבה שאינם אשמים, כי לא קיבלו חינוך, ולא היה מי שילמד אותם, וצריכים להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה.

ועניינים אלו הם תיקון חטא החורבן, **שבמקום שנאת חנם תהיה אהבת הבריות שהיא ההיפך משנאת חנם, וכן אהבת תורה, שהיא גם כן תיקון חטא החורבן שלא ברכו בתורה תחילה ולא החשיבו את התורה.**

ומי שמתקן דברים אלו כבר אין לו שייכות לחורבן, ומצידו כבר יכול בית המקדש להיבנות, כמו שאמרו (ברכות ו, ב) כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, וביארנו בזה כי לשמח חתן וכלה זה ענין של מידות טובות כמו שכתב הרמב"ם (הלכות אבל יד, א), ואם אכן זוהי כוונתו, שהוא בא לחתונה לא כדי לשמוח בעצמו, אלא לשמח את החתן, מתוך אהבת חסד ואהבת הבריות שיש לו, הרי הוא בונה בזה חורבות ירושלים, כי אצלו אין שנאת חנם אלא להיפך – אהבת חנם.

והאמת היא שאין זו אהבת "חנם" אלא "חיוב", ואהבת לרעך כמוך זה מצוה שכל אחד חייב בה, וכל אחד יכול לקיים אותה, כי בטבע הישר יש אהבת הבריות, ורק צריך לסלק את החשבונות, ומי שמקיים את החיוב והולך עם הטבע הישר של אהבת הבריות, הרי הוא מתקן חטא החורבן ובונה חורבות ירושלים, וכבר אינו אשם בחורבן, ומה שהחורבן נמשך זה מפני שיש אחרים שמחריבים, והדור אשם בזה ולא הוא.

והנה כדי להיות מושלם בכל הדברים האלו, צריך ביקורת עצמית, לדעת מה הם חסרונותיו, ומה היא השלמות שצריך לקבל, והדרך לזה היא רק על ידי קביעות ללמוד מוסר בכל יום, שבלמוד המוסר אדם רואה מה היא הדרך הישרה והיכן הוא עומד, וצריך לעסוק בזה בשמחה, לא מתוך עצבות, אלא לשמוח במה שיוצא את דרך התיקון.

ובדרך כלל אם לומדים ספר מוסר שמעניין זה משפיע, ומה שמשעמם אינו משפיע. יש הרבה ספרי מוסר מעניינים, ובפרט אורחות צדיקים, שנכתב בשפה קלה ושווה לכל נפש, אפילו ילדים מושפעים מזה, כפי שמעתי ממחנך אחד שלמד עם הילדים אורחות צדיקים, וזה מאד מעניין אותם ומשפיע עליהם. זוהי הדרך היחידה והטובה ביותר.

יהי רצון שנוכה להתחזק בכל מה שצריך חיזוק, וזה יהיה תיקון חטא החורבן שיביא לנאולה השלמה במהרה בימינו!

דברים שנאמרו לאחר תפילת מעריב – מוצאי שבעה עשר בתמוז תשע"ז

אחרי התענית אי אפשר לעכב את הציבור, רק נאמר דברים קצרים.

ידוע מה שכתב הרמב"ם (הלכות תעניות ה, א) כי תכלית התעניות היא לעורר הלבבות לעשות תשובה ולתקן החטאים שגרמו את החורבן, שגם אנו ממשיכים באותם החטאים וזהו הגורם להמשך החורבן.

ומבואר בחז"ל (יומא ט, ב) שעיקר החטא היה שנאת חנם, אמנם יש לדעת גם מה גרם לשנאת חנם, שהרי אם היו שקועים בתורה כראוי הייתה התורה תבלין ולא היה יצר הרע, ובהכרח שהיה חסר גם בשלמות התורה, ועיין בית הלוי (פרשת בא ופרשת משפטים) שביאר מה שהיה חסר בשלמות התורה.

והתענית נועדה לעורר לעשות תשובה על הדברים האלו.

אמנם תשובה צריכה להיות בשמחה, מתוך שמחה של מצוה, ובמשנה ברורה (סימן א' סק"י) כתב שאף על פי שצריך בכל יום לזכור ולהצטער על החורבן אבל "התורה והתפילה יהיו בשמחה".

והיינו למרות שצריכים להצטער על חורבן בית המקדש, ואסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו (ברכות לא, א) ועושים כל מיני דברים להזכיר את החורבן כגון מה שאומרים בשעת הסעודה על נהרות בבל ושיר המעלות, עם כל זה עסק התורה והתפילה צריכים להיות בשמחה.

ולא רק בשעת עסק התורה ובשעת התפילה, אלא גם במשך היום, לשמוח במה שיש לנו תורה ובמה שיש לנו תפילה ואנו עושים מעשים טובים, להחשיב את המעשים הטובים שאנו עושים – ולשמוח בהם!

אדם שאינו מחשיב את המעשים הטובים, אינו שמח בהם, אבל מי שמחשיב, שמח, שהוא עוסק בתורה כפי כוחו, ומתפלל, ואומר ברכות, ועושה הרבה מעשים טובים, בכל זה יש לשמוח.

והשמחה באה מתוך אמונה, ומעוררת שבח והודאה.

שמחה של מצוה זה זכות גדולה מאד, ובשערי תשובה לרבינו יונה (ד, ט) כתב כי יגדל וישגה מאד שכר השמחה על המצוות, היינו ששכר השמחה גדול יותר משכר המצוה עצמה, כי השמחה נובעת מתוך פנימיות הלב, שאדם מחשיב את המצוה ושמח בקיומה, וזוהי באמת דרגה גדולה וזכויות עצומות מאד.

זהו מה שאנחנו חייבים, להיות בשמחה, ויש לנו במה לשמוח, לשמוח בחלקנו בגשמיות וגם ברוחניות כמו שכתוב בספרים, זוהי זכות גדולה לישועה ולנחמה. יהי רצון שנזכה כולנו לדרגת שמחה של מצוה!

לע"נ מרן הגאון האמיתי צ"ס"ע

רבי **שלמה טנא** זצוק"ל

בעל ה"ברכת שלמה"

נלב"ע כ"ח תמוז תשמ"ז - תנצב"ה

לעילוי נשמת רבי **שמואל**

ב"ר **יצחק אפשטיין** זצ"ל

איש אמונם של גדולי ישראל

נלב"ע ד' מנ"א תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון

רבי **יעקב משה שוורץ** זצ"ל

בן ר' **בונם** זצ"ל

נלב"ע א' מנ"א תשס"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת **חיה אדלר** ע"ה

בת החבר ר' **רפאל מרדכי בר** זללה"ה

נלב"ע ה' מנ"א תשע"ה - תנצב"ה

נדבת ידידינו החפץ בעילום שמו מתלמידי רבינו שליט"א לזכותו ולזכות בני משפחתו להצלחה בכל העניינים

מיוחד לקובץ
גיליונות

הדרכה לבין הזמנים

מרבנו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

נלקט מתוך דברים שפורסמו בשנים האחרונות בגיליונות "דרכי החיזוק"
יש מהדברים שנשנו ונשתלשו, ופרשה זו לא נשנית וכו'

וכאשר יוצאים בבין הזמנים לנוח ולטייל מחוץ לבית, צריכים לדעת כי **טיולים הם דבר מסוכן מאד**, ורק אם הולכים עם המשפחה, בצורה מבוקרת ומסודרת, במקומות בטוחים שאין בהם שום חששות, אז כיון שהטיול הוא בחוג המשפחה, יש על זה פיקוח, והכל ביישוב הדעת בלי פריקת עול. אבל אם נוסעים בחורים לבד, זו סכנה גדולה מאד, ושתי סכנות יש בזה - סכנה גופנית וגם סכנה רוחנית, כי כשמסתובבים לבד, אי אפשר לדעת מה שיפגשו ויראו שם.

והנה **אם כוונת המנוחה היא לשם שמים וכפי הנצרך לשמירת הבריאות אין זה נחשב ביטול תורה אלא להיפך**, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (ג, א) כי אדם שהולך לישון כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, הרי הוא נחשב עובד השם גם בשעת שינתו, מפני שהשינה שלו היא לצורך העבודה, וזהו שאמרו (אבות ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, וכן כתוב במשלי (ג, י) "בכל דרכיך דעהו".

וענין זה שייך גם בכל השנה. מי שהולך לישון בזמן, ואינו מתעכב עד שעה מאוחרת, כי הוא יודע שאם יישן מאוחר, אזי למחר יהיה עייף כל היום, ולא יוכל להתפלל כמו שצריך, וגם כל הסדרים ישתנו אצלו, או שיקום בשעה מאוחרת, ויפסיד זמן קריאת שמע ותפילה, וצריך לישון בזמן כדי שיהיה לו כוחות למחר לקיים את מה שהוא חייב. אם זו כוונתו בשינתו, נקרא עובד השם גם בשעת השינה.

אם כן יש אפשרות להיות "עוסק במצוה" כל היום כולו, שגם אכילתו נחשבת מצוה, כי הוא אוכל מפני שהוא חייב, כדי שיוכל לעסוק בתורה ובמצוות כראוי, וגם שינתו היא לצורך כך, נמצא שגם האכילה והשינה אצלו הם עסק במצוה, וכמו שמצינו בשלוחי מצוה שפטורים מן הסוכה, והותר להם גם לישון חוץ לסוכה, מפני שגם השינה היא לצורך המצוה, כמו שביאר המרדכי בסוכה סימן תש"מ.

אנו עומדים עכשיו לפני בין הזמנים, שבדרך כלל הוא זמן מסוכן, כי בתוך הזמן יש מסגרת שנמצאים כל הציבור ביחד, עם השגחה או אפילו בלי השגחה, יש ציבור מחזקים, שכל אחד מחזק את השני, משפיע ומושפע, ויש סדרים קבועים, סדרי התפילה, סדרי הלימוד וסדר המוסר, שהם סדרים הנותנים חיזוק לכל אחד ואחד.

אבל ימי בין הזמנים אין בהם מסגרת המחייבת, ובדרך הטבע בבין הזמנים אדם מרגיש שהוא משוחרר מכל השעבודים, וכאילו שהוא עושה טובה למישהו במה שלומד, כך היא המציאות.

וזכורני שפעם הגיע לישיבה בבין הזמנים תלמיד משיבה אחרת, ואמר לי שהוא מגיע לכאן בבין הזמנים, כי יש כאן רבים היושבים ולומדים באולם הישיבה גם בבין הזמנים, שלא על מנת לקבל פרס, ובלי מסגרת של 'ישיבת בין הזמנים', אמנם אין ציבור גדול כל כך כמו באמצע הזמן, אבל יש ציבור שלומדים ברצינות ובהתמדה גדולה, והוא מקבל מזה חיזוק גדול יותר ממה שהוא מחזק באמצע הזמן.

אנו נמצאים כבר סמוך לבין הזמנים, וצריכים לדעת כי בין הזמנים אינו זמן של פטור מתורה, וחייב תלמוד תורה הוא בכל זמן ובכל מקום, וגם איסור ביטול תורה קיים תמיד, אלא שהגוף זקוק מעט למנוחה, שכך טבע הגוף שמתעייף ונחלש, וצריך קצת מנוחה כדי שיוכל להמשיך ביתר חיזוק, אבל שלא תהיה פריקת עול תורה ח"ו.

וידוע שבימי בין הזמנים היו הרבה אסונות, וקרו דברים לא טובים רח"ל, והסיבה לזה מפני שחסר זכות התורה, כי בכל השנה יש הרבה תורה בעולם, וזה מגין ומציל על כל הדור, אבל בבין הזמנים יש פחות תורה ביישוב, ואף על פי שיש ישיבות בין הזמנים, מכל מקום אין זה באותה הרציפות ובאותה שקיעות כמו באמצע הזמן, ומי שמתחזק בתורה בבין הזמנים הרי הוא מונע שלא יהיו אסונות רח"ל.

וגדולי התורה שהיו נוסעים לדאצ'ע בכל הדורות, זה היה בלי פריקת עול תורה, וגם במקום המנוחה היו עוסקים בתורה, אלא שלמדו עם פחות מאמץ, כי המוח והגוף זקוקים למנוחה, מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, אבל המשיכו כל הזמן לעסוק בתורה, בלי היסח הדעת ובלו פריקת עול, וגם היראת שמים הייתה בשלמות, כמו שכתב הרמ"א באורח חיים סימן א' שוית' ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים וכו', וכל זה צריך להימשך גם בבין הזמנים.

ואדרבה בבין הזמנים אפשר לזכות בזכויות גדולות יותר, כמו שכתוב (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", היינו שאימתי הוא ה"עת לעשות לה'" שזוכים לזכויות גדולות יותר? - בזמן ש"הפרו תורתך" כשיש בעולם רפיון מתורה, ומפני שיש רפיון אצל אחרים קשה יותר להתחזק, **בזמן כזה מי שמתחזק למרות הקשיים זוהי בזכויות עצומות הרבה יותר מאשר באמצע הזמן!**

ומה היא הדרך להיות שקוע בתורה גם בבין הזמנים? הן סוף סוף זהו שינוי המסגרת, ולומדים במקום אחר עם תנאים אחרים מאמצע הזמן, וצריך להכין את עצמו כבר לפני בין הזמנים.

העצות לזה, כפי שכבר דיברנו כמה פעמים, ראשית שיהיה זמן קבוע ומקום קבוע, זמן קבוע לתורה ולתפילה, וכן מקום קבוע לתורה ולתפילה, ולקבוע מקום לתפילה במנין שמתפללים ביישוב הדעת, וכן מקום תורה שיוכל ללמוד שם ביישוב הדעת.

גם צריך להחליט מראש מה ללמוד בבין הזמנים, אם לחזור על מה שלמד, או ללמוד דברים חדשים, אם באותה המסכת או במסכת אחרת, כי לפעמים עד שמחליטים מה ללמוד עובר הזמן, וצריך לחשוב מראש מהו הדבר הכי טוב והכי נוח לי ללמוד, שמושך ומעניין אותי, איזה לימוד ובאיזה צורת לימוד, באופן שיהיה שקוע בתורה.

וענין זה שייך לא רק בבין הזמנים אלא גם בכל השנה, ללמוד בצורה המעניינת ומושכת, מתוך הרגשת מתיקות התורה.

וכן יש לקבוע מראש את החברות לימי בין הזמנים, אמנם אין צורך ללמוד כל הזמן דווקא עם חברות, ולפעמים עדיף יותר בלי חברות, שאז הוא רגוע יותר ומיושב בדעתו, ויכול לחזור הרבה ולקבל יותר בהירות, ודבר זה תלוי אצל כל אחד ואחד לפי טבעו.

בדרך כלל בסוף הזמן יש רפיון, ומחכים לבין הזמנים, כך טבע האדם, כי באמצע הזמן יש מסגרת המחייבת של סדרי הישיבה, ואמנם לא כולם מקיימים את הסדרים בשלמות, אבל סוף סוף זה מחייב, ונמצאים תחת עול, ובבין הזמנים יש הרגשה של חירות.

וכבר הזכרנו מה שכתוב אצל דור המדבר (במדבר י, לג) ויסעו מהר ה', ואמרו על זה במדרש (מובא ברמב"ן שם) שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, כי כל זמן שהיו בהר סיני, התאמצו הרבה בעסק התורה, וכשהתחילו לנסוע שמחו, שמעכשיו לא יצטרכו להתאמץ כל כך, והייתה ההרגשה "כתינוק הבורח מבית הספר".

רואים שזהו טבע האדם, אפילו בני דור המדבר, דור דעה מקבלי התורה, שזכו לראות את האמונה בחוש, כמו שכתוב (דברים ד, לה) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו, ופירש רש"י שהקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו שהוא יחידי, עם כל מדרגתם הגבוהה, הרגישו כתינוק הבורח מבית הספר, כי כן הוא טבע האדם.

והנה בודאי שמשו רבינו ואהרן וכל גדולי הדור לא היו כן, ולא הייתה אצלם ההרגשה כתינוק הבורח מבית הספר, רק חלק מהציבור היו כן [ולהלן כתוב על המתאוננים "ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה המחנה", ויש שם שני פירושים ברש"י אם אלו הערב רב, או הקצינים והגדולים שבהם], על כל פנים לא כל הציבור היו כתינוק הבורח, כי **כשיש שמחה בעסק התורה, משמחה לא בורחים! רק אם חסר שמחת התורה, שמחים בפריקת העול, אבל מי ששמח בתורה ומקיים שויתי וגו', הוא משתוקק להר סיני ולקרבת אלוהים, ויותר קשה לו בלי זה.**

ידוע שבימי בין הזמנים יש יצר הרע להיות כתינוק הבורח מבית הספר, כך טבע האדם, אבל צריכים לדעת כי אין שום פטור מתלמוד תורה בבין הזמנים, אמנם יש צורך במנוחה לפי כללי הבריאות, אבל בלי פריקת עול ובלי קלות ראש, **בין הזמנים אינו זמן של פריקת עול, וחייב תלמוד תורה קיים כל הזמן, ולא רק החיוב, אלא האושר! לימוד התורה הוא האושר הגדול ביותר, כמאמרם ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, וצריכים גם בבין הזמנים להמשיך עם האושר הזה.**

והנה בעבר היו הרבה אסונות בימי בין הזמנים, חוץ ממה שהיו אסונות לא גדולים כל כך, שלא מספרים עליהם, היו גם אסונות גדולים, רח"ל, ואין זה בדרך הטבע אלא בהשגחה, כי **כשחסר זכות התורה - הסכנה גוברת, ובבין הזמנים חסר זכות התורה.**

אמנם יש חיוב של מנוחה לצורך בריאות הגוף, אבל זה לא שווה בכולם, אלא כל אחד ואחד כמה שצריך ומתי שצריך, ידוע שהיו מגדולי ישראל שלא נסעו לדאצ'ה, מפני שלא הרגישו צורך בזה, ומי שנסעו היה מפני שהוצרכו לזה, שבאמצע הזמן היו מתאמצים מאד בלימוד עד כלות הכוחות, ונחלשו כוחותיהם, והיו נוסעים בבין הזמנים לנוח מן המאמץ, אך **גם במקום המנוחה לא פסקו מלימודם**, רק עסקו בתורה בצורה קלה ובפחות מאמץ מאשר באמצע הזמן, והמנוחה הייתה הכרחית בשבילם כדי שיוכלו להמשיך, אבל מי שאינו זקוק לזה, ובמשך כל הזמן אינו מתאמץ כל כך, יתכן שאינו צריך את המנוחה הזאת.

ובאמת כתוב בספרים כי בין הזמנים בעיקרו נועד בשביל המלמדים, שהיו עסוקים כל היום ללמוד עם התלמידים, ולא היה להם פנאי להכין צרכי החג לפני פסח וסוכות, ועבורם נקבע בין הזמנים, כדי שיוכלו להכין את צרכי החג, אבל התלמידים לא התעייפו מלימודם, ולא הוצרכו לבין הזמנים, רק המלמדים היו זקוקים לזה. ועל כל פנים מי שזקוק למנוחה יראה שתהיה מנוחה בלי פריקת עול וקלות ראש.

ושמעתי שיש דבר הנקרא "צימרים", שהוא דבר מסוכן מאד ופיקוק נפש רוחני, ומצויים שם כל מיני יצרי הרע, שסכנתם מרובה, אמנם אין לחשוד באלו הנמצאים כאן, אבל צריכים לדעת להיזהר מן הדבר הזה.

אבל בדרך הטבע המציאות אינה כן, וב"ה יש הרבה ישיבות בין הזמנים שהם בבחינת הצלה פורתא, שיש סדרים קבועים ללמוד בבין הזמנים, ואפילו אם הלימוד הוא על מנת לקבל פרס, הרי אמרו (פסחים ג, ב) שמתוך שלא לשמה בא לשמה. אמנם אף על פי כן, אין זה דומה למה שלומדים באמצע הזמן, והוא אחרת לגמרי.

ומצינו כן בפרשת בהעלותך, כשנסעו בני ישראל מהר סיני כתוב (במדבר י, לג) "ויסעו מהר ה'", ומיד אחר כך יש שם סימניות של נוני"ם הפוכים, ואמרו בגמ' (שבת קטז, א) כי סימניות אלו באו להפסיק בין פורענות הראשונה לפורענות שנייה. והנה פורענות שנייה היא מה שכתוב אחר כך במתאוננים "ותבער במ אש ה'", אבל מהו הפורענות הראשונה כשנסעו מהר סיני? כתבו התוספות בשבת שם כי פורענות הראשונה היא מה שאמרו במדרש שנסעו מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, וכן כתב הרמב"ן על התורה בפרשת בהעלותך שם.

והיינו שהייתה תביעה על בני דור המדבר שנסעו מהר סיני בשמחה, לאחר שזכו שם לקבלת התורה, וקיבלו עשרת הדיברות, ושתי דיברות הראשונות שמעו מפי הגבורה כמאמרם (מכות כד, א) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, ולאחר מכן "משה ידבר והאלוקים יענו בקול" שהיו שומעים את קולו של משה רבינו מדבר לששים ריבוא בלי שום מגביר קול, ושכינה הייתה מדברת מתוך גרונו של משה, וגם היו רואים את הנשמע ושומעים את הנראה כמו שכתוב "וכל העם רואים את הקולות", וכל זה היה נס למעלה מן הטבע.

ואף על פי כן נסעו משם בשמחה, שכל זמן שהיו בהר סיני אחר קבלת התורה ישבו ועסקו בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה מפי משה רבינו, וכשהגיע הזמן שצריכים לנסוע, שמחו, שכבר אינם צריכים להתאמץ בעסק התורה כמו שעסקו עד עכשיו.

ואמנם בשעת עסק התורה עצמו לא הרגישו קושי, מפני שעסק התורה יש בו תענוג ונעימות גדולה מאד, וכמו שאמרו (אבות ו, ד) כי בעמלה של תורה זוכים לאשריך בעולם הזה, ואף שצריכים להתייגע ולהתאמץ הרי זהו מאמץ נעים מאד, ולא הרגישו שום קושי בזה, רק לאחר שהפסיקו ללמוד ופנו לנסוע מהר סיני, אז התחילו להרגיש קושי ושמחו על מה שנוסעים ואין צריכים להתאמץ יותר.

ואמרו 'כתינוק הבורח מבית הספר', שכך הוא הטבע של תינוק שהולך לבית הספר מפני שהוא מוכרח ואין לו ברירה, וכשנמצא בבית הספר צריך להתאמץ להקשיב מה שהמלמד אומר ולחזור על זה ולענות למבחנים, וכשגומרים את הלימודים מיד הוא בורח ורץ בשמחה, כיון שירד ממנו העול, וכך גם כלל ישראל בהר סיני, למרות מדרגתם הגבוהה ששמעו דבר השם, נסעו מהר סיני בשמחה.

ואף שזהו טבעו של 'תינוק', הטבע הזה קיים גם באנשים מבוגרים, וכפי ששמעתי בילדותי מבעל מוסר שאמר כי יכול להיות אדם בן שמונים שהוא ילד (אכציג יאריקער אינגל), והיינו אדם מבוגר שהוא כבר בן שמונים אבל יש לו הבנה של ילד, ומתנהג בהתנהגות ילדותית, וכן יכול להיות גם להיפך אדם צעיר שמתנהג בהבנה כמו מבוגר בן שמונים, וכמאמרם (אבות ד, כ) יש קנקן חדש מלא ישן, וזהו מי שכל מעשיו ברצינות ובהבנה, ביישוב הדעת ובמחשבה תחילה.

לכן בעמדנו לפני בין הזמנים, **צריכים הכנה לא להיות 'כתינוק' הבורח מבית הספר, שהילדות לא תמשול בנו**, ודבר זה נוגע לכל אחד ואחד, אפילו מבוגר בן שמונים, **צריך חיזוק שלא להיגרר אחר השמחה של פריקת עול, ולא לשמוח במה שמשתחרר מעול הסדרים הקבועים, אלא אדרבה, צריך יותר לדאוג מה יהיה עכשיו עם העול, שיש סכנה של פריקת עול**, אלו הם החשובות שצריכים להיות.

ואם יש בעולם רפיון מתורה חסר השפעת הקדושה, לכן אמר החזו"א שבבין הזמנים קשה לו ללמוד, מפני שיש פחות תורה בעולם, והשפעת הקדושה פוחתת, ואמנם בודאי שלא התחשב בכל הקשיים, אלא למד כהרגלו, כמו שהיה לומד כל השנה ביגיעה עצומה.

וכך גם אברהם אבינו נטל שכר כולם, מפני שהיה צריך להתגבר על כל השפעת הטומאה שהייתה אחר עשרה דורות של עובדי עבודה זרה, והתאמץ בכל כוחו במסירות נפש לקדש עצמו נגד השפעת הדור, וגם השפיע קדושה על אחרים, לכן נטל שכר כולם.

ומטעם זה אמרו (ירושלמי סוף ברכות) "אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות להשם", והיינו שבזמן שיש רפיון בעולם בבחינת "הפרו תורתך", וממילא יש ניסיונות יותר גדולים, אזי "עת לעשות לה" - זהו הזמן להתגבר על הקשיים ולעסוק בתורה, ובזכות זה זוכים לסייעתא דשמיא ולשכר גדול "כנגד כולם".

אם כן עכשיו בימי בין הזמנים, שיש בהם רבים שמתרפים מן התורה, זהו הזמן להתחזק בכל כוחו לעסוק בתורה ברציפות ובלי היסח הדעת, ואמנם יש כאלה שצריכים קצת מנוחה בבין הזמנים, וכידוע מספר החינוך (מצוה תפ"ח) שגוף האדם זקוק לארבעה דברים, מזון, שינה, מנוחה, ושמחה, ובימים אלו מי שזקוק למנוחה יכול לקצר את הסדרים קצת, אבל שלא תהיה בטלה ופריקת עול תורה ח"ו.

והעצות לנצל את בין הזמנים כראוי הן, ראשית שיהיה מקום קבוע ללמוד, וכמו שהפליגו חז"ל (ברכות ו-ז) במעלת הקובע מקום לתפילתו, ויש שם גירסא הקובע מקום 'לתורתו', והכל ענין אחד, שעל ידי קביעות המקום יש יישוב הדעת, ויכולים ללמוד יותר בהתמדה, וגם התפילה יותר בכוונה, ומן הראוי לקבוע את מקום התפילה במקום שלא ממריים, שהתפילה תהא ביישוב הדעת, ולהרגיש את מה שאומרים.

וצריכים שיהיה זמן קבוע בכל יום מתי ללמוד, וכן דבר קבוע מה ללמוד, איזה פרק או איזה מסכת, מה שלבו חפץ, ולהחליט על זה כבר מתחילת בין הזמנים, כי לפעמים עד שמחליטים מה ללמוד עובר זמן רב בבטלה, וכן מי שזקוק לחברותא יקבע מראש עם מי ללמוד, ויש להמשיך בימים אלו גם את קביעות לימוד המוסר, שהמוסר הוא 'המנוע', שנותן כוח וחזקת בכל הדברים הצריכים חיזוק.

ב"ה יש הרבה ישיבות בין הזמנים, אבל צריכים לדעת שאין זו מידת חסידות שלומדים בבין הזמנים, אלא זה חיוב גמור, ואין רגע שפטורים ממצות תלמוד תורה, לכן לא יוצאים ידי חובה במה שלומדים בשעות של "ישיבת בין הזמנים", אלא גם בשאר שעות היום, כל זמן שיש אפשרות לעסוק בתורה וזהו חיוב גמור.

ואמנם יש גם חיובים אחרים, בני ישיבה החוזרים לביתם חייבים במצות כיבוד אב ואם, ולפני פסח צריכים גם לעסוק בהכנת צרכי החג, ומלבד כיבוד הורים יש בזה גם ענין של כבוד יום טוב, כמו שאמרו (קידושין מא, א) רב ספרא מחרין רישא, רבא מלח שיבוטא, והיינו שאמוראים טרחו בגופם איזה טרחה שהיא לכבוד שבת, וכן בערב יום טוב, כל טרחה שטורח בגופו לכבוד המצוה, זה זכות גדולה מאד.

אבל יחד עם זה צריכים לשים לב שלא לבטל תורה שלא לצורך, שהתורה היא התבלין ליצר הרע, וכן בלימוד ספרי המוסר כמו שכתב המשנה ברורה (א, יב) כי תבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והיינו שספרי המוסר זהו התבלין המועיל ביותר כנגד היצר הרע, וצריכים שתהיה קביעות לזה גם בבין הזמנים, אפילו דקה אחת בכל יום, לעצור ולראות מה שכתוב בספרי המוסר, שזה מזכיר את האמונה.

ובודאי שכל מי שמתחזק זכותו גדולה מאד, כל אחד שעוסק בתורה מגין על כל הדור, שהדור צריך זכויות, וצריכים הגנה של עסק התורה. כלל ישראל נמצאים תמיד בסכנה, כמו שאמרו שה אחת בין שבעים זאבים, כל החיים הם בנס, ובפרט כאן בארץ הקודש כידוע המצב הביטחוני הוא נס, נס נסתר, לא מרגישים את הנס, אבל מי שמתבונן קצת רואה שזה נס, וכדי שהנס ימשיך הלאה צריכים זכויות, ומי שמתחזק זוכה בעצמו וגם זוכה לאחרים, ומזכה את כל כלל ישראל בזכויות.

והעצה למנוע פריקת עול בבין הזמנים היא על ידי קביעות לימוד המוסר, אם לומדים מוסר בבין הזמנים זה מבטיח את המשך העלייה ושלא תהיה ירידה ח"ו. כל אחד יראה לקבוע לעצמו איזו קביעות, בספר מוסר שמושך ומעניין אותו, והקביעות הזאת תשפיע עליו חיזוק האמונה, ובזה יקבל כוחות להתגבר על היצר הרע.

מין הרב מפוניבז' צ"ל אמר פעם כי בין הזמנים הוא 'זמן של בין הזמנים', כמו שישנם זמנים של סדרי הישיבה הקבועים עם מסגרת, כך גם בין הזמנים הוא 'זמן של תורה', רק שאין בו מסגרת של ישיבה, אבל חובה לנצל את הזמן בשלמות לתורה.

וכבר הזכרנו כי בין הזמנים נקבע בעיקרו לצורך המלמדים, שהיו עסוקים כל השנה עם התלמידים, ובערב פסח וסוכות היו טרודים בצרכי החג, ולכן לא לימדו בניסן ותשרי, אבל התלמידים הצעירים אין להם עול, ואינם זקוקים לזה. אמנם כהיום כבר נקבע בין הזמנים לכולם, בניסן ותשרי, והוסיפו גם בחודש אב.

וראיתי בשם החזו"א שאמר כי בימי בין הזמנים שאין סדרי לימוד קבועים בישיבות, קשה לו ללמוד יותר מכל השנה, והיינו מפני שיש בעולם רפיון מתורה, ועל ידי זה נחלש כוח הקדושה.

כמו ששמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר צ"ל, על מה שאמרו בפרקי אבות (ה, ב) "עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפיים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקיבל שכר כולם", והיינו שבדורו של אברהם, שכולם היו עובדי עבודה זרה, זכה אברהם אבינו וקיבל "שכר כולם", והיינו שקיבל את השכר שהיה מגיע לכל הדור אם היו כולם צדיקים.

והטעם בזה כי כשיש עבודה זרה בעולם, זה משפיע השפעה של טומאה, והאדם מושפע מסביבתו, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו", וכתב שלפיכך צריך להתחבר לצדיקים, ואם היה במדינה שמנהגותיה רעים ילך למקום אחר שאנשי צדיקים, ופעמים שצריך ללכת למדבריות, כדי שלא לקבל השפעה רעה.

ומלבד מה שיש השפעה גלויה מהסביבה, יש גם השפעה נסתרת, שבמקום שיש קדושה אדם מושפע מהקדושה, וכשיש טומאה הרי הוא מושפע להיפך. וכשבית המקדש היה קיים, היה משפיע קדושה על כל העולם, כמו שמצינו (מנחות פו, ב) שבבית המקדש היו "חלוני שקופים אטומים" - שקופים מבפנים ואטומים מבחוץ, ופירש רש"י שבכל מקום עושים חלון צר מבחוץ ורחב מבפנים כדי שיאיר לתוך הבית, אבל בבית המקדש היו החלונות רחבים כלפי חוץ, והוא משל לכך שבית המקדש היה מאיר לעולם, והשפיע קדושה על כל אחד ואחד.

יש הרבה מדרגות של קדושה, ובימינו השפעת הקדושה היא בארבע אמות של הלכה, כמו שאמרו חז"ל (ברכות ח, א) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וביאר הרב מפוניבז' כי בזמן בית המקדש הייתה השפעת הקדושה גם בבית המקדש וגם בארבע אמות של הלכה, אבל משחרב בית המקדש נשארה השפעת הקדושה רק בארבע אמות של הלכה.

ולכן **ידוע שבבין הזמנים היו בעבר הרבה אסונות רח"ל, ובעיקר בתקופה שבין תשעה באב לאלול, יש טיולים, ומחמת הטיולים אירעו אסונות, וגם שלא מחמת הטיולים, מסתבר שבבין הזמנים היו אסונות וקשיים יותר מכל השנה, מפני שחסר זכות התורה, לא לומדים בהתמדה כמו בכל השנה, וממילא גם התורה אינה מגינה כל כך.**

לכן בבין הזמנים צריך כל אחד להשתדל כפי יכולתו להוסיף בעסק התורה, וזו זכות גדולה לכל אחד ואחד שיתחזק בזה, וגם זכות לכל הציבור, שמזכים אותם בזכות התורה, ואמרו (סוטה כא, א) תורה מגנא ומצלא. יהי רצון שנזכה לסייעתא דשמיא!

אם שמים לב רואים, **שכשאדם פורק מעצמו קשיים של עול תורה ומצוות, נותנים לו מן השמים קשיים אחרים.** היה מעשה באחד שהיה עוסק במעשים טובים, והתאמץ בזה, וחשב לעצמו הרי הוא עוסק בזה כל השנה, ומדוע שלא לנוח קצת, וכי יש חיוב כל הזמן להמשיך לעשות מעשים טובים, והסוף היה שבאו עליו קשיים יותר גדולים, במקום שיהיו הקשיים מחמת המעשים הטובים, באו קשיים אחרים מן השמים.

וכן ידוע ממרן החפץ חיים זצ"ל שהגיע אליו אדם אחד שהיה נותן הרבה צדקות, ואשתו לא הסכימה לזה, והפריעה לו, וסבל הרבה ממנה, מחמת מעשי הצדקה שהיה עושה, ובא לשאול את הח"ח אם להמשיך במעשי הצדקה, וידוע שאצל הח"ח הרבה פעמים היו מקבלים תשובה לפני ששאלו את השאלה, מן השמים היו שמים בפיו את המילים הנכונות שהשואל יבין מהם תשובה לשאלתו, ובאותו הזמן עמד הח"ח בסוף הסעודה לפני ברכת המזון, ואמר מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר, וכשהגיע לפסוק אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, פירש ואמר, הנה זה דבר הצריך ביאור, וכי טוב וחסד "רודפים" את האדם?

ואמר הח"ח כי אכן שייך דבר כזה, שאדם עושה מעשי צדקה וחסד, ובגלל זה אחרים רודפים אותו, יש כל מיני קשיים והפרעות שיכולים להיות מחמת טוב וחסד, ועל זה בא דוד ואמר "אך טוב וחסד ירדפוני" כי אם אני סובל רדיפות וקשיים, סימן שמן השמים מגיעים לי קשיים, וכל זמן שהקשיים הם מתוך מעשי הצדקה והחסד, הרי אני מרוויח בזה גם זכויות עצומות של גמילות חסדים שזוכים בהם לפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, מה שאין כן אם אדם ירדוף אותי סתם בלי מעשי צדקה וחסד, זהו צער יותר גדול.

ומאחר שהקשיים נגזרו מן השמים, מוטב לאדם שהקשיים יבואו עליו מתוך מעשי הצדקה והחסד, כי לא שייך להיפטר מן הקשיים, ואם יפסיק לעשות צדקה וחסד, יבואו עליו קשיים אחרים תחתיהם, וכשיש גזירה מן השמים שצריך לסבול קשיים, עדיף שיהיו אלו קשיים עם זכויות של צדקה וחסד, ובזה ייפטר מכל הקשיים האחרים.

לכן מי שיש לו קשיים, וחושב שבבין הזמנים יהיה יותר קל, ושמוח להיפטר מעול תורה, כתינוק הבורח, על זה אמרו (אבות ג, ה) כל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל המקבל עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

אמנם יש כאלה שזקוקים למנוחה, וחייבים לנוח, אחרי שהתאמצו הרבה במשך הזמן, ידוע שרבי ברוך בער היה שקוע בתורה בהתאמצות ובדבקות שאין לתאר, והיה נוסע למנוחה, וכן הרבה גדולים היו נוסעים למנוחה, אך גם במקום המנוחה, לא היה פריקת עול, אלא היו עוסקים בתורה ומדברים בדברי תורה, עם מנוחה כפי הצורך, יש גם צעירים כאלה שמתאמצים הרבה וזקוקים למנוחה, ואי אפשר להחמיר בזה, ראוי להתייעץ עם מי שמבין כמה צריכים ומוכרחים לנוח, אבל בלי הרגשה של שמחה ופריקת עול כתינוק הבורח, שזה דבר לא טוב.

בענין בין הזמנים יש טעות גדולה מאד, כי הנה תלמוד תורה כנגד כולם, וברמב"ם הלכות תלמוד תורה (א, ח) כתב שאפילו בעל ייסורים חייב לעסוק בתורה, היינו למרות הייסורים, אין זה פוטר אותו מתלמוד תורה, ואמנם אינו חייב יותר מכוחותיו, אבל כפי הכוחות, צריך לעשות כל מה שבכוחו, וללמוד תורה עם הייסורים.

ויש שטועים וחושבים כי בבין הזמנים אין חיוב לעסוק בתורה, וכאילו שאם עוסקים בתורה בבין הזמנים זוהי מידת חסידות,

וצריכים לדעת שזה לא נכון, וחיוב תלמוד תורה הוא בכל זמן, כמו שכתוב (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה, ולא נזכר בשום מקום שהחיוב הוא חוץ מבין הזמנים, אלא כתוב יומם ולילה.

וכתוב גם 'תמיד', שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח) היינו גם בבין הזמנים, יש חיוב שויתי ה' - שלא להסיח דעת ממה שהקב"ה דורש ממנו, וכן מה שכתב רש"י בברכות (לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק "תמיד ובכל כוחו", תמיד היינו גם בבין הזמנים.

ובאמת ידוע שכל המושג של 'בין הזמנים' התחיל בגלל המלומדים, שבמשך השנה הם היו עסוקים כל היום עם התלמידים, ללמוד, ולהכין את מה שצריכים ללמוד, ומלמד אחד היה מלמד במשך כל היום, כפי ששמעתי מאבי זצ"ל שהמלמד היה לוקח ששה ילדים, והם היו משלמים לו את הוצאותיו למשך החודש, כל אחד שילם ששית המשכורת, והוא היה יושב ומלמד אותם מבוקר ועד ערב.

ובימי חודש ניסן היו המלומדים טרודים בהכנת צרכי הפסח, שלא היו אז בתי חרושת למצות כפי שיש בימינו, אלא כל משפחה אפתה מצות לעצמה בתנור שבביתה, והיו צריכים לשמור על הקמח שיהיה כשר לפסח ולא יתרטב במים, וכל מלאכת אפיית המצות לקחה הרבה זמן, וכן בחודש תשרי לפני סוכות היו עסוקים בעשיית הסוכה וארבעת המינים, ולא היה פנאי למלמדים בימים האלו.

נמצא שכל בין הזמנים היה מחמת המלומדים שלא יכלו ללמוד, אבל אין זו סיבה לפטור את התלמידים מלימוד תורה.

ובאמת ידוע לי מזקני בעל חידושי בן אריה זצ"ל, שהיה רב ברוסיה, והמלמדים שם לא היו מלמדים בבין הזמנים, אבל היה להם איזה זמן פנוי שעה או שתיים במשך היום שיכלו ללמוד, והיה זקני אוסף אותם ואומר בפניהם שיעורים בעיון, ואחר כך כתב את השיעורים שמסר להם, ומזה נדפסו החידושים שבספרו 'בן אריה'.

על כן צריכים לדעת כי **בין הזמנים אינו זמן של פטור מתורה, ואדרבה בזמן שחלק מהציבור לא עוסקים בתורה, יש זכות גדולה יותר למי שמתחזק בתורה,** כדאיאת בירושלמי סוף ברכות רבי שמעון בן יוחאי אומר אם ראת את הבריות שנתיאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות לה', והיינו שבזמן שיש כאלה שמפירים ומתבטלים מלימוד התורה, זהו העת לעשות לה' להתחזק יותר בלימוד התורה, וכל מי שמתחזק בזמנים אלו למרות הקשיים נוטל שכר כולם.

ומאחר שהשכר יותר גדול גם החיוב הוא יותר גדול, כמו שכתב בשערי תשובה (ג, טז) כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה, וכתב שם ראייה לזה מקרבן פסח ומילה שהם מצוות עשה, והעובר עליהן בשב ואל תעשה חייב כרת, ולא מצינו בשום מקום כרת על שב ואל תעשה חוץ ממצוות אלו, מפני שהן מצוות גדולות וחשובות מאד, קרבן פסח הוא זכר ליציאת מצרים, ובמילה אמרו (נדריים לא, ב) גדולה מילה שנכרתה עליה שלוש עשרה בריתות, וכפי גודל וחשיבות המצוות האלו כך הוא גם חומר העונש למי שמבטל אותן.

וכמו כן בבין הזמנים כפי גודל השכר והזכות למי שמתחזק בתורה, כך הוא גם חומר החיוב והתביעה למי שמתרשל בזה, ומי שיכול ללמוד בבין הזמנים ואינו לומד כפי יכולתו זה חמור יותר!

דברי אמת

מאמרי חיוזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 45 ■ בין הזמנים תשע"ז

הלימוד מכיבוד אב ואם של דמא בן נתינה

הכנה לבין הזמנים

אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר... אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם... כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר" (פרק ב', ד ה). הסיבה שעשיו ירש את שעיר ונצטוו ישראל שלא להתגרות בבני עשיו היושבים שם, הייתה בזכות שכיבד עשיו את יצחק אביו כיבוד גדול. רואים עד כמה גדולה מצוות כיבוד אב, שבזכותה זכה עשיו שלא יתגרו בצאצאיו המתגוררים בשעיר.

במסכת קידושין מביאה הגמ': "שאלו את רבי אליעזר, עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם, צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד, בשישים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנים לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא".

"ואמר רבי חנינא: ומה מי שאינו מצווה ועושה – כך, מצווה ועושה על אחת כמה וכמה, דאמר רבי חנינא, גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. כי אתא רב דימי, אמר: פעם אחת היה לבוש סירקון זהב והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו, ולא הכלימה".

מדוע חז"ל הביאו עובדות על גוי שכיבד את הוריו, האם לא ניתן היה למצוא תלמידי חכמים שדקדקו בכיבוד אב? המהר"ל אומר שחז"ל רצו להראות שכיבוד הורים מחויב גם מצד השכל האנושי ולא רק מכח חיוב התורה, ושהחיוב מצד השכל מגיע עד כדי נכונות להפסיד הון עתק ולהבליג על בזיונות איומים, בעבור כיבוד הורים.

הגר"ר יעקב פרידמן שליט"א ראש ישיבת תפארה אמר, שיתכן שחז"ל הביאו עובדות על גוי שקיים כיבוד אב ואם באופן מופלא, ללמדנו שחיסרון בכיבוד אב ואם אינו חיסרון רק בצורת יהודי, אלא גם בצורת אדם.

הוראת החזון איש לבחור שנסע לביתו לבין הזמנים

כשנוסעים הביתה לבין הזמנים, מצוות כיבוד הורים נוגעת מאד למעשה. בחור נכנס לחזון איש סמוך לבין הזמנים וסיפר לו שעומד ליסוע לבית הוריו. אמר לו החזון איש שילמד הלכות כיבוד אב ואם כדי שידע איך לנהוג עם הוריו על פי ההלכה.

רבינו יונה כותב בסוף אגרת התשובה, שהרצוה לכבד את ה' יכבד את אביו ואמו. אמות הדבר שיש הרבה דברים שמכבדים את ה' וכגון כשמכבדים את התורה, אך רבנו יונה מזכיר את ענין כיבוד ההורים.

הרמב"ם כותב שכל מה שעושה השמש לרבו, עושה הבן לאביו (אמנם שייך שהאבא מוחל ואז הבן פטור מלעשות את כל מה שהשמש עושה לרבו). אבא שמבקש מבנו שלא יאחר לקום בבוקר, גם בזה יש ענין של כיבוד אב.

ומדין מורא צריך לירוא מאביו ואמו כמו שיראים ממלך ומלכה!

הכרת הטוב ונקיות הלשון

בהמשך נצטוו ישראל (בנוסף על הציווי שלא לצור על זרעו של עשיו) שלא לצור גם על עמון ומואב – זרעו של לוט. וכתב רש"י שזהו בשכר שתיתקנו של לוט, שבשעה שירדו למצרים ואמר אברהם לפרעה על שרה שאחותו היא, שתק לוט ולא גילה שהיא לא אחותו של אברהם אלא אשתו. ואעפ"י שאם היה מגלה היה מושחת, מ"מ נחשבת לו השתיקה כעשיית טובה, וכהכרת הטוב על שתיתקנו זכה שלא יצורו בדורות הבאים על ארצות צאצאיו.

אך ישנה נקודה נוספת. הנה מצאנו שינוי בין נוסח הציווי שנצטוו ישראל ביחס למואב לבין נוסח הציווי ביחס לעמון. ביחס למואב כתוב (ב, ט) "ואל תתגר בם מלחמה". רק התגרות מלחמה נאסרה, ואילו ביחס לעמון החמירה התורה יותר וכתבה (ב, יט) "ואל תתגר בם" – שום התגרות.

מבאר רש"י (פסוק ט) את הסיבה לשינוי: "בשכר צניעות אמם של בני עמון, שלא פרסמה על אביה (בשם 'עמון' אין רמז שהוא נולד מאביה) כמו שעשתה הבכירה שקראה שם בנה מואב".

רואים כמה אדם יכול לזכות לדורי דורות על ידי נקיות הלשון. היום נקיות הלשון נראה אצל רבים כמידת חסידות, אך מפרשתנו אפשר ללמוד כמה אפשר לזכות על ידי זה.

המדקדק לדבר בלשון נקייה ראוי לצאת מורה הוראה בישראל

הגמ' במס' פסחים (ג) מספרת על שני תלמידים שישבו לפני הלל, וי"א לפני רבי, אחד מהתלמידים שאל "מפני מה מוסקין בטומאה", ואילו התלמיד השני (יש אומרים שהיה זה ר' יוחנן בן זכאי וי"א ר' יוחנן) דקדק לדבר בלשון נקייה ושאל "מפני מה אין מוסקין בטהרה". אמר הרב: "מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל, ולא היו ימים מעטים עד שהוראה הוראה בישראל".

מפרש המהר"ל שבכדי להיות מורה הוראה צריך טהרת הדעת, ומי שמדקדק לבחור לשון נקייה, אות הוא לטהרת דעתו.

הפטרות חזון -האבל על חרבן בית המקדש

חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים... (ישעיהו א')

התוס' במס' מגילה (דף לא) כותב, שנוהגים לקרוא בשבת שלפני תשעה באב את הפטרת "חזון ישעיהו", זאת על פי דברי הפסיקתא שבשלושת השבתות שקודמות לתשעה באב **מפטירים 'ג' דפורענותא'**, דהיינו נבואות שהתנבאו ירמיהו וישעיהו על הפורענות הקשה שעתידה לבוא על ישראל ועל ירושלים.

והנה, השו"ע בסימן א' (סעיף ג) כותב, ש"ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חרבן בית המקדש".

אם חפצים אנו לקבל המחשה - צער על החורבן מהו, הנה הבית יוסף (או"ח סימן ק"פ) מביא בשם רבנו שמחה, שנוהגים לכסות את הסכין בשעת ברכת המזון, "לפי שפעם אחת הגיע אחד לברכת בונה ירושלים, ונזכר בחרבן הבית ותקע סכין בבטנו, ועל כן נהגו לסלקו בשעת הברכה".

והנה, את אותם יהודים שזכו לחיות בתקופה שבית המקדש היה על מכונם, לא היה צורך לעורר להתאבל על חרבן בית המקדש. הבית הגדול והקדוש, אשר מכונה במטבע של ברכות ההפטר - "בית חיינו", היה כפשוטו, מרכז החיים של העם היהודי, המקום שממנו ינק היהודי את חיותו, כך שהצער על חורבנו היה עבורם קשה מנשוא.

לעומת זאת, אנחנו שמעולם לא הייתה לנו הזכות לראות את בית המקדש

עוד זכינו כשבית המקדש היה על מכוננו, למעמד מלא ההוד של **שמחת בית השואבה** שהיה בבית המקדש, שעליו שורר הפייטן בסדר העבודה: "אשרי עין ראתה שמחת בית השואבה, עם שואבת רוח הקודש נדיבה, הלא למשמע און דאבה נפשנו".

ועולה על כולנה ההתעלות הרוחנית העצומה שהיתה במעמד הנורא של סדר **עבודת יום כפורים**, כשהכהנים והעם העומדים בעזרה, היו שומעים את השם הנכבד והנורא מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה, וכפי ששורר הפייטן בסדר העבודה: "אשרי עין ראתה פרישת כהן ברשם, צועק אנא ה', הלא למשמע און דאבה נפשנו". - "אשרי עין ראתה קהל קדושים, רוגשים בבית קודשי הקדשים, הלא למשמע און דאבה נפשנו". - "אשרי עין ראתה שני המלובן, משעיר קרבן (שהוא סימן שהקב"ה מחל עוונותיהם של עם ישראל), הלא למשמע און דאבה נפשנו. כדאי לעיין בסדר העבודה, שם מתואר כמה וכמה דברים שחסרנו מעת שחרב בית מקדשנו.

כפרת העוונות שהיתה בזמן ביהמ"ק

בהגדה של פסח, מגוללים את חסדי השי"ת שעשה עמנו: "אילו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים דיינו, אילו עשה בהם שפטים ולא עשה באלוהיהם דיינו... על אחת כמה וכמה שהוציאנו ממצרים ועשה בהם שפטים..." והדבר האחרון שמזכירים: "ובנה לנו בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו" - זהו הפסגה של חסדי ה'.

וביאור העניין, שהרי המעלה העליונה ביותר שאחננו יכולים לזכות בה היא הדבקות בה', כי הקב"ה שלם בכל מיני השלמויות והדבקות בו יתברך נותנת לנו אחיזת-מה בשלמותו, ובהיות שהחטאים הם מחיצה המבדלת בינינו לבין הבורא יתב', וביהמ"ק, המכפר עוונותינו, מסיר מחיצה זו, נמצא שהוא מזכה אותנו במעלה העליונה ביותר - דבקות בקב"ה.

על הפסוק "משוש כל הארץ" אמרו במדרש (שוחר טוב מ"ח): "ובמה היתה משוש, שהיתה משמחת כל הארץ: היה אדם עובר עבירה היה דואג בלבו ולבו שח עליו, היה הולך לירושלים ומקריב קרבן ומתכפר לו, ולבו שמח עליו ויוצא משם שמח".

ועל הפסוק "צדק ילין בה" אמרו חז"ל: "מעולם לא היה אדם בירושלים ובידו עוון, כיצד, תמיד של שחר מכפר על עבירות שבלילה, ושל בין הערביים מכפר על עבירות שנעשו ביום, ולא לן אדם בירושלים ובידו עוון".

כמו כן, גם בגדי כהונה היו מכפרים, כמו שאמרו במסכת זבחים (דף פ"ח), שהכתנות מכפרת על שפיכות דמים, מכנסים - על גילוי עריות, מצנפת - על גסי הרוח, אבנט - על הרהור הלב, חושן - על הדינים, מעיל - על לשון הרע, וציץ, על עזות פנים.

בזוהר (שמות דף י"ח) כתוב, שמי שהיה רואה את הציץ היה מתעורר לשוב בתשובה.

"מלכה ושריה בגויים אין תורה"

בנוסף, גם התורה שלנו היום היא מעט מאוד לעומת מה שהיה. ואף שכל דבר בתורה חשוב מאוד, מ"מ רחוקים אנו מאוד משלימות התורה.

בספר ילקוט יצחק (על טעמי המצוות, מצווה תפ"ט) מביא מספר נחלת בנימין, טעם למצוות ראייה בשלושת הרגלים, כי כשנראים את פני ה', מקבלת נשמתו של ישראל שפע רב בלימוד התורה ונעשית נשמתו כמעין המתגבר, לכך יש מצווה "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה'" - לקבל תוספת חידוד להבין סודות התורה. שאם רבי מאיר אמר ביחס לרבו (עירובין יג:), שאם היה רואהו מלפניו (ולא רק מאחוריו) היה מחודד יותר, ק"ו בן בנו של ק"ו כשזוכים להסתופף ולחזות כביכול בקדושתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

מלבד כל זה, אורח החיים שלנו רחוק מאוד מהצורה הנאותה של כלל ישראל: אין לנו נבואה ולא רוח הקדש, ומתוך תר"ג מצוות התורה לא נוהגות היום כי אם מאתיים ושבעים מצוות בלבד.

כאמור, כדי לקיים את ההלכה שראוי לכל ירא שמים שיהא מוצר ודואג על חרבן בית המקדש, חובה להתבונן בדברים שאבדנו בחרבן הבית, ויהי רצון שיתקיים בנו במהרה: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה".

בתפארתו, את הכהנים בעבודתם ואת הלויים בשירים ובזמרתם, אנו שנוכחים שנים כה-רבות לאחר שבית המקדש נחרב, הנה אם לא נתבונן ולא נדע מה חסרנו כתוצאה מהחרוב, נהיה רחוקים מהאפשרות לקיים את ההלכה ש"ראוי לכל ירא שמים שיהא מוצר ודואג על חרבן בית המקדש".

המגיד מדובנא המשיל את עניין הצער על החורבן, לאדם שהיה לו ארמון מפואר, מרוהט ומצויד במיטב הרהיטים ובכלים המפוארים ביותר, ובנוסף הוא **הטמין בארמון אוצרות רבים**, שאיש מלבדו לא ידע על קיומם. לימים פרצה שריפה בארמון וכולו עלה באש. אנשים מבחוץ ראו רק שהארמון נשרף, אנשים שהכירו גם את תוך הארמון ידעו שהאש כילתה גם כלים ורהיטים מפוארים שהיו בתוך הארמון, אבל היחיד שידע שעלו באש אוצרות גדולים שהיו מוטמנים בארמון, היה רק בעל הארמון.

כך גם לעניין הצער על חרבן בית המקדש, אמנם לישראל הייתה האפשרות להתוודע למעלות רבות ועצומות שהיו בבית המקדש, אך צערם של ישראל היה פחות מצערם של המלאכים, שהשגותיהם בבית המקדש היו גדולות יותר, וצער המלאכים היה פחות מצער השכינה, בגלל אותן מעלות שבבית המקדש שהיו ידועות לקב"ה לבדו.

בית המקדש - מקום השראת השכינה

נעמוד על כמה דברים שחסרנו בחרבן. בית המקדש היה בראש וראשונה המקום של השראת השכינה, וכפי שנאמר בתורה (שמות כה, ה) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", וכשנחרב בית המקדש נסתלקה שכינה מישראל.

הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל (משנת רבי אהרן ח"ג), המחיש את גודל האובדן שלנו מחורבן בית המקדש והסתלקות השכינה, שהרי ידוע שמי שראה את פניו של הגר"א היה מתחזק מאוד בלימוד התורה לשמה, ומי שהיה רואה אותו מתפלל, היה מתעורר בקרבו רגש קודש וחזק גדול בכונת התפילה לשנים רבות, וכל זאת בגלל הקדושה העצומה ששרתה עליו.

ומזה יכולים אנו ללמוד בק"ו, על ההתעלות הרוחנית העצומה שהייתה עשויה להיות מנת חלקנו, אילו היינו זוכים להסתופף בצל השכינה ששרתה על הבית הגדול והקדוש, ולשאוב מלא חופניים מהקדושה העצומה שהייתה בבית המקדש.

ובאמת הגר"א (בפירושו לשי"ש ה' ח') אומר, שיותר מכל הצרות וההריגות שהיו, הכאב הגדול ביותר של כנסת ישראל הוא, על השכינה שנפרדה מאתנו.

הנצי"ב אומר, שאחד הדברים המוועילים שהיו בביהמ"ק, שאם אחד חשב את עצמו בדרגה רוחנית גבוהה, היה צריך להרגיש התעלות בביהמ"ק כפי ערך דרגתו, ואם לא הרגיש את ההתעלות המצופה, היה בכך סימן שהוא לא הגיע למה שחשב על עצמו. ולאחר החורבן א"א לברר טעות כזו.

"נורא אלוקים ממקדשך"

מבית המקדש גם שאבו מלא חפניים של יראת שמים: הנה יש מצווה לאכול את המעשר שני בירושלים. הסיבה למצווה זו מבוארת בתורה עצמה (דברים פרק יד, כג): "ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם... למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים".

איך מתקיים ה"למען תלמד ליראה את ה'..." על ידי אכילת המעשר שני בירושלים? **מבאר הספרי**, שהיה אדם עולה לירושלים עם פירות המעשר שני שלו, ובמהלך התקופה ששוהה בירושלים כדי לאוכלם, היה רואה את כולם עוסקים במלאכת שמיים ובעבודה, והיה גם הוא מכון ליבו ליראת שמיים ועוסק בתורה.

התוס' בבבא בתרא (דף כ"א ד"ה כ"י) הוסיפו על פי הספרי, שלכן תקנו שמלמדי התינוקות ישבו בירושלים, כדי שיקבלו התינוקות יראת שמים ביחד עם לימוד התורה. כך גם מפרשים האבן עזרא והרד"ק את הפסוק בתהילים (ס"ח, ל"ו) "נורא אלקים ממקדשיך" - שיראת האלוקים תבוא לבני אדם ממקדשיך, כי שם שוכן הכבוד ומשם יצאו הנפלאות לישראל.

ולא זו בלבד שמבית המקדש יצאו הנפלאות לישראל, אלא שבבית המקדש עצמו נעשו תמיד עשרה ניסים, וראו עין בעין שהקב"ה משגיח עלינו ואנחנו עמו וצאן מרעיתו ולא היה שייך להיות כופר באותו זמן! (אמנם היה יצר לעבוד עבודה זרה, אך להיות ממש כופר לא היה שייך).

הטעם שהקב"ה שאל את האומות אם מסכימים הם לקבל התורה

רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייתך... יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחרב באמור ה' אלי הקהל לי את העם (פרק ד' פסוקים ט, י).

ידועים דברי חז"ל, שלפני מתן תורה חזר הקב"ה אצל אומות העולם ושאל אותם אם מוכנים הם לקבל את התורה, ושאלו אותו מה כתוב בה. ולאחר ששמעו מהקב"ה שכתוב בתורה לא תרצח, לא תגנוב... סירבו האומות לקבל את התורה.

הגאון ר' איצלה בלזר זצ"ל תמה על כך מאד, וכי על מלך מלכי המלכים לשאול את ברואיו, את מעשה ידיו, האם יאבו הם לקיים את דבריו, והלא אפילו מלך בשר ודם אינו שואל את נתיניו אם מסכימים הם לקבל את הוראותיו?

אומר ר' איצלה, שלאומות העולם הייתה טענה, שאמנם מוכנים הם לקבל את כל מה שיצווה אותם הקב"ה, אך זאת בתנאי שלא יהיה יצר הרע שיסית אותם לעבור על התורה ויניח מכשולות וקשיים בדרכם, אשר יצריכו התגברות גדולה לעמוד בנסיונות. וזה מה שהשיבו בני עשיו ובני ישמעאל לקב"ה, שיש להם נטייה לרציחה וגניבה, ואיך יקבלו על עצמם ציוויים שמצריכים אותם להילחם בנטייתם ולעמוד במלחמה מתמדת עם יצר הרע.

אבל כאשר בא הקב"ה לישראל ושאל אותם אם נכונים הם לקבל את התורה, השיבו נעשה ונשמע. ופירוש הדברים, שקיבלו ישראל על עצמם לעשות ככל אשר יצווה אותם הקב"ה, ללא שום תנאים, ואף לעמוד בקשרי מלחמה עם היצר הרע ועם כל המונעים והמפריעים, עד כדי מסירות נפש כפשוטו.

וזהו פשר הציווי של זכירת מעמד הר סיני, שאם יפגע באדם איזה קושי או נסיון בעבודת ה', עליו לזכור שהסיבה שבגללה זכינו לקבל את התורה במעמד הר סיני, הייתה משום שקיבלנו על עצמנו לעבוד את ה' בכל מיני הקשיים והנסיונות בעולם, ולולי שקיבלנו זאת על עצמנו, לא הייתה לנו עדיפות על אומות העולם, שגם הם היו מוכנים לקבל את התורה ובלבד שלא יצטרכו להילחם ולנצח את היצר הרע.

רבי חיים ויטאל סובר, שזכירת מעמד הר סיני היא אחת משש זכירות שמצוים על זיכרון במצות עשה.

האמונה נמצאת בכל מקום בבריא

וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד (ד, לט).

ידוע מה שאמרו החכמים, שהמתבונן בסדר הבריאה יראה בחוש שכשברא הקב"ה את העולם, סידר אותו בחכמה נפלאה והכין אותו באופן שהכי יתאים לצרכיהם של הבריות העתידות להתגורר בו.

הנה רואים אנו שהעולם נברא באופן שמה שמוכרח יותר לקיומם של הבריות, הוא גם מצוי יותר, ומה שאינו מוכרח כל כך מצוי פחות. כך, המרגליות ומיני אבנים יקרות אינן מצויות כל כך בעולם ואינם תחת יד כל אדם, לפי שאינם מוכרחות כל כך, שהרי הבריות יכולות לחיות בלעדיהן. אבל המזון, שהוא מוכרח יותר מן המרגליות, יותר מצוי מהן.

והמים שהם מוכרחים יותר מהמזון, שהרי הרעב יכול אדם לסבול שניים או שלושה ימים ולא כן הצמא, כי אפילו זמן מועט לא יכול אדם לסבול הצמא - מצויים יותר מהמזון. והאוויר, שהוא הנצרך ביותר לקיומו של האדם ואי אפשר לחיות בלעדיו אפילו זמן מועט - לא תמצא מקום ריק מן האוויר.

הוסיף על הדברים הסבא מקלם: אם לצורך גופו של האדם, שהוא רק לבוש לנפש, הכין הקב"ה את כל הנדרש לקיומו וכל מה שנחוץ לו יותר מצוי יותר - על אחת כמה וכמה שהמזון הנצרך לנפש, שהיא עיקר האדם, צריך להיות מצוי בכל מקום.

והנה, הדבר הנצרך ביותר לנפש הוא אמונה, ובאמת האמונה מצויה בכל מקום, שהרי הבריא כולה מעידה שיש בורא לעולם. כל מי שיתבונן מעט בשלמותה של הבריא, בסידורה המופלא - כל פרט על מכונו באופן המושלם ביותר, יראה

התפעלותם של אומות העולם מעם ישראל

ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כיהוה אלהינו בכל קראנו אליו. ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום (פרק ד' פסוקים ו-ח).

למרות שטעמם של החוקים אינו ידוע, אעפ"כ "העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה", יתפעלו מהם ויאמרו "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה". כי כשם שמתפעלים מתרופה שמביאה מזור לחולים, גם כשאין מצליחים לעמוד על סודה ולהבין מהי הסיבה להצלחתה, כך התפעלו האומות מהתורה, לאו דווקא בגלל שהבינו את חכמת התורה, אלא משום שנוכחו לראות מה התורה פועלת על עם ישראל, וכדלהלן.

הרמב"ן מבאר שהכתוב מונה שלושה דברים שמביאים את אומות העולם להתפעלות מחוקי התורה.

ראשית: "כי בחוקים ובמשפטים תועלות גדולות, שהם תפארת לעושיהם מן האדם, ואפילו שונאיהם ישבחו אותם בהם".

אומות העולם מתבוננים במעלתם של ישראל ונוכחים לראות לאיזו רוממות מביאה אותם התורה; איזה אנשים היא יוצרת, עד שמלאך רע בע"כ יענה אמן ויאפילו שונאיהם ישבחו אותם בהם".

איזה דת או איזו תרבות יכולה לייצר אנשים בעלי אישיות מצטיינת כדוגמת גדולי ישראל, אשר נושאים על שכמם את משא העם בחכמה רבה, במסירות אין קץ ובענווה עצומה.

"ברוך ה' אלוקי שמעון בן שטח"

וכן מצינו בחז"ל (דברים רבה, עקב ג), בעניין המעשה הידוע ברבי שמעון בן שטח, שלאחר שקנה חמור מישמעאלי אחד, הלכו תלמידיו ומצאו כי אבן אחת טובה תלויה בצוארו של החמור. אמרו לו, רבי 'ברכת ה' היא תעשיר'. אמר להם ר' שמעון בן שטח, חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי. "הלך והחזירה לאותו ישמעאלי, וקרא עליו אותו ישמעאלי ברוך ה' אלהי שמעון בן שטח".

מדוע ברך הישמעאלי את אלוקי שמעון בן שטח, הלא מי שנהג באופן כה מעורר התפעלות היה רבי שמעון בן שטח עצמו?

אמר על כך מורנו ר' אלה זצ"ל, שאף שרבי שמעון בן שטח הוא זה שיותר על הון עצום כדי לנהוג ביושר עם המוכר, מ"מ גם הגוי הבין שהתנהגות כה-נעלה ומרוממת אינה יכולה לבוא מעצמה, ואין זאת אלא שהתורה של אלוקי שמעון בן שטח, היא זו שרוממה אותו לנהוג באופן כה-נאצל, להיות מוכן לוותר על הון רב ובלבד שלא לסטות ממידת היושר.

הגוים רואים שהקב"ה קרוב לתפילתם של ישראל

התפעלות נוספת של אומות העולם, "שהשם יהיה קרוב להם בכל קראם אליו, וכן העמים יתבוננו בזה וידעו כי החוקים נעשים בחכמה ובינה לקרבה אל האלהים, וזהו שאמר כי מי גוי גדול".

אומות העולם רואים שהקב"ה קרוב אל ישראל בעת קוראם אליו והוא שומע אל תפילתם, והם מבינים שחוקי התורה הם המקרבים את ישראל לאלוהיהם.

סיפר לי תלמיד חכם מילידי תימן, שמסורת בידו מזקני תימן, שכאשר הייתה בצורת היה שליט תימן פונה לחכמי היהודים ומבקשם שיתפללו על ידידת גשמים, והיה אומר שמתוך הנסיון הוא יודע שהקב"ה שומע לתפילת חכמי ישראל.

גם בדורנו זוכים לראות שתפלת חכמי ישראל עושה רושם בשמים, וידוע על מקרים רבים שסימני המחלה נעלמו לאחר תפילותיהם.

ההתפעלות השלישית: "החוקים והמשפטים בעצמם הם צדיקים ישרים וטובים בישוב העם והמדינות".

כמה חילול ה' יש בכך, שאת מה שאפילו הגויים מבינים, שמשפטי התורה הם משפטי צדק, ישרים וטובים לעם ולמדינות שמתנהלות על פי חוקי התורה - לא מבינים ראשי השלטון בארץ ישראל, שביודעין משתיתים את חוקי המדינה היהודית על מערכת חוקים זרה, שאין לה דבר עם חוקי התורה הקדושה.

הגר"א דסלר הוסיף על דברי חמיו, שבמבט עמוק עוד יותר, אין בכלל טבע, אלא רצונו של הקב"ה בלבד הוא הפועל בעולם, והטבע רק מהווה כסות למעשיו של הקב"ה. (דוגמה לדבר: לנו נראה שהשמש מחממת ומאירה, אך האמת שרצון הקב"ה הוא שמאיר ומחמם, והשמש היא כסות לרצון ה').

שאלתי אותו, הרי מהרמח"ל בספר 'דרך ה' משמע בכמה מקומות, שהקב"ה אכן נתן כוחות לטבע לפעול, אלא שכוחם תלוי ברצונו של הקב"ה? והשיב לי, שהרמח"ל דיבר במבט של 'נגלה'.

סגולת רבנו חיים וואלוז'ין

ישנה סגולה מפורסמת שכתב הגאון רבנו חיים וואלוז'ין זצ"ל (נפש החיים ש"ג פ"ב) וז"ל: "ובאמת הוא עניין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינים ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשאדם קובע בלבו לאמר, הלא ה' הוא האלוקים האמיתי, ואין עוד מלבדו שום כח בעולם הזה ובכל העולמות, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש, ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון שבעולם, ומשעבד עצמו ומדבק טהר מחשבתי לאדון יחיד ב"ה... אזי יבטלו מעליו כל הכוחות שבעולם ולא יוכלו לפעול עליו שום דבר כלל".

והנה, הגמ' במסכת ב"ב (ז') אומרת שתלמיד חכמים אינם צריכים להשתתף בהוצאות חומת העיר, שנועדה להגן על יושבי העיר מפני גייסות העוללות לבוא על העיר, משום שת"ח אינם צריכים שמירה.

את הסיבה לכך שת"ח אינם צריכים שמירה, מבאר החזו"א (מסכת ב"ב ז'), "שתורתן של החכמים מגנת עליהן, ואינם נתונים תחת מקרי הטבע כשאר בני אדם, כי השגחתו ית' הוא לפי מידת הבטחון שהאדם משליך ית' על בוראו יתברך...".

למדנו מדברי החזו"א יסוד גדול, שהאדם קובע, על פי מידת בטחונו בה', אם יהיה נתון למקרי הטבע, או שיהיה מושגח בהשגחה מיוחדת על ידי הקב"ה ולא יהיה נתון תחת מקרי הטבע.

על פי דברי החזו"א יתכן לבאר את סגולת הגר"ח, שכאשר אדם קובע לגמרי במחשבתו שהקב"ה הוא אדון הטבע ואין עוד מלבדו, הרי הוא מגדיל בזה את מידת בטחונו בקב"ה ומשליך את ית' עליו, וזה עצמו מהווה סיבה שהוא לא יהיה נתון למקרי הטבע אלא להשגחת הקב"ה בלבד.

אין דבר העומד בפני הבטחון – ה'לשם'

גדולה מזו סובר בעל ה'לשם', "שאין דבר העומד בפני הבטחון, כי הבטחון אינו תלוי במעשים טובים כלל, אלא בטח בה' בין שתהיה צדיק ובין שתהיה רשע ח"ו. וכאשר מונע עצמו מהבטחון מחמת יראה שמא גרם החטא, הרי הוא דבר שאינו טוב ליראי אלוקים".

וכן מביא החפץ חיים (בספר שם עולם קונטרס נפוצות ישראל פרק ט') בשם הגר"א, "שמידת הבטחון אינה תלויה בזכויות, שאפילו אדם שאינו הגון אך חזק בבטחון בה', כח הבטחון מגן עליו ומתחסד עמו ה' יתברך".

האור החיים (שמות י"ד) פירש את דברי הכתוב "דבר אל בני ישראל ויסעו": "זאת העצה להגביר צד החסד והרחמים, שיתעצמו בני ישראל באמונה בכל ליבם, ויסעו אל הים על סמך הבטחון כי אני עושה להם נס, ובאמצעות זה תתגבר מידת הרחמים, כי גדול הבטחון והאמונה בזה להכריעם לחיים".

"אין עוד מלבדו" – פירוש המהר"ל

המהר"ל מפרש, ש"אין עוד מלבדו", הוא לענין שאין שום דבר בבריאה שיש לו סיבה עצמית לקיומו, אלא כל הברואים נבראו למען כבוד ה', וכדברי חז"ל בסוף מס' אבות: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו, לא בראו אלא לכבודו, שנאמר: 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו'".

משל לדבר, אומן שיוצר כיסא לשבת עליו, פשיט שאין לכיסא שום סיבה עצמית לקיומו, וכל הימצאותו אינה אלא כדי לשמש את האדם שעתידי לשבת עליו, כך אין לאף אחד מהנבראים שום סיבה עצמית להימצאותו, זולת היותו כלי לכבוד ה'.

בעליל שהעולם שלפנינו נבנה בתכנית מחושבת מראש, וכאילו מהנדס חכם שרטט את תכנית העולם בטרם הבראו, ועל פיה ברא את כל הדרוש לקיומה של הבריאה, וגם הסיר מראש, אחת לאחת, את כל המכשולים העלולים להפריע לקיומה (חזון איש 'אמונה ובטחון').

וכבר שורר רבי יהודה הלוי: אלוך אני אמצאך – הנך נסתר ונעלם, ואיה לא אמצאך – כבודך מלא עולם...

כך גם מתפרש נוסח הקדושה: "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו" – שאף שמצד עצמותו של הקב"ה הוא קדוש ונעלם, אך מצד פעולותיו – מלא כל הארץ כבוד פעלו, שהרי כל הבריאה מעידה על הבורא.

וכפי המוסופר במדרש אותיות דרבי עקיבא: "מעשה שבא מין אחד לר' עקיבא, אמר לו המין לר"ע, מי ברא את העולם? אמר לו ר"ע, הקב"ה. אמר המין, הראני דבר ברור! אמר לו ר' עקיבא, מי ארג את בגדך? אמר המין; אורג. אמר לו ר"ע הראני דבר ברור..."

"כלשון הזה אמר ר' עקיבא לתלמידיו, כשם שהטלית מעידה על האורג והדלת מעידה על הנגר והבית מעיד על הבנאי, כך העולם מעיד על הקב"ה שבראו".

מצוות "והשבות אל לבבך..."

ידיעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד (ד, לט). בפסוק זה נכללים שני ציוויים: ראשית, אנו מצווים לדעת שה' הוא האלוקים ואין עוד מלבדו, אך התורה לא מסתפקת בכך ומוסיפה לצוות שגם נשיב אל לבנו את הידיעה הזאת.

לא בכדי התורה אינה מסתפקת בידיעה לבד. התורה מעוניינת שהאדם לא רק יאמין בכך שה' הוא האלוקים אלא שגם כל הנהגתו תהיה מושתתת על אמונה זו, ובהיותו שהעולם מתנהל בלבוש של טבע, שטף החיים עלול ח"ו להשכיח מהאדם שה' הוא האלוקים ואין עוד מלבדו.

וכבר אמרו החכמים (עיין בכוכבי אור לגאון ר' איצל בלאזר זצ"ל), שישנם שטועים לחשוב שלאחר שהאדם רכש את הידיעה שה' הוא האלוקים, שוב לא נשארה לו עבודה גדולה בעניין זה, אך האמת היא שגם לאחר שהאדם כבר רכש את הידיעה, המרחק בין "ידיעת היום" לבין "והשבות אל לבבך", איננו קטן מהמרחק בין אי ידיעה לבין ידיעה.

גם לאחר שזכינו לדעת שה' הוא האלוקים ואין עוד מלבדו, נותרה לנו עבודה רבה להשיב הידיעה אל לבנו ולהשרישה בנפשנו, באופן שכל הנהגתנו תהיה מושפעת ותתנהל על פי ידיעה זו.

וכיצד מקיימים בפועל את הציווי "והשבות אל לבבך"? כבר ביאר הרמב"ם במורה נבוכים (א, לט) שהתורה משתמשת ב'לב' גם ככינוי לשכל, והיינו שהתורה מצווה שנתבונן בשכלנו שה' הוא האלוקים ואין עוד מלבדו.

ובאמת, בכל ברכה וברכה שאנו אומרים במשך היום, אנחנו מזכירים שה' הוא אלוהינו. כך גם בקריאת שמע, אנו אומרים: "שמע ישראל ה' אלוהינו...".

ובסיומה של תפילת נעילה, באחד מהרגעים הנשגבים ביותר של יום הכפורים, אנו מכריזים בהתרגשות גדולה שבע פעמים: "ה' הוא האלוקים".

גם בכל תפילה ותפילה, כשאנו מבקשים מהקב"ה דעה, סליחה, רפואה ופרנסה, מונחת בזה הכרזה שהקב"ה הוא מנהיג העולם ובו תלוי מילוי משאלותינו.

הגדרת הרב דסלר למושג 'טבע'

כאמור, התנהלות העולם בלבוש של טבע, עלול להשכיח מהאדם שהקב"ה הוא מנהיג העולם ואין עוד מלבדו.

הגר"א דסלר זצ"ל, אמר לי בשם חמיו זצ"ל, שהמשיל את העניין של 'טבע', לאדם שרואה דרך סדק צר בקיר, עט כותב. והנה אם ירחיבו את הסדק שבקיר הוא יראה שלא העט כותב, אלא האדם הוא הכותב, באמצעות העט.

כך גם בעניין הטבע - מי שראיתו מצומצמת רואה את הטבע כאלו הוא זה שפועל, אך הראיה הרחבה והנכונה היא שרצונו של הקב"ה הוא שפועל, באמצעות הטבע.

קבלת דין שמים באהבה

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך (פרק ו, ה).

חז"ל אומרים במס' ברכות (נ"ד): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר 'ואהבת את ה' אלקיך... ובכל מאודך' - בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד".

שואלת הגמ' (דף ס'): "מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, אילימא כשם שמברך על הטובה 'הטוב והמטיב' כך מברך על הרעה 'הטוב והמטיב', והתנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת? אמר רבא לא נצרכה אלא לקבלינהו בשמחה".

נמצא מדברי הגמ', שאף שנוסח הברכה על בשורה רעה שונה מנוסח הברכה על בשורה טובה, מ"מ הצד השווה שבשניהם, שגם את הרעה צריך לקבל בשמחה.

בהשקפה ראשונה, 'בשורה רעה' ו'שמחה', נראים עבור אנשים כערכנו כרתית דסתרי, והוא עניין אולי לצדיקים מופלגים ממש. אלא שמהגמ' הנ"ל נראה ברור, שדברי חז"ל אלו שגם את הרעה צריך לקבל בשמחה, לא נאמרו רק לצדיקים אלא לכל אחד ואחד מישראל, ובעל כרחנו שהטעם שצריך לקבל בשורה רעה בשמחה, שייך אצל כל אחד ואחד.

דברים נפלאים מצאנו בעניין זה, ב'ספר העיקרים' וברמח"ל.

זה לשון ספר העיקרים (מאמר רביעי פ"ג): "וראו שנברך אותנו על הרעה כשם שמברכין על הטובה. וזה, כי אחר שהוא ית' מקור הטובות, כל מה שימשך ממנו הוא טוב או לתכלית טוב... ובפועל השי"ת אי אפשר שיהיה זה לליאות (חוסר יכולת) או חסרון ידיעה, כי גדול אדונינו ורב כח ולתבונתו אין מספר, אם כן נשאר שנעשה בכונה ממנו, ואחר שהוא יתברך טוב גמור וכל פעולותיו בתכלית הטוב והשלמות, ראוי שנאמר שמה שנראה אותו בפעולותיו חס ושלום רע, הוא לתכלית טוב אלא שאנחנו לא נשער בזה. ולזה אמר הכתוב 'ברוך ה' לעולם אמן ואמן', כלומר אמן על הרעה ואמן על הטובה, כי בלי ספק הכל הוא לתכלית טוב אף אם לא נשער אנחנו בזה".

כלומר, יש הכרח גמור שמה שנראה כרעה הוא באמת טובה עבורנו, שמאחר שאי אפשר שמעשיו של הקב"ה יהיו כתוצאה מחוסר יכולת או מחמת חסרון ידיעה, שהרי "גדול אדונינו ורב כח ולתבונתו אין מספר", ומאחר שהקב"ה הוא מקור הטוב והרחמים, ודאי שכל מה שימשך ממנו הוא טוב או לתכלית טוב, ומה שאנו לא מבינים מדוע זה טוב עבורנו, זה אינו מעלה ואינו מוריד.

הרמח"ל מבאר עניין זה במסילת ישרים (פרק י"ט): "כדי שלא תהייה הצרות והדוחקים קושי ומניעה אל האהבה להשי"ת, יש לאדם להשיב לעצמו שתי תשובות. האחת מהן שזה לכל נפש: כל מאן דעבדינן מן שמיא לטב. כי אפילו הצער והדוחק הנראה בעינינו רעה, איננו באמת אלא טובה אמיתית, וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האבר הנפסד כדי שיבריא את שאר הגוף ולא ימות, שאעפ"י שהמעשה אכזרי לכאורה, אינו אלא רחמנות באמת להיטיב באחריתו. כן הדבר הזה, כשיחשוב האדם שכל מה שהקב"ה עושה עמו, הכל לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו בין שיהיה בממונו, ואעפ"י שאינו רואה ואינו מבין איך זה טובתו, ודאי טובתו היא - הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דוחק או כל צער אלא אדרבה תגבר ונוספת בו תמיד..."

כלומר, לפעמים הצער הוא עצמו הרפואה עבורנו, וכשם שהחולה מוסיף אהבה לרופא שריפא אותו ממוחלתו באמצעות חיתוך האבר הנפסד, למרות הצער הכרוך בכך, כך עלינו להוסיף אהבה לקב"ה, על שמטיב לנו על ידי שמביא עלינו צער.

ומהרמב"ם והשו"ע מבואר, שיסוד עניין קבלת יסורים באהבה, הוא הלכה מהלכות אהבת ה' ועבודת ה'. שהרמב"ם (הלכות ברכות פרק י') כתב: "חייב אדם לברך על הרעה בטוב נפש, כדרך שמברך על הטובה בשמחה, שנאמר 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך', ובכלל אהבה היתרה שנצטוונו בה, שאפילו בעת שייצור לו יודה וישבח בשמחה".

והשו"ע (סימן רכ"ב) כתב: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא

עובד את השם שהיא שמחה לו".

ויכוחו של איוב עם רעיו

'ספר העיקרים' במאמר הרביעי (פרקים ז' - י"ג), מבאר בהרחבה את הדין ודברים שהיה בין איוב לרעיו, ובתוך דבריו מתבארים יסודות נכבדים על המבט הנכון על יסורים.

על פי דברי העיקרים, איוב הכיר בעצמו שהוא צדיק, וידע שלא עשה מעשים שהוא ראוי מחמתם לעונש, ומשום כך הוא תלה את הסיבה שבאו עליו יסורים, בכך שהקב"ה אינו משגיח על בני האדם, ואינו דואג שיהיה טוב לצדיקים בעולם הזה.

אך אליהוא הסביר לאיוב שלא יתכן ליחס לקב"ה היעדר השגחה על הבריאה. כי לא יתכן שהקב"ה - שלפניו נגלו כל תעלומות, מעשה איש ופקודות, מחשבות אדם ותחבולותיו - לא ישגיח על בריותיו לשמור שלא יאונה לצדיק רע, ולהשפיע עליו רוב טובה כפי ערך מעשיו הטובים, שהרי אם לא ישגיח להמציא לצדיק טוב כפי דרכיו, יהיה זה עול במשפט, והרי הקב"ה הוא "א-ל-אמונה ואין עול".

והנה, שלושת רעיו של איוב הבינו גם הם [כמו אליהוא] שודאי שהוא שלמות לבוא שמשגיח על בני האדם להנהיגם בצדק ובמשפט, ואם לא יעשה כן יהיה זה חסרון בבוא יתברך, ומשום כך הם אמרו לאיוב שאם ה' הביא עליו יסורים, אין זאת אלא משום שגלוי וידוע לפניו שאיוב רשע הוא.

ובזה חרה אפו של אליהוא על רעיו, על שתלו את היסורים שבאו על איוב בכך שהוא רשע, ולא הבינו שעשויות להיות סיבות שהקב"ה יביא יסורים גם על צדיקים, ואין בכך סתירה להשגחת ה'.

כי הנה, פעמים שמביא השי"ת יסורים על הצדיק כדי לנסותו אם הוא עובד ה' רק מחמת אהבת השכר ויראת העונש, או שהוא עובד מאהבה. כי לא כל העובד את ה' בימי השלום וההצלחה, יש לאל ידו לעבוד את ה' מתוך העוני והצער ושלא לקרוא תגר על עבודתו של מקום. ובנסיון זה ניסה הקב"ה את איוב, לאחר שהשטן קטרג עליו ואמר: "החנים ירא איוב אלוקים..." - כי מבחנו של הצדיק אם הוא עובד את ה' מאהבה, אינו אם הוא עובד את ה' בזמן שמצליח בכל דרכיו, אלא אם הוא עובד את ה' בשלמות ואינו קורא תגר על מידותיו גם בשעה שבאים עליו יסורים.

וכשהבין איוב שאי אפשר ליחס לקב"ה היעדר השגחה על הצדיקים להנהיגם בצדק ובמשפט, קיבל נחמה על יסוריו, כי ידע שהם לטובתו.

צדיק ורע לו - סיבות ליסורי צדיקים

ה'עיקרים' מביא סיבות נוספות להבאת יסורים על צדיק:

פעמים שיבואו רעות על צדיקים, בתורת עונש על שלא ביקשו רחמים על בני דורם, כפי שאומרים חז"ל (בבא בתרא נ"א) שאלימלך ומחלון וכליו היו גדולי הדור, ונענשו על שלא ביקשו רחמים על אנשי דורם.

ואפשר שיבואו יסורים על צדיק לא בתורת עונש אלא כדי לכפר על כלל האומה. וזה לפי שיועד הקב"ה שהצדיק יקבל היסורין בסבר פנים יפות ולא יקרא תגר על מידותיו של הקב"ה. וכמאמר חז"ל (מועד קטן כ"ח) שמיתת צדיקים מכפרת. ובעולם האמת הצדיק ישמח בזה, שכיון שסבל למען הדור ירבה שכרו מאד.

עוד אפשר, שהיסורים יבואו על הצדיק מצד השגחת ה', וזה לפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ורוצה הקב"ה למרק העבירות שבידו במעט יסורים בחייו, כדי שיהיה נקי מחטא בעולם הבא ויזכה לנועם נצחי.

וכן אפשר, שפעמים שאבותיהם של הצדיקים הם שחטאו, ובשל כך נגזר עניות או גלות על אבותיהם של הצדיקים, אלא שכתוצאה מזה נמצאים הבנים ממילא בגלות, או נותרים ממילא חסרי ממון, אך אין זה מחמת גזירה שנגזרה על הבנים עצמם.

ופעמים שיביא השי"ת יסורים על צדיק, לא בכדי לנסותו, שכבר נוסה בעבר ועמד בנסיון, אלא בכדי להרבות את שכרו על שעובד את ה' מאהבה גם כשמלוכף ביסורים ואינו קורא תגר על מדותיו. ואף שה' יודע שצדיק זה עובד אותו באהבה - גם בלא שיביא עליו יסורים, מכל מקום הקב"ה חפץ לזכותו

ובאמת, חז"ל אומרים (פסחים נ'): "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" – אטו האידנא לאו אחד הוא?

"אמר רבי אחא בר חנינא, לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר 'ברוך הטוב והמטיב' ועל בשורות רעות אומר 'ברוך דין האמת', לעולם הבא – כולו הטוב והמטיב".

וביאור הדברים, שבעולם הזה, יש הנהגה [בעיקר הנהגה של יסורים] שנראית מבחוץ הנהגה של דין, לכן מברכים עליה בעולם הזה "ברוך דין האמת".

אך לעתיד לבוא יתברר למפרע שמעולם לא הייתה כלל הנהגה של דין, ואף אותה הנהגה שבחיצוניותה הייתה נראית כהנהגה של דין, תתברר לעתיד לבוא שבפנימיותה הנסתרת הייתה אצולה ממידת החסד והרחמים.

(לעבודך באמת)

שיהיה לו שכר של מעשה טוב ולא רק שכר של מחשבה טובה. שאין ראוי שיהיה שכרו של הסובל בפועל טורח עבודת ה' מתוך יסורים, שזה לשכר מי שאינו סובל בפועל, לפי שמתוך המעשה יתחזק ליבו בעבודת ה', שהמעשה פועל קניין בנפש האדם יותר ממה שהמחשבה פועלת בו. ויסורים אלו הם יסורים של אהבה.

אופן הנהגת הקב"ה בעולם

ככלל, הרמח"ל בספר 'דעת תבונות' (סימן נ"ד) כותב יסוד חשוב: הנהגת הבורא, אין תוכה כבדה. ביאור הדברים: הנה, אופן הנהגת הקב"ה בעולם הזה היא במהלך של שכר ועונש. לפיכך כשהקב"ה מביא יסורים על האדם, נראית ההנהגה מבחוץ כהנהגה שאינה של חסד. אך האמת היא שגם בשעה שהנהגה הגלויה היא הנהגה של דין, הנה פנימיותה הנסתרת של אותה הנהגה היא מידת החסד והרחמים, ומכוונת אך ורק להיטיב.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם

בעבר לא הי' צורך לעורר על ענין זה, אבל לצערנו המציאות כיום מחייבת לעורר על זה, ישנם בחורים היוצאים לטיולים מתוך חוסר אחריות, ובלי לדעת את הכללים הנצרכים ע"מ להישמר מנזק ח"ו, והרי כתוב בתורה"ק" ונשמרתם מאד לנפשותיכם" וק"ל שמחללים שבת, אפילו על רגע של חיים!

ואם כן כמה נורא הדבר, שבחורים צעירים שיכלו לחיות עוד עשרות שנים, ומוכל רגע בחייהם יכלו לעשות נצח - - - הפסידו את חייהם ואת תכליתם - שהיא עבודת ה', מפני שלא נזהרו מספיק... "מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה את חללי בת עמי"...

נורא הדבר, שבחור צעיר מפסיד את החיים, ומאבד את כל המצוות שהי' יכול לקיים אילו הי' נזהר, ובשביל מה...?? בשביל איזה תענוג מופקפק?!! נורא מאוד... ובפרט שהוא עצמו אשם בהפסד, שהרי לא רצה אותו גוי, והוא לא נה' קדוש, אין לשער ולתאר כמה שזה אסון נורא... אין לשער!!!

חמירא סכנתא מאיסורא

מה שאנו לא מ"אוהבי המדינה" אין זה סיבה לבוא לידי זלוזל בתקנות הבטיחות שלהם! הלא "חמירא סכנתא מאיסורא" וההתרחקות הגדולה מסכנה זה גם במקום ספק, וא"כ יש להזהר מאד מטיולים מסוכנים, שהם גם לא עפ"י רצון גדולי הדור, משום שכאמור שייך בזה סכנה של פיקוח נפש, וגם סכנה של שמירת העיניים, שזה נורא מאוד מה שאפשר להפסיד עי"ז! ומי שח"ו אינו שומע בקול גדולי הדור זה עצמו סיבה לסכנה רח"ל!!!

ולצערנו כפי שראינו, מדת הדין פגעה גם בבחורים יקרים - שסופם הי' מר... ומי אפוא יכול לקחת על עצמו אחריות כבידה כזו? [ויתכן שדוקא מחמת שהם בחורים יקרים מידת הדין פוגעת בהם ביותר, כיון שיש עליהם תביעה 'איך לא התחשבו כמה שגדולי הדור אומרים' שלא לנהוג ברכב וכדו'].

ובאמת אינני יודע מה הנאה יש בדבר לחקות את הריקים והפוחזים, שאצלם הגבורה היא להיכנס לסיכון ולהינצל ממנו. הרי להם לא אכפת מהחיים, מכיון שמה כבר יש להם בחייהם - קצת הנאות והרבה עוגמת נפש. ולצערנו - מאותם ריקים ופוחזים - נכנס אף למחננו ענין הטיולים המסוכנים, ועל כן ישאל כל אחד את עצמו "הצריכים אנו את ההנאות שלהם, הנאות ריקות מכל תוכן?? הלא זה עלבון בשבילנו ללמוד מהם...!

פעמים שבחור נכנס למקום סכנה ואח"כ אומר 'הנה לא קרה לי כלום', אולם צריך לדעת ראשית, קרה גם קרה - שהרי עצם מה שנכנס למקום סכנה זו עבירה!! זאת ועוד, שכשאדם נכנס למקום סכנה הוא מפסיד מזכויותיו (כמבואר בגמ' בשבת ל"ב א') א"כ מלבד מה שזה לעצמו הפסד נורא, גם בבוא היום כשיצטרך את הזכויות הללו הן לא יגנו עליו, ונמצא שיכול להינזק בעתיד מחמת שהפסיד הזכויות הללו.

הים - לעמלי תורה

מזן החזו"א זיע"א אמר לי כי הים נברא לעמלי התורה, והוא ז"ל סבר כי הטבילה בים מועילה מאוד לחיזוק המוח, ומחזקת את כח העינין, ואולם בשביל זה אין צריך להיות כמה שעות, אלא מספיק עשרה דגעים. וכששאלתי למזן זי"ע בבחורות האם ללכת לים אפי' כשהוא מזוהם, השיב לי שאפשר ללכת בלי להכניס את הראש למים, שגם זה טוב לבריאות.

אמנם כשנוסעים לים צריך לדאוג שלא יהי' ההפסד מרובה מהרווח, בגלל מה שרואים ושומעים בדרכים, שהרי כל מה שאנו נוסעים לים הוא בכדי לחזק את הגוף לעבודת ד', והיארך א"כ לא נישמר שלא יצא ח"ו ההיפך מכך?!

הנביא אומר שאפשר ללמוד מוסר מהים, שכפי שהוא מציית להגבלה שהקב"ה שם לו, כך בראיית הים ובהתבוננות בדבר - נתעורר גם אנו לרסן את עצמנו!!

ללמד את הילדים - למה נוסעים לים...

זכורני שביום שהתרחש הפיגוע הנורא בקו 2, וכל עם ישראל חש "עת צרה ליעקב", ניגש מרביץ תורה חשוב למשגיח שליט"א, ושאלו אם ראוי לבטל הנסיעה המתוכננת עם בני משפחתו לים, משום שלא ראוי ליהנות בזמן שיהודים שרויים בצער כה גדול.

המשגיח השיב: היות והשהות בים נצרכת לבריאותך, נמצא שהנסיעה לים היא מצווה ואל תבטל זאת.

והוסיף המשגיח ויעץ לו, שישפר לילדיו על התלבטותו אם לנסוע לים ואת התשובה שקיבל, ויהיה בכך גם הזדמנות לחינוך הילדים, שמטרת הנסיעה לים היא בכדי לקבל כוחות חדשים לעבודת ה', ולא בילוי גרידא! (עבודת הימים הנוראים - חלק תורה)

דברי חיזוק והדרכה לימי בין הזמנים

מראש ישיבת פוניבז'

מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א

יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה כי הוא חיך ואורך ימך
כך אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה.

רבי עקיבא ראה בדגים שהמים הם החיים שלהם וכך
ממש התורה היא חיי האדם, שמענו פעם על דג שהחליט
לעלות קצת ליבשה לנוח מעט? הרי זה לא שייך כי ברגע
שיעלה ליבשה הוא ימות, אז איך עולה על דעת האדם
להפסיק ללמוד? שמעתם פעם על אדם שהפסיק לנשום?

אמנם צריך לנוח אבל להפסיק ללמוד זה לא שייך,
אפשר ללמוד מסכת אחרת קלה יותר או לחזור על תלמודו
אבל להפסיק לא שייך.

מנוחת בין הזמנים

עומדים אנו ימים ספורים טרם ימי 'בין הזמנים' שהם
ימי מנוחה לעמלי תורה

בהתקרב ימי סוף הזמן מורגש כבר רפיון בישיבה
בלימוד התורה ובשמירת הסדרים, והיה מרגלא בפומיה
דאאמו"ר מרן ראש הישיבה זצ"ל להמשיל זאת לאדם
שבערב יום הכפורים יחשוב, הרי מחר יהיה יום צום וכבר
עתה אפסיק לאכול, והרי זה שטות, ואדרבה מצוה יתירה
לאכול ולשתות בערב יוה"כ, להיות מוכן לתענית של מחר,
כן הוא הדבר במי שמרפה בלימודו בשלהי הזמן, ימים אשר
הדעת והתבונה להתחזק יותר בלימוד התורה לקדם את פני
ימי בין הזמנים ולצמצם הפסדים.

וברש"י דברים [יא,יג] כתב על הכתוב 'והיה אם שמוע
תשמעו' - אם תשמעו בישן תשמעו בחדש, וכן אם שכח
תשכח אם התחלת לשכוח סופך שתשכח כולה, שכן כתיב
במגלה אם תעזבני יום יומיים אעזבך, (ר"ל במגלת סתרים
אבל אינו פסוק בכל תנ"ך, ובירושלמי [ברכות פ"ט ה"ה,
ובספרי פרשת עקב יא,כב] הביאו משל לב' בני אדם
שנפטרים זה מזה, זה הולך דרך יום לצד מזרח וזה הולך דרך
יום לצד מערב, נמצא שרחוקים זה מזה מהלך ב' ימים, כן
המשל בתורה) ונראה פשוט דכל זה כשמפסיק מלימודו
ועוזב את התורה, ובכח"ג התורה מתרחקת ממנו כשיעור
הזה, אבל כשעוסק במצווה אף שבשעה זו כבר אין לו זכות
התורה ומעלתה, אבל לא נאמר בו ענין יומיים אעזבך,
והדבר פשוט.

וכן גם הדבר פשוט כי אף לצורך מנוחת הגוף וגם
בשעת מנוחה אין להפסיק מעסק התורה כלל, ודי לזאת
במספר שעות ביום, אבל אין לעשות התורה עראי אלא קבע,
ומחובתו לעסוק בתורה בכל זמן פנוי, ולפי המבואר לעיל
הרי המקיים ענין זה כהלכה אינו נחשב לו כמפסיק מתורתו,
אבל כשחלילה הוא מוסיף לבטל גם בזמן שאינו נחוץ ואינו
חוזר לתלמודו לאחר מנוחתו, הרי כבר חל עליו ענין אם
תעזבני יום יומיים אעזבך והתורה מתרחקת ממנו, וחבל כי
יתכן להפסיד בבין הזמנים את כל מעלתו, וכל השם לבו
יזהר בזה.

בט"ז (אה"ע סי' כ"ה) הביא מש"כ הרמב"ם על הכתוב
'בכל דרכיך דעהו' שמי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי
שיהי' בריא וחזק לעבודת השי"ת יש לו שכר כמו שמתענה,
ודברים אלו אסמכ"י אקרא 'שוא לכם משכימי קום אכלי
לחם העצבים כן יתן לידידו שינה' דהיינו שיש ת"ח מנדיין
שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש ת"ח שישנים
הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה,
ויכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשתי

כל מדריגה ומדריגה ברוחניות היא
דרגת חיים נוספת

כתי' במשלי (טו, כד) 'אורח חיים למעלה למשכיל
למען סור משאול מטה' וצריך להבין הרי הענין להתעלות
הוא לא רק בשביל שלא יפול מטה, והרי גם אדם בר מעלה
שוודאי לא יפול צריך להתעלות, ולמה תלה הכתוב את
חובת העלייה כדי שלא יפול מטה?

ורגילים לבאר בזה דאמנם כן הוא, וכל אדם שאינו
במצב של עליה תמידית בהכרח הוא נופל ממדרגתו. ואין
אפשרות שיעמוד האדם במנוחה בדרגתו שהשיג כבר, אלא
או שימשיך הוא להתעלות, או שחלילה ירד למטה
ממדרגתו.

אולם הרלב"ג שם פירש שכאשר אדם מתעלה
ומתרומם דרגה נוספת הוא מביט על מצבו ודרגתו שאחז בה
קודם כשאוול. וביאור הדברים שדרגות ורוחניות שאדם
מתעלה בהם זה לא תוספת מעלה ודרגה, אלא כל מדרגה
ומדרגה היא דרגת חיים מחודשת, וכשזוכה אדם לעליה
הדרגה הקודמת שאחז בה אינה נחשבת עבורו לדרגה כלל.

ובילקוט [יחזקאל פכ"ו סי' שס"ז] איתא עשרה דברים
נקראו חיים- ישראל נקראו חיים שנאמר 'ואתם הדברים כ-
ה' אלוקיכם חיים כולכם היום'. חכמים נקראו חיים שנאמר
'תורת חכם מקור חיים'. צדיקים נקראו חיים שנאמר 'פרי
צדיק עץ חיים'. וצריך לבאר הרי מתחילה אמר המדרש
שישראל נקראים חיים, והחכמים וצדיקים בכלל ישראל הם,
והרי הם כבר קרויים חיים מחמת היותם חלק מכלל ישראל,
ומה תוספת חיים יש במה שהם צדיקים וחכמים?

אלא ביאורם של דברים כאמור, שכל דרגה ברוחניות
נחשבת היא לחיים בפני עצמם. ויש חיים של יהודי סתם,
ויש חיים של צדיקים וחכמים ובאמת שני סוגי חיים הם.

וראיה לזה ממה דאיתא בגמרא מכות (י, א) תלמיד
שגלה מגלין רבו עמו שנאמר 'ונס אל אחת הערים האלה
וחי' עביד ליה מילתא דחיותא. וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מהל'
רוצח ה"א) תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עשה לו
כדי שיחיה וחי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה
חשובין, ע"כ. ויש להתבונן בהלכה זו הרי יכול התלמיד
לגלות עם ספרי תלמודו וישב בעיר מקלטו ויעסוק בתורה,
ומדוע זקוק הוא לרבו שילמד איתו? אלא נמצאנו למדים
שתלמיד זה שדבוק בתורת רבו אם ננתק אותו מרבו הוא ירד
קצת במעלתו וכבר נחשב הדבר שנטלנו ממנו את חייו. עד
כדי כך הדברים מגיעים שכל פירות בחיי תורה כמוות הם
נחשבים.

הגמרא בברכות ס"א אומרת תנו רבנן פעם אחת גזרה
מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן
יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים
ועוסק בתורה, אמר ליה עקיבא אי אתה מתיירא מפני מלכות,
אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה
מהלך על גב הגנה וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום
למקום, אמר להם מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני
רשתות שמביאין עלינו בני אדם, אמר להם רצונכם שתעלו
ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם,
אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות, לא פקח
אתה אלא טפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתייראין,
במקום מיתנתו על אחת כמה וכמה, אף אנחנו עכשיו שאנו

שעות, ובוודאי שניהם יש להם שכר בשווה, על כן אמר שוא לכם וכו' והקב"ה נותן לו חלקו בתורה וכו' יעו"ש.

ודבר זה יסודו ענין ביטולה של תורה זהו קיומה, שנחשב לו זמן המנוחה כאילו עסק בתורה, וכך צריך להתייחס לימי בין הזמנים לאחר זמן לימוד תורה רצוף בעמל וביגיעה, צורך התורה הוא בתקופת מנוחה לחיזוק הגוף והנפש, ובאופן זה נחשבת לו גם תקופה זו כאילו למד בה תורה כבימי הזמן.

והנה מנוחה זו מתחלקת לשנים, האחת היא מנוחת הגוף שהוא ענין גשמי וכאכילה ושינה. וגם מנוחת המוח אשר הוא מתייגע ומותש מרוב העיון, וזקוק למנוחה, אמנם כבר אמרתי כמה פעמים מה ששמעתי מרופא גדול, כי מנוחת המוח יתכן גם כאשר הוא מחליף את הסוגיא אשר הוא עוסק בה, כי במחו של אדם נמצאים מספר רב מאד של תאים אשר כל אחד מהם תופס הענין שבו הוא עוסק, ולכן כשלומד סוגיא אחרת מתחלפים התאים, ותאי המוח אשר עסק בהם ונשתמש בהם עד עתה הם במצב של מנוחה, וכבר אמרתי לבאר בזה ד' המדרש (בפר' לך לך ב"ר לט,ח) על הכתוב 'מי יתן לי אבר כיונה אעופה אשכונה' למה כיונה וכו', כי כל העופות בשעה שם יגיעים הם נחים על גבי סלע או על גבי אילן, אבל היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה קופצת באחת מאגפיה ופורחת באחת מאגפיה. יעו"ש. וכך הוא הדרך הרצוי לקיים גם מנוחה זו.

ואמנם צריך לדעת כי גם אם הותרה המנוחה עדיין לא הותר לו לאדם לבזבז כל יומו במנוחה, וכל אחד יברר בעצמו לכמה זמן מנוחה הוא נזקק, אבל אין היתר לעשות התורה עראי, ומחוייב הוא לעסוק בתורה בכל עת פנוי.

ולפי המבואר הרי המקיים ענין זה כהלכה אינו נחשב לו כמפסיק מתורתו, אלא אדרבה בזה יזכה לשמור על מדינתו שהשיג במשך זמן שהותו בין כותלי הישיבה, אך אם חלילה הוא מוסיף לבטל גם בזמן שאינו נחוץ ואינו חושש על ביטול התורה הרי הוא בכלל 'אם תעזבני יום יומיים אעזבך' והתורה מתרחקת ממנו, והוא מפסיד את דרגת חייו שזכה בה, ודבר זה נחשב לו כמיתה רח"ל, ודבר פשוט הוא שימי המנוחה לחיים ניתנו ולא חלילה להיפך, חבל מאד כי יתכן להפסיד בכין הזמנים את כל מעלתו, וכל השם לבו יזהר מאוד בזה.

ימי סיום הזמן ימי מבחן על כל

מהות תורתו ועבודתו

סיום זמן בישיבה הוא שעת מבחן אשר כל אחד יכול לבדוק ולבחון מצבו ודרך חייו, ובדרך משל, הנה לפנינו שני בני אדם, האחד נמצא במכרה של אבנים טובות ומרגליות למשך זמן מסוים, ובזמן זה יכול לזכות ולזכות לעצמו כרצונו וכפי יכולתו, בהתקרב קץ זמנו, הרי הוא משתדל בשעות האחרונות ביתר שאת למלא כליו ככל הניתן, ואדם אחר נפל בגורלו להיות משועבד לעבודת המלך או שגלה מביתו למשך זמן קצוב, אדם זה בהתקרב קץ זמנו כבר יושב ומצפה ולבו מתרונן לקראת הסיום, ובאנחת רוחה מסיים הוא את זמנו.

זו היא בחינה מדוקדקת לכן ישיבה לדעת את מעלתו, והיא תכונת הרגשתו בסוף הזמן, ומי שזכה להכיר את ערך דברי התורה ולימודו, ויודע מה זכה במשך הזמן זה לדלות אוצרות יקרים מפנינים, הוא משתדל בסוף הזמן להתחזק יותר וכל רגע יקר לו, ומצטער על הסיום, אבל מי שלא עליו לימודו היה לו לעול ולמשא, הרגשתו טובה בסוף הזמן, ומאחר שכל בן ישיבה יודע ומבין מה היא הדרך הנכונה, הרי זו בחינה בשבילו וישתדל לתקן עצמו ולבחור בחיים ובברכה.

בן תורה ניכר במעלותיו בכל זמן

הנה מצינו [יעו"ש רבנו יונה בפי' על אבות פ"ד מ"ג] שלמלכות ולכהונה ייחד הכתוב בתים, בית למלכות כמו שנאמר בית דוד וגו', בית לכהונה כמו שנאמר בית אהרן בית הלוי, אבל ליראת שמים שהיא כתר התורה אין בית מיוחד שנאמר 'יראי ה' ברכו את ה', בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו' יעו"ש.

ולמדנו בזה מעלת תורה ויראת שמים, כי מלכות צריכה בית לקיום ענינה וכן כהונה, אבל התורה והזוכה לכתרה שהוא יראת שמים הרי הוא בחפצא בית, ועומד בפני עצמו ואינו צריך לבית כלל ובכל מקום ביתו עמו, והוא מה שנאמר על יעקב אבינו שהוא עמוד התורה "יושב אהלים" והוא מדתו ומהותו שבכל מקום שהוא הרי הוא יושב אהלים, ואמר אדמוח"ז מרנא רבי ירוחם זצ"ל, כי יושב אהלים אינו ספור מעשיו בלבד שלמד בבית המדרש, אלא הוא שם תואר כמו איש תם שהוא שם תואר, הרי הוא תואר "יושב אהלים". וממילא בן ישיבה גם בצאתו מכתלי הישיבה לא עוזב הוא את תוארו ומעלתו כבן ישיבה ובכל מקום שהוא בן ישיבה הוא.

בין הזמנים - זמן המבחן להצלחתו

בתיקון המידות

ובחינה נוספת קיימת בימי בין הזמנים לבדוק קנייניו ועלייתו במעלות התורה לכל סגולותיה בשלימות מידותיו ומעשיו, בגמרא בכתובות ק"ו א' איתא כי הווי קיימי רבנן ממתבתא דרב הונא ונפצי גלימיהו הוה סליק אבא וכו' ליה ליומא, ואמרי במערבא קמו ליה ממתבתא דרב הונא ע"כ, ופירש"י שהי' עם רב והיה אבק בגדיהם מאפיל את החמה והיה ניכר הדבר בארץ ישראל. והוא לכאורה דברי מליצה וחידות, אולם במהרש"א שם פירש הכוונה שלאחר שקמו מלימודם לא עסקו בחיי שעה, רק במידות הטובות שנמשלו לבגדים כמו שנאמר 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים' וכי נפצי גלימיהו היינו אבק המידות הטובות היו מכסים את החמה שהוא כח העכור"ש שהיא מזלם יעו"ש.

למדנו מדבריו שהזמן הנכון לבדק בית והתבוננות בקנייני המידות הטובות הוא בעת סיום הלימוד במתיבתא דרבנן, וצריך שימת לב מיוחדת ודקדוק רב לזכות לקדש שם שמים בהליכותיו והנהגתו עם הבריות, כמו שאיתא בגמרא 'יומא פ"ו א' ואהבת את ה' אלוהיך' שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו באמונה ודבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה וכו' וכשאינו כן הרי זה ח"ו להיפך ועון חילול השם חמור בידו.

ומפני שעניינים אלו תלויים כחוט השערה ודעת הבריות מדקדקת, צריך להישמר ולהיזהר מאד שלא להיכשל, ואמנם בן תורה הלומד תורה כהלכתה וזוכה לכתרה של תורה הרי מידותיו מעודנות וכמו שנאמר על תלמידי רב הונא שהיו מתישים כח החמה, וחזקה שלא תצא תקלה מתחת ידו, ואדרבה יתקדש ויתאהב שם שמים על ידו, ושכרו רב מאד, אולם דברי תורה צריכים חיזוק בכל עת.

דברים אלו צריך לשים על לב לקראת סיום הזמן כאשר בני הישיבה נפרדים מהיכל הישיבה שהיא ביתם הגדול וכל אחד שב לביתו ולמקומו, ואשר בדרך הטבע סכנה היא היציאה מהיכל הישיבה, אבל הזוכה שתהי' תורתו כהלכתה וכתר יראת שמים על ראשו שהוא כתר התורה הרי תמיד הוא בבית ה', והוא שמור ומוגן מרוחות רעים, וכ"ז הוא באופן שלא יסיה דעתו מתורתו, ויקיים עניינים ימי בין הזמנים כדת של תורה, ככל האמור, בשמירת סדרי לימוד תורה ומוסר בכל יום, והתפילה כהלכתה, להחליף כח ולהתחזק לקראת הזמן הבעל"ט ביתר שאת וביתר עז.

מנחת דבר

**הערות ועיונים מחידושי רבנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א
נלקטו מספר "מנחת חינוך" עם הערות "מנחת דבר" מרבנו שליט"א**

בל תוסיף במצוות קריאת השוטרים במלחמה

כתב המג"ח מצוה תקכ"ו דנראה פשוט שהכהן והשוטרים המדברים אל העם בשעה שיוצאים למלחמה אסורים להוסיף על הפסוקים שבתורה וכו' והוא בכלל בל תוסיף וכו'. יעו"ש. והנה מהחינוך שם נראה דאין המצוה על הכהן והשוטרים רק על העם, וא"כ יתכן דלא שייך בזה בל תוסיף [ואף דגם הם בכלל העם מ"מ בל תוסיף תוספת אמירה לא שייך על זה ודו"ק]. ע"כ.

ויל"ד לפי"ז במצות קריאה דיבמה דיל"ע אמאן רמ"י, ולכאן פשטא דלישנא דמימרא דרב יהודה בפ' מצות חליצה, מצות חליצה קוראה וכו' ורוקקת וקוראה, מורה דהכל קאי אמי שנצטוה בחליצה, והיינו היבם, ויל"ד בזה לענין בל תוסיף אם עוברת היכא שהוסיפה בקריאה.

בל תוסיף בברכה רביעית דברכהמ"ז

יש להקשות היאך מברכין בברכת המזון ברכה רביעית דהטוב והמטיב דהיא מדרבנן וברכת המזון דאורייתא וליהוי בבל תוסיף [וחשיב גמי זמני, דאי מיתרמי לי סעודתא ואכל, וגם דמה"ת יכול להוציא אחרים, וחשיב מכוון למצוה דרבנן]. ואין לומר דלא הוי בכלל ברכהמ"ז אלא ברכה בפני עצמה (על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה), דזה אינו דעי' ברכות מ"ח ב' דלר"א יכול להזכיר קדושת היום דברכהמ"ז גם בברכה רביעית אם רצה [ועתוס' ברכות י"ב ד"ה והטוב], וי"ל לפמש"כ הריטב"א ר"ה כ"ח ב' דהא דלא אמרינן בברכת כהנים דהאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי משום דפריסת כפים מאגדין הברכות, וא"כ זה לא שייך בברכה רביעית דברכהמ"ז דליכא דבר המאגדן והאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי.

אי שייך בל תוסיף במצוה שבדיבור ושמיעה

מי שאין לו פנאי ביום רק לתקוע עשר קולות ג"כ יעשה כן לפי"ז. [וביש לו פנאי, ואפשרות, לתקוע כעצת הקו

המפורסמת של הגאון ר"מ איגרא זצ"ל, לכ' הכ"נ יעביד כן. ועי']. ויל"ד בהג"ל עוד, דלכ' לשי' דבעי ט' קולות מה"ת, יעבור [אם לא יתנה] בכה"ג דאינו תוקע כולם בלאו דבל תגרע [אי לא נימא כרה"ג הנ"ל] גמי. וצ"ע בפרטי הדינים בלאו זה ולע"כ. [ויל"ע במחסר תיבה בקריאת שמע לענין בל תגרע, (ואולי כל חיסור הניכר בנותר שאין בו בנותר משמעות לכשעצמו אא"כ יתוסף לו החסר להשלים המשמעות לאו גירוע הוא אלא שיבוש וקילקול. ועי'). ולענין מחסר ברכה בברכת המזון (ודו"ק למש"כ תוס' ברכות ט"ז א'), לכ' לא שייך רק אי נימא דברכות מעכבין זה את זה. ויש לדון מפועלים. ובכ"ז יל"ע בטו"א ר"ה כ"ח באב"מ יעו"ש מש"כ לענין ציצית. ועו"ע בה"ל סי' ל"ד ס"ב ד"ה יניח. ויל"ד. וכל"ע].

ויעוין ספרי פ' ראה על קרא דאל תוסף עליו וכו', דדרשינן התם, מניין שלא יוסיף ברכה על ברכת כהנים, ת"ל כל הדבר, אפי' דבר אל תוסף עליו. ומשמע דל"ה מחייבין בבל תוסיף [וה"ה בבל תגרע מיהו עי'] אמצוה דדיבור בלא מעשה, אילולי ריבוי' דכל הדבר. ויתכן דהשתא גמי דמרבין לה מכל דבר, לא מרבין רק דיבור בלחוד, אבל לא מידי אחרינא דגרע מדיבור. ומצוה המתקימת בהרהור [או למ"ד דכדיבור דמי] לא תתרבה בריבוי זה. עוד יל"ד לפי"ז דמצוה המתקימת בשמיעה [כגון שופר, אי נימא בסוברים דמצותו בר"ה בשמיעה] דלמא גמי לא תתרבה לענין בל תוסיף [ובל תגרע]. ולפי"ז יש לדון בהג"ל. מיהו לכאן אין נראה. [ועתוס' ר"ה ט"ז ב' ד"ה ותוקעין ודף כ"ח ע"ב ד"ה ומנא [ובש"ק]. ועי' לח"מ רפ"א ד"ה שופר. ודו"ק].

בל תוסיף בקיום מצוה ב' פעמים

יעו"י מג"ח מצוה תנ"ד סוף אות ד' לענין עשיית מצוה ב' פעמים, אם עובר בזה משום בל תוסיף. והנה אף אי ליכא בל תוסיף בעשיית מצוה ב' פעמים מ"מ יש

להקשות היאך אנו תוקעין בראש השנה תשר"ת תש"ת ותת"ת כתקנת ר' אבהו ובשלמא לשי' דסברי דחשיב עשיית מצוה ב' פעמים אף דהפעולות חלוקות מ"מ הרי כולן חשיבי תרועה, אבל לשי' הרמב"ם דהוה ספק ליהוי בל תוסיף כשתוקע התש"ת ואח"כ התר"ת שמא הקודמות אמת, וא"כ מוסיף הוא על התקיעות ואף שעושה מחמת ספק הא מ"מ זימני' הוא, ומיהו י"ל דלא דמי לז' ספק ח' דיתבינן בסוכה מספק ומקשי' בגמ' דעוברים בזה על ב"ת, דהתם הוא רק ספק על יום הספק ז' ספק ח' אם הוא סוכות ובוה שייך ענין הוספה, אבל מי שעושה ב' אופנים מצוה שאינו יודע איזה יכשר ודאי שאי"ז בב"ת, וגם בתוקעין וחוזרין ותוקעין דעבד כל הסדרים נמי אין בזה תוספת, דאין כאן אלא עשי' שני' של צד הספק שעשה מתחילה, ועי'.

גדר כוונה למצוה לעבור בבל תוסיף

המג"ח חידש דלעבור על בל תוסיף בעי כוונה לשם מצוה ממש כמו דבעי כוונה לצאת ידי חובה בקיום המצוה כתיקנה וכהלכתה, ולכאורה יש לדון בדבר עפ"י דהטו"א דכיוון דדין מצוות צריכות כוונה הוא משום דהכוונה משויא ליה למעשה שם מעשה מצוה ובלא זה חשיב מעשה בעלמא, ואשר על כן במצוות שעשייתן סתמה לשמה לא בעי כוונה, יש לומר לפי"ז דכוונה לעבור לא היא ככוונה לצאת, ואע"ג דהא בהא תליא. דמצינן למימר דנהי דלענין לצאת ידי"ח מצוה לא מהני כל שלא נתכוון לקיים מצוה דהרי זה ענין ותוכן המצוה שתקויים המצוה במעשהו, מ"מ לענין לעבור בבל תוסיף לא בעי כוונה זו. והיינו טעמא דהרי לקושטא אין כאן מצוה, ורק דבעינן דיחול על מעשה דעביד שם מצוה כי היכי דלא ליהוי מעשה בעלמא, ולזה יתכן דסגי בכוונה דיחול על זה שם וענין המצוה. והיינו כגון בנטילת לולב דלא תהא כנטילת בדי תמר בעלמא אלא בתורת הענין המיוחד שהוא נטילת לולב, דהוא ענין ומהות בפני עצמה. ואע"ג דלצאת ידי"ח לא סגי בהא, דלענין לצאת אין שם מצוה ללא כוונה לקיומא, אבל לעבור בבל תוסיף דגדר האיסור שלא להוסיף על מצוות ד' כל שהוסיף מעשה שהוא כמעשה המצוה בשמה ובתכנה, ולא רק במעשה גרידא בעלמא, הוה בכלל ההוספה וקעבר עלה בלאו דבל תוסיף. ויל"ע בבב"ה"ל ס' ל"ד ס"ב ד"ה ויכוון במש"כ שם בדעת הח"א. וצ"ת שם.

והנה כדברים האלה כבר נאמר בדברי החזו"א או"ח ס' כ"ט ס"ק י"א שאין כוונה להוסיף ככוונה לצאת. וטעמא כתב שם, שהרי יודע הוא שאינו מצווה בזה, וכה"ג בלצאת לא היה יוצא, דהרי סבור שאין בזה מצוה. והנה נאיד מרן ולא נחית לבאר הענין כשיטת המג"ח דלאו דב"ת לא נאמר רק בטועה, דודאי דחיקא מילתא לומר כן. ועוד, דלא שמענו שתיאמר אזהרה בתורה לטועים, ומה תועילם האזהרה ונמצא שלא נאמרה להם כלל, שהרי בידעם שאין בזה מצוה שוב לא יתכן שיעברו על מה שהוזהרו. ולומר שנאמרה האזהרה משום האחרים היודעים שיתחייבו על פיה להפריש העוברים, הא מילתא דתמיהא לכאורה שיאמר לאו בתורה שהמכוון באזהרתו לזולת ולא למוזהר עצמו. ועיין.

ומיהו בהגדרת הענין דלהוסיף שאני, כתב החזו"א שם דכוונת העובר הוא לשם מצוה ולשם השם. ולכאורה צ"ב דסו"ס אין כאן כוונה בידעו נאמנה שאין בזה מצות ד'. ומה א"כ פשר ותוכן כוונתו של עובר זה. ועיין.

ביאור קרא דיהושע "לשמור ולעשות" בבל תוסיף

כתב הגר"א (יהושע א' ז') עה"פ רק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל התורה אשר צונו משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל וגו' וז"ל לשמור הוא לא תעשה, לעשות הוא עשה, ימין שלא תוסיף על עשה, ושמאל שלא תגרע מלא תעשה. וכמדומה יש בדברי הגר"א קיצור לשון [או חסרון תיבה או כמה]. ועיקר המכוון שיהושע הוזהר כאן בכל, לקיים כל המצוות עשה (לעשות), להזהר שלא לעבור על כל הלא תעשה (לשמור), שלא להוסיף על המצוות (דאף שיש בזה אזהרה דל"ת (א"ה. לא תוסיף) מ"מ נתיחדה אזהרה מיוחדת בזה) מצוות אחרות (ימין), ותוספת אזהרה ב"לעשות" שלא לגרוע מהמצוות [דאף שכבר נצטוה בהם נתוספה אזהרה על הציווי] והיינו ושמאל. ויתפרשו לפי זה דברי הגר"א, ושמאל שלא תגרע, מצוות לא תעשה, דהיינו לא תעשה על הגירוע מהמצוות (נוסף על הציווי, מצות עשה, האמור בהם), ואין תיבת מצוות לא תעשה בדברי הגר"א כאן כנגד תיבת "עשה" בדיבור הקודם, אלא ענין בפני עצמו וכאמור דהכוונה לל"ת (לא תגרע), וכדי לברר ענינה נקראת כאן משם מצות לא תעשה דהיינו באותו ענין גופא שיש מ"ע לעשותו, יש בזה גופא גם מצוות ל"ת שלא לגרעו (וכמו דמצינו כן בעלמא לשון מצוות לא תעשה על מכוון זה). והנה אין זה לשון הגר"א, כפי הזכור, אך אין נפקא מינה.

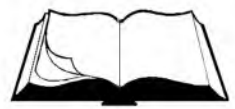
בשעה טובה יצא לאור ספר "מנחת דבר" חלק ב' ממצוה ס' עד מצוה ק"ס

ובירושלים בספרי הישיבה ע"י ישיבת מיר ובחנות ויסבקר ספרים גאולה ובחנות פסטרנק בית וגן

ניתן להשיג בב"ב בחנות ספרים סאטמר או בגיטלר
ובטלפון 03-6763083 050-4105397

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

אב תשע"ז

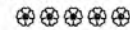
זיכרונות שמעתי (ט) – זיכרונות בדרך

גליון 318

ההלכה נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" כ"ב

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה

שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל
נלב"ע א' בסיון תשע"ז

שאלות וחיידודים לימי הנופש, שאפשר לקיים בהם
"ודברת בס... ובלכתך בדרך..."

תורה

- א. איזו מילה בתורה כתובה ארבע פעמים בספר בראשית, ובכל פעם במובן אחר לגמרי?
- ב. איזה בגד משמונה בגדים של הכהן הגדול הוא גם שם של אדם?
- ג. איפה מוזכר שאל המלך בתורה?
- ד. שתי נשים התכסו בצעיף ונולדו להן תאומים, מי הן?
- ה. ב' וירא (י"ח י') המלאך אומר לאברהם אבינו "שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה..." מתי הוא חזר אליו?
- ו. כמה בנות היו ללוט?
- ז. בפרשת חיי שרה, התורה מאריכה מאוד לספר את כל ההשתלשלות של אליעזר שהלך למצוא אשה ליצחק, כמה פעמים מוזכר בפרשה השם של אליעזר?
- ח. איזו ברכה בירכו יעקב אבינו והשבטים כשפגשו את יוסף?
- ט. איזה ייחוס היה לחמור שמשה רכב עליו למצרים?
- י. מתי היה משה רבינו בארץ ישראל?
- יא. איפה מצאנו בתורה רמז לזה שבסוף שיר מאריכים את הקול כדי להראות שהגיע לסוף השיר?
- יב. באיזה פרשיות אין לא 'פתוחה' ולא 'סתומה'?
- יג. מי הקריב תרנגול לקרבן?
- יד. איזו הלכה לומדים מסרח בת אשר?
- טו. היכן יש בתורה חמש מילים ברצף שמתחילות באות א'?
- טז. אילו פסוקים יעקרו ממקומם לעתיד לבוא?

קריאת התורה

- יז. מתי אדם יכול לעלות שתי עליות בזה אחר זה?
- יח. פעמים מוזכר תאריך בתורה, שבדרך כלל קוראים אותו בשבת שלפני אותו תאריך, מה הם?
- יט. איך יתכן במנחה של תענית ציבור, שיש הרבה ישראלים, ואעפ"כ עולה כהן או לוי להפטרה?
- כ. באיזה חומש לעולם לא קוראים בו הפטרת "מחר חודש"?
- כא. כמה פעמים בשנה מוציאים ג' ספרים ומתי?
- כב. מתי מברכים על קריאת מגילה ברכה אחת, מתי מברכים על קריאת המגילה שתי ברכות, ומתי מברכים על קריאת המגילה שלוש ברכות, ומתי לא מברכים כלום?
- כג. איזה פסוק ממגילת איכה אומרים בליל הסדר, ואיזה פסוק בראש השנה, ואיזה פסוק אומרים כמה פעמים בכל שבוע?

ברכות

- כד. איך יתכן שאדם האוכל ריקות, כגון תפוחי אדמה או פלפלים, ומפסיק באמצע ומברך "בורא נפשות", על מה שאכל, וממשיך לאכול אותו האוכל בלא ברכה?
- כה. איזה פרי גדל על העץ וברכתו "האדמה" (לדעות מסוימות)?
- כו. ראובן ושמעון שניהם ברכו "בורא פרי העץ" על פרי, או בירכו ברכת המצוות לפני עשיית מצוה, ולפני שהספיקו לאכול משהו, ענו 'אמת' על ברכה אחת, לאחד מהם אומרים שזה הפסק וצריך לחזור ולברך, ולשני אומרים שאין זה הפסק, למה?
- כז. לאיזה מאכל יש ד' סוגי ברכות ראשונות שמברכים עליו לכתחילה?
- כח. ישנן ארבע ברכות שאפשר לצאת בהן כשאוכלים פרי העץ, ולפעמים חמש, מה הן? וכן באכילת לחם?
- כט. שלושה אנשים לא אכלו כלום ביחד, ובכל זאת חייבים לעשות זימון ולברך ברכת המזון ביחד?
- ל. מתי מברכים על חצי מצוה?
- לא. מתי מברכים ברכה לפי סדר הא'–ב', מא' ועד ת'?

שבת

- לב. יהודי וגוי, שעשו כל אחד מלאכה עבור ישראל, באיזה דין

תשובות

תורה

א. המילה שכם:

- א. פ' נח (ט' כ"ג): "ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם" – הכוונה לכתף (ע"י בתרגום אונקלוס).
- ב. פ' וישלח (ל"ד ב'): "וירא אותה שכם בן חמור", הכוונה לשם איש.
- ג. פ' וישב (ל"ז י"ב): "ויולכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם" – הכוונה לשם מקום.
- ד. פ' ויחי (מ"ח כ"ב): "וואני נתתי לך שכם אחד על אחיך", הכוונה בתרגום שהוא חלק, וע"ע רש"י.
- ה. פ' מסעי (ל"ד כ"ג): "ולבני יוסף למטה בני מנשה נשיא חניאל בן אפרד"ן".
- ו. פ' וישלח (ל"ז ל"ז): "וימות שמלה וימלוך תחתיו שאול מרחובות הנחר".
- ז. רבקה דכתיב בה (פ' חיי שרה כ"ד ס"ה): "ותקח הצעיף ותתכס", ונולדו לה יעקב ועשו. ותמר, דכתיב (פ' וישב ל"ח י"ד): "ותכס בצעיף ותתעלף", ונולדו לה תאומים. (מדרש רבה פ' ס' אות ט"ו). ומפרש ה"אלשיך הקדוש" שבזכות הצניעות זכו לתאומים, וכתוב ב"ענף יוסף" על המדרש (שם), יש סיבה טבעית שביישינים יולדים תאומים).
- ח. כתב רש"י (בספר "הפרדס הגדול") שכוונתו היתה כאשר יהיה הנער צריך לחיות אז אשוב אליך, ובשעת העקידה שרצה אברהם לשחוט את יצחק "ויקרא אליו מלאך מן השמים ואמר אל תשלח ידך אל הנער", המלאך שבא עתה להציל את יצחק, זה היה אותו מלאך שבישר על לידת יצחק.
- ט. לפחות חמש בנות, דכתיב פ' וירא (י"ט י"ד): "ויצא לוט וידבר אל תנני לוקחי בנותיו", ומפרש רש"י: "תננינו" שתי בנות נשואות היו לו בעיר "לוקחי בנותיו" שאותן שבבית ארוסות להם, ר"ל זה מה שכתוב לעיל (פסוק ח'): "הנה נא לי שתי בנות", הרי ארבע, ועוד כתוב במדרש שאותה נערה שמרחה עליה דבש ומתה ע"י עקיצות הדבורים היתה בת של לוט, שהרי רצתה לעשות חסד כמו בבית אביה, הרי חמש בנות.
- י. אפילו פעם אחת לא כתוב אליעזר, אלא: "ויקח העבד", ויאמר אברהם אל עבדו "וכו'".
- יא. ברכת "מקבץ נדחי עמו ישראל" ("בית יוסף") או"ח ס' קי"ב בשם "שבולי הקט" תפילה ס' י"ח בשם מדרש אגדה.

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'–ה'):

אח"צ, בין השעות 13:45 – 14:15. טל': 03-6194741

ט. החמור היה בנה של האתון של בלעם שנבראה בששת ימי בראשית, בערב שבת בין השמשות ("פרקי דרבי אליעזר" פרק ל"א).
י. בערב פסח שלפני יציאת מצרים, כשנסעו כולם בענני כבוד למקום המקדש כדי להקריב קרבן פסח וחזרו למצרים ("תרגום יונתן בן עוזיאל" פ' בא י"ב).
יא. בפי יתרו (וי' י"ג): "במשוך היובל המה יעלו בהר", ומפרש רש"י: להראות שהיה כאן סילוק שכינה. ומפרש ה"שפתי חכמים", כדרך המנגנים שיאריכו הקול בהפסקה.
יב. פ' ויצא ופ' מקץ ("מגן אברהם" ריש ס' רפ"ב ו"מחצית השקל" שם).
יג. נח, דכתיב "מכל העוף הטהור" (בראשית ח', כ').
יד. י"א שמי שמאמץ ילד של אחר, אפשר לקרוא לו לתורה פלוני בן... (שם המאמץ), והמקור מסרר בת אשר שהיתה בת אשתו ונקראת "בת אשר" משום שגידלה (שו"ת חת"ס אה"ע"ז סי' ע"ו).
טו. בשירת הים: "אמר אויב ארדוף אשיג אחלק..." (שמות ט"ו).
טז. הפסוקים: "ויהי בסוע.... ובנחה יאמר..." (בפי' בהעלותך י', ל"ה-ל"ו), שהם פרשה בפני עצמה, והם יעקרו מכאן ויכתבו במקום אחר (גמרא שבת קט"ז).

קריאת התורה

יז. אם יש כהן בבית הכנסת ואין לוי, הכהן עלה ראשונה ושוב עולה אותו כהן פעם שניה (שו"ע סי' קל"ה סעיף ח'), וכן בשמחת תורה אם יש רק ספר תורה אחד מותר לעלות לחתן תורה וחתן בראשית גם אם עלה קודם בזה אחר זה (שע"צ סי' תרס"ט ס"ק ג').
יח. א. בשבת שלפני ר"ח ניסן, קוראים פ' החודש (י"ב ב'): "החודש הזה לכם ראש חודשים".
ב. בשבת שלפני ר"ח אב, קוראים ברוב הפעמים פ' מסעי, ושם כתוב (ל"ג ל"ח): "ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם... בחודש החמישי באחד לחודש".
יט. אם העולה שלישי אינו בקי להפטיר והכהן או הלוי יודעים, יעלה אחד מהם להפטיר ("שערי תשובה" סי' תקס"ו בשם נ"ב), וה"ה אם הישראלים הם מבני ספרד שלא נוהגים להפטיר, יעלה הכהן או הלוי להפטיר.
כ. בחומש דברים, ה"מחר חודש" הוא רק בערב ר"ח אלול, ואז קוראים את ההפטרה של "שבעה דנחמתי", ולא משל "מחר חודש" (המדפיסים לא הרגישו בזה ולכן מדפיסים בו הפטרה זו בחינם).
כא. א. בשמחת תורה מוציאים ג' ספרים לפי' וזאת הברכה, בראשית ומפטיר (שו"ע סי' תרס"ט א').
ב. ראש חודש טבת שחל בשבת מוציאים ג' ספרים, פרשת השבוע, ראש חודש, חנוכה (שו"ע סי' תרפ"ד ג').
ג. אם ראש חודש אדר או ראש חודש ניסן חלים בשבת מוציאים ג' ספרים, פרשת השבוע, ראש חודש וד' פרשיות (שו"ע סי' תרפ"ה א').
ד. פורים דפרזים (י"ד אדר) שחל בשבת בזמן שמקדשין עפ"י הראיה, י"א שקוראים פ' זכור בשבת זו ("דמשק אליעזר" או"ח סי' תרפ"ח, כדעת שמואל במילה ל'), ואז מוציאים ג' ספרים, פרשת השבוע, זכור, "ויבוא עמלק" ("משיב דבר" להנצי"ב ח"ה סי' כ' בשם הגר"ח ברלין צ"ל).
כב. במגילת איכה בליל ת"ב מברכים רק י"על מקרא מגילה", במגילת רות, שיר השירים וקהלת מוסיפים ברכת "שהחיינו", ובמגילת אסתר מוסיפים גם ברכת "שעשה נסים לאבותינו", והנוהגים לקרוא איכה בתשעה באב ביום קוראים איכה בלי ברכה.
כג. בליל הסדר אומרים: "תרדוף באף ותשמידם...", בראש השנה "קולי שמעת אל תעלם...", ופסוק "השיבנו ד' אליך ונשובה", כמה פעמים בשבוע (לאחר הכנסת ספר תורה).

ברכות

כד. אכל ירקות כגון תפוחי אדמה או פלפל לפני הסעודה, ונטל ידי וממשיך לאכול אותם הירקות באמצע הסעודה, וזכר שלא בירך "בורא נפשות" על מה שאכל לפני הסעודה, כיון שאין זה שייך לסעודה כלל, צריך להפסיק ולברך "בורא נפשות" על הירקות שאכל קודם הסעודה, וממשיך לאוכלם בתוך הסעודה (משנ"ב סי' קצ"ו ס"ק ב').
כה. בונה, אנוס, וי"א גם פאפיה, וי"א גם פטל, אוכמניות וחמוציות.
כו. אם עונים אמן על ברכה אחרת בין ברכה לאכילה, או בין ברכה למצוה, נחשב להפסק וצריך לחזור ולברך, אולם אם ענו 'אמן' על אותו נוסח הברכה שברכו, אע"פ שלכתחילה אסור לענות (ע"י משנ"ב סי' כ"ה ס"ק ל"ה, וסי' קס"ז ס"ק ל"ה) מ"מ בדיעבד אם ענה אין צריך לחזור ולברך, מכיון שהיה מחולקת הפוסקים (שש"ב סי' מ"ח ס"ק ל"ט בשם הגר"ש אויערבך צ"ל).

כז. א. הכוסס חטיה או שעורה מברך ברכת "בורא פרי האדמה".
ב. טוחנו ועושהו לקמח, ואוכלו כשהוא קמח, ברכתו "שהכל" (שו"ע סי' ר"ח משנ"ב ס"ק כ').
ג. אם 'אופה ממנו לחם ברכתו "המוציא".
ד. אם אופה ממנו עוגה ברכתו "מזונות", וכן באכילת ענבים, דעל בוסר מברך "האדמה" וכשהבשילו מברך "העץ", עשו ממנו יין מברך "הגפן" ואם החמיץ היין מברך "שהכל".

כח. א. לכתחילה ברכתו "בורא פרי העץ".
ב. בדיעבד אם בירך "בורא פרי האדמה", יצא (שו"ע סי' ר"ו, סעי' א').
ג. וכן אם בירך "שהכל", יצא (שו"ע שם).
ד. וכן אם בירך ברכת "בורא מיני מזונות" יצא ("ביאור הלכה" סי' קס"ח בשם ה"חיי אדם).
ה. ועל ענבים, יוצאים בדיעבד גם בברכת "בורא פרי הגפן" (שו"ע סי' ר"ח סעיף ט"ו). וכן יין ג"כ יוצא בדיעבד בכל הני"ל, וכן באכילת לחם ברכתו "המוציא" ובדיעבד בירך "מזונות", "האדמה" או "שהכל" יצא.
כט. שלושה אנשים שבאו מג' חבורות של שלושה אנשים, ונתחברו אלו ביחד, כיון שנתחייבו שם בזימון ולא זימנו, ונועדו ביחד חייבים לזמן ביחד (שו"ע סי' קצ"ג סעיף ה', משנ"ב ס"ק ל"א).
ל. בספירת העומר, י"א שכל הימים מצוה אחת ומברכים כל לילה. לא. בקידוש החודש ע"י בית דין מברכים ברוך... אשר בעגולה גידל צורשיו הורם ולימדם וכו' ("מסכת סופרים" פרק י"ט ה"ט והי"א).

שבת

לב. עכו"ם שעשה מלאכה לישראל, אסור ליהנות במוצש"ק עד שיעור זמן יכדי שיעשה, אבל ישראל שעשה מלאכה בשוגג עבור ישראל אחר, מותר במוצש"ק מיד (שו"ע סי' ש"ח סעיף ב', משנ"ב ס"ק ה').
לג. לצורך יולדת אם יש חושך בחדר מותר להדליק נר, אבל אם הנר כבר דלוק, ורוצה להיטיב את הנר שידלוק ויאר טוב יותר אסור, שלא הותר לעשות עבורה בשבת אלא רק מה שמוכרח ("ביאור הלכה" סי' תע"ח ד"ה לכבות).
לד. אם הניח כדור ע"ג אילן מערב שבת, מיגו דאיתקצאי מערב שבת וכו', ואפילו אם הרוח הורידו, נשאר מוקצה לכל השבת, אבל אם שיחקו בכדור ובשוגג נתקע ע"ג האילן, אין זה דיחוי בידיים, ובכה"ג לא אמרינן מיגו איתקצאי וכו' (ע"י שו"ע סי' ש"ט וסי' ש"י).

ראש השנה ויום הכיפורים

לה. בשנת היובל, מראש השנה עד יו"ה"כ אין עבדים משתעבדים לאדוניהם, אלא אוכלים ושותים ושמים (גמרא ראש השנה ח').
לו. הכנת מאכלים ותיקונם לצורך מוצאי יום הכיפורים, היתירו מזמן מנחה קטנה כדי שלא יצטרכו לטרוח במוצאי התענית, אך היום נהגו לאסור (שו"ע סי' תרי"א סעיף א').
לז. א. כל השנה אסור לצום בשבת, וביום כיפור שחל בשבת מותר.
ב. כל השנה אסור לומר "ברוך שם כבוד" בקול רם, וביום כיפור מותר משום שאנו כמלאכים (שו"ע סי' תרי"ט ב').
ג. הרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב, ולקרוא קריאת שמע מעומד נקרא עבריין (שו"ע או"ח סי' ס"ג ס"ב), וכתב "אליה רבה" בשם המהרש"ל, שביה"כ כולם מודים שמותר לעמוד, משום שאינו עושה משום יוהרה אלא מצוותו להידמות למלאכים (משנ"ב שם ס"ק ח', ובסוף ציין שהפמ"ג אוסר).
ד. כל השנה אסור להתפלל שמו"ע יחף חוץ מט' באב ויוה"כ (תוספות שבת י'. ד"ה רמי פוזמק).
ה. הכנת אוכל למוצאי יוה"כ פ' ממנחה קטנה ומעלה כנ"ל, אך נהגו לאסור (שו"ע סי' תרי"א).
ו. בשבת אסור לקרוא לאור הנר, וביום הכיפורים שחל בשבת מותר (שו"ע סי' ר"ע).
ז. לבקש בקשות פרטיות בתפילה בשבת אסור, וביום הכיפורים שחל בשבת מותר.

סוכות

לח. א. אם יש ריח רע בסכך, הסוכה פסולה מכיון שע"י"ז יצא מן הסוכה (גמרא סוכה י"ג), ופסול זה הוא גם בדפנות (רמ"א ריש סי' תר"ל ומשנ"ב ס"ק ד').
ב. דבר שמתייבש תוך ז' ימים דאינו ראוי לשבעה ימים (רמ"א שם).
ג. אינו עומד ברוח מצויה.

חנוכה

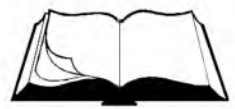
לט. כתוב במשנה (ב"ק ס"ב): שאם הניח נר חנוכה בחוץ, ובא גמל ונשרף בו לתיק חייב לשלם וכן פסק הרמב"ם (מנוק"מ פי"ד הי"ט) ומפרש משום שהיה לו לעמוד ולשמרו.
מ. שמן שהיה מונח תחת המיטה, כיון שיש עליו רוח רעה לא יאכלו וגם לא ידליקו בו נר שבת ונר חנוכה משום "הקריביו נא לפחתך" ("בן איש חי" ש"כ פ' וישב אות י"ב). אבל אם הוא מר ואינו ראוי לאכילה אין עליו רוח רעה ומותר להדליק בו לאחר שמונח תחת המיטה (ספר "והערב נא" חלק ג').

ציצית

מא. ציצית העשויה ממין שאינו צמר ופשתים פוטר רק במינו, כגון משי פוטר רק בגד שעשוי ממשי, ואם קובען בבגד צמר לא יצא ידי חובתו (שו"ע סי' ט"ו סעיף ג').
מב. בתשעה באב בבוקר (שו"ע סי' תקנ"ה).

מִי יֵרֵא

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 319

חידודי שמעתתא (י) – זבלכתך בדרך

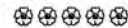
אב תשע"ז

ההלכה נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" כ"ב

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה

שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע א' בסיון תשע"ז

שאלות וחידודים לימי הנופש, שאפשר לקיים בהם
"ודברת בם... ובלכתך בדרך..."

מצוות

- מתי יש מצוה ללכת ברחובות העיר ולשיר? (2 תשובות)
- באיזו מצוה יש חיוב להפסיק באמצע המצוה ולעשות מצוה אחרת?
- איזו מצוה דאורייתא זמנה "כשהחמה בראש האילנות"?
- מתי תינוקות בני חודש קיימו מצוה דאורייתא?
- באיזו מצוה אומרים לענף שהוא כבר בר מצוה, שהיום הוא לא יכול להוציא את הציבור במצוה זו, אבל מחר יוכל להוציא את הציבור באותה מצוה?
- ובאיזו מצוה לפעמים אומרים לו שהיום הוא יכול להוציא את הציבור במצוה זו אבל מחר לא יוכל להוציא המצוה?

תפילה

- שני אנשים מתפללים שמו"ע באותו זמן ושניהם לא אמרו "טל ומטר", אחד יצא ואחד לא יצא (ולא מייירי בתפילת תשלומין), הכיצד?
- איך יתכן בליל ר"ח שצריך להתפלל תפילת ערבית בלי "יעלה ויבא"?
- איך יכול להיות כהן שיכול לישא כפיים בשחרית ולא במוסף (והוא נשאר בבית הכנסת, ולא עשה שום דבר בינתיים)?
- מתי קוראים הלל ומפסיקים לכתחילה באמצע ההלל?
- מתי אומרים 24 מילים רצופות שמסתיימות באות כ' סופית?

ענינים שונים

- איזה כלי שבור לגמרי ובכל זאת כשר לנטילת ידים?
- איזו מצוה שייך לקיימה רק ע"י שמיעה מאחרים, ולא ע"י מעשה בעצמו?
- מתי מותר ללמוד רק דברים מסוימים, ואסור ללמוד את שאר הדברים (חוץ מתשעה באב ואבילות)?
- מתי מותר לכתחילה לאכול בעל חי טמא? (ב' אופנים)
- טו. איזו שאלה אפשר לשאול רק ילד קטן, אבל גדול, או רב, או ראש ישיבה, לא יכול לענות בה?
- טז. מי שאל את מי בן כמה הוא?
- יז. איזה כהן חלים עליו כל דיני כהונה (אסור לטמא למתים, אסור להצחנת עם גרושה וכו'), ואם פדו אצלו פדיון הבן אפילו בדיעבד לא יצא?
- יח. מי גדול יותר במדרגת הטהרה, איש שלא נטמא לעולם במת או איש אשר נטמא ואח"כ טבל והזה עליו שלישי ושביעי?
- יט. איפה מצאנו דין מדיני בית דין שתלוי איפה הדיינים יושבים?
- כ. מתי מותר לדיינים לקחת שוחד?
- כא. היו לו גידולי קרקע שמותרים באכילה, זרע אותם באדמה וחזרו והצמיחו, יש אופן שמותר לאוכלם מיד, ויש אופן שמותר לאוכלם רק לאחר שנה, ויש אופן שאסור לאוכלם לעולם, מה הם?
- כב. גר, מיד לאחר שהתגייר רצה לשתות כוס קפה עם חלב, ואמרו לו שאסור לו לשתות, מדוע?

עניני נזיקין

- כג. איך יתכן שאדם גזל וחייב לשלם 'קרן' פי מאה ממה שגזל, או יותר?
- כד. במה שור תם חמור יותר משור המועד?
- כה. באיזה אופן אם הוא עצמו יזיק פטור, ואם אותו יזיק יעשה ע"י שורו חייב לשלם?

משכן

- כח. מתי נכנסו לקודש הקדשים חוץ מיום הכיפורים (חוץ מהצורך לתקונים)?
- כט. א. באיזו כפרה יש פסול מום וגם פסול עבודה?
- ב. באיזו כפרה יש פסול עבודה ואין פסול מום?
- ג. באיזו כפרה יש פסול מום ואין פסול עבודה?
- ד. באיזו כפרה לא פוסל מום ולא עבודה?

משנה ברורה

- ל. היכן מביא המשנ"ב את מאמר חז"ל על מה אבדה הארץ "ויאמר ד' על עזבם את תורתני", ואמרו חז"ל שנשאל לנביאים ולא ידעו?
- לא. היכן מביא המשנ"ב "שהצנועים מושכים ידיהם מלחם הפנים והגרונים חוטפים ואכילת לחם הפנים מצוה"?
- לב. היכן מביא המשנ"ב את מאמר חז"ל לגבי המרגלים "עד מתי לעדה הרעה הזאת" יצאו יהושע וכלב?
- לג. היכן מביא את המעשה עם פך השמן של אלישע?
- לד. היכן מביא דאפילו ירבעם בן נבט שעבד עבודה זרה, אע"פ כן יענש על עבירות קלות כגון עירוב תבשילין וכדומה?
- לה. היכן מביא את המעשה עם קמצא ובר קמצא?
- לו. היכן מביא המשנ"ב שיש מצוה ללכת ד' אמות בארץ ישראל?
- לז. היכן כותב המשנ"ב שמותר לצאת לחוץ לארץ כדי לראות פני חברו?
- לח. היכן כתב המשנ"ב הלכה למעשה לענין הזמן שיקדשו את החודש על פי הראיה?
- לט. היכן כותב המשנ"ב שמותר לעשות הבדלה לפני תפילת ערבית?
- מ. היכן כותב המשנ"ב שאסור לאכול לפני תקיעת שופר?
- מא. היכן מוזכר במשנ"ב שבימים נוראים אומרים "היום תאמצנו" בסוף חזרת הש"ץ?
- מב. היכן משמע במשנ"ב שיש חיוב לאכול בשר בחנוכה?
- מג. היכן מביא ה"שערי תשובה" שהאריז"ל גילה את בנו במירון בל"ג בעומר?
- מד. היכן כתב השו"ע באורח חיים שהמלקט שעה לבנה מתוך שערות שחורות עובר משום "לא ילבש"?
- מה. היכן מביא הרמ"א שנהגו הקטנים לשחק באגוזים?

שאלות לפלפול

- מו. הקונה טלית חדשה אינו מברך "שהחיינו" עד שיעשה בה ציצית (כמבואר במשנ"ב ס' כ"ב ס"ק א'), כיון שעד אז אינה ראויה ללבישה. וקשה מ"ש מקונה כלים חדשים שעדיין לא טבל אותם או קונה בית וטרם קבע בו מזוזה שמסתפק השעה"צ (ס' רכ"ג ס"ק כ"א) אם יכול לברך "שהחיינו" מיד?
- מז. מי ששכח במוצ"ק להזכיר הבדלה בתפילה אינו חוזר מכיון שאח"כ מבדיל על הכוס, ולמה לא אומרים שמי שלא הזכיר שבת בתפילת ערבית בליל שבת, לא יחזור מכיון שעתידי לקדש על הכוס?
- מח. תנן ריש מס' סוכה, סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ומבואר בגמרא שיכול למעט ע"י שמגביה הקרקע, מדוע הסבך לא נפסל משום תעשה ולא מן העשוי?
- מט. קודם ספירת העומר צריך לדעת כמה ימים מונים היום, ולמ"ד הרהור כדיבור דמי, א"כ תיכף כשהרהר על מספר הימים יצא, ואיך יברך לאחר שכבר יצא ע"י הרהור?
- נ. איך יכול להיות, יש שם השם של ד' אותיות שלימות בלי חיסרון, ומותר למחוק הכל, אבל אם עשה תיקון קטן נהפך לקודש, ואסור למחוק?

תשובות

מצוות

- א. בהבאת ביכורים (ביכורים פרק ג').
- ב. כשבניד מוסיפים על העיר ירושלים (גמרא **שבועות** ט"ו).
- ג. כהן בהטבת נרות, מפסיק לאחר הטבת ה' נרות לדם התמיד, ואח"כ משלים את ה' הנרות הנותרים.
- ד. נעילת השערים בבית המקדש ע"י השומרים (ר"ן סוף יומא עפ"י ירושלמי).
- ה. כ"א שבמדרג העמידו תינוקות מבן חודש ומעלה לשמירת המשכן (**"תורת משה" לחת"ס פ' במדבר**).
- א. תקיעת שופר ביום הראשון של ראש השנה שהוא דאורייתא, ולכן אם אין לו זקן לא נחשב לגדול מן התורה, ולא יכול להוציא את הציבור, אבל ביום השני שהתקיעות הן רק מדרבנן סומכים על חזקה דרבה שהוא גדול, ויכול להוציא. וכן קידוש בליל שבת הוא דאורייתא, אבל בבוקר הוא רק מדרבנן ויכול להוציא נשים.
- ב. בקריאת המגילה בלילה שהוא רק מדרבנן סומכים על חזקה דרבה שהוא גדול, ויכול להוציא את הרבים ידי חובתן, אבל למחרת ביום שהוא מדברי קבלה, לא יכול להוציא הגדולים יד"ח, כיון שאין לו ב' שערות (ע"י **"שערי תשובה"** או"ח סי' תרכ"א).

תפילה

- ו. אחד מתפלל מנחה ב' חשון לאחר פלג המנחה, קודם הלילה, ועדיין לא אומר "טל ומטר", והשני כבר מתפלל מעריב לאחר פלג המנחה, ושכן "טל ומטר" וצריך לחזור (ע"י **משנ"ב** סי' קי"ז ס"ק ו').
- ז. וכן בן חו"ל שנמצא בא"י עד שישים לתקופה אינו חוזר, וכן בן א"י בחו"ל עד ס' לתקופה, דיש אומרים שחוזר בדיעבד (**משנ"ב** סי' קי"ז ס"ק ה').
- ח. מי שהתפלל ערבית של ליל ר"ח מבעוד יום לאחר פלג המנחה, ושכן "יעלה ויבא", ונזכר שלא התפלל מנחה של ערב ר"ח, יתפלל שוב ערבית בלי "יעלה ויבא" משום שלא קיבל את ראש חודש בתפילה ראשונה (**משנ"ב** סי' ק"ח ס"ק כ"א).
- ח. יו"ט שני של גלויות, כהן בן א"י יכול לישא כפיו בשחרית, שגם אצלו יש שחרית, אבל במוסף לא יכול כיון שהיום אצלו הוא יום חול, ואין לו מוסף כלל (ע"י **"שערי תשובה"** סי' תצ"ו, שו"ת **"שבט הלוי"** ח"ג תשי"ז אות א', שו"ת **"אגרות משה"** או"ח ח"ה סי' ל"ז אות ו').
- ט. בשעת קרבן פסח כשקוראים הלל, אם יגמרו להקריב ועדיין לא גמרו את ההלל י"א שפוסקים באמצע (**בריטב"א** סוכה נ"ד: תלה במחלוקת תנאים, וכן **מין ר"י הלוי** על קה"ח עמ' ל"ג בדעת **הרמב"ם** שאין צריך להשלים).
- י. בקידוש לבנה: "ברוך יוצר, ברוך עושה, ברוך קונן, ברוך בוראך", וחוזרים ג' פעמים, סה"כ 24 מילים.

ענינים שונים

- יא. זרק כלי מראש הגג ועומד להישבר נחשב לכלי שבור (ב"ק י"ז:), ובכל זאת כשר לנטיף, כיון שבפועל מחזיק מים, ואם בדרך נפילה התכוון גם לנטילה, ונשפך ממנו מים יצא בזה מצות נטילה.
- יב. לשיטת **"החרידים"** עם ישראל מקיימים מצוות עשה כשמקבלים ברכה מהכהנים (**"ביאור הלכה"** ריש סי' קכ"ח), וזה שידק רק ע"י שמיעה, אבל הישראל עצמו בשום פנים לא יכול לקיימה בעצמו בפיו.
- יג. מי שלומד בשבת לאור הנר, מותר לקרוא פרק "במה מדליקין" לאור הנר, שהרי זה מזכיר את איסור השבת ולא ישכח (**שו"ע** סי' רע"ז ז', ע"י שם), וכן אותן גמרות שמתעסקות בעניני הדלקת הנר מותר, אבל שאר הגמרות לא יכול, וכן בשו"ע מותר ללמוד את הענינים העוסקים בהדלקת הנר (**"חו"ט שני"** פרק פ"ד סי' ק"ו).

- א. תולעת שנולדה בתוך הפרי, או בתוך בשר הדג או בתוך הגבינות, אם עדיין לא פירשה מהפרי (**שו"ע** יו"ד סי' פ"ד).
- ב. דג טהור שבלע דג טמא מותר לאוכלו, ודוקא לאחר שפולטו דהוה כנתעכל (**שו"ע** יו"ד סי' פ"ג בש"ח סי' ק"ק ל"א).
- טו. אם יש ספק איזה אות הכותב בפרש תורה, או תפילין, או מזוזה, שואלים דוקא ילד שהוא לא חכם ולא טיפש (בערך בגיל 6 או 7) שיאמר איך נראה לו צורת האות (**שו"ע** או"ח סי' ל"ב סעיף ט"ז).
- טז. פרעה שאל את עקב אבינו (פי' וישב מ"ח ח').
- יז. איתא בגמרא (מנחות י"ח:): מלך כהן שאינו מודה בעבודה (שאינו רוצה להתעסק בזה), אין לו חלק בכהנים ואין נותנים לו מתנה לכהן, וכן נפסק **ברמב"ם** (ביכורים פרק א' הל' א'), וזהו דרשה דאורייתא, ואפילו אם נתנו לו בדיעבד לא קיים את המצוה (**הגר"ש אלישיב** זצ"ל, וכן מבואר ב"ד"ך **אמונה** שם סי' ז', ו"ציון ההלכה" סי' ק"א).
- יח. זה שהיה טמא והיזהר עליו, גדול יותר במדרגת הטהרה, לפי שהפסוק כבר שפט עליו שהוא טהור (**רמב"ם** פיהמ"ש פרה פרק ג' משנה ג').
- יט. יש דין "זקן ממרא", בפרשת שופטים (י"ז ח'): "וקמת ועלית אל המקום", והגמרא (סנהדרין י"ד:): דורשת שכל חייבי מיתות בי"ד הורגים אותם דוקא אם בי"ד נמצאים בלשכת הגזית, אבל אם נמצאים במקום אחר לא, מלמד שהמקום גורם, ע"י שם. וכן עיבור החודש ועיבור השנה זה רק בארץ ישראל כדאיתא **בסנהדרין** (י"ג).

- כ. כשבניד עושים "שואד דייני" י"א שמותר לקבל שוחד, אבל להלכה אסור (ע"י **"דרכי משה"** חו"מ סי' ר"מ ו**"שו"ע"** סי' ק"ד).
- כא. אם זה ירקות מותר לאוכלם מיד (ע"י הפרשת תרומ"מ). ואם הם מחמשת מיני דגן, והשרישו אחרי פסח, מותר לאכלם רק לאחר שנה לאחר שהביאו את קרבן העומר, ואם זה פירות, בשנה הראשונה הם ערלה ואסור לאוכלם לעולם.
- כב. לפני הגירות אבל חתיכת בשר כשהיה גוי, ותוך שש שעות התגיר, עדיין צריך לחכות עד סוף שש שעות (ע"י **רמב"ם** שטעם שש שעות הוא משום בשר בין השיניים, וא"כ זה שידק גם בגוי).

עניני נזיקין

- כג. אדם גזל מגר ונשבע לשקר, ומת הגר, צריך לשלם ה'קרן' לכהנים, באותה משמרת, וצריך לתת לפחות פרוטה אחת לכל כהן וכהן באותה משמרת (גמרא **ב"ק** ק"ג: **וברשי"י** שם). וא"כ אם גזל פרוטה ויש מאה כהנים צריך לשלם מאה פרוטות.
- כד. לפי רבי יהודה אם שמר שמירה פחותה בשור המועד פטור, אבל בשור תם חייב (**ב"ק** מ"ה:).
- כה. אם שרף גדיש של חברו בשבת הוא פטור משום קם ליה בדרכה מיניה, אבל אם שורו עשה כן הר"ז חייב לשלם (משנה **ב"ק** ל"ד:).
- כו. בשעה שזרק את הכלי היה על הרצפה כרים וכסתות, נמצא שבשעת הזריקה לא היה עומד להישבר, ואפילו אח"כ הוא עצמו קדם וסילק את הכסתות ונשבר, פטור דהוי גרמא בנזיקין (גמרא **ב"ק** כ"ו:).
- כז. איתא בגמרא (**ב"ק** ס"ו:): גזל חמץ ועבר עליו הפסח הגנב יכול להחזירו לבעלים ולומר 'הרי שלך לפניך', ע"י שם, ולפ"ז אם אחד גנב חמץ לפני פסח ולאחר פסח אבד החמץ לגנב, הר"ז שווה ממון לגנב (לפי רבי שמעון שדבר הגורם לממון כממון דמי), וצריך להחזירו לגנב.

משכן

- כח. כתוב **ברשי"י** (ב"ב י"ד:): ספר תורה של משה (המונה בקודש הקדשים כמבואר בגמרא שם) היו קוראים בו בפרשת הקהל, ע"י שם, ואם כן נכנסו לשם בסוכות כדי להוציא, וכן ירמיהו נכנס לשם להוציא.
- כט. א. בפרה אדומה כתב (פי' חוקת): "ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול".
- ב. בעגלה ערופה פוסל עבודה כדכתיב (פי' שופטים, כ"א ג'): "אשר לא משכה בעול", אבל מום אין פוסל בה (משנה סוטה מ"ה:).
- ג. בכל הקרבנות מום פוסל בהם דכתיב (פי' ויקרא, א', ב'): "יתמים", אבל עבודה לא פוסל בקדשים (סוטה מ"ו:).
- ד. בעוף, פוסל רק מחוסר איבר ואין דין תמות וזכרות בעוף.

- ל. בנוגע לברכת התורה שיברך בשמחה רבה להחשיב את התורה (סי' מ"ז ס"ק ב').
- לא. לענין שאין לאדם להתקוטט על מצוה (סי' נ"ג ס"ק ס"ב).
- לב. לענין שצריך עשרה למנין, והתם מצונו שיעדה' היא עשרה (סי' נ"ה ס"ק ב').
- לג. לענין השארת אוכל על השולחן בשעת ברכת המזון, שיהיה משהו שתחול עליו הברכה כמו פך שמן (סי' ק"פ ס"ק א').
- לד. לענין עסק הארץ שאוכל נבילות, עדיין חייב בזימון כשאוכל מאכלות כשרים (**"ביאור הלכה"** סי' קצ"ט ג' ד"ה מזמנים עליו).
- לה. בהלכות שבת שמותר לקרוא למוזמנים לסעודה מתוך הכתב, כדי שלא יבוא לטעות כמו בקמצא ובר קמצא (סי' ש"ז ס"ק מ"ז).
- לו. בהלכות שבת, ש"א שמותר לצאת בערב שבת בשביל זה (סי' רמ"ח ס"ק כ"ח).

- לז. בהלכות חול המועד, שאם מחמת זה לא הספיק להסתפר בערב יו"ט מותר להסתפר בחול המועד (סי' תקל"א ס"ק י"ד).
- לח. בהלכות תחומין, שמי שיוצא בשבת חוץ לתחום בשביל עדות לקידוש החודש בזמן שמקדשים על פי הראיה, יש לו אלפיים אמה לכל רוח (סי' ת"ז ס"ק א'), וכן בהלכות יו"ט, שאם יחול ראש השנה "ביום ראשון" (דבזמן הזה "לא אדיו ראשון"), ונולדה ביצה בשבת שלפניו אסור לאכילה עד אחרי יו"ט שני (סי' תקי"ג ס"ק כ"י).
- לט. בהלכות ספירת העומר (סי' תפ"ט ס"ק י"ח).
- מ. בהלכות פורים, שאסור לאכול לפני המגילה כמו לענין שופר (סי' תרצ"ו ס"ק ט"ו).
- מא. בהלכות נשיאת כפים שהכהנים לא יאמרו "רבון העולמים" בראש השנה ויוה"כ רק לאחר "היום תאמצנו" (**משנ"ב** סי' קכ"ח ס"ק נ"ח).
- מב. בסוף הלכות יו"ט (סי' תקכ"ט ס"ק כ"ו), (ע"י **"חו"ט שני"** (שבת ח"ד עמ' שני"ט) שאין כוונתו שחייב רק שלא ימנע מחמת סיגוף, עיי"ש).
- מג. בהלכות חול המועד (סי' תקל"א).
- מד. בהלכות שבת (סי' ש"מ סעיף א') שהתולש בשבת שתי שערות לבנות שחורות חייב ואף בחול אסור משום "לא לבעש".
- מה. בהלכות יום הכיפורים, שנהגו הקטנים לשחק ביום הכיפורים באגוזים ואין למחות בידם (סי' תר"א סעיף א').

שאלות לפלפולא

- א. הציצית נעשית חלק מהגד לכן כל זמן שלא הטיל ציצית נחשב שלא הושלמה, ולכן לא מברך, משא"כ לענין טבילה שהוא דבר חיצוני ולא חסר בעצם החפץ, וכן מזוזה, לכן יכול לברך "שהחינו".
- ב. עיקר הטלית של מצוה היא עבור הציצית, נמצא שחסר בעצם תכליתה, משא"כ בבית שאין המזוזה עיקר הבית וכן לגבי כלי שאין הטבילה עיקר הכלי.
- מז. הבדלה זהו רק הזכרה בתוך שמו"ע, ואין זה העיקר ולכן אינו מעכב, ויכול להשלימו אח"כ, משא"כ תפילת ערבית בליל שבת שצריך להזכיר של שבת לא משום מצות קידוש אלא שזה עיקר נוסח התפילה.
- מח. תעשה ולא מן העשוי הוא פסול בסכך, אבל למעלה מעשרים אמה הוא פסול בדפנות, ולגבי דפנות לא אמרין לו פסול של תעשה ולא מן העשוי (ע"י **שעה"צ** סי' תרל"ג ס"ק י"ז, ו"קהילות יעקב" סוכה סי' ג').
- מט. בספירה צריך דווקא בפה משום דע"י הרהור לאו ספירה הוא, ועי"ל שאנן סהדי שלא רוצה לצאת במחשבה אלא רק בדיבור.
- נ. אם אדנות מלא (עם האות ו'), אין בו קדושה ומותר למחוק הכל, ואם מוחק את האות ו' היתירה, ומאריך את האות ד' לקרבו לאות נ' נעשה מילה אחת שהוא שם כשר ואסור למחוק (**"קסת הסופר"** פרק י"ב סעיף ח' ו"לשכת הסופר" ס"ק ד').

מתיקות ההלכה

הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים (תהלים י"ט - י"א)

ממורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רצ ציהכ"נ "דצרי קיר" ואזור מרכז צ"צ

ניתן לקבל במייל d036194741@gmail.com

הלכות המצוות בנופש (א')

חולה, אבל אם היה מזיד או שוגג (ע"ה הלבוש סעיף ד' ודרך החיים דשכחה ושוגג אינו בכלל אונס) כגון שהיה בטיול או בחתונה, לא יכול לצאת מק"ש לאחר עלות השחר אפילו בדיעבד, על כן קורא ק"ש תחילה לפני עלות השחר כי זה דאורייתא, ופסיד שמונה עשרה (משנ"ב שם ס"ק ל').

כוונה בשמונה עשרה

ברכה ראשונה

בשעה שנוסעים או שמכינים לנסיעה, עלולים להתפלל בלי כוונה, ואם הוא משער שאפילו ב"אבות" לא יכוון, לא יתפלל כלל עד שתתישב דעתו, כדי שעכ"פ יוכל לכוון ב"אבות" (משנ"ב שם ס"ק ג').

אם לא כיוון

מי שלא כיוון בברכת "אבות" וזכר לפני שאמר את השם של ברכת "מגן אברהם", יחזור ויאמר מ"אלוקי אברהם" (משנ"ב שם ס"ק ב'). אם נזכר כשהוא עומד בברכת "אתה גיבור" לפני שהזכיר את השם של "מחיה המתים", ימתין עד שהש"ץ יתחיל החזרה, ויקשיב ויכוון לברכת "אבות" מהש"ץ ואח"כ יתחיל מ"ואתה גיבור" וימשיך בתפילתו (ביאור הלכה שם ד"ה והאידנא). וכל זה למנהג אשכנז, אבל לפי מנהג הספרדים לא ימתין עד חזרת הש"ץ, מכיוון שהוא הפסק גדול.

כוונה לאחר הברכה

ולדעת מרן החזון איש זצ"ל, מיד אחר ברכת "מגן אברהם", יכוון במחשבתו פירוש המילים של ברכה הראשונה, וזה נחשב כאילו היה לו כוונה בשעת הברכה. והוסיף הגר"ח קניבסקי שליט"א שזהו שייך דוקא אם עדיין לא התחיל "אתה גיבור", דאז נחשב עדיין שהוא עומד בברכה ראשונה.

צדקה בשעת תפילה

שאלה: באמצע התפילה מגיעים אנשים לבקש כסף לצדקה, האם חייבים לתת להם או לא?
תשובה: מכיוון שהמתפלל הוא באמצע התפילה הרי קי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואינו חייב לעשות מצוה אחרת, אולם כל זה אם לא יכול לקיים שניהם ביחד, והיינו שעשיית מצוה השני מפריע לו במצוה הראשונה. ולפי"ז, אם הכסף מוכן לו, באופן שאם יתן הצדקה לא יפריע כוונתו כלל, חייב ליתן צדקה, אבל אם זה יפריע כוונתו באמצע התפילה, לא יתן צדקה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

מהל' קריאת התורה

במקום נופש ונדע באמצע קריאה שהוא ספר פסול

שאלה: אנו נמצאים בנופש, ויש שם ספר תורה א' ונמצא פסול באמצע הקריאה, מה עלינו לעשות [אין לנו עוד ס"ת שאפשר לקרות בו].

תשובה:

א. אם מצא פסול באמצע הקריאה, ישלים עם העולה הזה את הפרשה שלו, ולא יברך ברכה אחרונה, רק יעמוד שם, והגבאי או הבעל קורא יקרא לעולים אחרים עד תשלום שבעה עולים, ולא יברכו כלל, רק הבעל קורא יקרא לכל אחד פרשה שלו עד גמר הסדרה.

מהל' תפילה

מעריב במניין מוקדם או ביחידות בלילה

שאלה: נמצא במקום נופש ואין שם מנין למעריב בלילה, רק מיד לאחר פלג המנחה, האם להתפלל עם הציבור או עדיף להתפלל ביחידות לאחר צאת הכוכבים?

תשובה: יתפלל עם הציבור, יקרא ק"ש וברכותיה ויתפלל שמו"ע עמהם [כדי לסמוך גאולה לתפילה] ויתכוון לא לצאת ממצות ק"ש, ולאחר צאת הכוכבים קורא ק"ש בלא ברכות (שו"ע ס' רל"ה סעיף א' ומשנ"ב שם ס"ק ח' וט').

ומשום שרוב פוסקים סוברים שאפילו לפי רבי יהודה דסבר שאפשר להתפלל מפלג המנחה זהו רק לענין תפילה אבל לענין קריאת שמע צריך דווקא לאחר צאת הכוכבים.

(שעה"צ שם ס"ק ח' וט' ומשנ"ב שם ס"ק ט' וס' רל"ג ס"ק ב').

ודווקא אם היום לא התפלל מנחה לאחר הפלג דאל"כ עדיף שיתפלל מעריב ביחידות ולא לעשות תרתי דסתרי (שעה"צ ס' רל"ה ס"ק ט"ז). ויש סוברים שעדיף להתפלל ערבית בזמן ביחידות ואפילו בליל שבת אם אי אפשר לו לאסוף עשרה בזמן קריאת שמע (ביאור הלכה בשם מעשה רב).

בטעות התחיל מעריב לאחר פלג המנחה

שאלה: ישב בביהכ"נ והתחילו מעריב לאחר פלג המנחה, וגם התחיל ברכת "אשר בדברו מעריב ערבים", ונזכר שיש לו אפשרות להתפלל מעריב לאחר צאת הכוכבים, מה עליו לעשות?

תשובה: מכיוון שהתחיל ברכות קריאת שמע, יגמור הברכות עד שמונה עשרה עמהם כדי שלא יהיה ברכה לבטלה אבל שמונה עשרה לא יתפלל עמהם, ובצאת הכוכבים יקרא ק"ש בלא ברכות ויתפלל שמו"ע עם הציבור (משנ"ב ס' רל"ה ס"ק ט"ו).

להתפלל מנחה עם ציבור שמתפלל מעריב

שאלה: הגיע לביהכ"נ והציבור מתפלל מעריב מוקדם (לאחר הפלג), ועדיין לא התפלל מנחה, האם יש לו להתפלל מנחה עם הציבור או שמא כיון שהם מתפללים מעריב, אין זה נחשב כתפילה בציבור.

תשובה: גם זה נחשב כתפילה בציבור (משנ"ב ס' רל"ו ס"ק י"א ודס"ו ס' י"ש כאן אותו נוסח תפילה ועי' שו"ת אגרות משה או"ח ח"ג ס' ל"ז), ויותר מזה מצאנו שאם מתפלל מוסף בשעה שהציבור מתפלל שחרית הר"ז נחשב תפילת הציבור (משנ"ב ס' צ' ס"ק ל') אולם דעת החזון איש שאין זה נחשב תפילה בציבור (אורחות רבינו ח"א עמ' נ"א). ואף להמשנ"ב זהו רק מעלה של מתפלל בשעה שהציבור מתפלל אין זה נחשב ממש תפילה בציבור (כן משמע בצ"ח ברכות דף ו' ע"א, שזה המקור למשנ"ב הג"ל).

נשאר חמש דקות למעריב

שאלה: הגיע הביתה קרוב לעלות השחר ונזכר שעדיין לא התפלל ערבית ואין זמן קודם עלות השחר לקרוא גם קריאת שמע וגם שמונה עשרה, מה עליו להתפלל?

תשובה: יש להתפלל קודם שמונה עשרה, כיון שלהתפלל אינו יכול אחרי עלות השחר, אבל לקרוא ק"ש יכול בדיעבד גם אחרי עלות השחר (עי' שו"ע ס' רל"ה סעיף ד' ומשנ"ב ס' ל"ג וכן החיים שם ס"ק ל"א). וכ"ז דוקא אם היה אנוס כל הלילה כגון שהיה בביה"ח לשמור על

וזה העולה שנמצא הטעות בקריאה שלו העומד שם, לא יסיח דעתו ויקרא בלחש עמהם, ובגמר הסדרה יברך הוא ברכה אחרונה, והוא יאמר ג"כ ההפטר והברכותיה

(משנ"ב ס' קמ"ג ס"ק כ"ט בשם דגול מרבבה ושערי אפרים).

ב. ואם הטעות נמצא בשלישי או בשאר העולים אחר סיום קריאתו שבירכו ברכה אחרונה, יקרא הקורא שאר הפרשיות עד גמר הסדרה בלא ברכה **(משנ"ב שם)**.

ויכול הקורא להמשיך לקרוא לפני עולה זה או לפני שאר אנשים כיון שכבר סילק בברכה אחרונה, ויש סוברים שעדיף לגמור לקרוא את כל הפרשה לפני העולה הזה שעלה לפני שנמצא הטעות **(שעה"צ שם ס"ק מ"ט)**.

במקום נופש ואין ספר תורה

שאלה: נמצאים במקום נופש, ונתברר שאין ס"ת כלל במקום זה, מה עלינו לעשות לענין קריאת התורה והפטרה.

תשובה: בישב שאין להם ספר תורה [ויש שם מגין עשרה], נכון לקרות בחומשים בלא ברכה, שלא תשתכח תורת הקריאה, ויעלו שבעה עולים שיעמדו ליד הבעל קורא, אבל לא יקרא העולים בשם כמו שנוהגים בספר תורה **(משנ"ב ס' קמ"ג ס"ק ט')**.

ובנוגע לקריאת ההפטר, יש סוברים שאפשר לקרות ההפטר עם ברכותיה, כיון שקראו התורה בחומשים **(ביאור הלכה ס' רפ"ד סעיף א' ד"ה אסור לקרות)**, ויש סוברים שקריאה בחומשים אינה קריאה כלל, ואין להפטיר לאחריה בברכה **(חידושי רעק"א שם)**.

במקום נופש בלי בעל קורא

שאלה: אנו נמצאים בנופש, ואין כאן מי שיוודע לקרוא את קריאת התורה כהוגן, מה עלינו לעשות.

תשובה: לכתחילה א' יקרא לפניו בחומש מילה במילה מתוך הכתב, והוא יקרא אחריו בתוך הספר תורה, ואם גם לא יודע לקרות אחריו, אז יעשו כמו שכתבנו לעיל במקום שאין ספר תורה.

נמצא פסול באמצע קריאה

שאלה: אם נמצא פסול באמצע הקריאה בספר תורה ויש ס"ת אחר, האם להוציא אחר, והאם חוזרים ומברכים או לא.

תשובה: לפי מסקנת המשנ"ב **(ס' קמ"ג ס"ק כ"ג)** הדינים כדלהלן:

א. אם כבר קרא העולה ג' פסוקים, ואפשר להפסיק כאן, יפסיק ויברך מיד לאחריו, ויוציאו ספר תורה אחר כשר, ומשלים הקריאה והמנין העולים בספר תורה שני וממשיך ממקום שפסק בראשון **(רמ"א סעיף ד' ומשנ"ב ס' קמ"ג)**.

ב. אם קרא רק ב' פסוקים בספר הפסול או שעומד שני פסוקים סמוך לפרשה, א"א להפסיק שם ולברך מיד ברכה אחרונה, לכן יוציאו מיד ס"ת כשר, וגומר קריאתו בספר השני ומברך לאחריה **(משנ"ב ס' קמ"ג)**.

ג. ואפילו אם מצאו טעות לאחר שקרא שבעה, וכבר בירך באחרונה, אך עדיין לא קרא את כל הסדרה, צריך להוציא אחרת, ויקראו בספר שני בברכה ויוסיפו עליה כשאר שבתות **(משנ"ב שם)**.

ד. אם מצא טעות אחר שכבר קרא כל הסדרה קודם שאמרו קדיש, לא יוציא ס"ת אחר בשביל המפטיר, וסמכין בדיעבד על אותו שקרא אחרון, שעולה גם בשביל מפטיר, ויקראו מיד הפטרה בלי קריאת מפטיר, וזה שעלה אחרון יברך על ההפטר, והקדיש יאמר לאחר ברכות אחרונות של ההפטר.

ה. ואם לא נודע הטעות עד לאחר שאמרו קדיש, יקראו למפטיר בספר תורה זו שלש פסוקים בלא ברכה, ולא יאמר קדיש עוד הפעם לאחר ההפטר **(משנ"ב שם)**.

ואם האחרון עדיין לא ירד, טוב שהוא יהיה הקורא למפטיר בלא ברכה, מלקרוא לאיש אחר **(שערי אפרים שער ו' סעיף ס"ד)**.

ו. וכל זה לענין מפטיר של שבת אבל במפטיר של יו"ט או ארבע פרשיות שקריאתה בספר שני הוא מחובת היום, ונמצא בו טעות, יש להוציא ספר אחר ולקרוא בו כאילו היה סדרה של שבת **(משנ"ב ס' קמ"ג)**.

ז. כשמוציא ס"ת שני, אם אפשר לקרות שבעה קרואים ממקום שפסקו עד סוף הסדרה, ודאי ראוי ונכון לעשות כן **(משנ"ב ס' קמ"ז)**.

ח. ואם זה בשני וחמישי [ואין אפשרות לתקן הספר תורה באותו זמן] או בשבת במנחה, אם עדיין לא קרא עשרה פסוקים, חייבים להוציא ס"ת אחר וכנ"ל, אבל אם כבר קרא עשרה פסוקים, וגם היה ג' עולים, יברך מיד ברכה אחרונה אם אפשר לעמוד שם, ולא ימשיך לקרות **(עיין שו"ע ס' קל"ז סעיף ג' ומשנ"ב ס' קמ"ו)**.

הלכות ימים ונהרות

ברכה על הים

כשרואים את ים התיכון נוהגים לברך עליו ברכת "עושה מעשה בראשית" כמו שאר ימים **(משנ"ב ס' רכ"ח ס"ק ב')** וכדי לצאת ידי חובה אחרונים שסברו שים הגדול הוא ים אוקיאנוס.

ראיית הים פעם שניה

ברכה זו מברכים רק אם לא ראה את הים במשך שלושים יום **(משנ"ב שם)**.

שבת לברך

ראה הים ושכח לברך, כשרואהו למחר פעם שניה אינו מברך עליו **(ביאור הלכה ס' רי"ח סעיף ו')**, לענין ברכת מקום שעשה לי נס ומשום שאין זה כבר חדוש אצלו, וה"ה בזה, וכן הורה בעל **שבט הלוי זצ"ל**.

אולם, אם נוסע לים וראה את הים בדרך, ושוב נתכסה ממנו מחמת בתים או הרים וכד', ולאחר כמה דקות שוב נתגלה, אמר לי בעל **שבט הלוי זצ"ל** שזה נחשב לראייה אחת, מאחר שזהו בדרך נסיעתו לים.

ראיית הים מהמטוס

אם רואים הים מרחוק ונראה רק כמו ענן כחול בסוף הרקיע, וכעין שרואים הים מלמעלה בישיבת פוניבז', אמר לי בעל **שבט הלוי זצ"ל**, דבזה לא נחשב ראייה לברך עליו, דרק כשמרגישים נפלאות הבורא של הים ורואים ברור הריבוי מים, אז שייך לברך עליו **(ע"ע משנ"ב ס' תקס"א ס"ק ז')**.

ראיית נהר

כשרואים נהר סואץ, לא מברכים עליו, מאחר שנעשה ע"י בני אדם **(שעה"צ ס' רכ"ח ס"ק ט')**.

צילום שקיעת החמה

אין לצלם את החמה (שמש) לפני שקיעתה, דהוי כמו שמצייר צורת החמה ואור, ורק לאחר שהתחילה שקיעתה, שאין כאן צורה שלמה, מותר **(כן הורה הגר"נ קרליץ שליט"א ע"פ שו"ע יו"ד ס' קמ"א, וע' שו"ת שבט הלוי ח"ז סימן קל"ד ס"ק ו')**.

כיסוי ראש ליד הים

לא ילך ארבע אמות בלי כיסוי ראש **(שו"ע ס' ג' סעיף ו')** וכ"ש שאסור לברך או ללמוד בגילוי ראש **(משנ"ב שם)**. וכתב בתרומת הדשן **(סי' ז')** שהכובעים הקלועים מקש ויש בהם נקבים, נחשבים ככיסוי לענין תפילה. וע"ע שו"ת **חתם סופר** (חלק ו' תש"ב) שמוסיף בזה שאפילו הנקבים מרובים מהעומד מותר.

כשהולכים למרחץ (או לים) אפילו מידת חסידות אין כאן לכסות הראש, ומ"מ יש מדקדקים לכסות ראשם במטפחת, וכן היה נוהג המהרש"ל **(שערי תשובה ס' ב' אות ג')** וכתב הברכי יוסף שזהו חומרא יתירה הרבה **(שם)**.

לע"נ מרן הסטייפלער בעל ה"קהילות יעקב"
רבי יעקב ישראל ב"ר חיים פרץ קניבסקי זצוק"ל
נלב"ע כ"ז מנ"א תשמ"ה

לעילוי נשמת
רבי שלמה בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי דינר ז"ל
נלב"ע ט"ו מנ"א תשנ"ד

לעילוי נשמת
רבי שמואל יצחק בן ר' דוד לוי זצ"ל
נלב"ע ג' סיון תשע"ז

לעילוי נשמת גאב"ד רמת השרון וקהילת נאות יוסף ב"ב
מרן הגאון רבי יעקב בן רבי צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל
נלב"ע כ"ז שבט תשע"ז

מתיקות ההלכה

הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים (תהלים י"ט - י"א)

ממורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רצ ציהכ"נ "דצרי קיר" ואזור מרכז צ"צ

ניתן לקבל במייל d036194741@gmail.com

הלכות המצוות בנופש (ב')

לפני הנסיעה

עליה לתורה

נהוג שמי שיוצא לדרך יעלה לתורה (ביאור הלכה ס' קל"ד ד"ה שבת ויו"ט). עליה זו היא מנהג, ואינו דוחה שום חיוב אחר (שם). ואין הבדל אם הוא יוצא לדבר מצוה או יוצא לדבר רשות. והיינו בקריאה הסמוכה לנסיעתו, כגון יום שני או חמישי לפני יציאתו.

צדקה

אנשי מעשה רגילים ליתן צדקה לפני יציאתם לדרך (עי' ספר חסידים אות תתרנ"ו). וכן יפריש צדקה כדי ליתנו במקום שרוצה להגיע (כף החיים ס' ק"י ס"ק כ"ז).

דיבור בשבת

יש להזהר לא לתכנן נסיעתו בשבת, בכדי שלא יבוא לדבר דיבורים שאסורים בשבת (ע' שו"ע או"ח ס' ש"ז).

ללוות

מצות עשה מדבריהם ללוות אורחים (רמב"ם הל' אבל מובא בסמ"ע ס' תכ"ז ס"ק י"א). [וע"ע ספר עמק ברכה בשם מרן החזו"א זצ"ל, שמנהג העולם שאין מלווים האורח לדרך, כיון שנוסעים הרבה אנשים ביחד, ה"ל לוויה אחד לשני, ע"ש]. וידוע שכשנכנסו למרן הסטייפלער זצוק"ל ואמרו לו שנוסעים מחר לחו"ל, היה קם מהכסא [בלי כוחות] ומלווה עד הדלת!

מהלכות תפילת הדרך

מה שיעור דרך

אומר תפילת הדרך בשם ומלכות, כשנוסע שיעור דרך של פרסה מחוץ לעיר (שו"ע או"ח ס' ק"י ס"ז) ולכתחילה יאמר אותה בפרסה ראשונה (הפרמ"ג שם), ושיעור פרסה לחומרא הוא כארבעת אלפים ושש מאות מטר. שכה לאומרה בתחילת הנסיעה יכול לאומרה כל זמן שהוא עדיין לא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר (שו"ע שם).

כמה פעמים ביום

אומרים אותה פעם אחת ביום, אפילו נכנס לתוך העיר באמצע לנח, כל שלא הסיח דעתו להמשיך ולנסוע (שו"ע שם ס"ה). ולפי"ז נהג מונית שאמר תפילת הדרך בבוקר, ושוב חזר לעירו, ואח"כ נסע למקום אחר, אפילו לא ידע מזה בבוקר, אינו צריך לומר תפילת הדרך פעם שניה משום שדעתו כל הזמן לנסוע אם יזמינוהו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל). וכן אם נוסע יותר מיום אחד, אם לן בלילה, באושפיזא בדרך קבע, יאמרוהו בבוקר עם ברכה, אבל אם רק נח זמן מה, יאמרוהו בבוקר בלי חתימה (משנ"ב ס' ק"ו).

האם להסמיכה לברכה אחרת

לכתחילה יסמך תפילת הדרך לברכה אחרת (שו"ע ס' ה) כגון שיאכל או ישתה ויברך ברכה אחרונה, או יסמך לברכת אשר יצר (משנ"ב ס' ק"ה) או עכ"פ לברכת הריח ויריח מעט (הגה' חת"ס שם) או יסמך אותה לברכה ראשונה שאין אחריה ברכה אחרונה, כגון סוכריה שאין

הלכות ימים ונהרות (המשך)

לברך ברכה כשלוש רק בגד ים

הלובש בגד ים בלבד, ומחגורה ולמעלה אין עליו שום בגד, אפילו אם הוא לבוש כיפה לכתחילה לא יברך שום ברכה (ביאור הלכה ס' צ"א ס"א ד"ה יצא). ובשעת הדחק התירו לומר כך קריאת שמע כדי שלא יעבור זמן קריאת שמע. אבל להתפלל תפילת שמונה עשרה, אסור באופן זה אפילו בשעת הדחק (שו"ע ס' ע"ה ס"ו).

נטילת ידים ליד הים

היוצא מן הים ורוצה לאכול פת, והרי ידיו הן טהורות מטבילה בתוך הים, בכל זאת מאחר דלא כיוון בתוך הים לשם נטילת ידיו, ויש סוברים שלא מועיל בכה"ג, מן הנכון שיטמא ידיו כגון שיגע בנעליים או בחבירו שעדיין לא נטל, ובזה יתחייב בנטילה לכו"ע (ביאור הלכה ס' קנ"ט ס' י"ג).

מי שנמצא בחוף הים ורוצה לאכול פת, אינו יכול ליקח מי הים בתוך כוס ולשפוך על ידיו, דמאחר שאינם ראויים לשתיה, פסולים לנטילה אפילו בדיעבד, ורק כשרים לטבילת ידים (ע' שו"ע ס' ק"ס סעיף ט'). כשטובלים ידים בתוך הים, לדעת המשנ"ב (ס"ו ס"ט) יברך "על טבילת ידים", ולדעת החזו"ן איש (ס"ו ס"ג) יברך "על נטילת ידים". בחוף הים, כשנוטלים ידים לאכול פת, צריך לזהר שלא לגעת בגוף בזמן האכילה, ומי שנגע במקומות המכוסים – אע"פ שעכשיו הם מגולים, צריך ליטול ידיו מכלי, אבל לא יברך (משנ"ב ס' קס"ד ס' ק"ג).

ברכת "הגומל" על שחיה בים

שאלה: השוחה בים והתרחק מהחוף אל תוך הים, האם חייב לברך "הגומל" כדין יורדי הים, כמבואר בשו"ע (ס' ר"ט), או לא? תשובה: כשמנו חז"ל את יורדי הים בין המחוייבים לברך "הגומל", כוונתם היתה למי שנכנס לתוך הים ממש, אבל מי ששחה בקרבת החוף, אפילו שהתרחק קצת, נחשב עדיין כמי שהוא על שפת הים, ואינו מברך "הגומל". אולם, אם אירע ח"ו איזהו מקרה של הסתבכות ל"ע, בודאי שצריך לברך "הגומל" (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

האם שחיה בים נחשבת כיציאה לחו"ל

כעין שאלה זו, שאלו את מרן החזו"ן איש זצוק"ל: מאחר שמקפידים שלא לצאת מארץ ישראל כלל, האם מותר לשחות בים, לפי אותם ראשונים הסוברים שגבול מערב של ארץ ישראל הוא הים התיכון? האם נחשבת שחיה זו כיציאה לחו"ל? והורה מרן זצ"ל, שמסתבר שאין השוחה בים נחשב ליציאה לחו"ל, וכל עוד שהשחיה היא בקרבת החוף, עדיין נחשב קשור לארץ ישראל (הגר"ח קניבסקי של"ט א').

נוסע מתחת לים

מי שנוסע במנהרה מתחת לים, וכעין שיש ממדינת אנגליה למדינת צרפת, אין זה נחשב כיורדי הים, ולא יברך ברכת "הגומל" (שו"ת שבת הלוי).

בה כזית, ולאחר "טעימה" כלשהיא, יוציאו מפיו, ויאמר תפילת הדרך. ועכ"פ אם לא יכול להסמיכה, לא יתאחר לאומרה (משנ"ב שם).

אמירתה בלשון רבים

יאמרה בלשון רבים, הגם שהוא נוסע לבד, מכיון שזהו תפילה הקבועה בל' רבים, ושמעתי הטעם כדי שיתפלל על שאר הנוסעים, שאפילו אם אין לו זכות בעצמו לינצל, בכל זאת יהיה לו זכות ביחד עם אחרים. אבל אם מוסיף איזה תפילה לעצמו, אין צריך לאמרה בלשון רבים (שו"ע ס"ד ומשנ"ב שם).

רמקול

כשנוסעים בדרך באוטובוס, ואומרים תפילת הדרך ברמקול, יש להיזהר להוציא המילים בשפתיו, ולא לצאת ע"י שמיעה, מכיון שאינו שומע קול המברך אלא גלי הרמקול.

מסלול הליכה

העושים טיולים בהליכה ברגל יותר משיעור פרסה [4.700 מטר לחזו"א ו-3.850 מטר להגר"ח נאה, עי' שיעורין של תורה ס"ק ל"ג], חייבים בתפילת הדרך מיד כשיוצאים שבעים אמה ממקום הישוב.

שאלות המצויות

מזוזה במגורי חיפשה

אם שוכרים בית בחו"ל לשלושים יום או יותר חייבים ליתן שם מזוזה, ולאחר שיוצא מאחר שזהו רשות עכו"ם מותר להורידה. ובארץ ישראל כששוכר בית אפילו רק לזמן מועט יש חיוב מזוזה מיד, ואם אין חשש שהמשכיר יפסיד המזוזות אין להורידן כשיוצא (שו"ע יו"ד ס' רפ"ו).

נטילת ידים מברז

שאלה: בימי החופשה, כאשר נוסעים לטייל למקומות רחוקים, קורה לפעמים, כשרוצים לנטול ידים לאכילת פת, שמוצאים ברוז מים אך אין שם כלי לנטילה, מה עושים?

תשובה: הנה, מבואר בשו"ע (סי' קנ"ט ס"ט) שבמקום שיש ברוז ואין כלי, הרוצה לנטול ידים יכול לפתוח את הברז ולסגור בכל שפיכה ושפיכה, ופעולה זו נחשבת לכח גברא, כמו כלי. והוסיף המשנה ברורה (ס"ק ס"ד) בשם אחרונים, שצריך לסגור ולפתוח כמה פעמים בכל יד ויד, מכיון שהברז הוא דק ואין די מים בקילוח הראשון ליטול בו ידו כראוי [וקילוח שני לא נחשב לכח גברא], ע' שם.

אולם כל זה נאמר דוקא לענין ברוז של חבית (וכמבואר שם בשו"ע), אבל בברזים שלנו אין מועיל פתרון זה, כי הברזים שלנו מחוברים לבית, וכמו"כ ברזים שבגנים הינם מחוברים לקרקע, ואם כן, הגם יש בפתיחתם כח גברא, אין זה מועיל, כי אין עליהם שם כלי כלל, ונטילה זו פסולה אפילו בדיעבד (וכן הורה הגר"נ קרליץ שליט"א).

עלה לגג או לחצרו באמצע האוכל

השותה או אוכל בביתו, משקין או אוכלין שאינן טעונין ברכה אחרונה במקומה [כגון שברכתו "בורא נפשות"], ובאמצע עלה לגג כדי להתאוורר – מכיוון שאין הוא תחת קורת גג אחת נחשב הדבר כאילו יצא לחצר, ולכן אם רוצה להמשיך באכילה או בשתייה הדעת נוטה לחייב לחזור ולברך ברכה ראשונה (בעל שבט הלוי זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א).

במקום נופש בשבת

אין לו פת לכסות את הגז

מי שהחליף דירה לתקופת החופש, ולפני שבת התברר שאין שם 'בלעך' [פח או נחושת שמניחים על הכיריים] – אם האוכל מבושל כבר כשיעור מאכל בן דרוסאי [י"א שהוא כשליש בישול וי"א שהוא כחצי בישול], מותר ליתנו ע"ג הכיריים אפילו ללא ה'בלעך', לפי מנהג בני אשכנז (רמ"א סי' רנ"ג ס"א) שכתב שנוהגין להקל כסברא

אחרונה). אבל לבני ספרד אסור ליתנו בלי 'בלעך', אלא אם כן האוכל מבושל לגמרי ומצטמק ורע לו (שו"ע שם).

אם אין 'בלעך' כנ"ל, והאוכל אינו מבושל אפילו כשיעור מאכל בן דרוסאי, בשעת הדחק יכול להחליט שלא יאכל את התבשיל שבסיר עד הבוקר, ואז מותר להשאירו על הגז לצורך מחר אפילו בלי 'בלעך', כי באופן כזה אין גזירה שמא יבוא לחתות בגחלים (ביאור הלכה שם ד"ה להשהות).

מצא פח באמצע השבת

הנמצא בבית שאינו שלו, ורוצה להניח את ה'בלעך' על הכיריים לפני השבת, כדי שיהיה מותר לו להחזיר את הסיר על האש בשבת [ובאופן זה שיש לו את כל התנאים המתירים להחזיר קדירה בשבת], ולא ידע היכן הוא מונח ומצאה רק בשבת, מותר ליתן את ה'בלעך' או סיר ריק במקומו על האש בשבת, ואין בזה איסור משום בישול המתכת (שו"ת אגרות משה אר"ח חלק א' סי' צ"ג וחלק ד' סימן ע"ר אות כ"ט). ולדעת מרן החזון איש אסור הניח ה'בלעך' בשבת עצמה משום בישול מתכת (או"ח סי' ל"ז סק"א וסי' נ' סק"ט).

טלטול בשבת

כשנוסעים למקום אחר בחופש, יש לברר אם יש שם עירוב שאפשר לסמוך עליו, ואם אין שם עירוב, אסור לטלטל שום דבר, אפילו המפתח. ויש לו להכין לפני שבת חגורה, וליתן עליו המפתח באופן שהמפתח ישמש לסגור את החגורה או להחזיק את החגורה (משנ"ב ס' ש"א ס"ק מ"ה).

אם עושה עירוב בעצמו, יש לשאול רב או מומחה איך לעשותו, ובפרט אם גרים שם גויים או מומרים לחלל שבת.

נמצא במקום שאין עירוב

הנוסע למקום שאין בו עירוב [או שהוא מחמיר שלא לסמוך על העירוב], אם מתאכסן בדירה בבית משותף, אסור להוציא חפץ מדירתו לחדר המדרגות, אלא אם עשה עירוב חצרות לפני שבת. אבל להעלות או להוריד בחדר מדרגות עצמו מותר.

שכח לפתוח לבו או שקית חלב

מותר לפתוח את הכיסוי המכסה את אריות הלבן מלמעלה, אע"פ שהודבק ע"י הלחמה קלה, כי לא נחשב בזה לעשיית כלי. (כך פסק הגר"נ קרליץ שליט"א). והטעם, שמכיוון שאפשר להפרידו ולהחזירו כמות שהיה קודם לכן, לא נתבטל ממנו שם כלי מעולם). שכח לעשות פתח בשקית החלב לפני שבת, לא יעשה חור בצד אחד, משום שהדבר נחשב לעשיית כלי. אלא צריך לקרוע קרע לכל אורך השקית ויזהר לקרוע שלא כנגד האותיות.

ויין בסך

אם נמצא במקום שיש גם גוים, מאוד יש להיזהר שהעכו"ם לא יגע ביוין או יטלטלו, ודין זה נאמר גם במיץ ענבים ויין מפוסטר (ע' מנחת שלמה ס' כ"ה, וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א).

אם קשה לשמור מנגיעת עכו"ם, ירתיח היין לפני שבת, בשיעור שיעלה רתיחה, ויתמעט ממידתו ע"י הרתיחה, ועי"ז לא נאסר היין, אפילו אם נגע בו העכו"ם (ע' שו"ע יו"ד ס' קכ"ג ס"ג ובש"ך שם ס"ק ז').

לע"נ מרן הסטייפלער בעל ה"קהילות יעקב"
רבי יעקב ישראל ב"ר חיים פרץ קניבסקי זצוק"ל
נלב"ע כ"ב מנ"א תשמ"ה

לעילוי נשמות

רבי שלמה בן המ"צ רבי יוסף צבי הלוי דינר ז"ל
נלב"ע ט"ז מע"א תשנ"ד

לעילוי נשמות

רבי שמואל יצחק בן ר' דוד לוי זצ"ל
נלב"ע ז' סיון תשע"ז

לעילוי נשמות נאב"ד רמת השרון וקהילות נאות יוסף ב"ב

מרן הגאון רבי יעקב בן רבי צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל
נלב"ע כ"ז שבט תשע"ז

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

מנחם אב תשע"ז

גליון מס' 154

דברי מוסר והתעוררות

היתרים ולידי רפיון היגיעה, לכן צריך לחזק את יגיעת המחשבה והעיון, וכיצד? ללמוד עם חברותא "קצות". בזמן שלומדים קצות"ח בהכרח צריך להתייגע. גם בזמנינו מוצאים יחידי הדור שכל לימודם רק עם חברותות, יומם ולילה לא ישבותו.

לכן צריך לדעת שמה שנוסעים כל אחד לביתו, אין זה הפסק בלימוד, אלא צריך להחליט כעת, כמו בן בל"נ, שגם בו ביום שיבוא הביתה - שנפגשים עם ההורים והמשפחה ויכולים לשכוח ללמוד באותו יום את הקביעות, וחושבים כי הקביעות תחזיק אף אם יתחילו ממחר, ומזה מתבטלות כל הקבלות והחלטות. לכן צריך כל אחד כבר עכשיו לחשוב על כך, ולהחליט לעצמו שבאותו היום שיבוא הביתה יקבע את השעות של לימוד התורה. לקבוע עכשיו את השעות, לא כשיבוא שמה, אלא כאן לקבוע על העתיד, בכדי להבטיח עצמו שלא יעבור שום יום ושום זמן בלי לימוד התורה.

וכשבאים הביתה - יכול לזכות במצות כיבוד אב"א בתכלית ההידור, פשוטו כמשמעו. כשיושבים ליד השולחן ומדברים ד"ת, בדברי ירא"ש וחכמה, מהנים בכך את ההורים. זהו מצות כיבוד אב ואם.

(מתוך שיחה שנאמרה בישיבה כ"ט אדר תשל"ה).

כתוב במדרש משלי פרשה י': אמר ר' ישמעאל: בא וראה, כמה קשה יום הדין, שנתיד הקדוש ברוך הוא לדון את כל העולם כולו וכו'. בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, הקדוש ברוך הוא הופך את פניו ממנו, ומצרי ויהנם מתגברין בו כו'. והם נוצלים אותו ומשליכין אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו ב' סדרים או ג', הקדוש ברוך הוא אומר לו: בני, כל התלכות למה לא שנית אותם כו'. בא מי שיש בידו הלכות, אומר לו: בני, תורת כהנים למה לא שנית שיש בו וכו'. בא מי שיש בידו תורת כהנים, הקדוש ברוך הוא אומר לו: בני, המשנה חמשי תורה למה לא שנית? שיש בהם קריאת שמע תפלין ומזוזה. בא מי שיש בידו המשנה חמשי תורה, אומר לו הקדוש ברוך הוא: למה לא למדת הגדה? בא מי שיש בידו הגדה, הקדוש ברוך הוא אומר לו: בני, תלמוד למה לא למדת? וכו'. בא מי שיש בידו תלמוד, הקדוש ברוך הוא אומר לו: בני, הואיל ונתעסקת בתלמוד, צפית במרכבה כו'. כסא כבודי איך הוא עומד? כו' השמאל איך הוא עומד? וכו'. וכמה פנים הוא מתהפך? כו'.

ומשליכין אותו לגיהנם. העונש הוא עונש גדול מאד, והוא ג"כ מחסדיו של הקב"ה שמשליך אותו לגיהנם ומשאיר

חובה מיוחדת מוטלת עלינו בימי בין הזמנים שהנהגתינו

תרבה כבוד שמים

...בבין הזמנים כל אחד נוסע לביתו, יש מקומות שכל הסביבה היא סביבה של תורה ובני תורה ויש מקומות שאינם כן, בתקופה שאני הגעתי מחו"ל והאמא ע"ה גרה בתל אביב, לא ידעו אז כמעט שם מהמושג של בן ישיבה, וכשהייתי עובר ברחוב בתל אביב עם הציציות בחוץ, היו יוצאים מתוך החנויות להביט מי זה שעובר כאן. היום כבר יודעים מה זה בן ישיבה. ועלינו מוטלת החובה שייצא מאיתנו כבוד שמים, שיראו שבן תורה בן ישיבה הוא איש אחר לגמרי מכל אלו המסתובבים ברחובות. וזה על ידי שהנהגה תהיה הנהגה ראויה שתביא כבוד שמים וכבוד התורה, וכדברי הגמרא ביומא על הפסוק ואבת את ד' וגו', שיהא שם שמים מתאהב על ידך, וזה על ידי שלומד ומקבל תורה מרבותיו בישיבה וזוכה בזה לשימוש תלמידי חכמים, ויהיה משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו. ולעומת זאת צריך זהירות שח"ו לא יהיה שום הנהגה שתביא לידי חילול שם שמים.

(מתוך שיחה בישיבה)

לקבוע סדרים עם חברותות

נכון, עושים הפסקת זמן, אבל זה רק הפסקת זמן בנוגע לסדרי הישיבה ובנוגע לשיעורים, אבל כל א' וא', מה שנוגע אליו, צריך לדעת שאין הפסקה. הוא צריך להמשיך לקבוע לעצמו סדרים, והנסיון הראה שבזמן שקובעים הסדרים עם חברותא, אזי "איש לרעהו יאמר חזק", וכשקובעים זמן קבוע - זה מחזיק. אם אינו קובע סדרים לעצמו, אזי יש לו הרבה הוראת היתר ואח"כ אינו פורע. כשמסתדרים עם חברותות מרגישים אחריות, לא רק של עצמו אלא גם אחריות של השני. וזהו יסוד גדול שצריך לדעת תמיד, צעירים ומבוגרים, שצריכים לקבוע הסדרים עם חברותות.

מספרים על הגאון רבי נפתלי אמסטרדם זצ"ל, תלמידו של הגרי"ס, שאף בימי זקנותו, למד רק עם חברותות. וא' מהחברותות שלו סיפר לי שהיה לו קביעות עמו ללמוד ס' "קצות החושן", והיה אומר לו: בימי זקנה תופשת מקום אצל האדם חולשת הגוף, וממילא יכול עי"ז לבוא לידי

אותו, ואחרי כן יכול לקבל את השכר הגדול על החלק הטוב שעשה, וכל זמן שלא מנקה את עצמו לא שייך שיקבל את הטוב שהוא לנצח נצחים, הגיהנם זה עונש גדול, אבל כשנגמר הזמן הוא יוצא נקי.

בני ב' ההלכות וכו'. קודם אומר המדרש מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, במצב כזה אינו יכול להיות קרוב לקב"ה, והקב"ה הופך את פניו ממנו, ואחרי כן כתוב שמי שיש בידו ב' או ג' סדרים, הקב"ה אומר לו בני! שומעים את המרחק מהופך את פניו ממנו לבין שאומר לו בני, וההבדל הגדול הזה הוא אחר שלמד ב' סדרים או ג' סדרים, רואים שרצה ללמוד, אז כבר הוא זוכה שהקב"ה יאמר עליו בני.

בני, חמישה חומשי תורה למה לא שנית. ויש להבין הרי מקודם מביא המדרש שבא מי שיש בידו מקרא, א"כ הרי כבר למד ה' חומשי תורה, וצ"ב. ואולי יש בידו מקרא הכוונה על מקרא בלי דרשות חז"ל. וצ"ב.

...זה דבר גדול מאד, דבר חשוב, ללמוד חמשה חומשי תורה עם פירוש רש"י, ולדעת מה שרש"י אומר, אם ילמדו ה' חומשי תורה עם פי' רש"י, יוצא שלמד כל התורה כולה, כי בה' חומשי תורה יש את כל התורה, ובפי' רש"י יש הדרשות חז"ל על הפסוקים.

חמישה חומשי תורה שיש בהם ק"ש תפילין ומזוזה. ויש להעיר הרי יש עוד מצוות גדולות, ולמה המדרש תופס קר"ש ותפילין, אלא משום שיש בהם קבלת עול מלכות שמים, ומזוזה ג"כ הגמ' במנחות אומרת שמזוזה כשנכנסים לבית וכשיצאים מהבית, כשמסתכלים על המזוזה נזכרים בהקב"ה ומקבלים עול של יר"ש, ובכל זאת עדיין צריך ישוב לפרש את הפשט.

למה לא למדת הגדה. הענין של הגדה יש כמדומני בהקדמה של המפרש את המדרש תנחומא, שכותב שמי שעוסק בהגדה הוא עסוק ביסוד האמונה ויר"ש והשגחה פרטית, המעלה של הגדה היא שעל ידה לא שוכחים מהקב"ה.

צפית במרכבה. מעשה מרכבה יש בנביא יחזקאל, לעתיד לבוא אחרי ביאת משיח צדקנו שנזכה לחיי עוה"ב, הקב"ה יגלה לנו, כסא הכבוד איך הוא עומד, חשמל איך הוא עומד, בנפש החיים מאריך בענינים האלו מה שקשה להבין. ובלשון הזה משתמש הדעת תבונות, אנחנו רואים לאיזה מצב מחכים הכלל ישראל.

כשלומדים מאמר חז"ל כזה איך צריך להיות ההתעוררות, לנצל את ימי הבין הזמנים, צריך לנצל לאסוף כוחות, לנוח, לישון בזמן ולקום בזמן, ולקבוע קביעות ללמוד עד כמה שאפשר, הלימוד צריך להיות לחזור על מה שלמד. יש תוס' בכיצד מברכים דף ל"ח ע"ב ד"ה כל תלתין יומין, שאחד היה לומד, וכל יום שלשים חוזר מה שלמד.

יש גמ' שפחות מד' פעמים לא יכולים להכנס לתוך הענין, ת"ר כיצד סדר משנה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה רבינו מה ששמע מפי הגבורה, אח"כ נכנסו אלעזר ואיתמר ושנה להם, ואח"כ נכנסו זקנים ושוב חזר, ואח"כ נכנסו כל ישראל, נמצא ביד אהרן ד'. נסתלק משה ושנה אהרן וכו' נמצא ביד כל א' ארבעה, יוצא שכל אחד למד את התורה ארבע פעמים. מכאן אמר ר' אליעזר חייב אדם לשנות לתלמידיו ד' פעמים, וק"ו ומה אהרן שלמד מפי משה ומשה מפי הגבורה היה ד' פעמים, הדיוט מפי הדיוט על א' כמה וכמה.

וזהו פי' הקרא באיוב פרק כ"ח פס' כ"ז אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה. ד' לשונות הללו של המקרא הם מורים על איכות של הלימוד, כשמתחילים ללמוד דבר חדש בפעם הא' הוא רק בבחינת אז ראה, מתחיל ללמוד דבר חדש, רואה את המילים, הכל רק בבחינת ראה, עדין לא נכנס לתוך הענין להבין, בפעם הב' שחוזר ולומד הוא זוכה שמתחיל להכנס בהבנת הענין, וזה אצלו כבר בבחינת ויספרה, אבל עדיין לא השיג שלמות ההבנה, ובפעם הג' הוא בבחינת הכינה, ופעם ד' הוא זוכה לשלוט בעומק הענין עד שיתקיים בו וגם חקרה, לחדש ולברר ולהבין דבר מתוך דבר בעמקות ההבנה.

שמעתי מפיו של הגאון מפוניבז' צ"ל שפעם בא החפץ חיים מחוץ לעיר, והוא לא נסע בטקסי ולא ברכבת, לא היה שמה כל הנוחיות האלו, אלא נסע בעגלה עם סוס, לא היה כבישים, היה אבנים, ובין אבן לאבן היה שקע, [אני טעמתי את זה לא פעם א' ולא פעמיים, הייתי נוסע ויוצא ביום א' בערב עם העגלה, ובהשכמת הבוקר עצרנו בעיירה קטנה, ואחר העיירה הקטנה הגענו לעיירה גדולה, והיו העצמות שבורות ממש. בעיירה הגדולה הלכנו לבית הכנסת, התפללנו, אכלנו ארוחת בוקר. ומהצהרים שוב נסענו, ונסענו כל הלילה עד אשמורת הבוקר והגענו לווילנא. היה ימים שירד גשמים וכל העגלה התמלא מים, ככה ישבנו ביחד עם הרבה מים בעגלה עד שהגענו ליישיבה. ככה למדנו תורה, מתוך הדחק ומתוך עוני]. והחפץ חיים שחזר מנסיעה מפרכת זו, חמש רגעים אחרי שנכנס לבית, הגאון מפוניבז' נכנס אצלו וראה את החפץ חיים שהוא בעומק הסוגיא, אחרי דרך קשה כזאת ואחרי ה' רגעים שנכנס הביתה, כבר היה בתוך עומק הסוגיא!!!

זה אני נותן לכם צידה לדרך, שתדעו שצריכים להיות פרושים מהעולם, פרושים ממחלוקת, פרושים מכל פוליטיקא, שלא יהיה מעניין שום דבר, אלא רק התורה ושמירת הבריאות הגוף שזה חיוב ומצוה. [החפץ חיים עצמו היה נכנס באמצע הלילה לשלוח את הבחורים בשביל לישון].

(מתוך שיעור רבינו בס' שמירת הלשון יום ה' ו' מנ"א תשס"ה).

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

דאג ללימודינו בימי בין הזמנים

מספר א' הנכדים: היה פעם בבין הזמנים ששהה בעיר ערד והיינו עמו בדירה אחת, הסבא היה כל היום עסוק עם ספריו וכתביו. באחד הימים ישבנו אני ואחי בדירה במרפסת בחוסר מעש, והנה לפתע קורא לנו הסבא, הוא הוציא סידור הגר"א שהיה מונח ליד טליתו, ופתח "מעשה רב" וישב אתנו והסביר לנו בנחת סעיף אחר סעיף. כך במשך כרבע שעה. [בדירה לא היו ספרים חוץ מהספרים הבודדים שהביא עמו מהבית].

הייתי עם סבא בבין הזמנים ב"חזון יחזקאל" (כמדומה שהייתי בן תשע). היה שם ספריה גדולה של ספרי ילדים וישבתי וקראתי רוב היום, לאחר יום או יומיים סבא פנה אלי ואמר לי, בזה"ל, בא אני יעשה איתך עסק, אתה תלמד משניות בע"פ, ואני ישלם לך ע"ז כסף, ושאלתי אותו איזה משניות להתחיל, ואמר "אלו מציאות", ואכן התחלתי ללמוד משניות ובחן אותי עליהם. וכך המשכתי גם אחרי בין הזמנים, ובמשך כחצי שנה לאחר שלמדתי אותו בשבת או במוצ"ש מה שלמדנו בחיידר הייתי אומר לו כ- 2 משניות בע"פ, וביום א' היה מוציא את הארנק ומשלם כל פעם כמה שקלים.

זהירות מקריאת ספרים

מספר א' התלמידים: אני זוכר שלפני א' מתקופת בין הזמנים, כשבאתי להיפרד לפני היציאה הביתה מהישיבה, אמר לי אני רוצה לשוחח אתך, הוא שוחח אתי ואמר לי אני רוצה לבקש ממך, שבימי בין הזמנים לא תקרא ספרים. ספר שאינו קודש אל תקרא בו. [בזמנינו לא היה ספרות חרדית בכלל, והיה נפוץ ספרים מאיזה מחברים שאינם כשרים שהיו בבתי היראים לדבר ד'] והוסיף ואמר לי: אני רוצה שתגדל ותצליח ולכן אל תקרא ספרים. וסיפר לי באותו מעמד, שמרן המשגיח ר"י לוינשטיין זצ"ל היה סועד בשבתות אצל רבי צבי הירש ברוידא זצ"ל, ופעם אמר הגרצ"ה לרבנית (בתו של הסבא מקלם שהיתה מפורסמת בגדלותה לאשה משכלת ביראת ד') תראי איזה פנים טהורות יש לבחור הזה, בוודאי יש לו אמא גדולה, הגיבה הרבנית ואמרה "הוא לא קורא ביכלעך" = (ספרונים חיצוניים)", דהיינו, שלא מספיק אמא גדולה, אלא היה צריך גם לשמור עצמו מהספרונים שהיו אז יוצאים מההשכלה והיו מצויים אצל כולם, בזכות זה הוא טהור, למדנו מעובדה זו אמר רבינו, שבשביל לגדול צריך לא לקרוא ספרים. ולכן דוד, אני מבקש ממך, אל תקרא ספרים.

ימי בין הזמנים במחיצת רבינו

ימי בין הזמנים היו אצל רבינו קודש לכתיבה, היה יושב מבוקר ועד ערב, עם ספריו וכתביו כל כולו שקוע בעיונה של תורה, כותב ומוחק וכותב, יש דברים שכתבם בכמה מהדורות עד שהרגיש שיצא מתחת ידו דבר שלם. במשך השנים ראינוהו בימי בין הזמנים הן כשהוא עסוק בכתביו שלו מספרי מנחת יהודה. הרבה פעמים היו הכתבים ממה שכתב כמה שנים קודם לכן ועכשיו ישב לסדרם לדפוס, ללבנם ולהגיהם, או שערים נוספים שכתב על ספר המקור והממכר לרב האי גאון, וכן היו שנים שעסק בכתבי התלמידים של רבו הגר"ש היימן זצ"ל, שהדפיס מהם בספר שערך מכתבי רבו וכתבי התלמידים "חידושי רבי שלמה". יגיעה ועמל רב השקיע בעריכתו זו להעמיד דברי רבו זצ"ל על דיוקם. (פעמים היה מתבטא על דברים מסוימים ממחברות התלמידים שלא יתכן שכך אמר הרביה ולכן אי אפשר להעלותם ולחוקקם עלי ספר אפילו שהדברים נראים ישרים ונכונים).

בימים אלו של ימי בין הזמנים אב, היה רבינו בדרך כלל נוסע לאיזה מקום ישוב אחר, אמנם לא היה לו שום דרישות שיהיה המקום עם תנאים גשמיים כל שהם, אלא כל המטרה שיהיה מקום שיוכל לשבת ברציפות של שעות מרובות בלי שיפסיקוהו באמצע, הציבור הרחב שעשרות שנים התדפק על דלתותיו לקבל עצה והדרכה.

מעולם לא ראו אצלו איזה זמן מן הזמנים שבהם היה נראה שלקח הפוגה ומנוחה מעמל ויגיעת התורה, תמיד היה המשך אחד של שקידה בעמל ויגיעה. לא נטה אזנו לשמוע על מנוחה והתאורות גם במקומות הנופש, בשנותיו האחרונות שהתקיימו מנייני תפילה בימי בין הזמנים בדירת הנופש שהיה שם, ולא היה יוצא מדירתו, ואמרו לו שלמען בריאותו צריך שילך קצת כל יום באויר, היה יוצא מדירתו ל - 15 דק' הליכה ובוזה הסתכם כל הדאציה. גם בשנים שסידרו לו דירה שיש בה מרפסות גדולות ופתוחות לכיוון הרי ירושלים, חס על זמנו מלשבת שם כדי לשאוף אויר, כששידלו אותו שלמען הבריאות כדאי שישב שם, ניסה לשבת שם עם כתביו, וכשראה שהרוח שם ממרידה אותו לשמור על הרפים שלא יעופו חזר לתוך הדירה וישב ספון בין הקירות. באחת השנים נשאר בבני ברק, והיה נוסע בחלק מן הימים בשעות הבוקר ליד הים לשבת שם ולשאוף מהאויר של הים, היו לוקחים ברכב שולחן וכסא וישב שם בפניה נדחת עם ספריו וכתב שם מביאורו "עמק השער", לאחר כשעה היה קם ממקומו, והולך כחמש דקות הלוך ושוב ונושם נשימות ארוכות של אויר ים, ומיד פונה ומבקש לחזור לביתו להמשיך בתלמודו.

בכלל לא היה אצלו מושג של לימוד קל, כל לימוד היה בעיון ובעמל ויגיעה, לא מיבעי באמצע הזמן שרוב לימודו היה מה שלימד לתלמידים, שקשה לתאר איך שהצליח לצמצם את עצמו וללמוד כל פעם כאילו עתה לומד גמרא זו פעם ראשונה בחייו, עד שהיה נראה כי כך הוא באמת, בו בזמן שעד יומו האחרון כשהיה עולה איזה הערה או הבנה באמצע הלימוד עם החברותא, היה על אתר אומר שכדאי לעיין ומציין למראה מקום אם זה תוס' באיזה מסכת בש"ס או אחד מגדולי האחרונים, והיה מציין באיזה חלק בדף זה נמצא. הנהגה זו היתה לנס ופלא עד למאור, כי מי יכול לשער כמה כוחות של סבלנות ברזל וגבורה נפשית צריך עבור כך!!!

גם בימי בין הזמנים, בעיקר בימי חול המועד שמנע עצמו מכתבת חידו"ת, וקבע חברותא ללמוד איזה לימוד, תמיד היה לימודו לימוד עיוני של דברים קשים, מתוך עמל ויגיעה, אם זה מסכתות מסדר קדשים, או שביעית עם פי' הר"ש, באחד מהשנים האחרונות למד עמי מסכת הוריות בימי בין הזמנים ברוב עמל ויגיעה ואח"כ המשיך ללמוד מסכת זו בקביעות במוצ"ש. (לא היה מושג ללמוד ענינים קלים מענינא דיומא וכד').

הוראות והזכרות

אודות מסגרות ה"קעמפים" בישיבות

דעת רבינו לשלול את הקמת הקעמפים בימי בין הזמנים לתלמידי הישיבה, [ואכן בישיבות הנוהגות לפי הוראות רבינו, לא מקיימים מסגרת זו]. ואמר בזה כמה טעמים לשלול הדבר:

א. במסגרת זו נפגע ונפגם המעמד והיחס שצריך להיות מהתלמידים לראש הישיבה וצוות הרמ"ם. כי יחס טוב ואוירה נעימה בין הצוות לתלמידים צריכה להיות כל השנה, אך במסגרת זו באים ליחס של זלזול וחוסר כבוד. גם בגלל ההרגשה שהמסגרת של הקעמפ פחות מחייבת רצינות, וגם שהרבנים נוהגים בדברים שאין צריכים לנהוג כך בפני התלמידים (כמו, הליכה לטיולים עם התלמידים, וחוויות שונות).

ב. מסגרת זו לא תימנע בפני אלו שמחפשים לטייל ולהתפרק, לעשות זאת במשך הימים שאין את מסגרת הקעמפ, ורק תגרום לבחורים שלא חפצו לנסוע לטיולים, שיתרגלו לכך. ואמנם, מטרת בין הזמנים היא לפוש ולנוח כפי הצורך וללמוד במקום שלבו חפץ, ללא עול של מסגרת הישיבה והחברה, אבל אין שום מטרה להרגיל את התלמידים בטיולים ואטרקציות - שהוא חינוך שלילי.

ג. קשה לשמור על אוירה מתאימה כמו בישיבה, וזהו חסרון גדול.

ד. מי יודע כמה יוכלו לשמור על כל התכניות וההנהגה במסגרת זו. [ואכן, לדאבון לב, רואים בשנים האחרונות איך שהתדרדר הדבר, שיש מקומות שמזמינים לדבר בפני תלמידי הישיבות אנשים הרחוקים מיהדות ואפילו אנשים שומרי תורה ומצוות אבל רחוקים מעולמה של ישיבה. ועושים תכניות הרחוקות מלהתאים לרוח בני התורה. רבינו התבטא על כך כמה פעמים בכאב לב, שיש שאינם מבינים גודל הפירצה והאסון בזה.

ובקיץ שנת תש"ע ראו צורך נוסף להתריע ולחזק הגדרים, ואודות לבקשת חשובי ראשי הישיבות השליט"א שלה רבינו את המכתב דלהלן לכל רה"י שליט"א. (בנוסף לכינוס ראשי הישיבות שהתקיים בבית הגרנ"צ פינקל זצ"ל בחודש תמוז תש"ע שם גם עוררו על ענין זה, ורבינו במשאו שם עמד על שמירת צורת בן ישיבה).

למע"כ הגאון ראש הישיבה דישיבת...

ישא ברכה מאת השי"ת

הנה ב"ה זקנתי ואני בא לעורר שוב על מה שנעשה בקעמפים הנערכים בכמה וכמה ישיבות, ובאמת חמיד שהתחילו לערוך אותם היתה דעתי שיש להמנע מכך כי בוודאי הנזק שייצא מכך הוא רב, מכמה וכמה אופנים.

והנה צר מאוד לשמוע שפרצו בכמה וכמה ישיבות את מסגרת בן ישיבה ומזמינים אישים שאינם ראויים לדבר בפני בני הישיבות הן מצד עצמם והן מצד מה שהם מייצגים, [אף אם הם עצמם ממחנה היראים לדבר ד'].

גם מנהלים וויכוחים באופן של התנצחות אחד מול השני לקול תרועת ציבור בני הישיבה, שזה מביא להשחתת המידות, מלבד זה שבתוך הדברים נכנסים דעות שאינם לרוח בני תורה ואף יותר מכך בדעות מרוח הרחוב ודעות כוזבות. ופשוט הדבר שאין להביא אנשי תקשורת או פוליטיקאים וכד'.

על כן אין לי אלא לומר שהיה ראוי שימנעו מלערוך מסגרות אלו, וראשי הישיבות והמנהלים הרוחניים שהחליטו לערוך מסגרות אלו, שיתנו על לבם לשמור שם על אוירה ורוח של ישיבה. וח"ו שהישיבות בעצמן יתנו ידן להפוך את ימי בין הזמנים לימים של הוללות וביילויים ופריקת עול של צורת בן ישיבה. ורשאים להביא שם רק רבנים ואנשי חינוך מובהקים בידיעה ברורה, שיוכלו לקבל מהם השפעה לאהבת תורה ויר"ש וחינוך להשקפה טהורה על ארחות החיים, מנא' אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה.

הדברים פשוטים ומובנים ולא באתי אלא לעורר כי זקנתי ויראתי מלשתוק ולא להוכיח, כי בוודאי רצון כולם לתועלת אלא מחמת שאוירת הרחוב היום מאד פרוצה ומהרצון לגדור כמה שאפשר, באים בשוגג להקל ח"ו בדברים שהם נזק לדורות. (לשון רבינו מתוך מכתבו).

מרן ראש הישיבה הגאון רבי אריה פינקל זצוק"ל

"בכל דרכיך דעהו"¹

עבודת ד' בצרכי הגוף

דרש בר קפרא, איזהו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה - "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך" (ברכות סג).

וכתב הרמב"ם (פ"ג דעות ה"ג); המנהיג עצמו על פי הרפואה אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים בלבד וכו' אין זו דרך טובה, אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ד', נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ד' תמיד וכו', מפני שמחשבתו בכל כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ד' והוא חולה, נמצאת שינה שלו - עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו "וכל מעשיך יהיו לשם שמים שמים", והוא שאמר שלמה בחכמתו "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך". עכ"ל הרמב"ם.

ואכן הבראה שע"י אכילה הגונה ושינה טובה לבני תורה הנאה להם והנאה לעולם.

סכנת שכחת הבורא

אך הסכנה היא, כמו שכתב בביאור הגר"א על הפסוק במשלי (ז, יד) "זבחי שלמים עלי" - כי אין היצה"ר בא אל האדם לפתותו לעשות עבירה, כי מי ישמע לו, אך בא אליו במצות ועי"ז ימשוך אותו, וזהו "זבחי שלמים" כי שלמים אינם על חטא, ומצוה גדולה לאכול ולשמוח באכילתם, ומזה נמשך אל היצה"ר, כי אין היצה"ר בא אלא מתוך אכילה ושמחה... ואין דבר טוב שיכול לפתות כמו באכילה של מצוה ושמחה של מצוה, ומזה יכול מאד למשוך אותו לילך אחר תענוגי עולם הזה. על כן אמר זאת בכדי שיתבונן האדם שאין אכילה של מצוה בעולם יותר מן השלמים, כי אפילו בשבת יכול לפטור את עצמו בכסא דהרסנא, כשהוא עושה לכבוד שבת, אבל שלמים אכילתם מצוה, וגם צריך להיזהר שלא יבא לידי נותר, וגם אכילתם בשמחה היא מצות עשה כמו שנא' "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת" וגו'. ומראה שכל פיתויי היצר הרע הוא מזה ומה שבא מזה, ומכל שכן בשאר אכילות ושמחות של מצוה שצריך האדם מאד מאד להשמר ולהזהר שלא תהא בהם אחיזת יצר הרע. עכ"ד.

ואמנם באנו למחנה למען החליף כח ולחיזוק הגוף, למען נוכל להיכנס לחדש אלול בעמל התורה והיראה מחוזקים ובריאים, אך מטבע הדברים המתקרב לחיי הגוף והנאותיו, שוכח את המטרה למענה בא לכאן, וכמו שכתב הגר"א ז"ל.

וכתב בחוה"ל שער יחוד המעשה (ריש פ"ד) ז"ל; "והשלישי, הרהור היצר ורמיזתו לאדם, במה שיחבב עליו את העוה"ז וירחיקהו מדרך עוה"ב".

והוא מה שכתוב בפרשת עקב (ח, יא) "השמר לך פן תשכח את ד' אלקיך לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום, פן תאכל ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ד' אלקיך".

עלינו להשתדל בכל מאי דאפשר, להשמר ולהיזהר מאחיזת היצר הרע במחנה זה אשר בו דגש על אכילה ושמחה של מצוה, כי אם לא נזהר ולא נשמר, אזי תהיה כל מטרת המחנה בטלה ח"ו, וה"אלול"

¹ מתוך שיחה במחנה נופש לבחורי ישיבות.

הקדוש - תחת היותו מחוזק לעבודת הקדש ולהכנה לקבלת מלכותו ית' עלינו בימים הנוראים - יהיה תחת זה חודש של רפיון, ונמצאנו תחת מלכות ה"מלך זקן וכסיל".

העצה - "בכל דרכיך דעהו"

והעצה לכך, הרי לנו רמז נפלא להנהגת המחנה, והוא הכתוב "כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחוריך".

העצה "להשמר ולהזהר שלא תהא בהם אחיזת יצר הרע" היא - "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך", ואז "והיה מחנך קדוש", וכמו שכתב מהרש"א (ברכות סג, א) שהוא כמו שאמרו הבא להיטהר מסייעין אותו, ואז "נמצא עובד את ד' תמיד".

*

הקשר עם השי"ת במנוחת בין הזמנים

"טעמו וראו כי טוב ד' אשרי הגבר יחסה בו", פירש רש"י - "טעמו דברו".

יש לדעת כי התורה כולה היא היפך דעת אנשי העולם הזה. העוה"ז כולו השקפה ודעה של "טבע" והתורה הק' כולה למעלה מן הטבע [כמו שכתב הרמב"ן סו"פ בא].

לטעום את טעמה של תורה, הוא לטעום את ההשגחה הפרטית, אז ידע ויבין כי טוב ד', ויגיע למעלת ה"בטחון" ואז אין מאושר ממנו - "אשרי הגבר יחסה טוב".

המאמין האמיתי והשלם, יודע כי אין טבע ומנהגו של עולם, והכל מאת השי"ת, ואז הוא זוכה לבטוח בו ית', מאחר שידע כי האדם בכוחות עצמו לא ישיג כלום, לכן צריך הוא הכל לבקש ממנו ית', כי אין בידו לעשות קטנה או גדולה ורק אם יתן לו השי"ת אותו יוכל לעשות.

ובהגיעו לאמונה השלמה הזו, לזאת יקרא כי "טעם" את השי"ת ואת תורתו, והוא חלקו בתורה, וחלקו זה הוא חלקו לעוה"ב, כי מי אשר לו חלק בתורה, הריהו קשור להשי"ת, וקשר זה בעוה"ז קושרו להקב"ה בעוה"ב, ועליו נאמר "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. והוא הוא העוה"ב [עם רבי רבבות מדרגות].

וכדי להיות צרור וקשור בצרור החיים, צריך שיהיה קשור עם השי"ת בעוה"ז, ומי שניתק עצמו רח"ל ממנו ית' בעוה"ז, גם בעוה"ב לא יוכל להיות קשור עמו, שהרי כל העוה"ב הוא להתענג על ד' ולהנות מזיו שכינתו.

על כן כל מאמצינו והשתדלויותינו צריכות להיות נקשרים בו ית' שמו, והוא הנקרא "בטחון", כי הבוטח הוא ה"מאמין", והאמונה היא שהכל בא ממנו ית' כמו שכתוב "כי ממך הכל".

והנה כתב הר"י ז"ל (משלי ג, כב) על הפסוק "בטח בד' בכל לבך ואל בינתך אל תשען" וז"ל; "דע, כי הבטחון הוא שלא יתערב בו שום ספק, ועל דרך משל נבאר כי ענין הבטחון, כשכיר הבוטח על המלך, ועמל לפניו בכל כחו בשמחה ובטוב לבב, מרוב בטחונו על המלך שבדעתו ליתן משכורתו שלמה".

בעל בטחון בהכרח עיניו תלויות למרום יומם ולילה, באשר יודע הוא שכל מה שצריך ישיג רק על ידי השי"ת, והרי מתי אין האדם צריך דבר מה, כל פעולה בכח השי"ת היא, והמנוחה ג"כ מאתו ית', ועל כל נשימה ונשימה אנו חייבים להודות להשי"ת.

בעל הבטחון, הוא שנאמר בו "בכל דרכיך דעהו", והוא אשר נפשו קשורה כבר כאן בעולם הזה בצרור החיים, והוא שיזכה להתענג על ה' לעד ולנצח נצחים.

נפשו גחלים תלהט

גליון 150 דברים - חזון תשע"ז

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

המאמר הראשון הוא תמליל שיחת רבינו שעדיין לא נדפסה [ניתן למצוא בקול הלשון] המאמר השני נוגע בסוגיית העצבות השלילית העלולה לקנות שביטה בנפש בימים אלו באיציטלה דקדושה.

עברו כבר ארבע שנים ועדיין חי בקרבנו האסון שאירע לבאי בית מדרשו של רבינו זצ"ל כאשר תלמידו המובהק הרה"ג ר' יוסף חיים אוהיון ז"ל השיב נשמתו לבוראו בשיא פריחתו וכבר העיד אחד מותיקי התלמידים שכל התורה של רבינו זצ"ל 10 שנים האחרונות של חייו מקפות לתלמידו שעמד לימינו בכל ענין וענין ואכמ"ל ורבינו למרות שהיה מקצר מאוד הפליג מאוד בשבחו. גם עורך העלון זכה להנות מאורו של הרה"ג יוסף חיים ז"ל. הבאנו מעט דברים שקיבל מרבינו זצ"ל וידוע לתלמידים עד כמה דקדק בהעברת דברי רבינו זצ"ל. הקטע שהבאנו מאיר נקודה יסודית ביותר במשנת רבינו כיצד להשקיף בעינא פקיא על ירידות הדור ומאיך לא לשקוע בתחלואיו. וכמדומה שהר"י יוסף חיים זצ"ל היוה מופת לגישה זו. לחיות בדור ירוד ועם כל זה להתרומם לגבהים נפלאים. יהיו הדברים לעלי נשמתו הטהורה.

בשורה טובה. בזמן האחרון הושק קו טלפוני להחדרת לימוד הספר הקדוש נפש החיים. במסגרת המדורים הנפלאים יש מדור של תמצית הלימוד היומי עם הוראות למעשה היוצאות מדברי נפש החיים [שכתב ספר ספר הדרכה עיין בפרקים] עפ"י משנת רבינו הגר"א וינטרויב זצ"ל [כל שיעור 5 דקות] מספר הקו 0772263941 שלוחה 4 ואח"כ 2. שמעו ותחי נפשכם.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו בחיים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

לעומת כללות הבריאה והם כאפס ממש] ויזכו לכל הנועם והזיו לעתיד לבוא. וזה נוגע לעניננו שממילא כל פרט בבריאה מיצג את הכבוד הנרצה ממנה. ובזה שהאדם מגלה נקודת כבוד זו, מתגלה ש"אתה בכל". אבל מצד החושים כמובן שאין אפשרות לזהות נקודת הכבוד שיש בכל דבר ודבר.

נמחיש הדברים בב' משלים ואח"כ נבוא לנמשל. נדמיין מי שמעולם לא ראה ים. הפעם הראשונה שרואה ים בחייו הוא על ים סוף בזמן בקיעתו. כיצד נתפס אצלו ציור זה בכח המדמה [שקולט לפי החושים בלבד]? כיון שמעולם לא ראה ים בצורה אחרת לכן אין לו שום הכחשה למה שחושו קולטים, וממילא הוא מחליט בהחלט שכך נראה ים, ב' חומות ניצבות ובאמצע יבשה. אבל מי שכבר ראה ים בצורה אחרת נתפסת אצלו סתירה בין מה שהורגל לבין מה שרואה על ים סוף, כי מה שהחוש מראה לו כעת נסתר מכל מה שמורגל לראות. הביאור בזה שמי שראה פעם אחת ים בצורה רגילה כבר נתפס החוש על זה וממילא נתפס אצלו המראה הסותר כ"נס", כיציאה מהכלל. ולכן לא מעלה על הדעת שיכול להיות אחרת. אבל מי שלא ראה הציור הרגיל אין אצלו שום פלא במחזה זה.

בין המיצרים – זמן השתוקקות

[שיחה שלא נדפסה עדיין]

ב' כחות באדם – כח המדמה והשכל

עיקר עבודת ימים אלו, ימי בין המיצרים, הוא להשתוקק למה שחסרנו. ננסה להכנס לנקודה אחת. ותחילה נכנס לסוגיא אשר תשמש בהמשך הדברים ומלבד זאת יכולה לשמש לכל דרכי החיים. בשיר היחוד שאומרים בליל יוה"כ [שהתחבר ע"י אחד הראשונים] אומרים מ"שנהיה כל אתה בכל". היינו שלמרות שיש מציאות שנעשתה - "נהיה כל", לא נעשה שינוי מיחידותו. עדיין כל פרט ופרט אתה מנהיגו. יש כאן הערה שיש לתת עליה את הדעת. לא קושיא חלילה רק לברר את הענין. מצד אחד אומרים ש"נעשה הכל אתה בכל". נמצא שאין פרט שאין הוא נמצא בו, אבל מאידך גיסא מורגש מרחק עצום בינינו לבינו. והדברים נראים כתירתי דסתרי. זה נוגע להגדרת מהות הנסיונות וכיצד לעבור אותן.

יש בבריאה ב' כחות. כח השכל שהוא מסוגל להבחין מה זה אמת - מה זה מציאות ומה אינו מציאות. ויש כח נוסף - כח המדמה. זהו כח שאין ביכולתו לעמוד על האמת, זהו כח שכל ענינו לתפוס את השטחיות הנראית לחושים וכך להגדיר את שלפניו. כליו של כח המדמה הם החושים. שמיעה ראייה מישוש. מה שחושים אלו מביאים אליו זו המציאות הנתפסת בכח המדמה. והראיה שזו מציאות שהרי החוש מעיד על כך !!!

זהו הפירוש אכן אתה קל מסתתר. מדוע "מסתתר" כי תפיסת החוש מסתירה את המציאות האמיתית. לעומתו כח השכל המבחין בין אמת לשקר יכול לשבור את מחיצות המציאות החושית ולהבחין במציאות האמיתית אותה אי אפשר להמחיש לחושים.

זה הפתרון לתירתי דסתרי דלעיל. אין כאן סתירה. רק נמסרה לכח המדמה יכולת להבחין במציאות רק כפי שמראים החושים וכלפי זה אכן אתה קל מסתתר. אבל בכח השכל יכולים לדעת את המציאות האמיתית שעדיין "אתה בכל".

נוסיף בזה עוד נקודה.

הבאנו פעמים רבות את דברי הגר"א על מטבע התפילה "טוב יצר כבוד לשמו". שהטובה הגדולה שיותר שעשה הבורא עם הנבראים שחידש מהלך של "כבוד" היינו שרוצה להתכבד מהם. ובזה יצאו מאפסיותם [א.ה. היינו שהנבראים חסרי כל מציאות

נמחיש זה בעוד משל. לפני דורות היו אמנים שהיו בקיאים לצייר על בדים עצומים תמונות שנראות ממש מוחשיות. כמו צילומים שיש בימינו. כל מי שהיה מביט בתמונה מרחוק היה בטוח שיש כאן יער וחיות טרף, ממש מקום סכנה. אבל אם היה מתקרב לציור הופתע לגלות שאין כאן אלא ציור בעלמא.

נסיונות החיים - מאבק כח השכל בכח המדמה

הבעיה שלנו בנוגע לתפיסת בורא ית' היא שמאז שפתחנו את עינינו ראינו עולם והורגלנו לחשוב כסדר לפי מה שקלטו חושינו. החוש מראה לנו ציור, אבל זו רק תפיסה שטחית של המציאות. ולא ידענו שזהו רק ציור בעלמא אלא עבורנו זו המציאות. מה שיש בורא מתחת למציאות זה חידוש אצלנו כציור מי שנקלע לים בפעם הראשונה בזמן שנבקע. זו המציאות וצריך להתחשב איתה ואיתה צריכים להסתדר. אבל מי שעבד על עצמו בבגרותו וגבר על המבט השטחי שרכש בילדותו יכול לראות מציאות אחרת. מציאות של כבוד שמים שנמצא בכל דבר. השכל משבר את מחיצת כח המדמה.

בזה נבין את נסיונות החיים. הנסיונות לא יכולים לעכב באמת את רצונו ית'. אלא הם רק ציורים שכח המדמה מציג בפנינו כמציאות ממש ומסתיר את המציאות האמיתית שמסתתרת מאחריהן. ואין אלא כותל מנייר.

זהו כלל ברוב הנסיונות. הכח המדמה צועק כפי המבט השטחי "אין עוד מלבדו (של הנסיון)" אבל השכל כשהוא בריא צריך למשמש ולפשפש שאין כאן אלא כותל שמסתיר מאחוריו את הפנים, את ה"אתה בכל".

מבט התורה מבט השכל היפך מבט הדמיון

אמרנו ש"טוב יצר כבוד לשמו". נוסיף בזה עוד מילה. אמרו חז"ל שאין כבוד אלא תורה. מה פירוש דבריהם. המציאות האמיתית היא רק מה שהתורה קובעת. זוהי פנימיות הבריאה. אסתכל באורייתא וברא עלמא. כח המדמה לא נותן לראות את מבט התורה על הבריאה. ובזה נבין מה שאמרו חז"ל שכפה עליהם הר כגיגית. הגם שמכאן מודעא רבא לאורייתא, אבל יש לדעת שיש בזה עוד ביאור. כביכול ישראל נאנסו על קבלת התורה. ובאונס "לא יכול לשלחה כל ימיו" ואם שילח ב"עמוד והחזר קאי". נבין מה ההכרח שהיה כאן. במתן תורה הקב"ה פתח את כל פנימיות הבריאה [שהיא כאמור לעיל התורה] וחשף איך שאין שום מציאות אחרת בבריאה [ולא כפי שראו לפני כן לפי כח המדמה - כח החושים]. כשראו את הבריאה במבט זה ראו כפשוטו שאין עוד מלבדו. וממילא אי אפשר לסטות מרצונו כמלוא נימה. וכמ"ש בעבור תהיה יראת ועל פניכם לבלתי תחטאו. היינו שעשה אותם יראים. כיצד. כשפתח את המבט על הבריאה לפי האמת. ולכן היתה התגובה רכישת יראת שמים. במצב כזה לא שייך לחטוא. זו הכפיה שהיתה כאן. וממילא לא יכול

לשלחה כל ימיו, היינו שנהינו דבוקים בו בעצם כי ראינו במראה הנבואה את הבחינה הזו והיא נחקקה עמוק בנפשנו.

זהו גם ביאור מה שאמרו חז"ל שבמעמד הר סיני היו רואים את הנשמע ורואים את נראה. זהו דבר שאינו מתאים לחושים. כיצד רואים את הנשמע, אין דבר כזה לפי מהלך החושים. התשובה פשוטה שכאן "פוצץ את כח המדמה". המבוקש היה שאחרי שראו את הפנימיות של הבריאה מבקש מאיתנו מהיום והלאה לראות הכל כפי הפנים. שהרי כבר ראינו פעם אחת את האמת הזו. משמע שנחקקה בנו ומסוגלים אנו לכך.

גדר הלוחות הראשונים

מהו גדר הלוחות הראשונות שנאבדו מאיתנו בחטא העגל. על לוחות אלו נאמר [כי תשא] וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹקִים הוּא חֲרוּת עַל הַלָּחַת. בפשוטו היינו אומרים שהקב"ה הוא שחקק אותם וכן מפרש רש"י בפירוש הראשון אך בפירוש השני כתב "דבר אחר כאדם האומר לחבירו כל עסקיך של פלוני במלאכת פלונית, כך כל שעשועיך של הקדוש ברוך הוא בתורה": ויש להבין מה מקור דבריו ומה ההכרח לפרש כן. התשובה היא שהתורה ברום גבהי מרומים לפני שירדה לעולמנו היא מש"כ במשלי [פ"ח ל'] וְאֵהִיָּה אֶצְלוֹ אֲמֹן וְאֵהִיָּה שְׁעָשְׂעִים יוֹם יוֹם מִשְׁחָקֶת לִפְנֵי בְּכָל עֵת. ואומרים חז"ל שהמדובר לפני בריאת העולם שרק התורה נמצאת שם והיא שעשועי של הקב"ה. בהר סיני התגלה זה. למרות שהתורה ירדה למטה נשארה היא כפי שהיא אצלו - בחינת שעשועיו.

בשלב הראשון היה מתן תורה שהתגלה שאין כלל מוחש כנ"ל, רק פנימיות הבריאה היא המציאות. אבל מנין לנו שמציאות זו יכולה לרדת למטה בקביעות. לכך בא מתן הלוחות שבכל עסק של תורה יתגלה הרום גבהי מרומים, היינו התורה שהיא כפי בחינתה למעלה בחינת שעשועים.

אם היינו זוכים ללוחות אלו, היתה לנו תפיסה אחרת לגמרי בלימוד התורה. היינו זוכים לראות את כל הפנימיות של הבריאה בלימודה כי כך היה טבעה. את זה איבדנו בעגל.

מה איבדנו בי"ז תמוז

בי"ז בתמוז נבקעה העיר בבית שני. בזה נפתחים ימי בין המיצרים. כאן היא תחילת גלות אדום שבה אנו שרויים. אחרי כל מה שנתבאר לעיל עדיין לא ירדנו להבין מה איבדנו בשבירת הלוחות. כדי שנבין משל למה שנאבד מאיתנו בלחות הראשונים [שהיה בי"ז בתמוז] נראה כמה נאבד מאיתנו בגלות אדום. בגלות אדום התורה יורדת מדור לדור כידוע דברי הגר"א בזה [הובא כמה פעמים]. קל לנו להבין איבוד התורה הזו. אין זה אלא דוגמא למה שאירע בי"ז תמוז. כשיגיע הזמן ש"הכתב" יחזור ללוחות אז יתבטל הי"ז תמוז שלנו.

מהו הכתב שצריך לחזור ? "השעשועים" שנזכרו לעיל. היינו שבעסק התורה תמצא הבהירות על מציאותו ית'. כל מה שאמרנו נמצא קיצור נמרץ בגר"א אדרת אליהו על חבוקק פ"א עיי"ש.

עבודתנו להכין בית קבול

ואף שאין לנו שייכות לדברי תורה אלו [א.ה הנקראים שעשועים]. מ"מ עבודתנו היא ליצור השתוקקות לכך. זהו הבית קיבול שיאפשר חזרת תורה זו. רק מי

שאיבד דבר משתוקק למצוא אותו. מי שמרגיש שאיבד משהו ביום י"ז תמוז נפתחת אצלו תקופה של השתוקקות. אמר אחד מבעלי העבודה בדרך מליצה על הפסוק כל רודפיה השיגה בין המיצרים. כל שרודף את הקב"ה ימצא השגה זו בימי בין המיצרים. והוסיף על זה משל. מלך שנמצא בארמון קשה לפגוש אותו כי יש סדרים אך כאשר אינו בארמונו אין סדרים וניתן לפגוש בו ביתר קלות. זו כונת דברינו כאן.

חורבן בית שני מיתה לכנסת ישראל

[רשימות כת"י הרה"ג ר' יוסף חיים אוחיון ז"ל תלמיד רבינו זצ"ל]

בענין מש"כ רבינו הגר"א ז"ל בליקוט סוף ספרא דמציאות החורבן הוא ממש מיתה ועיי"ש איך שמתאר ומדמה כל שלבי המיתה והריקבון בקבר לשלבי הירידות בגלות. ושאלוני בזה דהא אמרו ז"ל בגמ' ערכין גמירי דאין מיתה בציבור. ועינית, דב' עניינים הם דשם בגמ' המדובר הוא על עצם הופעת כנס"י בעולם ושהוא ע"י הציבור דכנס"י והוא נקודה מהותית של קדושה הנמצאת בפנימיות הציבור על אף כל הירידות שלהם, ומשא"כ הגר"א ז"ל צייר את הירידות בפועל, דוגמא לדבר מהדמיון שדימה הגר"א ז"ל בעצמו, דהרי אנו יודעים דעל אף אחרי כל הריקבון עדיין נשאר עצם הלז ושם הוא קיסטא דחיותא הנשאר שם בקבר תדיר, וחוזקו ותוקף קיומו ידוע. הרי דעל אף מצב המיתה יש כאו עדיין "שטח" כזה שהוא חי וקיים ומופקע הוא מענין המיתה בעצם. וכן הוא נמי בענינינו, דמה שאין מיתה בציבור הוא הנקודה פנימית המופקעת ממיתה בעצם וכו'.

הצעת הדברים קמי' דרבינו הגרי"א וינטרויב נר"ו והסכים רק חידד יותר, וזת"ד: שמה שאין מיתה בציבור הוא על עצם החפצא הנקרא ציבור שהוא מציאות הכנסת ישראל ואילו הגר"א ז"ל דיבר על אישי הציבור דהיינו על היחידים המרכיבים את הציבור. ושאלתי דסו"ס בהיות שבכללות הציבור קיימת ירידה ברמת התורה והעבודה וכן בלימוד התורה וכבוד התורה א"כ איפה יש כאן הנקודה אשר בה לא חלה המיתה. וענני שזה ממש כמו המיתה שכל ענין חורבן המיתה חל רק על הגוף ולא על הנשמה.

ושאלתי אבל סו"ס הנשמה הלא היא מסתלקת לחיות חייה הנשמתיים אך עצם היותה בלתי מתגלה בגוף זה גופא מצב של אי הופעת צורת אדם שצורתו הוא גוף ונשמה (אורות וכלים) בדווקא.

וענני אשר יש בידינו קבלה מהפשיסחער זצ"ל דהגם דככל שהדורות מתקדמים לכיוון הסוף הרי הם יורדים כ"ז הוא בחיצוניות אך הלבבות אדרבה הולכים ומתעצמים. והפירוש בזה הוא, כי יש כאן בירור אחר בירור אשר גם במצב של דוחק והסתר פנים כ"כ נורא עדיין אנו קשורים בו ית' מה שלא היה מתראה בלי מצב העניות והירידות הללו. אשר זה מורה שעל אף מצב המיתה יש כאן נקודת חיים עמוקה מאוד שעדיין חיה וקיימת.

[א.ה יש כאן הארה נפלאה על חשיבות עבודת דורנו דווקא לזכות למדרגות נשגבות של קשר פנימי עם הקב"ה למרות ודוקא בגלל הירידה ברובד החיצוני. וחלילה להתרפות מצד מה שהחוש קולט אלא לחיות את פנימיות החיים שמתעוררים דווקא ע"י הדחיקות בחיצוניות החיים]

בענין סכנת העצבות

[עיני ישראל עמ' שפ"ט]

גזירת ה"עצבות" מדה במדה על חטא עץ הדעת

שלפנינו התבטא ואמר "העולם אומרים שעצבות זו עצבות, ואני אומר שזה פריקת עול", עכ"ד. ננסה לפענח את כונתו, ועפי"ז נבין היטב את ה"מדה במדה" של גזירת העצבות על חטא עה"ד.

גזירת המיתה - מיעוט בכח הבחירה, ערלה כקבר

מה שהאדם נעשה בן תמותה, אינו רק במה שסוף קיצו למות ולהיכנס לקבר, אלא מתבטא גם בעצם חיי חיותו בעולם, שהוגדר תיכף "כי עפר אתה", והיינו שאיבד את החיים האמיתיים. וזה בא לידי

העונש שקיבל אדה"ר על חטא עה"ד היה "ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך". הושם כאן דגש על ענין ה"עצבות", ובאותו מטבע לשון נענשה חוה – "הרבה ארבה עצבונך והריונך, בעצב תלדי בנים". עלינו להתבונן מהו ה"מדה במדה" שבזה, עצבות כנגד כישלון האכילה מעץ הדעת.

אנו רגילים להסתכל על מדת העצבות כאחת מבין כל המדות הרעות, אמנם א' הגדולים בכמה דורות

בטוי בצמצום היקף הבחירה שלו. לאדה"ר שהיתה קומתו מקצה העולם ועד סופו (חגיגה י"ב), היה היקף בחירתו עצום שהיה פועל במעשיו באופן ישיר בכל העולמות כולם, ולאחר החטא ירד לגובה מאה אמה בלבד שאינו פועל אלא בד' אמות שלו ורק באופן בלתי ישיר משפיעים מעשיו בכל העולמות ואכ"מ. זהו עומק גזירת המיתה דהלא במתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות, שאין להם כח בחירה.

דוגמא לכך, לשון המשנה [פסחים צ"ב], גר שנתגייר בע"פ אינו עושה פסח, ד"הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר", ואע"פ שהוא חי ומסתובב בעוה"ז, אבל מכיון שהוא בגדר "ערל", נחשב מת כלפי החיוב של קרבן פסח, דאיתא בכתבי הגר"א ז"ל שערל אין מעשי המצוות שלו עושים פירות למעלה כ"כ, דחסר לו דרגת החיים, ואכן גם באדה"ר אמרו (סנהדרין ל"ח) דמשוך בערלתו היה, זוהי תוצאה מן החטא, שהפסיד את החיים האמיתיים, ונעשה "ערל" שמשולל מן החיים, וכקבור בקבר דמי, וזהו הפירוש "כי עפר אתה", אחרי שהפסיד אותם חלקי החיים, הוא בגדר דומם, נטול חיות.

מהי הגדרת החיים ה"עפריים" לאחר החטא, הנה כתיב בתורה "נפש כי תחטא", ולא נאמר בשום פסוק בתנ"ך "רוח כי תחטא", כי הנפש היא טבעיות האדם כמו שהוא, ובזה שוה לבע"ח שיש להם גם נפש טבעית, אבל מדרגת הרוח נופחה מן העליונים, דהוות באדם לרוח ממללא, ורוח האדם היא העולה למעלה ודבוקה בהש"ת, וע"כ אין בה כשלון.

בחינת "רוח" היא הדעת של האדם כמבואר בכתבי הגר"א ז"ל, שהיא המדריכה את האדם לעלות למעלה אל המושכלות העליונים, ובאם חסר להאדם בחינת הדעת, הוא עלול לכשלון, כמש"כ (משלי י"ט ב') "גם בלא דעת, נפש לא טוב", ומכיון שנכשל אדה"ר בעץ הדעת ונעשה בעל דעת טוב ורע, לכן הפסיד את מעלת הרוח, ונשאר בבחינת נפש בלבד, זהו בחינת העפרוריות של האדם, שניטלה ממנו החיות האמיתית של "האדם" שזוהי בחינת הרוח, ונעשה דומם, ולא נשארה בו אלא בחינת נפש בלבד. ומפני כך אמרו (פסחים ק"ח א') כשא"ל הקב"ה ותאכל את עשב השדה, אמר אני וחמורי נאכל באבוס אחד, דאכן

ירד לדרגת בעל חי בעל נפש טבעית, והדגישו דוקא את "החמור" בהיותו "חומרי" וגם ביותר, נטול שכליות לגמרי. זוהי גם מדרגת הערל, שאמרו בו שהוא כפורש מן הקבר, דהערל אין בו בחינת הרוח שהיא מדרגת ה"אדם", וע"כ אין מעשיו עושים פירות כמש"כ הגר"א ז"ל וכנ"ל, דעסק הבחירה והעבודה לפעול פעולות גדולות למעלה, נמסר רק ל"האדם", והוא ע"ד לשון המשנה שהלידה מוגדרת פתיחת הקבר, דבמעו אמו מתפתחים רק חלקי הגוף החומריים, והנפש הטבעית שלו, בלי שכליות עד שנולד ונעשה גדול, וזהו בחינת קבר.

וע"כ אדה"ר לאחר חטאו נעשה ערל וכנ"ל, דהפסיד את חיי הרוח של האדם, וחי מעתה רק במדרגת הנפש כמו ערל, ועי"ז הצטמצם במאוד היקף הבחירה שלו כמשנ"ת.

עצבות – מצב של שוא"ת, פריקת ערל

ובזה באנו אל המכוון בפירוש גזירת העצבות לאדם וחווה, ובמה הוא מדה במדה על חטאם, דהנה כתיב (פר' כי תשא ל"א י"ז) "שבת וינפש", והיינו דמצב של שביתה ושוא"ת, מוגדר נפש, דנפש הוא החוקים הטבעיים כמו שהם, ורק הרוח הוא הפועל מצוות ומע"ט, ומרומם אותו מדרגתו הטבעית, ולכן כאשר שובת מפעולה, נקרא עתה בעל נפש.

האדם השקוע בעצבון ודכות הרוח, אין לו שום מרץ לעשות ולפעול, ועל כן הגדירו הגדול הנ"ל שהוא פריקת עול, דאינו מוכן עכשיו לקיים מצוות, ולא רק בדרך כשלון בעלמא, אלא שכל מציאותו אינה עומדת תחת עומ"ש לעשות ככל אשר יושת עליו, ונמצא דבמצב העצבות הוא במדרגת נפש בלבד, דהוא במציאות של שביתה מפעולה, שאז הוא בעל נפש בלבד ["שבת וינפש"], וע"כ בחטא עה"ד שהפסיד את מדרגת הרוח, שהיא הדעת שלו כמש"כ לעיל, נכנס למסגרת העצבות, "בעצבון תאכלנה", "בעצב תלדי בנים", דהילוך החיים יהיה עתה בכבדות, בלי רוח פנימית, מדרגת נפש בלבד.

נפשו גחלים תלהט

גליון 151 ואתחנן עקב ראה – בין הזמנים תשע"ז

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

גליון זה מיוחד לימי הפגרא של בני הישיבות המאמר המרכזי יסודי ביותר וקשה להשגיו בהיות ונדפס רק מתוך הספר עיני ישראל ח"א שאזל מהשק.

בשורה טובה. בזמן האחרון הושק קו טלפוני להחדרת לימוד הספר הקדוש נפש החיים. במסגרת המדורים הנפלאים יש מדור של תמצית הלימוד היומי עם הוראות למעשה היוצאות מדברי נפש החיים [שכתב ספר כספר הדרכה עיין בפרקים] ע"פ משנת רבינו הגרי"א וינטרויב זצ"ל [כל שיעור 5 דקות] מספר הקו 0772263941 שלווחה 4 ואח"כ 2. שמעו ותחי נפשכם. מאוד מומלץ בבין הזמנים.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתנו שר רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

תחנת הרכבת, שהדרך אליה היתה לעבור על הגשר הזה, והנה בעת שעלתה המונית על הגשר, הוא קרס, ונפלו כולם לתוך הנהר ומתו כולם, ואז רעשו וגעשו כולם ואמרו שצריך לחקור איך יתכן, ומה סיבת נפילת הגשר, שהרי היה בנוי חזק וטוב ולא היה שום סימן של חלישות או רעיעה כל שהיא, ויש לטכס עצה וכו' (כדרכם של עיתונים). הגיעה השמועה לאזנו של ר' ירוחם זצ"ל, ואמר אז שיחה בישיבה, בהתייחס למעשה, וכך אמר. בפשטות! יותר מענין אחד בלבד, לא היה כאן. יש תפילה שכולנו אומרים אותה בר"ה "ונתנה תוקף" ושם נאמר אשר בר"ה יכתבון וביו"צ כיפור יחתמון מי יחיה, ומי ימות, מי וכו' מי ברעש וכו' מי במים וכו'. וממילא בר"ה של אותה שנה בהרשימה של מי במים (רחל"צ) היו (גם) שמונה אנשים. וכדי לבצע הפסק דין בשמים, ריכזו את כל אותם השמונה, הניחו אותם במונית, הביאו אותם להגשר והפילו אותו ואז התקיים הפס"ד. אמר ר' ירוחם זהו בדיוק! מה שהיה כאן ויותר מזה בעומק לא היה. עכ"ד ז"ל.

הרי לפנינו מבט ברור על דברים כאלו. דרכי שמים לבצע פסק דין. ודבר זה צריך להיות אצלנו חדור וברור, בכל שנה עומדים בבית הכנסת וצועקים בקולי קולות את ה"נתנה תוקף", אך למעשה אי"ז נכנס לתוך הראש, ומרגישים כאילו זה שייך לעולם אחר לא לנו. ואז כשנפגשים בתוך השנה, רח"ל, בביצוע של אותו נתנה תוקף בפועל רח"ל, אז שוב ממשיכים החיים הלאה ואומרים "נו זה מקרה", ולא מסתכלים באופן שיש כאן תביעה מן השמים, כמו שיש "חברת משניות" יש גם חברה כזו שנקראת "חברה מתים"... עלינו לדעת שמה שקרה כאן הוא פסק דין של ר"ה תשס"ז! מדוע דווקא הם וכו', זה אין לנו הבנה, אבל זה אנו יודעים שהכל בחשבון מדויק! מהקב"ה.

בן תורה בבין הזמנים [עיני ישראל – חלק א']

א. תכונת הנפש של נעשית לו כהיתר

יעוין בסוגית הגמ' [ערכין ל:]: באריכות אשר מסקנתה "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו", היינו שיש תכונה בנפש האדם שבפעם הראשונה שעובר על החטא אז הוא עדיין בגדר "לא הרגיש" היינו שיודע שעובר עבירה אך לא מספיק בוער בו לחזור בתשובה מיד. מחמת שעדיין הנפש נמצאת במצב שהיא סמוך לקודם החטא (שחוטא כעת) על כן עדיין ההרגש שלו לא כהה לגמרי ועדיין קרוב לעשות תשובה, אך אחרי ששנה בחטא פעמים רבות ונעשית לו כהיתר, אז הוא כבר בגדר "לא באת לידו", היינו שלא עולה על דעתו בכלל שעושה עבירה כי נעשית לו כהיתר. נמצא שכל עוד קרוב למצב הקודם עדיין יש סכויים שיתפוס את עצמו אך אם במצב זה "לא הרגיש" אז ההמשך הוא "לא באת לידו" ונעשית לו כהיתר שמכח ההרגל וכהות החושים חי באופן שזוהי צורת החיים ואין כאן שום חריגה או בעיה. והולך מדחי אל דחי עד שמוכר את עצמו לע"ז כמבואר שם! בשאט נפש!

ב. נעשית כהיתר בהנהגות הציבור

דבר זה נוגע לא רק לצורת החיים הפרטיים של כל יחיד ויחיד אלא שייך ונוגע גם לאופי וצביון דרך הילוך החיים של הציבור ג"כ. אשר גם בזה שייך מהלך זה שתחילתו ב"לא הרגיש" וסופו ב"לא באת לידו". ישנם דברים זרים שנכנסו לתוך הציבור ושנו בהם כ"כ עד שהשתרשו ממש להיות כחלק מהצורה הבסיסית של החיים, עד כדי שההשקפה של הציבור עליהם שפשוט אי אפשר בלאו הכי, וזה עד כדי שבאם יבוא מאן דהוא להעיר על זרות הדבר ועל הצורך לשנות, הרי הוא המשונה, והוא היוצא דופן וצריך הסכמה על דבריו. זהו "לא באת לידו"! כהות חושים מוחלטת! אין עם מי לדבר!

במה דברים אמורים? הנה הטרגדיות שקרו בימי ביה"ז זה [א.ה. שנת תשס"ז], א"צ לספר, ידועים הם לכולם. אך עלינו להתבונן במה שקרה ולהעמיד המבט האמיתי בזה, והיאך היא ההסתכלות הנכונה על מה שקרה כאן.

ג. הכל נגזר בר"ה כפשוטו

ראשית יש לצטט אימרה של הג"ר ירוחם המשגיח דמיר זצ"ל, ששמעתי מר' יוסף ליס זצ"ל שהיה נוכח באותה העת. בשעתו ארע דבר אשר הרעיש את עיתוני פולין, הי' זה סמוך למיר, עמד שם גשר גדול ורחב מימדים מעל נהר, שהיה חזק מאוד ושעמד על תילו במשך שנים רבות, והנה עברה שם מונית אשר בתוכה היו שמונה אנשים שפניהם היו מועדות אל

ד. בורא עולם מדבר עמנו דרך אופן ביצוע הגז"ד

זהו מבט אחד על הענין. אך עלינו לדעת שישינו מבט נוסף והוא, שאם כי אכן אין בידינו להבין דרכי שמים בפסק דין וכנ"ל אך יש את אופן ביצוע הפסק דין, כי הלא האפשרות לקיים פס"ד מות רח"ל על אותו שגזרו עליו הוא בכל האופנים שבעולם, ומ"מ ההשגחה העליונה בוחרת לבצע דווקא באופן מסויים כדי לדבר

אלינו ולומר לנו מה רוצים מאיתנו! ומה תובעים מאיתנו בשמים! כי אופן ביצוע הפסק דין היא שפת ההשגחה העליונה לדבר עמנו. באופן שהגם שבעצם הפס"ד אין לנו ידיעה והבנה. ואין לנו אפשרות לחקור זאת, אך צורת הביצוע עלינו לדעת ולהבין מדוע היה זה בגוון כזה בדווקא, ולהסיק המסקנות מזה.

והנה הצד השווה שבכל שבעת הטרגדיות שהיו כעת הוא שכולם נעשו בגיוון אחד שכולם היו במסגרת שווה, אשר שמה הוא "טיולי בין הזמנים" א"כ הרי לפנינו שפה ברורה על מה יש תביעה על הציבור בבי"ד של מעלה ובא זה ללמד על הכלל כולו.

ה. צורת הבן תורה השתנתה

במה דברים אמורים? ברור כי מן השמים מתריעים ותובעים אותנו על "צורת הבן תורה" ובהיות שהיה זה בהקשר לצורת הבין הזמנים [אשר הוא פרט מרכזי אשר בא ללמד על הכלל כולו כנ"ל] נדבר בפרטות עליו אך יש ללמוד מן הפרט על הכלל. הוזכר כי יש דברים שהשתרשו בתוך הציבור כצורת החיים ואשר אי אפשר בלא"ה על אף זרותם ונכריותם הגמורה וכבר הושרש באופן שזה דבר המותר בגדר "לא באת לידו" כהגמ' בערכין הנ"ל. אין המכוון כאן להיכנס לכל הפרטים הנכללים בזה אך ממה שדובר יתבונן נא כל אחד ויעשה החשבון הנפש שלו.

הנה כל הגיוון והצורה של ה"בין הזמנים" של הבני תורה כהיום לבש צורה חדשה הנוגדת לצורת הבן תורה. עסק טיולי ביה"ז אינו מקרה או פרט, זה גיוון ואופי! המושג "בין הזמנים" היה מקדמת דנא, גם בליטא ופולניא היה מושג זה, בחור שהתייגע בתורה ונחלש, ידעו כולם שצריך לנוח. נופש, אויר צח, ים,

הנהגה נכונה למנוחה בימי בין הזמנים

[אגרות דעת ל"ה, ל"ז, ע"ב]

ישראל עמ' שס"א]

הנה בודאי שצריך מנוחה בעת שהגוף התעייף וזה לא מפריע כלל לעול ותשוקת התורה, אדרבה אמרו חז"ל הנהג בהם מנהג דרך ארץ. והחז"א כותב באחת מאגרותיו לבחור שנחלש מחמת רוב עיונו שיבוא אליו לבני ברק לשבועיים להתעסק בטיולים ומנוחת הגוף ואז יחזור לתלמודו. דוק שלא אמר שיבוא לב"ב לבדור. משל למה הדבר דומה למי שרוצה להשכיר את עצמו להיות ליצן לצורך פרנסתו שאין בזה שום היתר של הנהג בהם מנהג ד"א כי ליצנות היא עקירת התורה. ויום בידור וליצנות יכול הרוס על אתר השקידה של שבועיים בתורה. ובודאי יכול לאבד כל הטעם של דבר שבקדושה. ואכן יש צורך מפעם לפעם לאוורור אחרי שיגע אדם כל צרכו. האוורור אינו פריקת המשא הקודם רק אסוף כוחות רעניים חדשים להכניס בשביל עליה חדשה. אז אין באוורור הרגשת הפסקה מהקודם

אך כל הנוהג הזה הוא כולו רוח זרה שהוכנסה לעולם הישיבות, רוח האומרת שבין הזמנים הם ימי "התפרקות" ג' שבועות שצריך להתפרק בהם... וחושבים שכאלו חוזרים אח"כ "מחודש" לישיבה בתחילת הזמן. אך כולו דמיונות! חושבים שקיבלו מכל זה עליונות והתחדשות אך כל זה דמיונות ממש. אין מושג כזה... אין מציאות של התפרקות מתורה... האדם מחוייב בה שנה ימים בשנה, לא פחות! אלא שלפעמים יש צורך לפוש, זה הבין הזמנים האמיתי ואילו כל שאר המשמעויות שנתנו לזמן זה, הם רק רוח זרה, חוץ, שנכנס פנימה!

שהם טעדיקי לחזור לכוחות הגוף, ואז משחזר לכוחותיו, חזר לישיבה. שום דבר לא השתנה אצלו כשיצא ושהה שבוע או שבועיים מחוץ לישיבה... מעולם! לא היה ציור כזה שכן תורה לא יהיה לו צורה וציור של בן תורה בשעת הנופש, שנראה כי התפרץ ונראה פרצוף אחר שבשעה שהיה בישיבה לא היה לו בכלל שום שייכות לזה... היו אלו דברים פשוטים הן בישיבות בחו"ל, וגם בארץ עד לא מזמן... היה מצב

שהיינו הולכים ל"ועד הישיבות" בין ט"ב לר"ח אלול, מי פחות ומי יותר, כדי לנוח. בנופש שם, היינו מתעסקים בתורה ללא עיון חמור כדי לחזור לכוחות, אבל היתה צורה מושלמת של בן תורה ממש. שניכר בכל מציאותו, כשהולך, כשרוחץ, כשאוכל, אלא שנמצא בד' אמות אחרים (מהישיבה) המאפשרים לחזור בגוף מחודש ומרוענן... עברו השנים, התחילה התחילונות לחדור ולהכנס לתוך הישיבה. ומיני אז התחילו כל המהפכות שאנו רואים לעינינו.

עלינו לדעת, שכשנכנס דבר אחד של רחוב פנימה, אז כנגדו יוצאים

ב' דברים של קדושה החוצה! וכמשאחז"ל ליצנות אחת דוחה וכו', מי יודע כמה ד"ת יצאו ונשכחו ונדחו ע"י הליצנות שנכנסה פנימה. אלו הם ב' דברים אשר אין קיום לשניהם בכפיפה אחת. תורה דוחה ליצנות, ואם רח"ל הליצנות נכנסת פנימה, היא אומרת לתורה צאי מהבית מדרש, עכשיו זה מקום שלי... אין בדברי אלו שום גוזמא! אני למעלה מארבעים וחמש שנים נמצא כאן (בא"י), ראיתי את החיים כאן... קשה להגיד... אבל הרגש אומר מי יודע שע"י שכלל שהליצנות של הרחוב נכנס לישיבה ה"ז ניסיון לעשות את הישיבה כמו "בין השמשות" כזה... חול וקודש ביחד מול הסטנדר. (א"ה: "ליצנות" הכוונה לאוירת הקלילות לרוחניות ודבר שבקדושה בתוך החיים, ואי"ז דווקא ישיר אלא סגי בנתינת עיקר לדברים אחרים חוץ מתיר"ש, וד"ל.)

מי יודע מה התולדות שיכול לצאת מזה....

ו. ענין יום הדין דר"ה משפט על יחודיות הקב"ה בעולמו

כתיב (איוב - א, ו) ויהי היום ויתיצבו בני האלוהים על הוי"ה ויתיצב גם השטן בתוכם. ואחז"ל ש"היום" זהו ר"ה שהוא יום צער (כל מקום שנאמר ויהי וכו') מחמת שהבריאה עומדת למשפט. ומה שאמר "להתייצב על הוי"ה" פירושו שבמהלכי המשפט בבי"ד של מעלה כשניגשים לדון את הבריאה, אז הדין מתרכז "על הוי"ה", היינו ג' עניינים. והם: כבוד התורה, כבוד תלמידי חכמים, כבוד שמו הגדול ית"ש (למשל כמה מתיירא לפלוט ש"ש מפיו כלאחר יד). והפסק דין הוא בהתאם למסקנא כלפי ג' דברים הללו. ע"כ דברי חז"ל.

נפרש את הדברים. והנה על יום ר"ה אמרו בגמ' (ר"ה) אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם והיינו שביום זה נאחזים בהנהגה הנקראת ברשימת השבחים שאנו מונים ביברך דוד "לך ה' הממלכה", זה מחייב שהתייחסות הבריאה להקב"ה ביום הזה תהיה ביחס כזה שהיא (הבריאה) מכירה ש"אין עוד מלבדו" כפשוטו! שהוא מעל ומעבר לכל עד כדי כך שאין שום סוג אחר כמותו ח"ו יחידות מוחלטת! יחוד ה', זהו ענינו של ר"ה. ענין היחידות שלו מתבטאת בעולמינו בג' דרכים. תורה, ת"ח, וגילוי שמו הגדול [א.ה. ולכן נידונים עליהם]. נפרש הדברים.

ז. תורה אין עוד מלבדו

התורה, מכרזת אפס זולתו ית', וכמ"ש בפר' ואתחנן אתה הראת לדעת (המסקנא של מתן תורה) כי ה' הוא האלוקים אין עוד! וכמ"ש בנפח"ח (שער ד', פ"ט - בדברו על רוממותה של תורה שם) שהתורה נקראת הנהגת שמו הגדול, וכמ"ש כי שם הוי"ה אקרא הבו גודל לאלוקינו, הרי שתורה נקראת שם הוי"ה שהרי בה מדובר בפסוק זה, יעו"ש. פירושם של דברים, שכל התעסקותינו בתורה היא להבהיר ולהוריד לבריאה את שמו הגדול ממש. ואם כי עוצם גילוי זה בעולמינו יתראה רק באחרית הימים (איך שעסק התורה הוריד לכאן את היחוד) אבל מ"מ במהותו קיים כבר עכשיו (הגם שלא מתראה). והיינו שכבר היום, בהופעת התורה ועסוקה תוך עולמינו עי"ז כבר מונח כאן ד"אין עוד מלבדו".

מעתה מבואר שביום ר"ה שהוא יום הופעת מלכותו ית' בעולם (שתמליכוני עליכם) ונתבאר שהמלכות מחייבת שהוא לבדו הוא, א"כ המשפט ביום זה מתייחס ביותר לכבוד התורה, כי היא האופן איך להוריד ענין המלכויות אל הברואים שבה הוא הוראת שמו הגדול, אין עוד מלבדו. (הוי אומר יחידותו והיא מלכותו, והבן.)

ח. הדין על קיום הת"ח

תלמיד חכם. התלמיד חכם הוא לבוש ל"יחידותו", כי בתוך כל חלל הבריאה רק בו יש ציור ליחידותו ית"ש. נבין היטב שהוא הציור היחידי לזה! כי ת"ח הינו אדם שספג את התורה לתוכו ונבלעה בו עד כדי שנקרא "בן תורה" כפשוטו, בן של התורה, כאילו התורה ילדתו (והגיוון שלו הוא שאין לו בעולמו אלא תורה, ורק תורה) וממילא, אם ח"ו ישתנה האופי שנקרא "בן תורה", שיתערבו בו דברים אחרים זרים ורחוקים לגמרי מההויה ד"כ שם ה' אקרא" (כלי לגילוי והשתקפות שמו הגדול ית') אז עלול לצמוח מצב חמור מאוד בדין של ר"ה, כי הפגיעה כאן הרי היא פגיעה בה"אין עוד מלבדו", כי כשלומד ואין לו צורה של בן תורה פירושו של דבר שעדיין חסר בהיחודיות של התורה, וממילא ישנה התייחסות בדין לענין זה באופן מיוחד כי זה עסקו ועניינו של היום וכנ"ל.

ט. כבוד התורה עדיף מלימודה

ואדאירינן בעניינא דא יש להוסיף בזה מה שעולה מהסוגיא במגילה דף ג': עי"ש באריכות ובסיום דבריהם ז"ל "כבוד התורה קאמרת כבוד התורה דיחיד חמיר תלמוד תורה דיחיד קיל. פירושו שעל כבודה של תורה יש קפידא מיוחדת ואף יותר מלימודה עצמה.

הביאור בזה כי כבוד פירושו הערכה, נתינת ערך. וכפי נתינת הכבוד כך היא הערך של הדבר. ואילו זילזול פירושו אי ערך והתייחסות לדבר כזול ופחות וממילא שמאבד את חשיבותו ונדחה החוצה. וכן הוא כבוד התורה שפירושו שהוא בראש הכל והיא במרכז הכל ולא נדחית הצידה וממילא עסק זה של כבוד התורה אף של יחיד חמור!

י. כבוד התורה בישיבות – העמדת צורת הבן תורה

ולענייננו "כבוד התורה" בישיבות פירושו שכאן - בישיבה - היא ד' אמות להכיר ערכה של תורה, והדבר נוגע למעשה ממש דהנה נפסקה הלכה על לימוד תורה, שצריך שיהא הלימוד על מנת לעשות. ואמרו ע"ז דהלומד שלא ע"מ לעשות טוב לו שנהפכה שלייתו על פניו, ולא בא לעולם, ביאורו שהמקום היחיד (בעולמינו) אשר שם שייך לימוד שלא ע"מ לעשות הוא בשעה שנמצא האדם בתוך שלייתו, במעי אמו, ששם מופקע מעשיה ובחירה, וממילא בלימוד שם אין תנאי זה של לומד ע"מ לעשות. אבל מעת שאדם נולד וחי בעוה"ז אז התורה היחידה היא אך ורק תורת המעשה בדווקא! אין תאוריה!

רוח תעתועים קם הגר"ח ז"ל ויסד הישיבה (כמושג לדורות!), והיה זה מפני סכנת הטישטוש, שע"י שתהיה אז ישיבה אחת, אז, ברבות הימים בס"ד היא תציל את צורת התורה בטהרה.

יב. מהות העקב טישטוש

נכנס בעומק הענין קצת. בגמ' [נזיר] יש נידון האם העקב נחשב לבשר הגוף או לא. הנפק"מ היא לגבי טומאה [עיי"ש ואכמ"ל]. אם העקב הוא חלק מהגוף א"כ הוא מטמא, ואם הוא נפרד מהגוף אינו מטמא. ביאור צדדי הספק הוא שהעקב הוא החלק התחתון ביותר מכל הגוף וממילא בו נמצא המעבר אל מה שמחוץ לגוף, היינו לעפר שנמצא מתחתיו. א"כ העקב ממצע בין הגוף לעפר. כל דבר שיש בו מיצוע ומעבר ממצב למצב קיים טישטוש.

ובדומה לבין השמשות שאינו יום גמור ואינו לילה גמור, כן החלק התחתון של הגוף אינו שייך לגמרי רק לגוף ולא לגמרי לעפר אליו מחובר אלא ממצע ביניהם. ולכן יש בו טישטוש, ומפני כך מסתפקת הגמ' בגדר מציאותו של העקב, הבן.

יג. העמדת הישיבה

כחיץ בפני רוחות הטישטוש

זהו ממש המבט על תקופתו של הגר"ח זצ"ל. כבר על ימיו כתב הגר"א ז"ל שהתחילה תקופת העקבתא דמשיחא, תקופת

העקב, וכשם שבאדם הוא מקום הטישטוש כך היא מהות תקופה זו. בה נמצאת אפשרות הטישטוש לגמרי עד כדי אי ברירות מוחלטת אם שייך למה שמחוץ לכל הקומה או שהוא חלק ממנה.

ומשום ששולט באויר מצב של טישטושים עלול ח"ו לקרות שהתורה טשושטש. זהו אסון שאין כדוגמתו בכל ההיסטוריה של כלל ישראל! עלינו לדעת שהדבר שמקפידים עליו ביותר בשמים הוא טישטוש התורה ושינוי צורת הבן תורה! ובאם הטישטוש ישתלט ח"ו כל צורת התורה תהא מטושטשת. מה תהיה ההצלה ממצב נורא זה? זו היתה מחשבתו של הגר"ח ז"ל בשעתו. הפיתרון היחידי לזה היה לבנות מקום סגור ומנותק מכל הרוח והאוויר שבחוץ, כתיבת נח במבול, ששם תהיה מכונסת רוח התורה, ושם תהא נשמרת מהחוץ בכל מחיר! וממילא, יהיה זה שמירת התורה בטהרה! להמסר להדורות הלאה, וכך עד ביאגוא"צ בב"א, וזהו בדיוק היה המכוון בייסוד הישיבה, ההצלה

עלינו לדעת כי דבר זה אינו נוגע רק בעשיית הפעולות וקיום ההלכות הנלמדות בפועל אלא גם ובעיקר להיות ולחיות בציור אשר הוא בתורת עולם המעשה של תורה. וא"כ, ציור של לימוד תורה, ובד בבד עימו גם השפלת התורה (זילזול ואי כבוד לתורה) אין לך "לומד שלא ע"מ לעשות" גדול מזה, זה לא רק שאצלו היא לא מעשית, אלא שיש כאן ציור של בן תורה שלא שייך בכלל לעולם המעשה של תורה. נרחיב קצת הדיבור בזה לתוספת הבהרה.

יא. סיבת יסוד ולאז'ין אם הישיבות

הוצע כבר פעם לפני הצבור, וכהמשך לדברינו כאן נחזור על הדברים. ידוע לנו שהמסורה של כל הישיבות בליטא הי' מהגר"ח זצ"ל מולאז'ין, אבי

הישיבות, שיסד סדרי לימוד עפ"י דרכו של הגר"א ז"ל, איך לגשת לסוגיא, איך להבין סוגיא, ואיך לחזור עליה ולהגיע למעשה. זה היה גדרה של הישיבה, מקום שיתלמדו בו איך לגשת לסוגיא. ידוע לנו מהחזו"א זצ"ל, שאמר על הגר"א זצ"ל, שאפשר לומר עליו שהיה חלק ממסורת התורה לדורות, ע"כ. ז"א שזו היתה דרגתו בתורה להעביר את מסורת התורה הנקיה, בטהרה, לדורות הבאים. א"כ הישיבה שנפתחה ע"י הגר"ח ז"ל אשר היה כולו תחת השפעתו של הגר"א ז"ל הרי היא המשך למסורת התורה לדורות שתהיה בטהרה. והנה עד אז היו בתי מדרשות עם

המכה של דורנו [אגרות דעת עמ' קל"ד מתוך הסכמה לספר]

המכה שלוקה בה דורנו ביותר היא **בהקטנת המבט שלנו על כל דבר**, ועל ידי זה ירדנו פלאים לדברים מעוטי ערך שנחשבים בעינינו כציורי חיים עיקרים, וכבר אמרו חז"ל במדרשם על הפסוק ותפקחנה עיני שניהם שלא התחכמו אלא נפקחו עיניהם להכיר שטותא שהאי עלמא דרגת החמור וכבר אמרו בפסחים [ק"ח] שאמר אדם הראשון אחרי חטאו אני והחמור נאכל באבוס אחד. אמנם במידה מסוימת נמצא עדיין בין הצעירים כאלו שלא השלימו עם המצב הזה והגעגועים של צמאון לעליה מפעמת בקרבם, לסוג זה נועדו דברי הספר הזה ולהבעיר את תשוקת הלב להשתדל להיות מאלו שחז"ל אמרו עליהם ראיתי בני עליה והם מועטים. ובודאי ספר זה יהיה לתועלת גם לאחרים שיבינו שיש עולם קיים טפח מעל מושג עולם הגשם ויהיו זכרון הדברים למשיב נפש מתולדות גוש עפר.

ת"ח שהעבירו התורה וכן היו לומדים אצל רבני הערים והקהילות, וכך נמסרה התורה, וא"כ יש ליתן את דעת מה בער לגר"ח להקים הישיבה בזמן ההוא?

התשובה לכך היא, מחמת שבדורו התנוצצה נטיה חדשה בתוך הציבור לערפל ולטשטש את צביונה הטהור של התורה. שנכנסה רוח של תרבות חדשה שכאילו קיימת אפשרות של תורה עם אורח הרחובות של ברלין ונכנסה רוח זו לתוך הציבור (את"ל השכלה או הסכלה, היינו הך!) וא"כ היה חשש – מכח מצב זה – של טישטוש גמור בצביון הבן תורה, שלפי אותה תאוריה אפשר להשתקע באב"י ורבא, ובבת אחת גם לילמוד באוניברסיטא בברלין. גיוון זה אינו ב' דברים, תורה, עם דבר נוסף (מקולקל) אלא יש כאן שיבוש בשורש! משום שאין חבילה כזו שנקראת "אוניברסיטת ברלין עם ישיבת ולאז'ין". אין דבר כזה! (כלומר שהבעיה לא רק באוניברסיטה אלא גם בתורה, כי הוא טישטוש גמור, הבן!) ולכך מפני אותה

מסכנת הטישטוש (היינו העמדת מקום ברור מבלי נתינת דריסת רגל להטישטוש בתוכו, הבן מאוד).

יד. חורבן הישיבות במלח"ע

אכן, בליטא, פולניא ואירופא, נשמר ענין זה – על טהרתו – במידה גדולה, פחות או יותר עד מלחמת העולם השנייה, הישיבה היתה מקום לא רק של לימוד גרידא, אלא מקום שמגדלים בו צורה של בן תורה, צורה שהקב"ה יכול לומר עליו "ישראל אשר בך אתפאר" (צורה המשקפת תורה ודעת תורה והליכותיה של תורה בטהרתה!) והנה אחרי מלחמת העולם השנייה הכל נחרב. ואז היו הגדולים צריכים להעמיד בחזרה את מה שהיה קודם כדי שיהיה המשך הלאה לבית הזה (הישיבה). ובאמת היו ע"ז מלחמות גדולות עם החוץ, עד שהצליחו ב"ה להעמיד בחזרה את הישיבה, זה לא היה פשוט בכלל, להעמיד ישיבה בתוך אוירה של עקירת התורה והדת לגמרי מישראל, אבל ב"ה היו לנו גדולים שידעו עדיין לכוון את הדברים ובס"ד להציל את הד"א של הישיבה מתערובת של חול. עד שהרוח תעתועים של החוץ התגברה וגרמה ירידה נוספת, עוד ועוד, והתחילה רוח הרחוב להכנס לתוך הישיבות פנימה ממש, להכניס שם עיתונים (הנקראים כשרים) ואח"כ רדיו, וחבורות אשר ההסתכלות בהם היא גיעול נפש ממש, פלאפונים מחשב וכו', ואנו עדיין במדרון ההולך ומדרדר בלי מעצור.

טו. סכנת שינוי פני הישיבות בזמננו

עלינו לדעת, שכל חידוש כזה (הנכנס פנימה) אינו בונה, אלא שולל את ה"ישראל אשר בך אתפאר", שולל את הצורה והציור האמור להיבנות ולהתגדל ע"י התורה. הירידות הללו העמידו אותנו במצב שנכנסו כמה וכמה דברים לתוך מבנה וצורת הבן תורה אשר מעולם לא שמענו עליהם... לא שערם אבותיכם... ולא שיערו בכלל ששייך שיהיה דבר כזה. תמיד ידעו, שלכלל ישראל יש צרות, אנו רדופים בין מהחול, ובין מהגויים, אבל, העקשנות של כלל ישראל עמדה איתנה מאוד כנגד כל הרחחות!

לדאבונינו בדורינו התהפך המצב, אנו מורגלים שהכל חייב להתאים לרצונינו, וכל שאנו רוצים חייבים להשיג מבלי לוותר, וזה גורר שאם יש רצון או צורך כל שהוא בחוץ אז מותר להכניסו לביהמ"ד גם כן. נחזור לגמ' בערכין שהבאנו בפתיחת הדברים [מאמר א' גליון 54]. ההתחלה היא ב"לא הרגיש", עדיין קרוב לתשובה, אך הולך ומדרדר ומגיע למצב של "לא באת לידו", כבר חיים את המצב עם הרגשה של "היתר" – פריצת הגבול לגמרי! למצוה או עבירה יש גבולות, אך להיתר אין גבול! ממילא, המצב מחריף ומחמיר הרבה יותר.

טז. אנו נשתנינו ולכן לא מרגישים

הוזכר בתחילת הדברים שעלינו להסתכל על מה שקורה ומה אנו נתבעים [הודגש כדוגמא "טיולי בין הזמנים"] הדבר ברור, שמה שאנו נתבעים הוא על נקודה זו, שאנו נמצאים במצב כזה שנכנסה רוח שצועקת שהתורה והרחוב והחול והחוץ יכולים להתערבב יחד וזה לא מפריע כלל. מסופר, על האלטער מקעלם שראה בחור בהישיבה שמסתכל בעיתון רסי, וכששאל אותו, ענה לו הבחור

שמתיר לעצמו זאת מחמת שזה לא משפיע עליו ולא מקלקל אותו, ענה לו הסבא ז"ל, אמת, חמאה סרוחה אינה מזיקה לכלב! [פירוש, אין אתה חש בהשפעה השלילית של הדבר כי אתה לא בן אדם אלא כלב!] מצב זה של הטישטוש בו אנו נמצאים מעיד באופן ברור על מצבינו, אין המשמעות שהחכמנו, אלא רק סימן עד כמה – רח"ל – החמאה סרוחה לא מזיקה ל...! אנו השתנינו! בודאי, חלילה לנו לגשת לר"ה בשאט נפש. נתבאר [מאמר ב' גליון 55], כי בר"ה יש קפידא מיוחדת על כבוד התורה, כבוד ת"ח וכבוד שמו הגדול ית"ש, וכמשנ"ת לעיל כי תכלית ירידת התורה לכאן היא לייצר ציור של ב"ת, וא"כ אם מזלזלים בזה, מי יודע מה ממתין לנו רח"ל בימים הנוראים, א"א לדעת.

יז. מדברים עלינו מהשמים

הזמן בחוץ לא רגוע בכלל, מדובר כסדר על אסונות ה"י. המחשבה המורגלת היא לא לשים לב, זה לא קשור אלי וכו', אך יש לדעת, קבלה בידינו (מהח"ח) שמה שמדברים בחוץ, איומים וכו' על כנסת ישראל מפעם לפעם, הוא מה שמדברים בבי"ד של מעלה עלינו, וניתן בפיהם כהתראה בשבילינו שיש תביעה עלינו.

דיברנו שביום ר"ה דנים במסויים על כבודה של תורה. אם מגיעים לר"ה במצב גרוע כלפי כבוד התורה, וצביון הבן תורה המצב גרוע ביותר. מה שצריך לעשות הוא עכ"פ דברים שיביאו לידי בטחון, אשר עכ"פ לפי גודל חסדו ית' המעלים עין מסוררים לקיימם אולי יעשו תשובה, שיזכה שיטו כלפי חסד אליו. ואם הולכים בכיוון זה אז יש עם מה לגשת לר"ה.

יח. שנת שמיטה זמן מטרגל לגאולה

והנה אין איתנו יודע עד מה, אבל למיחש מיבעי. עומדים אנו ערב שנת השמיטה [היה זה זמן אמירת המאמר בחי"ר רבינו ז"ל]. ובפ' חלק דיברו חז"ל שם על גלגל ז' שנים, ואמרו

שבשמיטה מלחמות, ובמוצאי שביעית בן דוד בא. בודאי אין לנו שום ידיעה מזה מתי ומה ואיך, אך עכ"פ בהיות שלקראת שמיטה אנו עומדים, א"כ בודאי יש אפשרות כזו. וביום הדין דשנה זו מי יודע מה ידברו שם למעלה בשמים.

יט. ערך חיזוק כל יחיד ויחיד

באם נקבל על עצמינו, אפי' קבוצה קטנה, ללכת כנגד כל הזרם, להראות מה זה בן תורה וממילא יתראה מהו ההיפך והזר להבן תורה, שהחיבור לחוץ זה טישטוש והיפך הבן תורה (עקב – טישטוש). אז, תהיה זו סיבה להצלת הציבור כולו! וכדאיאת בסנהדרין (פרק חלק) דחנניה מישאל ועזרי' הצילו את כל הציבור כולו. הגם שכולם השתחוו להצלם דנבוכדנצר, כך היתה זרימת הרחוב. מ"מ ג' יהודים בודדים הצילו את כולם! לא נצרכת כמות אלא איכות. באם תהיה קבוצה שתחליט להיות ולשמור צורת הבן תורה בטהרתו כל החודש אב מכאן ולהבא. מי יודע כמה הצלה זה יגרום במשפט דר"ה.

גליון קמ"א, פ' ואתחנן
י"ג אב ה'תשע"ז
רמת - השרון

לעלו נשמת
עובדיה בן יהוואל, ברטין בת
יצחק, אבנר ב'ר רפאל, הילדה
בת אברהם

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

זמן זמנים זמניהם

[שיחה שנאמרה בישיבת בין הזמנים,
על דרכי הלימוד, הזמנים וביניהם]

בעצם לא מצאנו לכל הסדר הזה של זמנים ובין הזמנים, מקור בחומש. שם כתוב מצוות לימוד התורה בכמה מקומות, ושננתם לבניך, ולמדתם אותם, אבל לא כתובים הזמנים המסויימים מה הם זמני לימוד התורה. ואם לא כתובים זמנים יוצא שזו מצווה תמידית, מצווה ללמוד יום יום תורה.

א"כ, מה הנפק"מ, הרי יש תמיד חיוב ללמוד תורה. אבל בכ"ז לרוב יש מסגרת של זמנים וישנה מסגרת של בין הזמנים, זה לא שיש זמן עם לימוד תורה וזמן בלי לימוד תורה, אלא זה עניין של מה ללמוד ואיפה ללמוד. רק לשם זה יש 'זמנים' - זמן קיץ וחורף. א"כ באמצע הזמן.. אם זה בזמן בישיבה, אז כולם לומדים את אותה המסכת, או בכולל שכולם לומדים את אותה המסכת, זה דבר א'. חוץ מזה כולם לומדים גם באותו המקום. ובמקום המסויים הזה קובעים את הלימוד בזמן הזה.

בבין הזמנים, לעומת זאת, ישנה כבר בחירה פרטית של כל אחד ואחד לאו דווקא ללמוד את אותה המסכת או דווקא באותו המקום, זה עניין בין הזמנים. אבל בעצם המצווה והחיוב של לימוד התורה, אין בכך כל שינוי, אין מושג כזה שבבין הזמנים לומדים פחות.

ולכן יש לברך את היוזמים והמארגנים של לימוד בבין הזמנים. מטבע הדברים כשלא

נמצאים בציבור ביחד באותו המקום הקבוע לכך, אז כל אדם בודד מרגיש שהוא חייב ללמוד לבד, אבל מטבע הדברים כשאדם מחליט להתחיל כל יום בתשע, זה אינו דבר שמחייב. ולכן כשקובעים בין הזמנים גם במסגרת כזו [נאמר בישיבת בין הזמנים], זה דבר המועיל מאוד שבין הזמנים לא יהיה זמן של ביטול תורה.

ברידי הוה עובדא, כשהייתי בישיבה, למדתי את הסדרים והיה משגיח והיה לי חברותא. אחרי הנישואין, לא הייתי בישיבה. וגם לא הייתי בכולל, כי עברנו לגור ברמה"ש וממילא, היה לי חיוב ללמוד את הדף היומי של הבעלי בתים, את זה חייבים ללמוד, חוץ מזה פרק משניות בבוקר. אבל כל היום, מחליטים ללמוד, מחליטים אבל נזכרים שישנה מצווה חשובה מאוד, זאת וזאת, איך לארגן תלמוד תורה, וכשמישהו מבקש דבר, צריך לשמוע אותו. ולכן היה קשה מאוד לקבוע מספר שעות ללמוד.

הזדמן לי להיות יום אחד בכפר סבא, שם היה בית היולדות הקרוב ביותר ושם אמור היה להולד הבן הבכור שלי בבית היולדות בכפר סבא, וכך הפנו אותנו מרמת השרון. הייתי שם בשעות שלפני הצהריים, ואני שומע שהלידה נדחתה לאחר הצהריים. שמעתי שבכפר סבא ישנה ישיבה שאפשר להתפלל שם מנחה. שאלתי איפה הישיבה לצעירים, הגעתי בסוף השיעור ואז אמר את השיעור על בבא בתרא, הרב שחיבר את הספר 'איילת השחר' הרב שטיינמן שליט"א, הוא היה ראש הישיבה. התלמידים שמעו את השיעור. חיכיתי לסוף השיעור והוא אמר להם את הסיפור עם בנימין הצדיק², והחשבונות שעשה הגר"א למה הוסיפו לו דווקא עשרים ושנים שנים על שנותיו.

אחרי כן התפללתי מנחה ואחר התפילה נגשתי אליו ואמרתי לו שאני סובל מזה שלא

יוצא לי ללמוד כמו שלמדתי בישיבה. הרבה זמן הולך לי לאבוד. הוא אמר לי שהדבר המועיל ביותר זה ליצור הכרח... חברותא קבועה ושיעור קבוע, למצוא דבר שמכריח אותך לבוא בזמן. כך אמר הרב שטיינמן שליט"א. שנה לאחר מכן נפתחה ישיבת השרון, והיה לי הכרח להכין שיעור ולתת שיעור. לפני כן הזמנתי גם קרוב משפחה שיבוא ללמוד איתי חברותא יום יום וכך למדנו בקביעות.

א"כ מה אנו רואים, זו העצה שאמר מורנו הרב שטיינמן שליט"א. זה היסוד של ישיבות בין הזמנים שעושים תמריצים ומעוררים כל מיני סיבות שמעוררים לבוא. וכעת אנו כבר בסוף בין הזמנים. מחר בלילה כבר ער"ח ומתחיל הזמן. אז כמובן שישנו הכרח, לימוד בישיבה עם סדרים ומודעה שתולים עם סדרי הישיבה, סדר א', ב' וג'. אבל עיקר התועלת מן הלימוד היא, שלומדים לא רק שהמשגיח ידע שאני לומד, ההכרח אמנם מחייב ללמוד, אבל אדם צריך לייצר גם לימוד מרצונו.

כשהייתי בחור, יצא

לי להיות סמוך לבחור צעיר שהתלונן שיש לו ירידות, והוא משיח את ליבו בפני בחור מבוגר. אני שומע שהוא אומר לו, אתה לומד חצי שעה מוסר? זו חצי שעה שלומדים בישיבה. עצה טובה, בחר לך עשר דקות

ביום לפתוח ספר מוסר לבד. היועץ היה אחי הרב גרשון שליט"א שאז היה בחור. הוא יעץ את זה והשוואל הזה הפך אח"כ לראש ישיבה חשוב ותלמיד חכם גדול.

לכן חשוב מאוד שלא רק מה שלומדים בתוך השגרה, ובאמת נהוג שבחורים בוחרים ללמוד מסכתא שניה. אבל כלל צריך לדעת שלומדים לא רק 'יוצא זיין' [כדי לצאת ידי חובה]. הגמרא³ אומרת, "שפיל ואזיל בר אווא, ועינוהי מיטייפי" הברווז הולך בעינים שפלות הולך נמוך מאוד אבל העיניים

הוא אמר לי שהדבר המועיל ביותר זה ליצור הכרח... חברותא קבועה ושיעור קבוע, למצוא דבר שמכריח אותך לבוא בזמן. כך אמר הרב שטיינמן שליט"א.

² מגילה י"ד, ע"ב

³ בבא בתרא י"א, ע"א

ישנם מפריעים, אמר לי דודי הצדיק ר' יצחק ברמן זצ"ל, בחור בישיבה לומד ועמל ומזניח את העניין הזה של השיג וללמוד את כל התורה כולה. מה שלומדים בישיבה חייבים ללמוד בכל העיון, ובפרט בכל ישיבה שהיא, שהשיעורים והחידושי תורה שהמגיד שיעור מלמד, הן יסודות כיצד לפתח את השכל וההבנה. ומי שמזלזל בשמיעת השיעורים שמלמדים איך להקשות, לתרץ ולחקור ואיך לבנות חקירה, יש לו נזק כל יתואר. כי אם יפסיד את השנים האלה של שמיעת השיעורים קשה יהיה לו אח"כ להשלים את השעורים הללו.

אבל ב"ה יש די זמן ואדם יכול להספיק ללמוד עוד ועוד מסכתא כדי להשלים את הידיעה של כל התורה. אמר לי דודי זצ"ל שדוקא בזה יש הרבה שמזלזלים ולא מקדישים מספיק תשומת לב ללמוד ולחזור כדי לדעת עוד ועוד מסכת ועל זה נאמר הפסוק 'לפתח חטאת רובין' חטאת הוא היצירה. 'לפתח' שהוא נמצא בפני פתח, החלטה שפותחת שער בפני כל העתיד הרוחני שלו, אז מתיישב היצירה ליד הפתח. כך אמר לי הרב יצחק ברמן זצ"ל. לאחר מכן הוא לקח אותי כחברותא ללמוד מסכת חגיגה, אחרי השיחה שלו איתי. וזה דבר שהיצירה חזק בו.

יש עוד פסוק, "מה אֶהְיֶה תוֹרְתְךָ כָּל הַיּוֹם הָיָא שִׁיקְתִּי" אהבתי, אהבת התורה. כל היום היא שיחתי – ישנה אהבת התורה וכל היום משוחחים בתורה. אבל עדיין צריכים הדרכה מה ללמוד וכיצד ללמוד. אומר הפסוק באותו המזמור "מִזְקָנִים אֶתְבֹּנֶן" מהמבוגרים והזקנים שהם מספרים ונותנים את העצות כיצד ללמוד¹. יש כאן שני דברים, **מהזקנים שמדריכים** באופן ישיר ללמוד כך וכך כמו שכולם זוכים שמרן הראש ישיבה הרב שך זצ"ל היה תמיד צועק ואומר צריך ללמוד כך וכך, איך ללמוד וכמה ללמוד וכו'. וכן, מזקנים אתבונן, מהסיפורים של הזקנים המספרים איך הם למדו ועלו והצליחו, מההנהגות שלהם אתבונן.

"פי פקודיך נִצְרָתִי" – יש דבר שהמסילת ישרים אומר, (שמפרט בכל אחת מעשר

תורה עם פירוש רש"י. זה חלק ההלכה וחלק האגדה וחלק האמונה והידיעה. הרא"ש כותב שהוא מצווה ללמוד חמישה חומשי תורה עם פירוש"י. שרש"י כתב אותו ברוח הקודש ובחכמתו הכניס בתוך הפירוש את כל הדברים הדרושים לידיעת כל מצווה ומצווה. לדעת את המינימום מהי המצווה הזו, וכך את כל תרי"ג מצוות, וגם את החלקים של ידע, דהיינו מה שצריך לדעת במוסר והשקפה, את הכל יש ברש"י. לכן חשוב מאוד, לפחות במשך שנתיים, שנה אחר שנה לסיים את כל החמשה חומשי תורה עם רש"י, אמנם ישנם כאלה שנוהגים כל חייהם ללמוד עם פירוש רש"י, ואם לא, אז לפחות מעיינים ברש"י.

אם חסר לאדם את הידיעות של כל התורה כולה, אז גם מה שהוא מכין, הכנתו לקויה. ר' חיים בריסקר הבא ראה מקידושין² שם כתוב:

"וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל רבי יהודה בן בתירה לנציבין: שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה, שלח לו, ואתה אי אתה אומר כן? מוחזקיך בך שאתה בקי בחדרי תורה, לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע?"

שאל ר' חיים בריסקר, הרי ק"ו זה **סברא**, מה זה שייך לבקיאיות, זה שייך להבנה. אמר, אתה בקי בכל חדרי תורה איך זה מתאים לך שאינך יודע ללמוד ק"ו. רואים מכאן, שבשביל ק"ו שהם דברים התלויים בסברא, חשוב שתהיינה לו ידיעות בכל חדרי תורה. כך רואים מכאן. ואם חסרות ידיעות בהלכות עגלה ערופה או בהלכות עיבור [יבום], אז חסר לו את הכלי ואמת המידה ללמוד ולהבין את כל התורה כולה. חסר לו מלהבין בקדשים, נשים והל' חליצה וכו'. כך אומר ר' חיים בריסקר. לכן חשוב מאוד שהתכנית תהיה לעסוק בדברי תורה בכל דבר ודבר¹.

¹ אמר מו"ר זצ"ל בהזדמנות אחרת, בשם אביו זצ"ל שבפירש"י עה"ת יש את כל שורשי התושבע"פ והלומדו ממילא יבוא לדעת שרשי תושבע"פ קידושין יי, ע"ב
² א.ב.ה. – ע"י קובץ שעורים עמ"ס קידושין שהביא דברי הגר"ח הלוי, שהק"ו הוא של קימא ואין עליו שום פירכא, לזה צריך להיות בקי בחדרי תורה.

מסתכלות למרחק, הגמרא שם מביאה שאביגיל רמזה לדוד שאולי בעתיד תרצה להיות מלכה. ובאמת זכתה שהבן שלה היה גדול הדור, הוא כלאב.

גם כשבחורים לומדים כעת מסכת אחת, צריך תמיד להסתכל ולדעת שהתכנית היא לסיים את כל התלמוד הבבלי. זה חיוב ללמוד את כל המסכתות של התלמוד הבבלי. זה צריך להיות כבר קבוע במחשבה, לא רק להסתכל על הדף שלומדים, צריך כבר לעמוד על זה. **אם אין את זה, זו בושה!** יש פרק קי"ט בתהילים, (חשוב מאוד שבני תורה יקראו לעתים קרובות את הפסוקים) ישנו פסוק "אֶזְכֹּר אֶת הַבְּרִיטָה אֲלֵךְ בְּמִצְוֹתֶיךָ". כשהרמב"ם חיבר את חיבורו משנה תורה שמיוסד על פרטי הדינים של כל תרי"ג מצוות. הרמב"ם הרי אינו השולחן ערוך, כי השו"ע מתחיל מהצד המעשי. כיצד מתחיל השו"ע, כהל' פסח הוא מתחיל משבת הגדול. חודש ניסן שלא אומרים בו תחנון, אח"כ מדבר על בדיקת חמץ. הרמב"ם מתחיל בצורה הפוכה מזו, מלמעלה למטה. השו"ע מדבר מן הצד המעשי, מה לעשות. אם לעשות כך או כך ולכן לא מבדיל בין דרבנן לדאורייתא, כי השו"ע

הולך על סדר ה'טור' על מצוות הנוהגות בזמן הזה, 'מה יעשה ישראל', מה צריך לעשות למעשה. ולכן הוא מתחיל בהשכמת הבוקר, נטילת ידיים וכו', הרמב"ם הולך מלמעלה למטה, דהיינו ממתן תורה ותרי"ג מצוות עד פרטי הפרטים, מה מצווה דאור' ומה דרבנן מה לעשות ומה לא. וכשהרמב"ם סיים את חיבורו הוא כתב בתחילת הקדמתו למשנה תורה, את הפסוק: "אֶזְכֹּר אֶת הַבְּרִיטָה אֲלֵךְ בְּמִצְוֹתֶיךָ". פירוש, הרמב"ם כשסיים את כל חיבורו אז במבט אחד הביט 'על כל מצוותיך' כל תרי"ג המצוות מונחות לפניו. זו גדולתו של הרמב"ם.

המבט צריך להיות "בְּהִבְטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ" **המינימום זה ללמוד את כל מצוות התורה, עם ההלכות כיצד לקיים כל מצוה בתורה.**

בישיבות לומדים את המסכתות הקבועות, אבל זה חיוב על כל אחד ללמוד את כל חלקי התורה. עצה טובה; ללמוד חמישה חומשי

¹ **תהלים** קי"ט, ו'

¹ **תהלים** קי"ט, צ"ז
² שם, פס' ק'
³ א.ב.ה. – ע"י בספר חיי יעקב מדור הגות ומוסר, שמועות מר"א לאפיאן עה"פ יודע בשערים בעלה בשבת עם זקני ארץ, ואז יודע מי הוא בעל התורה.
⁴ **מסילת ישרים** ריש פרק ה'

טוב מאוד למה לא למדת את השעה הזו, אבל עם זה נשארים עם הארץ. התירון הוא רק תירון בעלמא אבל הוא איננו מועיל. ולכן אין לנו תירוצים.

אם מתחילים את זמן הלימוד מתוך חיזוק וחשק ללמוד, לא רק בשביל מה שהסדר של הישיבה או הכולל מחייב, אז מובטח לכל אחד ואחד שיצליח. אמר לי מורי שלמדתי אצלו תורה ברוסיה, הרב זלמן שליט"א [המלמד בחיידר ברוסיה, הרב זלמן לייב אסטולין זצ"ל - ג.ש.], הוא שמע דברי תורה מאבא זצ"ל, כי כשאני עוד לא נולדתי הוא כבר היה תלמיד של אבא שלי ושמע ממנו הרבה דברים. אבא זצ"ל אמר פעם "וויסט דו פארוואס אמאל האבן קינדער גיקענט לערנן? וייל זיי האבן גלערנט!!" 'התלמידים של פעם ידעו ללמוד... כי הם למדו! אם לומדים אז ודאי מוכתחת ההצלחה.

יה"ר שתצליחו כל אחד ואחד. כמו שר' אבא המשיגה היה אומר, ציבור בישיבה זה לא שק תפוחי אדמה, זה שעון. ומה ההבדל, לשעון יש הרבה חלקים ובשק תפוחי אדמה יש הרבה תפוחי אדמה. אלא שבשק תפוחי אדמה אם אחד נרקב וזורקים אותו מחוץ לשק, כל השאר נשארים שלמים. שלא נחשוב שבישיבה זורקים אחד החוצה וכולם נשארים שלמים. בשעון שחסר גלגל אחד כל השעון מתקלקל. כך בישיבה, ציבור של בחורי ישיבה זה כמו שעון המורכב מחלקים חלקים ולכן זו אחריות גדולה. ויה"ר שהקב"ה יתן לכל אחד ואחד סיעתא דשמיא והצלחה.

ממצרים זורק פצצה, והיינו שומעים את הפיצוץ הגדול. וכשהיתה הפצצה בתחנה המרכזית בתל אביב היו ששים הרוגים, בפרדס כץ היו תשעה הרוגים. החזו"א אמר שבבני ברק לא תיפול פצצה. ואכן לא נפלו פצצות בבני ברק. באו לספר לחזו"א שהיות וזה דבר בטחוני צריך לעבוד שם בשבת, התחילו לעבוד שם בשבת ונפלה הפצצה. אמר החזו"א - זו נקמת השבת.

הרב מפוניבז' היה מדבר עם בחורים באופן אישי, מעודד ומחזק אותם. ואמר, כמה שיותר תורה שתלמדו, תהיו בטוחים יותר ורגועים. והוא אמר שבתורה יש עוד סגולה, מכניס יר"ש וחכמה. והיה מצטט את הפסוק, "ולולי תורתך ששעשעי אז אבדתי כעניי"י", בתורה יש "שעשועים", כשאדם משתעשע במשחקים הוא שוכח את הכל. אם לא התורה שהיא בגדר והמעלה של 'שעשועי', ואז היה אומר חקירות וסברות. אם לא התורה שהיא שעשועי 'אז אבדתי בעניי' ולכן יש בתורה גם בחינה כזו שמשעשעת להחזיר את ה'מצב' של 'צר ומצוק'.

אלה דברים שנתקלים בהם בקשים בתוך הישיבה ובזמן הלימודים. אחד אומר 'נשבר לי' ואחד אומר אני מצוברך¹⁰. כל אלה הם רק תירוצים. אבא זצ"ל אמר לנו פעם התירון הוא

למקלטים. לאחר כמה דקות ששרק במשרוקית הגיעה האזעקה כי הוא היה מרגיש אם היה זה אווירון מצרי מתקרב או פרימוס - של ההגנה. **פעם אחת** התעוררו בחצי הלילה והיתה אזעקה, ור' שמשון הררי היה אז החזן ואמר כאמור מזמור כ', וברגע שאמר את הפסוק 'המה כרעו ונפלו' מיד נפל האווירון המצרי לאחר שפגעו בו התותחים וניצלו מן הפצצות של האווירון המצרי. (עפ"י שיעור **בתהילים, מזמור כ', חשון תשס"ט, מתוך ההקלטה - ג.ש.**)

¹⁰ **תהלים קי"ט, צ"ב**
כשהייתי בישיבה אמר לי אחד 'עכשיו אני מצוברך', לא הבנתי את פירוש המילה. שאלתי אותו מה זה מצוברך? הוא הסביר לי את ה'ידקדוק' המקורי של המילה הזאת. יש מילים שהם בלועזית אבל עושים 'ייבוים' לתוך עברית, זה נכנס לשפה העברית. סנהדרין זו גם כן מילה יוונית שהכניסו אותה ללשון הקודש וקיבלה פירוש. **אם כן**, הוא אמר לי שבאידיש אומרים צו בראכן [שבירה] זה נקרא משבר, אני שבור. על כלי אומרים 'זה נשבר', אבל על אדם משתמשים במילה אחרת ואומרים מצוברך. אז מה יש לו... **יש לו כבר תירון להתבטל מתורה.** אדרבא זו סיבה לבנות את עצמו. זו לא סיבה להביא לייאוש, זה חושך והחושך מביא את האור. (גאון **יעקב פסח תשע"ו גליון ע"ו**)

הדרגות את המפסידים שלה). ושאחד המפסידים הגדולים ביותר לעניינינו הוא השחוק והלצון, הליצנות. כשמספרים אחד לשני דבר מצחיק, זה אחד המפסידים הגדולים ביותר. ולזה יש פסוק מיוחד. "וְיָדִים הָלִיצָנִי עַד מָאֵד" - הזדים מכניסים אותי לליצנות עד מאוד, זדים הם אנשים רעים, מתיישבים על ידי ומספרים בדיחה. אומר דוד המלך, המושך הפסוק, "מתוךך לא נטיתי" - אני לא מושפע מהזדים. "ובמושב לצים לא ישב" - אם הזדים לא מסתלקים ממני, אז הוא מצידו לא יושב ביניהם ומתרחק מהם.

יש לפעמים מצב של מצוקה, שאדם מדוכדך או שבור ממשוה, וזה דבר שמצוי יותר אצל צעירים. האדם נמצא בצרה, לעתים הצרה הזו היא רק דמיון של האדם, ואחר כך מתברר שהיה זה רק בלון אויר, גם בלון אויר כשמתנפח חושבים שהוא גדול מאוד, אבל למעשה אין בו כלום. אם כן ישנן צרות ומצוקות ולחצים. דבר זה אסור שיפריע בשום אופן ללימוד.

אבא זצ"ל היה מתפלל שמונה עשרה כמו בשיטת בריסק, וזה היה מפריע לאחרים כי שמעו את התפילה ממש מילה במילה, לא כל כך בלחש. אחד הבעלבתיים קם מהמקום שלו והביא פתק, שם כתב שצריך להתפלל בלחש שאחרים לא ישמעו. (אומרים שהבריסקס מכוונים יותר בתפילת לחש כשמדברים ושומעים את הקול בתפילה). בסוף התפילה הייתי שומע הרבה פעמים את הפסוק, "צר ומצוק מצאני מְצֹתֶיךָ שֶׁשְׁעִי" ¹² למרות שצר ומצוק מצאני ושאיני במצור ומצוקה - מצוותיך שעשועי, זה משמח אותי ומוציאני מהצר ומצוקה.

באותה תקופה שלמדתי בישיבה, כשמדי פעם היו שומעים אזעקה¹³, היה בא אווירון

¹⁰ **תהלים א', א'**

¹¹ **תהלים קי"ט, קמ"ג.** [א.ב.ה. - זהו הפסוק לשמות אנשים] ושמו צביי

¹² **כשהתנהלה מלחמת תש"ח**, והמצרים שלחו מטוסים להפציץ מקומות רבים, בתחנה המרכזית בת"א, ומקומות אחרים, ברי"ג בנחלת גנים ועוד... ואז כשהיו שומעים אזעקה, עת הייתי בחור בישיבה היו מכריזים לקרוא פרק כ' בתהילים.

בישיבה סידר הרב מפוניבז' משמר אזרחי וחילק תפקידים לבחורים, חלקם בעמדת תצפית. כשהרגישו שאווירון מצרי מתקרב היו שורקים במשרוקית, את המשרוקית החזיק הרב יששכר מאיר [לימים ר"י הנגב], הוא היה ראש הג"א של הישיבה. וכשהיה שורק במשרוקית הבחורים ירדו מן המיטות

מי שיש בידו סיפורים או הנהגות ממרן זצלה"ה **מכלי ראשון בלבד** ! וכן תמונות או הקלטות, מכתבים או ד"ת בכל נושא, נודה לו אם ישלחם לכתובתנו
geonyaakov@gmail.com
או בפקס: 077-3179681
ניתן גם להשאיר הודעות מוקלטות או בקשה שנשוב אליכם בטל' 03-5400059

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת דברים תשע"ז -

יסתתמו טענותיו

וְאַצְוָה אֶת שְׁפָטֶיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפָטֶתֶם צְדָק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרֹ (א' ט"ז)

הנה איתא בסוגיא בשבועות (ל' ב') דבית דין צריכין ליהדר שלא יסתתמו הטענות של בעלי דין, כגון על ידי שיכבדו אחד מבעלי הדין שהוא תלמיד חכם, אם כן בעל דין השני שהוא עם הארץ, יחשוב שודאי יצדיקו השני ואם כן יסתתם טענותיו.

ויש לדון מהו אם מכבד שניהם, גם התלמיד חכם וגם העם הארץ, האם גם ככהאי גוונא חיישנן שישתתם טענותיו של העם הארץ.

ולכאורה מצאנו בזה סתירה:

א. מקדימין דין התלמיד חכם

הנה לחד גיסא מבואר דחיישינן, דהנה איתא בגמרא כתובות (ק"ה ב') דאם יש דין תורה בין קרוב של תלמיד חכם ובין עם הארץ, אם יקדימו האי דין תורה, לדון תורה אחר של יתומים, כיון דחזא בעל דין העם הארץ הכבוד שעושים להשני, יסתתמו הטענות של העם הארץ, אע"פ שגם העם הארץ הוקדם.

[והא דבסוגיא בשבועות (ל' ב') אמרין דמקדימין דין תורה של תלמיד חכם, ולא חיישינן שישתתמו הטענות, כבר הקשה כן בריטבי"א בכתובות (שם) ותירץ דדוקא בקרוב של תלמיד חכם חיישינן הכי, עיין שם].

ב. אפשר להושיב שניהם

אמנם לאידך גיסא ברמב"ן ורשב"א בשבועות (ל' ב') מבואר דלא חיישינן, דכתבו שאע"פ שבדין תורה בין תלמיד חכם לעם הארץ, אם יושיבו רק התלמיד חכם, יסתתם טענותיו של העם הארץ, אבל אם יושיבו שניהם, לית לן בה. חזינן דמכיון דמכבדים גם העם הארץ לא יסתתם טענותיו. ותיקשי מהסוגיא בכתובות.

ג. ליישב ב' דרכים

יש לדון ליישב ב' דרכים, חדא, בדברי הרמב"ן ורשב"א הוה שתי פעולות, שמושיבין גם לתלמיד חכם וגם לעם הארץ, ובכהאי גוונא אמרין דלא יסתתמו טענותיו שהרי מושיבין אותו לחוד, משא"כ כשמקדימין הדין היא רק פעולה אחת, ובה אמרין דיבין העם הארץ שזה מחמת התלמיד חכם.

עוד העירוני ליישב, דיש לחלק דכאשר מקדים הדין כאשר יש לפניו דין תורה אחר, מבין העם הארץ שנעשה כאן דבר לא רגיל ויבין שהוא מפאת התלמיד חכם ואז יסתתמו טענותיו, משא"כ כשמושיבין את שניהם יחשוב העם הארץ שתמיד מושיבין ולא יזכור או לא יידע שבדין תורה אחר עומדים בגמור דין. [אבל תוספות לא חילקו ב' החילוקים האלו וכדלקמן].

עשב דכבוד התורה

הנה אמרין בגמרא שבועות (ל' ב') דיש חיוב לעדים ולבעל דין לעמוד בשעת הגמר דין. וילפינן הכי מקרא ד'ועמדו שני האנשים'. ויש לדון מהו כשהבעל דין או העדים הם תלמידי חכמים, מי אמרין דאכתני הם חייבים לעמוד, או דילמא אמרין דעשה דכבוד התורה עדיף מעשה ד'ועמדו שני האנשים'.

א. סתירה בהגמרא

הקשו תוספות בשבועות (שם ד"ה והאמר) דלכאורה מצאנו בזה סתירה, דלחד גיסא לענין בעל דין, מבואר בגמרא (שם) בעובדא בדביתהו דרב הונא, דכאשר היא עמדה בגמור דין, רב נחמן רצה גם לעמוד, ולא הושיבה, חזינן דלא אמרין דעשה דכבוד התורה עדיף.

אמנם לאידך גיסא לענין עדים מצאנו לא כך, דהרי אמרין דרב יימר הוה ידע סהדוהא למר זוטרא, אתא לקמיה דאמימר, אותבינהו לכלהו, דהאי עשה והאי עשה, עשה דכבוד תורה עדיף, ופירש רש"י דכתיב 'את ה' אלוך דתירא' לרבות תלמידי חכמים, חזינן דמושבין את התלמיד חכם.

ותיקשי מאי שניא עד תלמיד חכם שמושיבין אותו, מבעל דין תלמיד חכם שאין מושיבין.

ב. ב' תירוצים בתוספות

ותירצו תוספות שני תירוצים. חדא, דיש לחלק בין עדים לבעלי דינים, דוקא בעדים מושיבין אותם דאין חשש שישתתמו הטענות של השני, אבל לענין בעלי דינים, כגון לענין דביתהו דרב הונא, אם יושיבו אותה יסתתמו הטענות של השני, דהרי יראה שמכבדים בעל דינו.

[וכתבו תוספות דאע"ג דגמרו הטענות דעושים כבר גמר דין, שייך סתימת טענות, ולכאורה כונתם, דאולי יתחדש לעם הארץ עוד טענה או נימוק, ועל ידי זה שמעמידין אותו יסתתם].

עוד תירצו, דבאשת חבר לאחר מיתה לא אמרין עשה דכבוד התורה עדיף.

והנה ברמב"ן ורשב"א (שם) הקשו נמי קושיית תוספות, דיושיבו לדביתהו דרב הונא, והוסיפו בקושייתם דיושיבו לשניהם, ואם כן אין חשש שישתתמו הטענות, ולכן מיאנו הרמב"ן ורשב"א בתירוץ הראשון של תוספות. ולכן תירצו כתירוץ השני בתוספות דבאשת חבר ליכא לכבוד התורה. [או כיון דלאחר מיתה, או אפילו מחיים אין עשה מן התורה, עיין שם].

ג. גם אם יושיבו שניהם

יש לעיין בדעת תוספות, היאך באמת תירצו כתירוץ הראשון, הרי תיקשי קושיית רמב"ן ורשב"א שיושיבו לכולם. [ועיין במהרש"א שהקשה כן].

ויש ליישב דאפילו אם יושיבו שניהם, יסתתמו הטענות של שניהם, דהעם הארץ יודע דאף פעם אין מושיבין בגמור דין ועכשיו מושיבין, ואם כן הוא מבין דזה מחמת שהשני תלמיד חכם. [ועיין בחידושי חתם סופר שביאר כן דברי התוספות למה לא יושיבו את כולם].

והנה לעיל הוכחנו מהגמרא כתובות כהנ"ל, והבאנו ב' דרכים היאך הרמב"ן ורשב"א ידחו הראיה.

לפני עוור

הנה מתבאר מדברי הרשב"א ורמב"ן דאם אחד מבעלי הדין הוה תלמיד חכם, ואין לו לקיים המצוה ד'ועמדו' אלא יושיבו התלמיד חכם משום עשה דכבוד התורה, אם כן יושיבו גם בעל דינו אע"פ שהוא עם הארץ, דאי לאו הכי יסתתם טענותיו, שיראה שמכבדים בעל דינו ויחשוב שודאי הוא ירויח בהדין תורה.

והקשה בכתבי גאון אחד שליט"א דיש לעיין אמאי מושיבין לשניהם, התלמיד חכם והעם הארץ, הרי העם הארץ מחוייב לעמוד. ואולי משום דאי יעמוד, יצטרך גם הבעל דין התלמיד חכם לעמוד, ואם כן על ידי ישיבתו מתקיים עשה דכבוד התורה, ולהכי שפיר מצי לשבת.

אמנם באמת מבואר דאין הכרח שלמעשה העם הארץ ישב, אלא סגי בהא שאומרים לו לשבת, וכדאמרין בגמרא שבועות (שם) דהבית דין צריכין להושיב התלמיד חכם, וגם לומר להעם הארץ לשבת כדי שלא יסתתם טענותיו, אבל אם עומד לית לן בה. וטעמא דמילתא, דמצד

הבית דין כיבדו שניהם בשוה ואם כן אין כאן הסתתמות של הטענות.
[וכן בהא דאיתא בגמרא (שם) בצדק תשפוט עמינתך שלא יהא אחד יושב ואחד עומד, בכהאי גוונא שעומד מעצמו לית לן בה].

וכיון שכן אע"פ שהותרה לנו האמירה שישבו שניהם, מכל מקום לעם הארץ גופיה אסור לשבת דהרי על ידי זה מבטל המצוה דועמדו.

ואם כן תיקשי היאך מותר לבית דין לומר לבעל הדין העם הארץ לשבת, הרי נמצא שהבית דין עוברים באיסור לפני עור, שמכשילים העם הארץ בביטול מצוות עשה ד'ועמדו'.

פירוש הקושיא

פירוש הקושיא, דהרי מי שמשקה יין לנוזיר, עובר בלפני עור, כיון שגורם לו איסור, ואם כן הכי נמי הכא הרי העם הארץ בפני עצמו מחויב לעמוד, אם כן נמצא שבית דין מכשילים באמירתם.

ואע"פ שהבית דין מחוייבים לומר לעם הארץ שיוכל לשבת, מכל מקום איכא לפני עור, שהרי העם הארץ היה חייב להבין שאע"פ שהבית דין צריכים לומר לו לשבת כדי שלא יסתתם טענתו, אבל הוא אסור לשבת כדי לא לבטל המצוה דועמדו, ונמצא דאם באמת העם הארץ יעשה דלא כהוגן, אם כן הבית דין הכשילו.

והיינו כגון שיש חולה שיש בה סכנה, וצריך מצה בליל הסדר משום פיקוח נפש חוץ מהכזית מצוה, חייבים אנו ליקח מאדם אחר אע"פ שיפסיד מצוה, ואם יש שני אנשים, אחד, אם ניקח ממנו המצה, לא יהא לו מצה אחרת, והשני, אם ניקח ממנו המצה יהא לו מצה אחרת, אבל ידענו שמחמת טעותו בדין לא יקחנה, כגון שחושב שפטור מלקחתה מכח הטורח, חייבים אנו ליקח המצה מזו שאין לו אחרת, דרך מפסיד עשה, אבל אם ניקח מהשני הרי יש עליו תביעה למה לא לקח האחרת ונמצא דיש כאן לפני עור.

ואם יש רק האדם הטועה, נהי דשרי לקחת ממנו, דגם לפני עור הותר משום פיקוח נפש, מכל מקום לפני שיקח את המצה שלו אם אפשר צריך להביאו למקום שמשם לא יספיק ליקח המצה השניה וממילא לא יהא כאן לפני עור.

תירוץ א' - לפני עור על ביטול מצוות עשה

יש לדון ליישב בכמה אופנים, חדא, למאי דדן בלימודי השם (לימוד ייז) דעל מניעת עשה אין לפני עור. ואם כן בנידון דידן נמי הרי אינו מכשילו אלא בביטול מצוות עשה ד'ועמדו'.

והא דכתבו תוספות בחולין (ד' א' ד"ה מצת) דאם כותי נותן לו לאכול מצה ואומר שהיא משומרת, אם באמת אינה משומרת יש כאן לפני עור מפאת הכותי, חזינן דאיכא לפני עור מחמת ביטול העשה דאכילת מצה. יש לדחות דהוא מפאת האיסור דברכה לבטלה. אך אין זה במשמע בדברי התוספות.

ובפשוטו גם מסברא יש לומר דיש לפני עור על שלילת עשה. [ועיין בספר של הגאון רבינו חיים שמואלביץ על מסכת קידושין שהאר"ך בזה]. ואם כן האי תירוצא ליתא.

תירוץ ב' - עשה דוחה לא תעשה

עוד יש ליישב, דאין הכי נמי יש כאן לפני עור, אבל הרי בית דין מחוייבים בגלל עשה דכבוד התורה לומר לשניהם לשבת, ואם כן חייל כאן דינא דעשה דוחה לא תעשה, דעשה דכבוד התורה ידחה הלא תעשה דלפני עור.

שהחיינו

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תקנ"א סעי' י"ז) טוב לזהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש. אבל על ברית או פדיון הבן אומר, כדי שלא יחמיץ המצוה. וכן בפרי שלא ימצא אחר ט' באב, מותר לברך ולאכלו בין המצרים. ונחלקו הפוסקים אם מותר לברך בשבת (עיין משנה ברורה שם ס"ק צ"ח).

ויש לעיין כאשר מברך שהחיינו בהיתר, כגון שמברך על פרי חדש שלא יוכל להשיגו אחר כך, האם יכול להוציא בהאי ברכה גם פרי חדש שיכול להשיגו אף לאחר תשעה באב.

דלחד גיסא יש לומר דיכול לברך עליו, דהרי כבר הודה על הזמן, ואם כן שוב לית לן בה, ואם כן יכול לכוון להוציא פירות אחרים.

אך לאידך גיסא יש לומר דאין לברך עליו, דההודאה אינו רק על היום, אלא על היום שהביא לו פרי חדש, וכל פרי שמתוסף מודה על הזמן גם

והנה מקשינן בגמרא כתובות (מ' א') לענין אנוסה אמאי לא אתי עשה דולו תהיה לאשה וידחה הלא תעשה דעירות, ומתרצינן היכי אמרינן עשה דוחה לא תעשה כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיימה לעשה, אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל, ופירשו בתוספות (שם ד"ה א') דכיון דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה, אם כן אפילו אמרה בעינא ליה לא חשיב עשה לדחות, [דלא דמי למילה בצרעת]. ואם כן נימא דאין כאן עשה דוחה לא תעשה, דהרי התלמיד חכם יכול למחול על כבודו, ונמצא דלא יהא עשה.

אמנם הרי הקשה בשער משפט (סי' י"ז סק"א) ובטורי אבן במגילה (כ"ח א') אמאי באמת אמרינן בסוגיא בשבועות (שם) דעשה דכבוד התורה דחי לעשה דועמדו, הרי התלמיד חכם יכול למחול על כבודו. [ונבשר משפט מיישב עשה דכבוד התורה עדיף. ובטורי אבן כתב דאין ליישב כך, עיין שם].

ותירץ בטורי אבן דמכל מקום בזיון אינו יכול למחול, והביא כן בשם ריב"ש (סי' ר"כ). ואם כן עדיין יש ליישב כהנ"ל.

[אך יש לדחות, דהנה תוספות בכתובות (שם) הקשו מביבא אב דאמרינן עשה דוחה לא תעשה אע"פ שהאב יכול למחול, וכתבו לחלק, ויש לעיין לפום חילוקם. וכך ראיתי שהעיר בהגהות ברוך טעם על הטורי אבן (שם) שבתוספות פירשו באופן אחר. וצריך עיון ברמב"ן ורשב"א וריטב"א כתובות שם].

תירוץ ג' - גם כן יסתתמו טענותיו

יש לדון ליישב, דהסתתמות הטענות הוה אף כשבית דין אומרים לשניהם לישב והוא עומד, והסיבה שעומד מכיון שיודע שהוא עם הארץ ואסור לו לישב, ודוקא כשעומד לא מחמת שהוא עם הארץ לית לן בה. ואם כן אין עליו חוב לעמוד כשם שבית דין אסור להם לומר לו לעמוד כיון דיסתתמו טענותיו. ואם כן אין כאן לפני עור דאדרבה העם הארץ חייב לשבת.

אך אינו מוכרע, דיש לומר דהסתתמות הטענות כאשר בית דין אינם מתייחסים לשניהם בשוה, ואם כן הכא שבית דין אומרים לשניהם לשבת אם כן כבר לא יסתתמו טענותיו, נמצא דמה שלא עומד מעצמו זה רק בגלל שאינו יודע את ההלכה, ואם כן יש כאן לפני עור.

תירוץ ד' - מותר לעם הארץ לשבת

יש ליישב, דאם נימא דהעם הארץ מחוייב לעמוד, אם כן לא נוכל לומר לו לישב משום לא תעשה דלפני עור, ואם כן גם התלמיד חכם יצטרך לעמוד, נמצא שיתבטל עשה דכבוד התורה, והלכך באמת מותר לו לישב וממילא אין כאן לפני עור.

והיינו שאע"פ שאם העם הארץ היה יודע הדין היה אפשר לקיים שניהם, מכל מקום מכיון שלמעשה אינו יודע הדין ונמצא דאי אפשר לקיים שניהם, מותר לעבור על העשה דועמדו כדי שלמעשה יתקיים העשה דכבוד התורה.

ומצינו דכוותה דשרינן למיעבד דבר רשות, דאם יהא אסור לא יתקיים העשה, כגון במצה הראויה לשבעה, דאם יש עשה דוחה לא תעשה יוכל לאכול המצה גם כל שבעת הימים דפסח, אע"פ שאין בשאר הימים אין מצוה. [ואז גם רשאי לא לאכול אך יהא לו ההיתר], וטעמא דאם יהא אסור לאכול בשאר הימים לא יהא מצה הראויה לשבעה, ונמצא דגם ביום הראשון לא יהא מותר.

[וכמו כן בסוגיא בכתובות (מ' א') מקשינן דנימא עשה דוחה לא תעשה באנוסה, אע"פ שבעינן אשה הראויה לו, אלא דגם אחר כך תהא מותרת מפאת עשה דוחה לא תעשה. ועיין בתשובות חידושי הרי"ם בסוגיא דחדש שהאר"ך בזה].

עניני בין המצרים

לגבי הפרי הנוסף, והרי אין להודות על הזמן, והרי זה כמו שמברך ב' ברכות שהחיינו דלא שרינן אע"פ שכבר הודה דהרי מודה שנית, אם כן הכי נמי יש לומר כך לענין ב' פירות. ואנוכי לא אדע. [א"ה, ובמקום אחר כתב רבינו דכהצד השני נראה טפ"ל].

ובתשובות פלא יועץ כתב דהמברך שהחיינו בבין המצרים על פדיון הבן, לא יוכל להוציא חבירו בשהחיינו על פרי חדש.

אך משם אין ראיה לאיסור, דהרי על ידי שומע כעונה הוי כמברך בפני עצמו.

ובשדי חמד (מערכת בין המצרים) התיר, ולדידיה בנידון דלעיל ודאי שרי. אבל באמת פיסקא דהשדי חמד צריך עיון, דהרי השומע כמברך מפאת שומע כעונה.

[והנה ברוח חיים (לרבינו חיים פלאגי צ"ח) איתא דהעושה שהחיינו בין המצרים בברית או בפדיון הבן, יכול לכוון להוציא פרי חדש, וכן איתא בספר ירים משנה].

הגליון המלא ייצא לאור בס"ד להראת שבת הבעל"ט

גא לתרום להדפסת הגליון
סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב,
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין. ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן. ע"כ במהום שהאר"י העתהנו רה חלה מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשיות דברים ואתחנן עקב ראה

מובטחני בו שמורה הוראה בישראל

"ויאמר ה' אלי אמור להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם וגו' ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את פי ה' וגו' ותשב ותרבו לפני ה' ולא שמע ה' בקולכם ולא האזין אליכם". (פרק א' פסוק מ"ב – מ"ה).

שום כח לעשות מאומה, והוא משמש אך ורק כמקל בידו של מקום, והחטאים והעוונות הם סיבת הסבל הזה, צריך להיות בעל דרגה גדולה באמונה כדי להבין שמה שרואים בעיניים זה לא האמת, וזה לא הסיבה האמיתית לסבל הגדול והנורא.

ומעתה רבי יהושע בן חנניה רצה לבחון את התינוק ולראות אם בעת הזו כשהוא בתוך בית האסורים, ובוודאי סובל שם סבל רב, אם הוא מבין מדוע באה על כלל ישראל הצרה הזו, ולכן עמד ואמר "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים?". וכאשר התינוק קם וענה מיד, "הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו", ולא תלה את הדבר במלכות רומי הרשעה, אלא הכיר מיד באמת האמיתית הזו, הבין מכך רבי יהושע שהתינוק הזה הוא לא סתם תינוק שאין לו אלא את מה שעניו ראות, אלא מדובר כאן בתינוק בר מעלה גדולה באמונה שרואה את מעשי ה' והנהגתו בכל פרט ופרט שנעשה עימו. וממילא אם כבר עכשיו בעודו תינוק יש בו את המעלות הללו, שייך לומר עליו "מובטחני בו שמורה הוראה בישראל", ולא זו משם עד שנשבע שיפדהו בכל ממון שפוסקים עליו, והשקיע ממון הרבה עד שפדהו.

אלא אם כן נלחש לו מלמעלה

ובמדרש בקהלת (פרשה י' אות י"ד) כתוב, "אם ישך הנחש כלוא לחש, אמר ר' אבא בר כהנא לעולם אין הנחש נושך, אלא אם כן נלחש לו מלעיל. ואין הארי טורף, אלא אם כן נלחש לו מלמעלה. ואין המלכות מתגרה בבני אדם, אלא אם כן נלחש לה מלעיל".

רואים במדרש שכל הכוחות שנראים בעולם ככוחות טבעיים הפועלים לפי טבעם, האמת היא שמצד עצמם אין להם כח לעשות מאומה, אלא הכל נעשה בהשגחה עליונה. ומה שנראה למראה העיניים כאילו והנחש נושך מצד עצמו, והארי טורף מצד עצמו, שכן הוא טבעם ומהותם, האמת היא שהם מצד עצמם אין להם שום כח לנשוך או לטרוף. אלא לפני כל נשיכה של הנחש ולפני כל טריפה של הארי, נלחש להם מלמעלה שיעשו כך. וכן כשרואים שהמלכות מתגרה בבני אדם, הסיבה האמיתית היא אך ורק משום שכן נלחש לה מלמעלה, ומה שנראה לעיניים שהם עושים כן מצד סיבה כזו או אחרת הכל טעות, אלא האמת היא שזה נעשה אך ורק בהשגחה עליונה, והרבה שלוחים למקום, והקב"ה משתמש עתה במלכות בתור שליח לקיים את גזירתו.

רמז הקב"ה לים והוציא לה כליה

והנה בשעה שרח"ל באה על האדם צרה, והוא מתחזק ומאמין שהצרה והצער שבאו לו הם מיד הקב"ה שמענישו על עוונותיו, ומקבל את הדין באהבה, הרי זה עצמו סיבה שהקב"ה ירחם עליו ויכפר לו על עוונותיו ויוציאהו מצרה לרווחה.

ומצינו דבר זה במדרש באיכה (פרשה א' אות מ"ט) וכתב, "מעשה במרים בת בייתוס נחתום, שנשבת ופדאזה בעכו. זבין לה חלוק אחד, אזלת למישטפיה בימא, אתא גלא ונסביה (היו קונים לה חלוק אחד,

בגמרא בגיטין (דף נ"ח א') מובא, "ת"ר, מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לדרך גדול שברומי, אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עיניים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים. הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים? ענה אותו תינוק ואמר, הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו. אמר, מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקים עליו. אמרו, לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל, ומנו רבי ישמעאל בן אלישע".

ולכאורה יש להבין, מה רבי יהושע בן חנניה התפעל כל כך מהתשובה של אותו תינוק עד שאמר "מובטחני בו שמורה הוראה בישראל", ומשום כן השקיע בו ממון הרבה כדי לפדותו. הלא התשובה שהשיב התינוק לרבי יהושע היא לא תשובה שהוא חידש מעצמו שאפשר להתפעל מכך מחמתו והבנתו, אלא זהו פסוק מפורש בישעיה, ורבי יהושע התחיל לקרוא את תחילת הפסוק והתינוק סיימו, שבישעיה (פרק מ"ב) נאמר "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים הלוא ה', זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו". ואם כן לא מובן מה ההתפעלות הגדולה של רבי יהושע מאותו תינוק שידוע להשלים פסוקים מפורשים מהנביא ישעיה.

אמונה בעת צרה וצוקה

ושמעתי לבאר, דהנה כאשר קם מושל גוי וגזיר קשות ונוראות, המחשבה הראשונה היא שהגוי הרשע הזה הוא הסיבה לכל הסבל הנורא הזה, וכולם חושבים מחשבות איך להפיל את הגוי הזה מממשלתו וחושבים שכזה תבוא הישועה. אבל שוכחים את העיקר, שהסיבה האמיתית שבעבורה סובלים כל העם הוא אך ורק מחמת החטאים והעוונות, והמושלים האכזרים הם רק כמקל בידו של מקום, והוא משתמש בהם בתור שלוחים לקיים את גזירתו. ובאמת הרבה שלוחים למקום, וגם אם הגויים הללו לא היו קיימים כאן, יש הרבה דרכים למקום כדי לקיים את הגזירה.

וכך צריכה להיות ההסתכלות האמיתית על הגזירות הנוראות שעברו כלל ישראל במשך כל הדורות, שלא הגוי האכזר היה הסיבה לסבל הזה, אלא החטאים והעוונות הם גרמו לכל הסבל, והגוי היה רק שליחו של מקום לקיים את גזירתו. הגוי המושל מצד עצמו אין לו כח לעשות מאומה, אילולי הקב"ה לא נתן לו את הכח לכך.

אבל כל המחשבות הללו מתקבלות על הלב רק לאחר שעברה הצרה, ואז כשמתבוננים, מכירים שהכל מידו יתברך והרבה שלוחים למקום. אבל בעת שהאדם רח"ל נמצא בתוך הצרה ממש והוא עומד וסובל מהמלכות האכזרית שעומדת ומכה אותו, הוא רואה עכשיו בעיניים את האכזריות של הגוי, וממילא המחשבה הראשונה היא שהגוי הוא סיבת הסבל וכל המחשבות הם איך להאביד את הגוי מממשלתו. וכדי להתבונן ולהכיר בתוך הסבל את האמת האמיתית הזו, שאין לגוי הזה

והלכה היא לכבסו במים, בא גל ושטפה, עץ יוסף). זבנין לה אוחרן, אזלת למישטפיה בימא, ואתא גלא ונסכיה (והיו קונים לה חלוק אחר, והלכה לכבסו במים ובא גל ושטפה ולקחה, ע"י). בעון עוד למיזבן לה אוחרין, אמרה להון הניחו לו לגבאי שיגבה את חובו (רצו עוד לקנות לה חלוק אחרת, אמרה להם הניחו לו להקב"ה שיגבה חובת עוונותי ממני, ומאחר שרצונו כך הוא שלא יהיה לי חלוק גם אני לא אקשה כנגדו ואקבל דינו באהבה, ע"י). כיון שצידקה עליה את הדין רמו הקב"ה לים והוציא לה כליה".

מבואר מדברי המדרש, שמיד כאשר הצדיקה עליה את הדין, והבינה שהגל שלקח את החלוק, לא היה במקרה מחמת אי זהירות וכדומה, אלא היה בהשגחה מהקב"ה מחמת עוונותיה, מיד הקב"ה סילק ממנה את מידת הדין ורמו לים והוציא לה את כליה.

מלך על מקלו

והיסוד העיקרי הוא לדעת בכל זמן ובכל מצב, שהקב"ה הוא מי שמנהיג את העולם, והוא בורא ומנהיג את כל הברואים כולם, וכל מה שאדם מקבל מאחרים בין טוב ובין רע הכל בהשגחה מדוקדקת ובגזירת עליון. וממילא גם כשרח"ל באים על האדם זמנים קשים, אסור להתייאש אלא צריך להתחזק באמונה שהכל מידו יתברך ולהתפלל אליו שיוציאהו מאפילה לאורה, ובזכות זה ירחם עליו ה' ויראהו

בישועתו. ובגמרא בסנהדרין (דף כ' ב') מובא על שלמה המלך, "אמר ריש לקיש, בתחילה (קודם שנשא שלמה נשים נכריות, מלך אף על עליונים, רש"י) מלך שלמה על העליונים וכו', ולבסוף מלך על התחתונים וכו', ולבסוף לא מלך אלא על ישראל וכו', ולבסוף לא מלך אלא על ירושלים וכו', ולבסוף לא מלך אלא על מטתו וכו', ולבסוף לא מלך אלא על מקלו (שהשליכו אשמדאי מכסאו, רש"י) וכו'".

ושמעתי בשם מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שדייק בלשון הגמרא "ולבסוף לא מלך אלא על מקלו", ודייק את הלשון "מלך" שגם בעת הזו שהשליכו אשמדאי מכיסאו, והיה הולך כאחד מין העניים, בכל זאת לא נפל ברוחו ולא התייאש, אלא התחזק במלכות על מקלו ותרמילו. שגם בעת הצרה והקושי שנפל מאיגרא רמא, לא התייאש והלך בהרגשה שהוא אבוד מכל וכל, ואין לו עוד מה לעשות בעולם, אלא המשיך לנהוג במלכות על מקלו, כלומר שהמשיך להתחזק במעלותיו ובדרגתו הנעלה כמו שהשיג בעודו מלך על כל העולם, והחזיק את המלכות על עצמו בלבד.

והלימוד הוא שבכל המצבים אדם חייב להתחזק באמונה, ומכח זה להמשיך לעלות ולהתעלות, ולא ליפול ולהתייאש, והחזיק באמונה זה עצמו זכות שהקב"ה יוציאו לאורה.

פרשת ואתחנן

איסור לא תחנם בגוי שעומד להתגייר

"לא תכרות להם ברית ולא תחנם". (פרק ז' פסוק ב').

ופרש"י, "לא תחנם, לא תתן להם חן אסור לו לאדם לומר כמה נאה גוי זה. דבר אחר, אל תתן להם חנייה בארץ".

ובגמרא בעבודה זרה (דף כ' א') דורשים עוד הלכה בדין לא תחנם, והוא "לא תתן להם מתנת חנם", שאסור לתת לגוי מתנת חנם. והגמרא מדייקת את לשון הפסוק "לא תחנם", ודורשת מזה את כל ג' ההלכות הללו.

והנה בדין זה שאין נותנים להם מתנת חנם, בתוספתא בעבודה זרה (סוף פרק ג') כתב, "ואין נותנין להם מתנת חנם, במה דברים אמורים בגוי שאין מכירו, או שהיה עובר ממקום למקום. אבל אם היה אוהבו או שכינו הרי זה מותר, שאינו אלא כמוכרו לו". ועיין בתוספות בפסחים (דף כ"ב א', ד"ה ורבי שמעון) שהביא את דברי התוספתא.

וכן נפסק להלכה בשו"ע (יו"ד, סימן קנ"א סעיף י"א), "אסור ליתן מתנת חנם לעובד כוכבים שאינו מכירו". וביאר בט"ז (סק"ח), שהטעם שבגוי שמכירו אין איסור לא תחנם, ומותר לתת לו מתנות, הוא משום "אם מכירו לא הוה עליהו שם מתנה אלא כמכירה, שהרי ישלם גמולו או כבר שילם לו".

והביאור בזה הוא שכל איסור לא תחנם שאסור לתת לגוי מתנת חנם, יסודו הוא שכשארם נותן מתנת חנם לחברו, נתינת המתנה גורמת לקורבה יתירה בינו לבינו, ובגוי החשש הוא שאם יהיה לישראל עימו קורבה יתירה הוא יבוא ללמוד ממעשיו הרעים. ומשום כן האיסור נאמר דווקא במתנה של חנם שכל מהות המתנה היא אך ורק כדי לגרום לו קירבה יתירה, אבל במקום שמכירו מהות המתנה היא כדי לקבל מהגוי טובות הנאה, או שזה כעין תשלום על טובות הנאה שכבר קיבל ממנו, וממילא הקורבה הגדולה שנגרמת במתנת חנם היא לא קיימת כאן, ודין המתנה הזו כדין מכירה שמותר למכור או לקנות מגוי.

אירוח גוי לסעודה

מעשה בגוי שרצה להתגייר, והתחיל ללמוד את דיני התורה והלכותיה כדי שידע את הדינים שיחולו עליו מיד לאחר הגירות, וביקש ממשפחה יהודית שתארח אותו לשבת כדי שיראה איך יהודי מתנהג בשבת

וכדומה. אלא שבינו לבין המשפחה הזו לא היתה שום קורבה, הוא לא הכיר אותם והם לא הכירו אותו, והסתפקו האם מותר להם להזמין לשבת, משום איסור לא תחנם. שהרי עתה הגוי הזה הוא גוי לכל דבר וענין, וכאשר אדם מזמין גוי לסעודה, לכאורה זה מוגדר כמתנה ושייך בזה איסור לא תחנם, שהרי נותן לו לאכול בחנם וללא שום קבלת תמורה. ואם כן הוא הדין בגוי זה שעומד לפני גירות, כל זמן שעדיין לא התגייר הוא גוי גמור ויש בו איסור לא תחנם שאסור לתת לו מתנת חנם, וממילא צריך להיות שיש איסור להזמין לסעודת שבת. ובשלמא אם המשפחה מכירה את הגוי, הרי במכירו מותר לתת מתנה, שאין זה מוגדר כמתנת חנם. אבל במשפחה הזו שלא הכירה אותו כלל, לכאורה הזמנת הגוי לסעודת שבת צריכה להיות מוגדרת כמתנה, וחל בזה איסור לא תחנם שאסור לתת לו מתנת חנם, ואסור להזמין לסעודה.

והנה בשו"ע (או"ח, סימן שכ"ה סעיף א') כתב, "מותר לזמן אינו יהודי בשבת וכו'". ואין בזה חשש שמא ירבה בשבילו, שכיון שאסור לבשל בשבת אין חשש שמא יבוא לבשל בעבור הגוי. ומבואר בפשיטות שאין איסור להזמין גוי לסעודות שבת. אבל באמת אין מזה ראייה, משום שי"ל שהשו"ע מדבר באופן שמכיר את הגוי, שאז אין איסור לא תחנם מצד עצם ההזמנה שמזמין את הגוי לסעודה, וכל האיסור רק משום חשש שמא ירבה בשבילו, ובזה כותב השו"ע שבשבת אין חשש שמא ירבה בשבילו ומותר להזמין. אבל באמת בגוי שאינו מכירו, יהיה אסור להזמין לסעודה ולסעודת שבת, משום איסור לא תחנם.

מפני שגורם להדבק עמו

ונראה לומר דהנה ברמב"ם (הלכות עבודה זרה, פרק י' הלכה ד'), כותב את איסורי לא תחנם, וכתב "וכן אסור לספר בשבחן ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבת מעשיו או שיחכב דבר מדבריהם, שנאמר ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים. ואסור ליתן להם מתנת חנם וכו'". מבואר ברמב"ם ששורש איסור לא תחנם הוא "מפני שגורם להדבק עימו וללמוד ממעשיו הרעים", והיינו שכשמספר בשבחן של

הגוי, או שנותן לו מתנת חנם, גורם הדבר לקרבה יתירה בין הישראל לגוי, ויש חשש שמא יבוא היהודי ללמוד ממעשיו הרעים של הגוי. ומעתה לפי זה יש לדון ולומר שכל איסור לא תחנם שייך דווקא כשנותן לגוי מתנה חנם ללא שום מטרת ריוח, ורק כדי לגרום לקירוב הדעת, שאז החשש שזה יגרום לקרבה שיבוא ללמוד ממעשיו הרעים. אבל במקום שכל תכלית המתנה היא אך ורק כדי לקרב את הגוי ליהדות ולהכניסו מחמת זה תחת כנפי השכינה, החשש שמא יבוא ללמוד ממעשיו הרעים לא שייך בזה, שתכלית המתנה היא לא סתם כדי לגרום קירוב לבבות, אלא להפך כדי לקרבו ליהדות ולגרום לו שייטיב את מעשיו.

וממילא אפשר לומר שמתנה כזו שתכליתה לגרום לקרב את הגוי ליהדות, אינה מוגדרת כמתנת חנם, שהגדר של מתנת חנם הוא כשאין שום תכלית במתנה, אבל כשיש תכלית במתנה לקרבו ליהדות אין זה מתנה חנם ולא חל בזה איסור לא תחנם. והרי זה כעין ההתר לתת מתנה לגוי שמכירו, משום שאז תכלית המטרה היא לא הקירוב לבבות אלא הטובה העתידית שתצמח לישראל מכח המתנה הזו. כך כשנותן מתנה כדי לקרב את הגוי ליהדות ולגרום לו להכנס תחת כנפי השכינה, כיון שתכלית המתנה איננה לצורך יצירת קורבה ביניהם, אלא לתכלית טובה לקרבו ליהדות, על כן אין זה מוגדר כמתנת חנם, ואין בזה איסור לא תחנם. כלל הדבר, מתנה שתכליתה לקרב את הגוי תחת

כנפי השכינה, אינה מוגדרת כמתנת חנם, ולא שייך בזה הסברה שיבוא ללמוד ממעשיו הרעים, ולא חל בזה איסור לא תחנם.

ולכן מותר לכתחילה להזמין גוי שעומד לפני גירות לסעודת שבת, כדי שיראה איך נראית שבת בישראל, ואין בו חשש איסור לא תחנם. וכן הורה למעשה הגר"א שליט"א.

*

תוספת טיפ לפועל גוי

יש לדון בשוכר פועל גוי לעבודה, ובסיום העבודה הפועל מבקש שיתן

לו תוספת "טיפ" בשכרו, כפי שנהוג בהרבה עבודות שמוסיפים לפועל עוד תוספת על השכר שקבעו מראש.

ויש להסתפק האם יש בזה איסור לא תחנם, שהרי התשלום הזה אינו בתור תשלום על העבודה, אלא הוא בגדר מתנה שמוסיפים לפועל מחמת זה שהיו מרוצים מעבודתו, ואם כן יש לדון האם זה מוגדר כמתנת חנם שיש בזה איסור לא תחנם.

והנה אם הוא מכיר את הפועל, בוודאי שאין שאלה בזה, שבמכירו אין איסור לא תחנם. אלא הנידון בפועל שאינו מכיר, ושכרו לעבודה חד פעמית, ושוב לא אמור להיות שום קשר ביניהם, ובזה יש לדון האם התוספת שמוסיף לו יתר על שכרו הוא נכלל באיסור לא תחנם ואסור.

ונראה לומר שהדבר מותר ואין בו איסור לא תחנם, שהמהות של התוספת הזו שנהוג להוסיף לפועל, הוא בתור זה שמראה לו שמרוצה מעבודתו. ועיקרו נוסד כדי שהפועל בשעת העבודה ידייק לעבוד יותר טוב, כדי שלבסוף תמצא העבודה חן בעיני בעל הבית ומחמת זה יוסיף לו תוספת בשכרו. וממילא התוספת שמוסיף לו על שכרו הוא לא מוגדר כמתנת חנם, אלא בתור תשלום על זה שהפועל עבד עבודה טובה ומוצלחת, ולא הסתפק בעבודה רעועה. ואם כן דינו כתשלום על מאמץ היתר שהפועל הוסיף בעבודתו, ולא כמתנת חנם, ועל כן אינו בגדר מתנת חנם שאסור באיסור לא תחנם.

עוד יש לדון בזה שכיון שהמנהג להוסיף לפועל עוד תוספת על שכרו, אם כן התוספת הזו אינה מוגדרת כסתם מתנה, אלא יש לזה גדר של דמי שכירות. שכן הוא המנהג ששוכרים פועל בסכום מסויים, ולבסוף מוסיפים לו עד תוספת מועטה, וממילא כלפי הפועל התשלום הזה נחשב כדמי שכירות ולא כמתנת חנם. ואע"פ שבדיני ממונות יתכן שהפועל לא יוכל לתבוע את בעל הבית לשלם לו את התוספת הזו, אבל במהות הדבר התשלום מוגדר כדמי שכירות ולא כמתנה, ובתשלום דמי שכירות אין איסור לא תחנם.

פרשת עקב

מה ה' אלוֹקִיךָ שואל מעמך

"ועתה ישראל מה ה' אלוֹקִיךָ שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלוֹקִיךָ ללכת בכל דרכיו ולאֲהַבָּה אוֹתוֹ, וּלְעֲבֹד אֶת ה' אלוֹקִיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". (פרק י' פסוק י"ב).

שמים, ופירוש התפילה הוא "לפנינו נעבוד ביראה ופחד - ואיך אפשר להשיג יראת שמים שנזכה לעבוד לפני הקב"ה מתוך יראה ופחד, על זה ממשכים ואומרים, ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות - שבכל יום נאמר מאה ברכות שתיקנו לנו חז"ל, ונודה לשם ה' באלו הברכות, ומתוך זה נגיע ליראת שמים, שבכח אמירת הברכות להביא את האדם ליראת שמים.

וכי לאכול מפריה הוא צריך

בגמרא בסוטה (דף י"ד א') מובא, "דרש רבי שמלאי, מפני מה נתאווה משה רבנו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה, הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי. אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם וכו'".

ובדרך דרש שמעתי לבאר, דהנה לכאורה יש להבין שמוכא בשם כתבי האר"י שבפירות ארץ ישראל יש סגולה להביא יראת שמים, ואם כן מה השאלה על משה רבנו "וכי לאכול מפריה הוא צריך", הרי י"ל שבוודאי הוא צריך לאכול מפריה כדי לזכות לסגולה הזו של יראת שמים שיש באכילת פירות ארץ ישראל.

אבל באמת הפשט הוא שמשא רבנו היה שלם ביראת שמים, ולא היה

ובגמרא במנחות (דף מ"ג ב') איתא, "תניא היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלוֹקִיךָ שואל מעמך". ופרש"י, "מה ה' אלוֹקִיךָ וגו', קרי ביה מאה".

והנה בפסוק כתוב "מה ה' אלוֹקִיךָ שואל מעמך, כי אם ליראה וגו'", ולפי הדרשה של הגמרא שלשון הפסוק "מה" מתפרש מלשון "מאה" ובא לרמז על מאה ברכות שאדם חייב לברך בכל יום. ולפי זה המשך הפסוק שנאמר בו "כי אם ליראה וגו' ולאֲהַבָּה אוֹתוֹ וגו'", הפירוש בזה הוא שעל ידי מאה ברכות בכל יום אדם זוכה להגיע לידי יראת שמים ואהבת ה', וכל שאר המעלות העליונות הכתובות בפסוק הזה. ופירוש הפסוק הוא, מה ה' אלוֹקִיךָ שואל מעמך - כלומר הקב"ה שואל מעמך שתברך מאה ברכות בכל יום, בכדי שמכת זה תגיע לידי יראה ואהבה וכו'.

והפשט בזה שכאשר אומרים את הברכות בכוונה, זוכים להתעלות ולהגיע לידי יראת שמים ואהבת ה', ושאר המעלות העליונות.

לפנינו נעבוד ביראה ופחד

והנה בתפילת ליל שבת בברכת "מעין שבע", נאמר "לפנינו נעבוד ביראה ופחד, ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות". ושמעתי מהגה"צ רבי זאב איידלמן זצ"ל לבאר את נוסח התפילה על פי המבואר מתוך דברי הגמרא שאמירת מאה ברכות בכל יום מביאה לידי יראת

צריך לסגולות כדי להגיע לידי יראת שמים, וכמו שמפורש בגמרא בברכות (דף ל"ג ב) שלגבי משה רבנו יראת שמים היא "מילתא זוטרתא", דאיתא "ואמר רבי חנינא, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלוהיך שואל מעמך כי אם ליראה. אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן

* * *

ארץ אשר ה' אלוהיך דורש אותה

"ארץ אשר ה' אלוהיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה". (פרק י"א פסוק י"ב).

בירושלים. וכל פרי ופרי שגדל יש לו את גידי הארץ הראויים לגידולו, ושורש הגידים הללו הוא בירושלים, ומשם הגידים יוצאים בצנורות לכל שאר הארצות, וממילא בארץ שבא אליה הגיד של פלפלין ראוי ביותר לגידול פלפלין, וכן על דרך זה בשאר מיני הפירות. ובפסוק בקהלת נאמר, ששלמה המלך בחכמתו ידע להבחין בירושלים מהם גידי כל הארצות, וכאשר זיהה את המקום שבו עובר כל גיד וגיד, נטע במקום ההוא את הפרי המיוחד לגידול הפרי הזה.

ומעתה מובנת מאוד קושיית הגמרא מדוע אין פירות גינוסר בירושלים, שכיון שבירושלים יש את השורש של כל הפירות שגדלים בעולם, ואם השורש שמגדל את פירות גינוסר שהם פירות מתוקים מאוד נמצא בירושלים, אם כן מן הראוי שגם בירושלים עצמה יהיה גדל באיזשהו מקום פירות גינוסר. וראוי הדבר שלכבוד עולי רגלים, יצאו גם בירושלים הפירות הטובים הללו.

ולזה הגמרא מיישבת שבאמת בעיקר הדבר היה ראוי שיצאו הפירות הללו בירושלים, שכיון שהשורש שלהם קיים בירושלים, צריך להיות שהם יצאו גם בירושלים, אלא הסיבה שלמעשה אין את הפירות בירושלים היא "כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו, נמצאת עלייה שלא לשמה", לכן הקב"ה עשה שאע"פ ששורש הפירות הללו קיים בירושלים מכל מקום למעשה הפירות הללו לא ייצאו בירושלים.

חלפי אפיתחא דגיהנם

ובדרך זה יש לפרש גם כלפי חמי טבריא, דהנה בגמרא בשבת (דף ל"ט א') מובא שחמי טבריא הם תולדות האור "דחלפי אפיתחא דגיהנם", שהחום שבחמי טבריא נוצר ממה שהמים עוברים על הפתח של הגיהנום. ובגמרא בעירובין (דף י"ט א') מובא, "ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, שלשה פתחים יש לגיהנם, אחד במדבר, ואחד בים, ואחד בירושלים וכו'". ולפי זה המים של חמי טבריא עוברים על פתח הגיהנם שבירושלים, ושם מתחממים ויוצאים בטבריא. ומעתה אם השורש של חמי טבריא נוצר בירושלים, קשה מדוע הם יוצאים רק בטבריא, ולא יוצאים גם בירושלים. הרי מן הראוי הוא שאם בירושלים נמצא השורש שיוצר את חמי טבריא, אם כן צריך להיות שלכבוד ולתועלת עולי רגלים, יצאו המים הללו גם בירושלים שיוכלו לרחוץ בהם. וזהו קושיית הגמרא "מפני מה אין חמי טבריא בירושלים".

ומיישבת הגמרא, "כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא דיינו, נמצאת עלייה שלא לשמה". שבאמת בעיקר הדבר צריך להיות שיהיו חמי טבריא בירושלים, אלא כדי שלא תצא מכך תקלה שיעלו לרגל שלא לשמה, לכן מי חמי טבריא יצאו דווקא בטבריא ולא בירושלים.

שוב נמצאו הדברים מפורשים בתוספת רבנו פרץ בפסחים, שתמה על קושיית הגמרא "מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים, ומפני מה אין חמי טבריא בירושלים", ומיישב ממש כדברים שנתבאר. (ועיין בזה עוד בשלמי תודה, שבועות סימן מ' סק"ד, וסוכות סימן ע"ג סק"ב).

מעתה נראה לבאר בדרך זו את דברי רש"י, שכותב שהדרישה שהקב"ה דורש את כל הארצות באה מכח הדרישה של ארץ ישראל, וי"ל שההשפעה שהקב"ה משפיע לכל הארצות השורש של זה הוא בארץ ישראל, שכל השפעת והשגחת ה' באה לכל העולם כולו מארץ ישראל. וכשם שאנו רואים כלפי גידי הארץ ששורש הכל קיים בירושלים ובארץ

ופרש"י, "אשר ה' אלוהיך דורש אותה, והלא אף כל הארצות הוא דורש, שנאמר להמטיר על ארץ לא איש, אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה".

וביאור הדברים הוא דהנה הפשט בפסוק "ארץ אשר ה' אלוהיך דורש אותה", היינו שהקב"ה משגיח ומשפיע את השפעתו הטובה על הארץ, שבארץ ישראל יש השגחה מיוחדת שהקב"ה מנהיג ומשגיח עליה לטובה. ומשמעות הפסוק שההשגחה הזו היא רק בארץ ישראל ולא בשאר הארצות, וזה תמוה הרי מפורש בפסוקים שהקב"ה משגיח ומיטיב גם לשאר הארצות. ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה". והיינו שבאמת הקב"ה דורש גם בשאר הארצות, אבל כל הדרישה בהם הוא רק מכח הדרישה של ארץ ישראל, שהקב"ה משגיח על ארץ ישראל ומתוך אותה השפעה הוא כבר דורש ומיטיב לכל שאר הארצות. שבעיקר הדבר כל שאר הארצות לא היו ראויים שהקב"ה ידרוש בהם, שאינם ראויים לקבל את השגחת ה', ואילו היתה צריכה לבוא השגחה מיוחדת לשאר הארצות, לא היתה באה אליהם ההשגחה הזו. אלא שלאחר שהקב"ה דורש ומשגיח על ארץ ישראל, ממילא הוא פונה גם לשאר הארצות להשגיח עליהם.

ולכאורה יש להבין מה גרע חלקם של שאר הארצות, מדוע אינם ראויים שתחול עליהם השגחת ה' מצד עצמם, הלא גם בהם חיים בני אדם שזקוקים להשגחת ה', ומה גרע חלקם. והרי אם הקב"ה ברא את אותם הארצות, בהכרח שיש צורך בהם, ואם כן מדוע נגרע חלקם שאינם ראויים שתחול עליהם מצד עצמם השגחת ה', וכל ההשגחה היא רק כתוצאה וכהמשך מההשגחה שחלה על ארץ ישראל.

מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים

ונראה לומר דהנה בגמרא בפסחים (דף ח' ב') איתא, "אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק, מפני מה אין פירות גינוסר (מתוקין מאוד, רש"י) בירושלים, כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו, נמצאת עלייה שלא לשמה. כיוצא בו אמר רבי דוסתאי ברבי ינאי, מפני מה אין חמי טבריא בירושלים, כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא דיינו, נמצאת עלייה שלא לשמה".

ולכאורה יש להבין מה הקושיא מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים ואין חמי טבריא בירושלים, וכי כל הדברים שבעולם צריכים להיות בירושלים עד כדי כך שקשה מדוע אין את הדברים הללו בירושלים, הרי כמו שאין את זה בשאר הערים, כך אין את זה בירושלים, שכל דבר בבריאה יש לו את המקום שלו ששם טוב לו להיות לפי טבע המקום, ואם כן מה הקושיא מדוע אין את זה בירושלים.

ירושלים שורש העולם

ונראה לומר דהנה בפסוק בקהלת (פרק ב' פסוק ה') נאמר, "עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי". ופרש"י, "עץ כל פרי, שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ, איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלין, איזה הולך לארץ חרובי ונטע בו חרובין, שכל גידי הארצות באים לציון שמשם משתיתו של עולם, שנאמר מציון מכלל יופי לכך נאמר עץ כל פרי, במדרש נחומא". מבואר ברש"י מדברי המדרש שבירושלים יש את השורש לכל גידי הארצות, שהעולם נשתת ונוצר בירושלים, וממילא כל מה שיש בכל הארצות השורש שלו קיים

אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה". והיינו שכביכול אינו דורש אלא אותה, שכל עיקר ההשפעה היא אך ורק בארץ ישראל, אלא כיון ששם השורש של כל העולם, ממילא כפי השפע שנשפע בארץ ישראל נמשך השפע והדרישה לשאר הארצות.

ישראל, ומשם יוצאים הצנורות לכל הארצות. כן הוא הדין כלפי השפעת השפע מהקב"ה, כיון שהשורש של כל העולם נמצא בארץ ישראל, ממילא ההשפעה וההשגחה של הקב"ה בעיקרה הוא על ארץ ישראל, וכפי זה נמשך השפע לשאר הארצות. וזהו מה שאומר הפסוק "ארץ אשר ה' אלוך דורש אותה", ומפרש רש"י "כביכול אינו דורש

פרשת ראה

עשר תעשר - נוסח הקצר בהפרשת תרומות ומעשרות

"עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". (פרק י"ד פסוק כ"ב).

שנוטלים חלק של יותר מאחד ממאה מהפירות וזורקים אותו לפח, ובנוסח ההפרשה חושב שהוא כעין נוסח של תפילה שצריך לומר על הפירות, הרי באופן זה ההפרשה לא חלה, ולא מועיל מה שחושב שתחול ההפרשה כדת וכדין.

ויסוד הדבר הוא שאם הוא יודע את מהות ההפרשה שהוא הקנאה לכהן וללוי, אם כן שייך לומר שכאשר אומר את הנוסח הארוך או הקצר, הוא יודע מה הוא עושה, שיודע שעתה מפריש מהפירות לכהן וללוי, אם כן מעשה ההפרשה שלו מוגדר כמעשה הפרשה, ובזה שייך לומר שגם אם אינו בקי בפרטי הדינים ודעתו שתחול ההפרשה כדת וכדין, חלה ההפרשה. אבל במקום שאינו יודע כלל מהי מהות ההפרשה, אם כן מעשה ההפרשה שלו אינו מוגדר כלל כמעשה הפרשת תרומות ומעשרות, אלא מעשיו ודיבוריו מוגדרים כמעשה קוף בעלמא ולא כמעשה הפרשה, ועל כן לא שייך שיחול בזה שם הפרשה. ולא מועיל מה שהוא חושב שיחולו התרומות ומעשרות כדת וכדין, שכל זה שייך דווקא כשעושה מעשה הפרשה ולא בקי בפרטי הדינים, אבל בציור כזה שהמעשה שלו לא מוגדר כלל כמעשה הפרשה, לא מועילה המחשבה שחושב שתחול התרומה כדת וכדין.

*

כל מין על מינו

הנה בנוסח הפרשת תרומות ומעשרות הארוך, שסידר מרן החזון איש זצ"ל כתוב **"יותר מאחד ממאה שיש כאן הרי הוא תרומה גדולה בצד צפוננו"**, ולאחר המילים "בצד צפוננו" סומנה כוכבית בצורה כזו * להערה למטה, ובהערה נכתב "אם מעשר מינים הרבה צריך להוסיף, כל מין על מינו". וכוונת הדברים שמי שיש לו כמה מינים של פירות שצריכים לעשר, אינו חייב לעשר כל מין ומין בנפרד, אלא הוא יכול להוציא מכל הפירות (מכל מין ומין בנפרד) כמות של יותר מאחד ממאה, ואז הוא אומר על כולם ביחד את נוסח ההפרשה, וכל הפירות מתוקנים ביחד. ובאופן כזה כשהוא אומר את נוסח ההפרשה ואומר "הרי הוא תרומה גדולה בצד צפוננו" צריך להוסיף ולומר "כל מין על מינו", כלומר שבכל מין ומין מהפירות שהוציא מהם יותר מאחד ממאה, תחול בהם תרומה גדולה בצד צפוננו. שצריך להדגיש ולומר שחלות התרומה שמפריש עתה, הכוונה היא בכל מין על מינו, משום שבלא זה אין במשמעות הלשון שכוונתו על כולם ביחד, והתרומות ומעשרות אינם יכולים לחול.

וכן בהמשך נוסח ההפרשה בכל פעם שמזכיר את התרומות ומעשרות שבדעתו להחיל בפירות הללו, סומן הציון הזה להערה למטה שכאשר מפריש על כמה מינים ביחד צריך להוסיף ולומר בתוך נוסח ההפרשה "כל מין על מינו".

והנה כאשר מפריש את התרומות ומעשרות בנוסח הקצר, שאומר רק "כל ההפרשות וחילול מעשר שני יחולו, כמו שכתוב בנוסח שברשותי כדת", יש לעיין מה יעשה כאשר מפריש על כמה מינים ביחד ואומר את ההפרשה בנוסח המקוצר הזה, הרי המילים הללו "כל מין על מינו" שמוסיף בעת שמעשר על כמה מינים, אינם כתובים בתוך נוסח

בחזון איש (דמאי, סימן ט"ו סק"ו) כתב, "מי שיש לו נוסח כתוב להפרשת תרומות ומעשרות על פי חכם, והוא בדרך ואין בידו הנוסח ואינו בקי להפריש, יקח יותר מאחד ממאה, ויאמר שיחול הכל כמו שכתוב בנוסחו כדת, וזה מועיל. כמו שמצינו בשו"ע (אה"ע, סימן ל"ח סעיף א') שאם אמר כתנאי בני גד ובני ראובן מהני וכו'. ואף אם אין בידו נוסח, ולקח יותר מאחד ממאה, ואמר שתהא חלה ההפרשה הכל כמו שצריך מן הדין, מהני".

ובקונטרס "סדר הפרשת תרומות ומעשרות", שיצא לאור בחיי מרן החזון איש זצ"ל על פי דעתו ופסקיו, כתב "מי שהפריש יותר מאחד ממאה, ואמר את כל הנוסח, אף שאינו יודע את חלות התרומות ומעשרות לפרטותיה בדיוק, וסומך בלבו שיחולו כפי הדין והמצווה, קיים את המצווה וההפרשות חלו כדין ופירותיו מתוקנים. וכמו כן מי שאינו בקי להפריש ויש לו נוסח ההפרשה, ויש לו מטבע שייחד לחילול מעשר שני, יכול ליטול יותר מאחד ממאה מהפירות ולומר **"כל ההפרשות וחילול מעשר שני יחולו, כמו שכתוב בנוסח שברשותי כדת"**.

וראו לחבר ללמוד את הדינים שיהיה בקי בהם, ושיהיה הנוסח המלא של ההפרשה שגור בפיו, כי אי ידיעתם היא שכחת התורה, ומורה על מיעוט ההתעסקות בה".

אינו בקי בנוסח ההפרשה

והנה מה שכתב, שמי שאינו יודע את כל פרטי הדינים של הפרשת תרומות ומעשרות, ואומר את כל נוסח ההפרשה בלא להבין את כל הענין לפרטיו, ועיקר כוונתו היא שיחולו המעשרות כפי הדין והמצווה, הרי חלה ההפרשה כדת וכדין והפירות מתוקנים. נראה פשוט שדין זה לא נאמר רק כלפי הנוסח הארוך אלא גם כלפי הנוסח הקצר, שכאשר אומר "כל ההפרשות וכו' יחולו כמו שכתוב בנוסח שברשותי כדת", חלה ההפרשה גם אם אינו בקי בדיני תרומות ומעשרות, ולא מבין בדיוק מה החלק שצריך ללכת לכהן או ללוי, בכל זאת הוא אומר את הנוסח הזה (ומוציא בשביל ההפרשה את השיעור שצריך לתרומות ומעשרות, שהוא יותר מאחד ממאה), ודעתו שיחולו התרומות והמעשרות כדת וכדין, חלה ההפרשה והפירות מתוקנים.

צריך לדעת את ענין ההפרשה

והנה בעיקר הדבר שההפרשה חלה גם אם אינו יודע את פרטי הדינים של תרומות ומעשרות, אם עיקר כוונתו שתחול ההפרשה כדת וכדין, נראה שכל זה דווקא כשיודע את מהות הדבר, והיינו שידוע שבהפרשת תרומות ומעשרות צריכים להקנות לכהן וללוי, ובשנת מעשר עני גם לעני חלק בפירות, אלא שאינו בקי בפרטי הדינים כמה צריך להקנות לכהן וכמה ללוי, וכן בשאר הפרטים של חילול מעשר שני אינו בקי בדינים הללו. באופן כזה שייך לומר שאם סומך בדעתו שתחול ההפרשה כפי הדין והמצווה, די בזה כדי שתחול ההפרשה והפירות מתוקנים.

אבל אם אינו יודע מהי מהות ההפרשה, שלא מבין שעיקר ההפרשה הוא הקנאת חלק מהפירות לכהן וללוי, אלא חושב שההפרשה היא בזה

והעצה לכך היא להוסיף בתוך נוסח ההפרשה, לאחר המילים "ומעשר שני בדרומו, ומחולל הוא וחומשו על פרוטה במטבע שיחדתיה לחילול מעשר שני ורבעי", לציין כוכבית או סימון אחר שמציין לאותה הערה הכתובה לאחר הנוסח, ואז יחשב הדבר כאילו זה כתוב בתוך הנוסח, וכשמעשר בנוסח הקצר יוכל לעשר ללא חשש גם באופן שהמעשר שני אינו שווה פרוטה.

*

הפרשת תרומות ומעשרות בנוסח הקצר על ידי אשתו ובניו
והנה בפדיון המעשר שני נאמר בנוסח ההפרשה **"ומחולל הוא וחומשו על פרוטה במטבע שיחדתיה לחילול מעשר שני ורבעי"**, ונוסח זה שאומר "על פרוטה במטבע שיחדתיה" שייך דווקא כאשר האדם בעצמו שיחד את המטבע מעשר את המעשרות והוא אומר את נוסח ההפרשה.

אבל במקום שאשתו או בניו הם אלו שמפרישים את התרומות ומעשרות, והוא נתן להם רשות לחלל את המעשר שני על המטבע שיחד לחילול מעשר שני ורבעי, הרי באופן כזה אינם יכולים לומר "ומחולל וכו' על פרוטה במטבע שיחדתיה", שהרי המטבע הזה אינו שלהם והם לא יחדוה כלל. אלא כשהאשה מפרישה את המעשרות צריכה לומר **"ומחולל וכו' על פרוטה במטבע שיחד בעלי"**, וכשהבנים מפרישים צריכים לומר **"ומחולל וכו' על פרוטה במטבע שיחד אבי"**.

וכאשר האשה או הבנים מפרישים את המעשרות בנוסח הקצר, כדי שיחולל חילול המעשר שני, חייבים להוסיף בתוך נוסח ההפרשה הארוך או בהערה לאחר נוסח ההפרשה עם סימון בתוך נוסח ההפרשה להערה הזו, שיהיה כתוב שם את המילים הללו "ואם האשה מפרשת על מטבע של בעלה תאמר: במטבע שיחד בעלי, ואם הבן או הבת מפרישין יאמרו: במטבע שיחד אבי". ואז כשמפרישים בנוסח הקצר ואומרים שמעשרות יחולו בנוסח שברשותי כדת, די בזה וחילול המעשר שני חל המטבע של הבעל או האב.

ומרן הגר"י קנייבסקי זצ"ל ב"קריינא דאגרתא" (חלק ב' סימן קל"ג, ובהוצאה חדשה סימן תפ"ג) העיר בזה, וז"ל "ולענין אשה המפרשת ואומרת שיהיה כמו שכתוב בהנוסח, וודאי צריך לכתוב באותו נוסח שבאם האשה מפרשת תאמר יהא מחולל על מטבע שיחד בעלי, ואז תוכל לומר בקצרה שיהיה כמו שכתוב בהנוסח". אלא שלפי המבואר לא די במה שכותבים דבר זה בהערות בסוף הנוסח ולא מציינים את זה בתוך נוסח ההפרשה, אלא או שיכתוב כן בתוך נוסח ההפרשה בסוגריים, או שיכתוב כן בהערות שבסוף עם ציון בתוך הנוסח שמסמן את ההערה הזו.

לימי בין הזמנים, נביא כמה דברי חיזוק שכתבם הגרב"צ לעצמו בצעירותו, ונמצאו בין כתביו מאותם השנים. ומכיון שהדברים מועילים ומחזקים לכל, מובא בזאת כמה גרגרים מתוך דבריו, בבחינת מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה.

משתנים. משום שבידיעה הזו אדם יודע שריבוי ההשתדלות אין מועיל מאומה, אלא הכל ממנו יתברך. ואדרבא ריבוי הבקשה צריך להיות ממנו ית"ש, והוא יסובב כבר שיגיע אליו הראוי לו. ובעו"ה כמה שהמעשים סותרים את הדברים, וביותר שאינם קבועים ממש, והרי יסודות אלו היו חיי כלל ישראל הקדושים בכל דור ודור, להיות תמיד מהמיחלים לחסדו, הן בתורה בגילוי הארתה, וביראת שמים, ובכל מידי דמצטרכי. ולכן צריך לעמול בחיפוש, להיות דברים אלו אחוזים כסדר בתוכנו, באחיזה בת קיימא שתשפיע על המעשים.

וכן אם עושים משהו, לא יחזיק טיבותא בנפשיה, שזה מורה על עוצם תלייתו בכל דבר שבא בהשגחתו וממנו יתברך, וא"כ

ההפרשה, אלא הם מצויינים בהערה למטה. ולכאורה יש לדון בזה כיון שזה לא מוזכר בתוך נוסח ההפרשה, אם כן כלפי הנוסח הקצר שאומר שהתרומות יחולו בנוסח שברשותי, מאחר שזה לא מוזכר ממש בתוך הנוסח, איך יכול להפריש על כמה מינים ביחד על ידי הנוסח הקצר, הרי זה כמו שמפריש בנוסח הארוך ואינו אומר את המילים "כל מין על מינו" שההפרשה אינה יכולה לחול על כל המינים. וממילא הוא הדין בנוסח הקצר איך חל המעשרות על כל המינים.

ונראה לומר שכיון שזה מוזכר בהערה בסוף הנוסח, ובתוך נוסח ההפרשה יש ציון של כוכבית למילים הללו, הרי זה כמו שזה שכתוב בתוך נוסח ההפרשה. וממילא כלפי הנוסח הקצר כשמפריש על כמה מינים, ואומר רק את הנוסח הקצר, הרי זה כמו שאומר את הנוסח הארוך עם המילים "כל מין על מינו", וחלה ההפרשה על כל המינים.

מעשר שני שאין בו שווה פרוטה

והנה בדרך זו יש להעיר עוד בנוסח הקצר, דהנה בנוסח ההפרשה הארוך נאמר **"ומעשר שני בדרומו, ומחולל הוא וחומשו על פרוטה במטבע שיחדתיה לחילול מעשר שני ורבעי"**. ובהערות שאחרי נוסח ההפרשה של מרן החזון איש זצ"ל, נכתב "ואם המעשר שני אינו שווה פרוטה, או שהוא מסופק אם שווה פרוטה, יאמר: **ומחולל הוא וחומשו בשויו במטבע שיחדתי לחילול מעשר שני**".

וביאור הדבר הוא שבמקום שמעשר שני אינו שווה פרוטה, לא חל פדיון המעשר שני בפרוטה, אלא חל כפי שויו. וממילא כשאומר בנוסח ההפרשה שפדיון המעשר שני יחול על פרוטה, אם המעשר שני הוא פחות מפרוטה לא יכול לחול חילול מעשר שני על פרוטה, ולכן נכתב בהערה שבאופן כזה צריך לומר שחילול המעשר שני יחול בשויו על המטבע שיחד לחילול מעשר שני.

ובנוסח ההפרשה של החזון איש, דבר זה מצויין רק בהערות למטה, ובתוך הנוסח לא מצויינת כוכבית לסימון הערה זו.

ולכאורה באופן כזה שאין במעשר שני שווה פרוטה, ומפריש את המעשרות בנוסח הקצר, יש לעיין איך יחול חילול המעשר שני, הרי בתוך נוסח ההפרשה כתוב שחילול המעשר שני יחול על פרוטה, וכאן אי אפשר לחלל את המעשר על פרוטה אלא צריך לחללו בשויו. וכיון שבתוך הנוסח לא מסומן ציון של כוכבית להערה הזו, ממילא אי אפשר להחשיבה כאילו היא חלק מתוך גוף הנוסח. ואם כן צריך להיות שבאופן כזה שאין במעשר שווה פרוטה צריך לומר במפורש שחילול המעשר שני יחול על המטבע שיחד בשויו, ולא די במה שיאמר רק את הנוסח הקצר לבדו "יחולו בנוסח שברשותי כדת" שהרי כאן בתוך הנוסח של ההפרשה, אין התייחסות לציור כזה שאין שווה פרוטה במעשר שני.

השגחה פרטית

"וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", דהכלל דהשגחתו יתברך היא על כל יחיד ויחיד, בכל מה דנוגע לו ממש. בתורה ויראת שמים, בפרנסה, בבריאות, וכן בכל דבר ממש. ואמרו חז"ל היכי דמי יסורים שאם הכניס ידו לכיס על מנת ליטול מעות, והמעות היו בכיס השני זה גם כן נקרא יסורים. כיון דהכל ממש בהשגחתו יתברך, וזה שלא בא לו מיד מבוקשו זה יסורין. והפירוש יסורים, הוא שמעוררים מהשמים לתקן את המעשים. ובפרנסה כסדר אמרו חז"ל מאן דיהיב חיי יחיב מזוני, נותן לחם לכל בשר וכו', דהכל בא ממנו ית"ש. וכשקבועה מחשבה זו באדם, כשזוכה לזה הרי מעשיו

מה יחזיק טיבותא לנפשיה, שזה בא ח"ו מגאוה שהיא בחינת עבודה זרה, וצריך לעשות כל דבר להשייט, וזה כל האדם.

*

ומשביע לכל חי

כתיב "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון", ובפשטות כתוב בזה שהקב"ה נותן לכל אחד את רצונו. ואע"פ שרואים לפעמים שאדם חפץ להגיע למטרה מסוימת, ולא נעזר מהקב"ה, יש לבאר את זה על פי משל לעשיר גדול שהיה נותן לכל נצרך את צרכיו, והיה בעל שם טוב. פעם אחת בא אליו שיכור וביקש כסף, ודחהו העשיר ולא נתן לו. טען השיכור לכולם שאינו יודע מה שבחו של העשיר הזה, הרי לו הוא לא נתן כסף. וביארו לו שהעשיר נותן את הכסף לנצרכים, ולא לכאלו שיזרקו את הכסף לפח, ואילו היה נותן כסף לשיכורים היה נקרא שזורק את כספו לפח, וד"ל.

הכי נמי צריך שהאדם ישתמש בסיעתא דשמיא ולא תהא לשוא, ואם אינו ראוי לא יקבל. ועיין בנפש החיים גבי תורה ויראה, דהיראה זה כלי לתורה, ואם כן בעינן רצון עיקר, וכן עשיית כלי.

*

מכריזים עליו מלמעלה

איתא בחז"ל אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שמכריזים עליו מלמעלה, דלפני כל פעולה של האדם אפילו הכי קטנה כנקיפת אצבע יש על זה הכרזה מלמעלה. וענין הכרזה זו נראה על פי מה שכתב בנפש החיים שער א' פ"ב, בפירוש שם אלוקים ברוך הוא, דהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם. דענין בעל הכוחות כולם, הוא דאין מעשיו יתברך כמעשי בשר ודם שמשקיע כח ועמל ביצירת הדבר, ואח"כ עומד הדבר מאליו. אלא במעשיו יתברך כל כח קיומם ועמידתם, הוא על ידי שמשפיע בהם הבורא ית"ש כל רגע כח ושפיעת אור חדש, וכמאמר הכתוב המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. וכן י"ל לגבי כל יחיד, שנותן לו השייטת כח לפעול פעולותיו כפי עניניו המצטרכים לו, ולמי שעבודתו יותר קשה נותן לו השייטת יותר כח כפי צורכו, וזה ענין ההכרזה שניתן לו כח אפילו למעשה הקטן ביותר שהכל מאתו יתברך.

והנה שיעור ואופן נתינת הכח לאדם, בא לפי מעשיו, דבדרך שאדם רוצה לילך בו מוליכים אותו, דנותנים לו כח וסיוע ללכת בדרך שבחר לו, ולמדו חז"ל דבר זה מהתורה ומהנביאים ומהכתובים.

וכשאדם חפץ ברצון אמיתי וטהור לעמול בתורה ולעשות נחת רוח ליוצרו, נותן לו הבורא ית"ש כח וסיוע ללכת בדרך זו שבחר, ורוח עוז של קדושה מלבבתו ומרוממתו, ואשריו ואשרי חלקו, וזה ענין הכתוב וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ילכו ולא יגעו וכו'.

*

וירא מנוחה כי טוב

הכלל שכל אחד יש לו סדרים שלו במשך היום כולו, קורא פעמים שמסיבות שונות הוא צריך לבטל סדריו מאיזה טרדות וכדומה. והדרך בזה שעל פי רוב נופל לעצבות ועגמת נפש, במה שאין יכול לעבוד אותו יתברך כסדריו וכרצונו. והנה ודאי שאם טיב העבודה בזמן שהסדרים הקבועים הם בלי הפרעות הוא יותר מעולה ונעלה, ודאי שצריך שיהא רצונו לעבודה מעין סוג זה, וכמאמר דוד המלך ע"ה אחת שאלתי מאת ה' וגו' שבתי בבית ה' כל ימי חיי. אבל זה שנופל בזמן הטרדות לעצבות **ועתה אינו עושה מידי**, זה מטכסיסי היצר. כי הכלל שהשייטת מנחה את האדם בכל עת, וכשניתן לאדם זמן של צער וטרדות, הרי רצונו יתברך שבזמן הזה דייקא הוא יעבדהו, ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמים. **ולכן צריך לחטוף כל דבר שאפשר באותו הזמן.** אבל העצבות והעגמת נפש שמקיפה בעת הזאת, ומונעת מכל דבר טוב הרי זו חורבן הנפש. ולכן צריך בכל זמן ובכל עת לחפש במה יוכל לעשות עתה ממש, וכעת, את רצונו יתברך. הן בתפילה, הן בלימוד, הן ביראת שמים, והן גם בדברים הגשמיים, אפילו בדיבור עם חברו, ובמצוות כיבוד אב וכדומה, **ודבר זה מקיף הכל.**

והנה מחשבה זו שהכל מאתו יתברך, וכל הסיבות שנסתבבו לי הם רק נסיון אצלי, כשמחשבה זו קבועה אצל האדם ניצל על ידי זה מכעס ביחוד. כי כל מה שיגרם לו בדבר שלא ניחא ליה, הן בין חבריו או מעשה שנעשה לו, אם ידע שזה מאתו יתברך וניתן זה גם לנסיון איך יתנהג עתה לפוס מצבו שניתן לו, א"כ אף שמצדו עיות וקלקל נגדי זה ענין להשחתת נפשו, אבל לגבי החיסרון שנגרם לדידי הרי זה בא בהשגחתו יתברך והרבה שלוחים למקום. **וזה מרגינתא דלית בה טימא.** רק היצר עומד הכן בזמן כזה, להשחית להרוס ולחבל כל חלקה טובה. ורק על ידי קביעות מחשבה זו שמקיפה כל המעשים, ותפילה להשייטת, אפשר לזכות להגיע לזה, ויה"ר שאזכה משהו כבר להתחיל בזה אכ"ר.

וראיתי שאחד מחסידי "קוצק", שהיה נרדף מאוד עבור היותו חסיד "קוצק", התלונן פעם לפני הרבי על זה, ושמסיבה זו אינו יכול ללמוד כדבעי ולעבוד את ה' כרצונו. וענה לו הרבי על זה, מנין לך שה' חפץ לראותך עובד בשלווה ובשקט, אפשר שרצונו יתברך שמתוך טרדות דייקא תהא עבודתך.

והגר"ח מבריסק זצ"ל היה מטרד מאוד את בנו הגרי"ז זצ"ל בילדותו בשליחויות שונות, ופעם שאלהו הגרי"ז על זה דהרי הוא נטרד מאוד, ואינו יכול ללמוד, והתשובה הייתה ומה עם ובלכתך בדרך.

והרבה הרבה תלמידי חכמים לומדים כל יום משנה אחת וחוזרים עליה כמה פעמים, ובסוף השבוע חוזרים על כל מה למדו במשך השבוע, ואת אותם המשניות הם משננים כסדר בלכתם בדרך. והגר"י קנייבסקי כל חודש מסיים ששה סדרי משנה.

של שמיירת השבת".

אמר לו הגרב"צ, "עסקים לא עושים בשינה, אם אנו סוגרים עיסקה העסק חל רק בשעה שאתה ער ולא ישן".

רבינוביץ ראה שהעסק רציני, אמר "אם אתה מוסיף לעיסקה את הסעיף הזה של שמיירת שבת, אני רוצה להוסיף עוד סעיף שנעבר לזה שתלמוד בעבורי רבע שעה, תלמוד גם מסכת מיוחדת בעבורי".

אמר לו הגרב"צ, "אני מסכים אלמד מסכת ביצה בעבורך".

אמר רבינוביץ, "לא, אם אנו הולכים על שבת, אז שיהיה שבת עד הסוף, והמסכת שתלמוד בעבורי תהיה שבת".

וכשהשיב הגרב"צ בחיוב, לחצו ידיים וסגרו את העיסקה.

לאחר כמה שבועות, פגש רבינוביץ שוב את הגרב"צ ואמר לו, "אתה זוכר את העיסקה, אני את החלק שלי עשיתי, מה עם החלק שלך?".

ענה לו הגרב"צ, "כאשר אני סוגר עיסקה, אפשר לתת בי אמון, אין לך ממה לדאוג...".

רבינוביץ קיים את חובתו והעיריה אכן לא הרסה את הבניה, ולגבי שמיירת השבת סיפר רבה של תל אביב מאותם ימים, שרבינוביץ אמר לו פעם שבכל שבת יש לו רבע שעה מהשעה 9:00 ועד ל-9:15 שבה הוא שומר שבת בדיוק כמו שמר בעת שלמד בטלז, וסיפר לו את כל העיסקה שסגר עם הבחור בן ציון פלמן.

<המשך מעמוד האחרון - עמוד ח'>

בא נעשה עסק

רבינוביץ שמע את הדברים והיה ניכר עליו שלקחם לתשומת לבו, והוא התחיל לחשוב איך יוכל לעזור בענין. ולאחר כמה דקות של מחשבה, פנה אל הגרב"צ ואמר לו, "טוב, בא נעשה עסק, אני אסדר את הענין בדרכים מסוימות שצו ההרסה לא ייצא לפועל, ותמורת זאת אתה תתחייב ללמוד עבורי רבע שעה בכל יום. אבל הלימוד הזה לא יהיה על חשבון הסדרים שאתה בין כה וכה לומד, אלא על חשבון זמנים שאתה לא אמור ללמוד בהם, שאז תיחיד רבע שעה ללימוד לזכותי. ולדוגמה אם אתה מסיים את הלימוד בלילה בשעה 12, אז תוסיף עוד רבע שעה של לימוד לזכותי".

הגרב"צ לא ענה מיד, אלא שתק וחשב, רבינוביץ ראה שהוא שותק ומהסס בדבר, פנה אליו ואמר לו, "מה אתה שותק, אנו עושים כאן עסק טוב".

ענה לו הגרב"צ, "אם זו בקשתך, אז יש לי בקשה נוספת בעבורך, אני רוצה שתמורת זאת שאלמד בעבורך רבע שעה, אתה בכל שבת תשמור את השבת במשך רבע שעה, כמו שהיית שומר שבת כשלמדת בטלז".

השיב לו רבינוביץ, "זה לא שייך, אתה רואה איך אני מכור לסיגריות ומעשן כל הזמן אני לא מסוגל לעמוד רבע שעה ללא עישון סיגריות". אבל מיד המשיך ואמר, "יש לי רעיון, בכל שבת אני קם בבוקר בשעה 6:30 ומעתה אני אוסיף עוד רבע שעה של שינה ואקום רק בשעה 6:45, וזה יהיה לי רבע שעה

בשבתות בעת שעסק במחללה מות יומת, אבל כשלא היתה ברירה ונפגש בו, היה יכול רבינוביץ לעמוד במשך שעה ארוכה ולדבר בלימוד.

צו הריסה

אבל בשבת אחת חרג הגר"צ ממנהגו שהשתדל להמנע מלהפגש עם רבינוביץ, ובאותה שבת לא די שרצה לפגוש, אלא עוד הוא הקדים והמתין לרבינוביץ מתחת לביתו כדי שיצא ויכול לדבר עימו בלימוד... ולא מאהבת יונתן, כי הלא משנאך ה' אשנא, אלא מסיבה אחרת לגמרי, שבסופו של יום יתברר כי מאותה שבת רבינוביץ הכופר הזה ינוח לו זמן מועט מכפירתו.

ומעשה שהיה כך היה, אחת מהמשפחות שהתגוררו באזור היתה משפחה ברוכת ילדים, ולא יכלו להמשיך ולדור בדירתם הקטנטנה, ומשום כן חסכו פרוטה לפרוטה והרחיבו את דירתם במעט, שמעט ירווח להם ויוכלו להמשיך ולהתגורר בדירה הזו ולחיות בה חיים תקינים.

אלא שהבניה הזו נעשתה ללא התרי בניה, והשכנים החילונים שבבנין התלוננו לעירייה על כך, ומשום כן העירייה הוציאה צו הריסה על הבניה הלא חוקית הזו. האבא שהכיר את ר' שמואל פלמן שהיה רב בית הכנסת, וידע על קשריו עם ראש העיר רבינוביץ, ביקש ממנו שידבר על לבו של רבינוביץ שיחמול עליו ועל משפחתו, ועל דוחקו הנורא ויבטל את צו ההריסה שהוציאה העירייה על התוספת שהוסיף בביתו.

ר' שמואל עשה כבקשתו ומיד עמד בקשר עם רבינוביץ לבקש ממנו לדחות או להקפיא את צו ההריסה, אבל רבינוביץ טען שאין לו אפשרות לבטל את ההריסה, הבניה הזו איננה חוקית ובפרט כשיש כאן תלונה של השכנים הרי על פי חוק הוא מחוייב להרוס את הבניה הזו, ואינו יכול בשום דרך לעצור את זה. ר' שמואל ניסה עוד לדבר ולהשתדל על זה, אבל רבינוביץ היה נחרץ כלול, שאין על מה לדבר, ואין בסמכותו למנוע מכאלו דברים להעשות.

מה חידשתם השבוע

הכן של אותו אדם שכנה את הבניה הזו, היה חבר טוב של הגר"צ מכית הכנסת, וכששמע את התשובה השלילית שהגיעה מצידו של רבינוביץ החליט לפנות אל בנו של ר' שמואל – הגר"צ, וסיפר לו את כל הסיפור כולל תשובתו השלילית של רבינוביץ, ואמר להגר"צ שכיון שהוא רואה שיש לו קשרים טובים עם רבינוביץ, שבכל שבת שהגר"צ חוזר מבישיבה, רבינוביץ נהנה מאוד לדבר עימו ולפעמים אף ממתין לו מחוץ לביתו, אולי בעזרת הקשרים הללו יצליח לפעול איזה ישועה שתדחה או תבטל את צו ההריסה. הגר"צ הסכים לנסות לעזור, ומשום כן בשבת הקרובה הכין הגר"צ הרבה נושאים מעניינים בלימוד שיוכל לדבר על כך עם רבינוביץ, ובהם הרבה סברות שידע שרבינוביץ ינהג לפלפל בהם. הוא שינה מנהגו ובשבת הזו הקדים ובא לפתחו של בעל הכלב, והמתין לו שייצא.

ואכן לא עבר זמן רב ורבינוביץ יצא החוצה, ומיד כשראה את הגר"צ עומד וממתין שם, פנה אליו בשאלה "מה חידשתם השבוע?", והגר"צ שכבר עמד מוכן התחיל מיד להרצות את חידושי, ושעה ארוכה עמדו ופלפלו יחדיו.

לבקש אתה בוודאי יכול

כשסיימו ראה הגר"צ שבאמת רבינוביץ מרוצה מהשיחה הזו, ורוחו טובה עליו, והרגיש שעתה הוא עת הכושר לבקש בעד המשפחה המדוברת. ואמר לרבינוביץ "יש לי בקשה ממך, האם תוכל לעזור לי?".

ענה לו רבינוביץ, "לבקש אתה בוודאי יכול לבקש, ולאחר מכן אני אראה אם אוכל לעזור בענין הזה או לא".

אמר לו הגר"צ, "לא, הבקשה הזו חשובה לי יותר מהכל, ולכן לפני שאני מבקש ממך את הדבר, אני רוצה שתבטיח לי שתעשה ככל מה שביכולתך כדי לקיים את הבקשה הזו". ענה רבינוביץ, "תראה, אני לא יודע מה אתה רוצה לבקש ולכן אני לא יכול להבטיח לך לקיים את הבקשה, אבל אני מבטיח לך שאתייחס ברצינות לבקשה שלך".

ועתה התחיל הגר"צ לבקש בעד המשפחה שהעירייה הוציאה עליהם צו הריסה, ותיאר בהרחבה את הסבל הגדול שהיה להם בצפיפות בבית, וגם עתה אינם חיים חיי פאר והרחבה, אלא רק הוסיפו את המנימום שבמנימום כדי שיוכלו לחיות חיים נורמליים. וביקש מראש העיר שלא יחתום על צו ההריסה, וישתדל לבטלו.

רבינוביץ ענה לו בדרך שענה לאביו ר' שמואל, שאינו יכול לעזור בענין זה מאומה, שעל פי חוק הוא מחוייב לחתום, ואינו יכול לעבור על חוקים פשוטים וברורים.

אבל הגר"צ לא הניח לו, ובדמעות המשיך לדבר על לבו שיחוס על אותה משפחה אומללה, שעולמם יחרב עליהם כשיהרסו להם את הבניה.

<ההמשך בעמוד הקודם – עמוד 2>

מעשה זה כבר פורסם בעבר החזק, ובמשך הזמנים נוספו בו עוד הוספות רבות וחשובות מאנשים נוספים שהכירו את המעשה. והרי הוא בתוספת מרובה על העיקר הראשון, והכל הולך אל מקום אחד ומשנה לא זה ממקומה.

הגאון רבי שמואל פלמן זצ"ל – אביו של הגר"צ – בבחרותו זכה ללמוד בישיבת טלו, והיה מהאיריות שבחבורה אשר רבים היו עומדים ומתפללים עימו בסוגיות הנלמדות. ומשום כן היה לר' שמואל קשר מיוחד עם חבריו מאותם ימים, וגם לאחר שעלה לארץ המשיך לשמור על קשר רציף בכתב עמדם.

לאחר שנות הזעם אלו שנצלו וזכו לעלות לארץ היו מרבים לבקר את ר' שמואל, וחוזרים ומתפללים עימו שעות רבות בסוגיות הש"ס מתוך ריתחא דאורייתא, בהרגשה שכאלו הם חוזרים לשנות נעוריהם. וטעמה הטוב של מתיקות התורה שזכו לקבל באותם שנים, לא פג מהם כל ימי חייהם.

מומר לתיאבון

היו כמה מתלמידי ישיבת טלו שכשעלו לארץ לא עמדו בניסיונות ורח"ל פרקו עול תורה ומצוות, אבל עם כל זאת הקשר שהיה בינם לבין חבריהם בישיבה נשאר, והם המשיכו לשמור על קשר בצורה כזו או אחרת.

היו כמה שאפילו שפרקו עול תורה ומצוות, בכל זאת היו ספוגים בטעמה הטוב והמשכר של לימוד התורה אותו ינקו בשנות נעוריהם, וזכרו את כל הסוגיות הישיבתיות, וכשדיברו על כך היו חוזרים מתוך הנאה רבה על הסברות הלמדניות מאותם ימים. הגר"צ היה מגדיר אותם בגדר "מומר לתאבון", ובעת השבעה על הגר"צ כששמע מן הגר"ד לנדו שליט"א את ההגדרה הזו, התבטא ואמר "הלוואי מומר לתאבון!", והוסיף ואמר שבאותם ימים היו קבוצות שלמות שפרשו מהתורה, והיו כופרים ואפיקורסים, מצד אחד האידש העסיסית היתה על שפתם, ומצד שני פיהם היה מלא בנבלה ובכפירה. ועל אף שלימוד התורה היה אצלם כזיכרון טוב ומענג, בכל זאת היו מלאים באפיקורסות ודעות כוזבות. ווכששאלו את הגר"ד, היכן היא התורה התבלין, והמאור שבה מחזירה למוטב. ענה ואמר, "אתם רוצים תורה תבלין? הגר"א אומר על הפסוק יערוף כמטר לקחי, שהתורה היא כמו גשם שמה שזורעים היא מצמיחה, וכשזורעים קוצים היא מצמיחה קוצים". והוסיף שהעיקר היה מחסרון יראת שמים, שלא למדו מתוך יראת שמים, ועל כן כשבאה ההשכלה האורורה הם נלכדו ונפלו בה. והרחיב עוד לדבר על אותם אנשים שחשבו את עצמם לחכמים ונפלו באפיקורסות, ובסוף סיים ואמר "תבינו את העיקר, כל האנשים הללו לא נהנו בחכמת חיים יתרה אלא להפך הם היו בעלי ראש קטן ומצומצם".

לדבר בלימוד

אחד מאותם אנשים היה מר יהושע רבינוביץ, שהיה באותם ימים ראש עיריית תל אביב, ולאחר מכן שימש גם כשר האוצר. בבחרותו הוא למד בישיבת טלו, ובעת ששימש כראש עיריית תל אביב, היה גר בקרבת מקום לר' שמואל. ועל אף שפרק עול תורה ומצוות היה לו קשר חזק עם ר' שמואל, וכאשר ר' שמואל ביקש ממנו לסייע לאלו שהיו נצרכים לכך, היה משתדל ועושה במיטב יכולתו.

אחד מהדברים האהובים על רבינוביץ היה לדבר עם בחורי ישיבה בלימוד, והגם שהתנהג כגוי גמור בכל זאת כשראה בחורי ישיבה נזכר בימים עברו, והיה מתעניין בסוגיות שבהם היו עוסקים, ומתחיל להתפלפל עמם בלימוד. וספרי האחרונים כמו הקצות וחושן, הנתיבות המשפט, שב שמעתא ועוד, היו שגורים על לשונו. וכשהיה שומע את הסוגיא שלמדו בישיבה, היה מתחיל מיד לומר "האם ראייתם את הקצות החושן בסימן זה זהה", וכך יכול היה לעמוד שעה ארוכה ולהתפלפל הלוך וחזור בתוככי הסוגיא.

בדרך כלל הזמנים שבהם רבינוביץ דיבר עם בחורי הישיבות היו בשבתות, אשר אז לא היה עסוק בעבודה, וכדי להעביר את הזמן היה מטייל ברחוב עם כלבו, ובדיל הסיגריה הנוערת דבוק ככלב בתוך פיו.

בעת שהגר"צ למד בישיבת פוניבז' וחזר לשבת לבית הוריו, בכל פעם שרבינוביץ היה הולך ומושוטט ברחובות וראה את הגר"צ ממנה לתלמודו, היה קורא לו ומתעניין בסוגיא שעוסקים בה עתה בישיבה, וכדרכו מתחיל להתפלפל בה כבחור ישיבה שעוסק ראשו ורובו בהוויות דאביי ורבא. והיה הגר"צ אומר, שבדרך כלל הוא היה גם מדבר לענין, הוויכוחים שלו לא היו וויכוחים של עמי הארץ, אלא כוויכוחים למדניים.

ובשבתות שהבחין שהגר"צ חזר לבית הוריו, היה הרבה פעמים נעמד עם כלבו ליד הכניסה לבית הוריו ברחוב מאנה בתל אביב, וממתין להגר"צ שייצא כבר כדי לדבר עימו. הגר"צ היה אומר שבדרך כלל השתדל להמנע מלפגוש את רבינוביץ, הוא לא רצה להיות במחיצתו – בפרט

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אלטע ברכה בת הרה"ג רבי חזקיהו יוסף רוטשטיין ע"ה

נלב"ע י"ג באב תשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

הוא לא מגיע, ובמקרה אחרת הם אומרים "יש לו מנה - רוצה מאתיים", משמע שחצי תאוה לכל הפחות כן יש לו? והוא יושב ש"יש לו מנה - רוצה מאתיים" הכוונה שמי שיש לו מנה - רוצה עוד מאתיים, וביחד שלוש מאות, נמצא שאכן אפילו למילוי חצי תאוותו לא הגיע].

וכן אומר הגר"א שהעולם הזה דומה לשותה מים מלוחים, שלא די בכך שאין הוא מרווה את צימאנו אלא הריהו מוסיף צימאנו על צימאנו. וכן הוא הנבלה להן: ככל שישגי יותר זהב - כן תגבר תאוותו להשיג עוד ועוד. מצד שני, יש לזהב חיסרון: אין לאדם שמחה במה שיש לו. הראש שלו מונח רק במה שעדיין אין לו. גם אם יש לו מיליון - הוא לא ישמח בו. ראשו נתון רק בשני המיליון שעדיין אין לו.

דבש הוא היפוכו הגמור של הזהב. מצד אחד יש לו חיסרון גדול, שאין הוא גורם לשאיפות. מי שאכל כפית דבש, או שתיים - לא ישאף ליותר. אך מצד שני יש לו מעלה, שאדם מרגיש בו מתיקות. ס'איו אזוי זיס! אזוי גישמאק! אי, רבותי תשמעו:

לתורה הקדושה יש את שתי המעלות, גם זו שיש לזהב וגם זו שיש לדבש, בלי החסרונות שיש בהם. מצד אחד יש לה את מעלת הזהב: ככל שאדם לומד עוד ועוד - מתגברת בקרבו השאיפה להוסיף וללמוד. אוהב תורה - לא ישבע תורה! ומצד שני, אדם מרגיש שמחה בכל מה שהוא לומד. כל חידוש שהוא שומע - אורה ושמחה, כל תוספות שהוא זוכה להבין - הוא מרגיש ס'איו אזוי זיס! אזוי גישמאק! פלאי פלאים!

רבי חיים ברים הוציא ספר בשם **"אילת אהבים"** על התורה. א' מוראדיגער ספה. ממש לא בא כבושם הזה. והוא מביא שם ביאור במאמר חז"ל (ויקרא רבה א. טו) "כל תלמיד חכם שאין בו דעת - נבילה טובה הימנו":

ישנה הלכה בשולחן ערוך, שאם נפלה חתיכה של נבלה לתוך שישים חתיכות של בשר כשר - היא מתבטלת. ומכל מקום יש להוציא מתוך התערובת חתיכה אחת, כנגדה, ולא לאכול אותה. אבל אם נפלה לתוך דבש - לא צריך להוציא חתיכה מתוך התערובת, משום שמה שנופל לתוך דבש, הופך להיות דבש.

משום כך, תלמיד חכם שנמצא "בתוך" התורה, והתורה אינה ממתיקה אותו ואינה נותנת בו דעת - נבלה טובה הימנו, שהרי הנבלה מתמתקת בהיותה בתוך הדבש, היא הופכת להיות אישטיקל דבש, ואלו הוא נשאר באיולתו.

תאוות הנמון משפילה את האדם

ד"ר זקב (א.א.)

פירש רש"י: "הוכיח" על העגל שעשו בשביל רוב הזהב שהיה להם". מדבריו נראה, שהיה לישראל זהב מיותר, והוא "די זהב" - היה להם די זהב והותר, עד שהוצרכו לומר "די", מספיק זהב, לא צריך יותר. ומשלא אמרו כך - סופם שהגיעו לחטא העגל.

ולכאורה הדברים מתמיהים, כלום ראיתם פעם בן אדם שיאמר "די" לזהב? אדרבה, כולם רוצים עוד ועוד! מי הוא זה שאומר "די" לזהב?

אלא מה תאמרו, שמאחר וכבר היה להם, לישראל, המון זהב, ציפו מהם שיאמרו "די", "אל תביאו לי עוד".... - והלא גם זה ממש היפך טבעו של האדם, שהרי מי שיש לו מיליון אחד רוצה שניים, ואם יש לו כבר שניים הוא רוצה עוד שנים (קהלת רבה א. ג'), ואין אדם מת וחצי תאוותו בידו (שם). מהי, אפוא, כוונת רש"י באומרו "בשביל רוב הזהב שהיה להם"?

רבי אלחנן וסרמן זצ"ל

אמר על כך וארש נפלא: מה גורם לאדם שאינו שבע לעולם? מקורה של התאוה לעוד ועוד, היא מהוזהמה שבאה לעולם מהנחש (שבת קמו ע"א). ואמנם כשעם ישראל עמד לפני הר סיני פסקה זוהמתם (שם), אך בחטא העגל שבו ונדדהמו.

אולם קודם חטא העגל ולאחר מתן תורה, כשפסקה זוהמתם, אמרו ישראל: "די זהב", נפשם הטהורה לא נזקקה ליותר, ולכן אמרו "די", ועל כך השענה

די זהב - תוכחה וסנגוריה כאחת

זקב וזקבית ד"ר זקב (א.א.)

כשמשאמר אמר "די זהב", כוונתו היתה להוכיח את עם ישראל. אולם לא כך משמע בגמרא (ברכות לב ע"א), שם למדו מהמילים "די זהב" משהו אחר לגמרי: "כך אמר משה לפני הקב"ה, ריבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם, לישראל, עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל". ועל כך מובא שם: "אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן, אלא מתוך קופה של בשר", כלומר כשהארי שמח, הוא משתגע ומזיק (רש"י). ולפי זה מה שאמר משה "די זהב" לא היה תוכחה אלא לימוד סנגוריה על עם ישראל.

האמת היא שזו כלל אינה שאלה. כי לאמתו של דבר הסנגוריה הזאת מאד חלשה. שכן מי שה' ברך אותו בכסף וזהב לרוב, האם יש לכך הצדקה שיעשה מהם עגל? ובכל זאת, משה רבינו, הסניגור הנאמן של עם ישראל, מנצל כל טענה, תהיה חלשה ככל שתהיה, אולי בכל זאת תביא איזושהי תועלת, וכדאי הדבר, או הוא אמר את הדברים להשי"ת בתור סניגוריה, אבל את אותם דברים אמר גם לעשם ישראל בתור תוכחה גדולה ומיידית.

וזהו שאמר הכתוב (משלי כה, כג): "מוכיח אדם אחר" - כך אמר הקב"ה: משה פונה אלי ואומר לי "למה יחרה אפך בעמך", וכי כך מדברים לריבונו העולם? האם הבישוי "יחרה אפך בעמך" מתאים למלך? ובכל זאת הקב"ה מתרצה ואינו כועס על משה, כי אומר: אני יודע שמשאמר מתכוון לטובתם של ישראל, שהרי הוא "מוכיח אדם אחר", שלאחר שדיבר עמי והתאמץ לפייסני, הלך לעם ישראל ואמר להם: "אתם חטאתם חטאה גדולה". וכך גם במילים "די זהב" - אל הקב"ה דיבר משה רבינו דברי סנגוריה - מדוע הנך כועס עליהם, הרי יש להם הרבה זהב ואין ארי נוהם וכי' אלא מתוך קופה של בשר", אבל לאחר מכן הוא פונה לעם ישראל, ובאותם המילים הוא מייסרם בשבט מוכיחים.

כשהספיד רבי אלימלך אשכנזי את הרבי מסאטמר זצ"ל אמר: "רבי לוי יצחק מברדישוב זצ"ל היה געוואלדיגער מלמד זכות. תמיד היה היה לו מה לומר לטובת עם ישראל, ובכל זאת, כשדיבר אל הציבור, הוכיחם כראוי והיה אומר להם דברים כדרבונות.

והנה בגמרא (ברכות לד ע"א) מובא שרב כהנא אמר: "חציף עלי מאן מפרש חטאיו", כלומר, פירוש החטאים נחשב לחוצפה. ולכאורה הכתוב במשלי (כה, י) סותר את דבריו, שנאמר: "מכסה פשעיו לא יצליח" - אם כן, נראה שפירוש החטאים דוקא טוב, ומהי אפוא הדרך הנכונה?

התשובה היא: רב כהנא דיבר על פירוש חטאים שבין אדם למקום, כלומר אדם העומד בפני השי"ת ומפרש את חטאיו עם ישראל - הוא חצוף, כי לפני השי"ת צריכים רק ללמד סנגוריה ולדבר טוב על ישראל. אבל בין אדם לחברו, כשרב מוכיח את צאן מרעיתו, אדרבה ואדרבה, "מכסה פשעיו לא יצליח", צריך לומר את האמת בפנים, ליישר ולהוכיח.

כך היה הברדישובער, וכך נהג גם משה רבינו. "די זהב" - בפני הקב"ה לימוד זכות ובפני ישראל תוכחה. פלאי פלאים.

בתורה יש רק את המעלות של הזהב והדבש

ד"ר זקב (א.א.)

דוד המלך ע"ה בתהלים (יט, יא) אומר על התורה הקדושה: "הַתְּמִידִים מִזֶּהָב וּמִזֶּהָב וּמִתְּקִים מִדְּבַשׁ וְנִפְתָּ צוּפִים". ראיתי על זה גיוואלדיגער ביאור, ממש מתיקות התורה, כדאי לכם, רבותי, לשמוע:

לזהב יש מעלה גדולה, אך יש בו גם חיסרון גדול. מצד אחד הזהב יוצר שאיפות. כמה זהב שיהיה לאדם - תמיד ישאף לעוד ועוד. לעולם אין בו רגש של שְׂבֻעָה.

[במאמר המוסגר, **רבי יעקב גלינסקי** זצ"ל שאל סתירה: במימרא אחת חז"ל אומרים "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו", משמע שאפילו לחצי מתאוותיו

כלפי עם ישראל - לו הייתם נשארים בדרגתכם, אילולא פסקה זוהמתכם - הייתם אומרים "די" לזהב, ולא הייתם נכשלים בחטא העגל. תאוות הנמון מורידה את האדם לדרגות נמוכות ביותר. בואו תשמעו, אינטרסנטע זאך שאמר לי **רבי ישעיה קניבסקי** שליט"א, בנו של מרן שר התורה **רבי חיים שליט"א**, וכך אמר:

שאלתי את אבא, מסופר בגמרא (בבא בתרא ק"א) על איש ששמו יהונתן, מבני בניו של גרשון בן משה רבנו, שהיה כומר לעבודה זרה. שאלוה: הלא נכד של משה רבינו אתה, היתכן שתשמש ככומר לעבודה זרה?! אמר להם יהונתן: "כך מקובלני מבית אבי אבא [היינו ממש רבינו], לעולם ישכיר עצמו אדם לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות", והיות ואני זקוק לפרנסה, השכרתי את עצמי לעבודה זרה.

והגמרא שם מבארת שהיתה לו ליהונתן טעות, שמשם רבינו לא התכוון, חלילה, לעבודה זרה כפשוטה - שיעבוד אלילים, אלא לעבודה שהיא זרה לו, שאינה תואמת את מעמדו וכבודו, כלומר, עדיף לאדם לעבוד בעבודה שאינה מכבדת אותו, ובלבד שלא יצטרך לבריות, כמבואר שם בגמרא.

ומסופר שם בגמרא: "כיון שראה דוד [המלך] שממון חביב עליו ביותר, מינהו על האוצרות", ואמנם לאחר מכן שב יהונתן אל ה' בכל לבו.

ושאלתי את אבא - סיפר רבי ישעיה שליט"א - מהיכן ידע דוד המלך שהממון חביב עליו ביותר? הלא מסופר שיהונתן לא רצה להודק לבריות ולכן נשכר לעבודה זרה, והיכן רואים בסיפור זה שהממון חביב עליו ביותר? והשיב לי אבא: אם לא שהיה הממון חביב עליו ביותר, לא היתה לו טעות כל כך נוראה בדברים שאמר משה רבנו. אם לא שהיה הממון חביב עליו ביותר, הוא היה מבין שכונת משה לעבודה זרה לא היתה זרה לו, ולא לעבודה זרה כפשוטה. געלט [כסף] - זה מה שבלבל אותו. כך תירץ רבי חיים שליט"א.

התאוה לכסף מאד מאד מצויה בינינו. צאו וראו כמה צריך לזיהר הימנה.

לתשנה באב

(מתוך הספר "דורש טוב - בין המוציאים")

כשנרגיש שבנפשנו הדבר - ניגאל!

על הפסוק "אַלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת" (שמות לח. כא) מובא ברש"י מחז"ל: "המשכן משכן - שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבניו על עוונותיהן של ישראל" שואל **רבי חיים מוולוז'ין** זצ"ל אמירידיגע קשיא: איך יכל הקב"ה ליטול מאיתנו את בית המקדש בתורת משכון, הלא המקדש הוא חיינו, כמו שאומרים: "רחם על ציון כי היא בית חיינו", ובתורה מצאנו איסור מפורש: "לא יִקְבַּל רַחֲמִים

וְרָכַב כִּי נִפֶּשׁ הוּא חֲבֵל" (דברים כד. ו) - "אם בא [המלחה] למשכנו על חובו בבית דין, לא ימשכנו בדברים שעושים בהן אוכל נפש" (רש"י שם). יש דברים שאי אפשר לקחתם בתורת משכון, כי נפשו של הלווה תלויה בהם. איך, אם כן, נשל מאיתנו הקב"ה פעמיים את בית המקדש בתורת משכון, מה עם "כִּי נִפֶּשׁ הוּא חֲבֵל"?

איי רבותי, הוא לא שואל והוא לא עונה, הוא אומר:

אומר ההייליגער רבי חיים וולוז'ינער: אין הכי נמי, כשיגיע הזמן שנרגיש שבית המקדש הוא עצם החיים שלנו, כשנרגיש שבנפשנו הדבר - יחזירוהו הקב"ה לנו.

ודבריו אלו תואמים למה שאמרנו חז"ל (ילקוט שם איכה רמז תתקצ"ז): "אם יש דור שהוא מצפה למלכותו - מיד הם נגאלים".

הקב"ה יעזרנו שנוכה עוד השנה לראות בשמחת ירושלים הבנויה.

העברות שגרמו לחורבן ותיקונן

על מה מקפידים במיוחד בדיון של מעלה

אמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א): "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו - כאילו נחרב בימיו". רק כאשר נתקן את כל הפגמים שהובילו לחורבן בית המקדש - נוכח לראות את בניינו.

כידוע, חורבן הבית הראשון נגרם בעשיון של ג' עבירות חמורות שהיו בו, וחורבן הבית שני נגרם בעשיה של שנאת חינום. חז"ל (יומא ט"ז ע"ב) אומרים שעוון שנאת חינום חמור יותר מג' העברות החמורות, שהרי "ראשונים שנתגלה עוונם - נתגלה קצם, ואחרי שִׁבְעִים שנה חזרו למקומם, וְאַלּוּ אחרונים שלא נתגלה עוונם - לא נתגלה קצם".

ה"חפץ חיים" זצ"ל אומר שבעוון שנאת חינום כלול לא רק עניין השנאה, שאסור לשנוא יהודי, אלא כלולים בו כל חסאי הדיבור, לשון הרע ורכילות, שהם ממש בבחינת האש ששרפה את המקדש והחריבה את ירושלים. חובה עלינו, באופן מיוחד, לתקן את חסאי הדיבור כדי שנוכה לראות בבניין ירושלים.

אספר לכם א מוראדיג מעשה:

רבי איצלה פטרבורג זצ"ל נפטר בי"א באב בירושלים. בצוואתו כתב שלא יספידוהו. גדולי ירושלים חיוו דעתם האם יש לקיים את הצוואה או לא. רבי שמואל סלנט אחז שלא שייך שלא להספיד את רבי איצלה, ועל כן חיווה דעתו להתיר לעבור על דברי הצוואה.

רבי חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, הציע לעשות פשרה:

הכתוב אומר (בראשית כג. ב) שלאחר פטירת שרה "וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסֻפָּד לְשָׁרָה וַלְבָנֶיהָ". מוכח שיש שני עניינים: לספוד ולבכות. "אמנם רבי איצלה ציווה שלא לספוד לו", אמר רבי חיים, "אך הוא לא ציווה שלא לבכות. אף אם מְנַעַנֵּי אני מלקיים 'לספוד', עדיין יש באפשרותי לקיים 'לבכותה'. והוא החל לומר דברי התעוררות, במשך שעותיים תמימות, כשכל הקהל ממור בבכי.

ומספר רבי חיים ברלין [במכתב], שבשבת שאחרי הלוויה, התגלה אליו רבי איצלה בחלום, ואמר לו "ישר כח" על שני דברים: א. על ששמעו בקולו ולא הספידו אותו. ב. על שעורר את הקהל בדברי ההתעוררות שאמר.

רבי חיים נִצֵּל את ההזדמנות, שרבי איצלה התגלה אליו, ושאל אותו מה קורה "שם", "למעלה?"

אמר לו רבי איצלה: "דע לך כי דין של מעלה חמור הוא עד מאד! אין לאיש בעולם הזה אפשרות לתאר את עומק הדיון. הנה, מזמן הלוויה ועד עכשיו, יום שבת, לא יכולתי בכלל לבוא! אמנם דע לך כי מקפידים שם במיוחד על דיבורים האסורים!"

עומק הדיון הוא גיפערלאך, ובמיוחד מקפידים על חסאי הדיבור!

על מה חרבה ירושלים

חז"ל (שבת קיש ע"ב) מביאים דעות נוספות על מה חרבה ירושלים. אחת מהן: "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת".

רבותי!

"חיללו את השבת" זה לא דווקא אם נוסעים במכונית בשבת. יתכן שאם יאכל דגים לכבוד שבת קודש ולא ידע איך להוציא את העצם, וכבר עוון חילול שבת דאורייתא בידו!

"חללו את השבת" זה גם כשמקפידים לקיים את המנהג לאכול "איי מיט ציבאלע" בסעודת היום, "לכבוד שבת קודש", אך לא יודעים איך להכין את זה כפי ההלכה: צריך לדעת איך לרסק את הביצה? איך לקצוץ את הבצל? איך לערב את התערובת? מה שמים קודם למה? הקלויזענבורג

רבי'ה היה מכין בעצמו את הביצה והבצל, כדי שלא יהיה, חלילה, חילול שבת בהכנתם.

כדאי מאד לראות את כל הדעות המובאות בגמרא (שם), כי, כאמור, רק הקפדה על תיקון הדברים, בונה את ירושלים:

"אמר רבי אבהו: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו קריאת שמע שחרית וערבית".

"אמר רבי חנינא: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה". בוודאי צריך לדעת איך להוכיח! צריך להזהר מאד שלא להעליב את המוכח. אבל כל זה לא פוטר את מִצְוַת התוכחה! אם רואים משהו שמדבר בחזרת הש"ץ - צריך להוכיח אותו. אין דבר כזה "לא נעים". בגלל ה"לא נעים" חרבה ירושלים.

"אמר רבי יהודה: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבזו בה תלמידי חכמים שנאמר (דברי הימים ב לו, טו) 'וַיִּקְהוּ מְלָעָבִים בְּמִלְאָכֵי הָאֱלֹקִים'". תלמידי חכמים הם כ"מלאכים"! צריך להזהר מאד בדיבור, לבל נפגע, חלילה, במלאכי אלוקים.

מעשי ראובן

רבי ראובן זצ"ל ניון ב'לב מרגיש' שדאב על חילול כבוד שמים ועל המצב של "שכינתיה בגלותא". לאחר מלחמת "ששת הימים" כששוחרר הכותל המערבי, סחו הכל כי הנה ניתן ללכת ולראות את החורבן בחוש. רבי ראובן השיב לחבריו כי בשביל לראות את החורבן, אין צורך להרחיק נדוד עד ירושלים וניתן לראות את החורבן ברחוב ז'בוטינסקי.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

אבל רבותי, געוואלט, הבה ונתבונן: האם אנחנו באמת מצפים לישועה? אמנם כולנו אומרים "כי לישועתך קוונו כל היום ומצפים לישועה", אבל האם אכן המשיח חסר לנו באמת?

מישהו הגיע למשיח, **רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל**, וסיפר לו כי הוא צריך לנסוע לחו"ל לאיזה ענין. אמר לו המשיח: "אינני מבין אותך, אתה תהיה במשוס ופתאום תהיה תקינת שופר ותצטרך לחזור, ולא תספיק להגיע מחו"ל בזמן..." ומי שהכיר את המשיח זצ"ל יודע שמעולם לא דיבר בבדיחות הדעת, אלא ברצינות הגמורה ביותר. יהודים של פעם המתניו בכל רגע ורגע לביאת המשיח. המציאות שלהם היתה "כי לישועתך קוונו כל היום". הרב מבריסק היה מדייק שלא נאמר 'כל יום' אלא 'כל היום'.

כה, אם היו שואלים פעם מישהו, אפילו אברכים צעירים, 'היכן תהיה בליל הסדר?' - התשובה השבעית היתה: 'בעזר ה' יגיע המשיח ונעלה לירושלים, אבל אם חלילה הוא לא יבוא - אהיה בליל הסדר אצל השווער'. זו אינה מדת חסידות או דרגה מיוחדת. את זה יתבעו מהאדם: "צפית לישועה!"

הרמב"ם בסוף הלכות מלכים (פרק יא הלכה א) כותב: "וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו". דברים מפורשים כותב הרמב"ם. "וכל מי... שאינו מחכה לביאתו", האם יש למישהו איזה 'קולא' בחיוב זה? היום כאשר פוגשים מישהו בחו"ל ושואלים אותו: נו, ר' יענקעל, מתי תיסע לארץ ישראל? הוא משיב: כשהמשיח יבוא, וכונתו - אולי בעוד מאה שנה, מי יודע? ואם מישהו חייב לי 300 דולר ואני שואל אותו: משה, מתי תחזיר לי? הוא משיב: א"ה עד ביאת המשיח אחזיר לך. כוונתו ברורה: אל תצפה לראות את הכסף בקרוב... זה נקרא 'שאינו מחכה לביאתו'.

אומרים אנו כל בוקר ב'גדל': "ישלח לקץ הימין משיחנו, לפדות מחכי קץ ישועתו". אל מי ישלח הקב"ה את המשיח לפדותנו? אל אלו המחכים לישועה.

ניצד מחכים?

אם הייתי אומר לכם שהרב אלישיב צריך להגיע לבית המדרש, מי שבאמת היה מאמין שהוא אמור להגיע, היה ניגש כל כמה דקות אל החלון, להסתכל האם הוא כבר הגיע. הוא לא היה רגוע כל הזמן, בצפייה לבוא. אבל מי שאינו מסתכל ולא מוטרד, זה בגלל שהוא חושב שאין סיכוי שהוא יגיע. כך גם מי שמצפה לביאת המשיח, אע"פ שיתמהמה הוא מחכה בכל יום שיבוא, אזי הוא מאמין בבואו.

אנחנו מתפללים על ביאת המשיח ועל בניין ירושלים. "תקע בשופר גדול לחרותנו"; "השיבה שופטנו כבראשונה"; "את צמח דוד עבדך"; "ותחזינה עינינו בשבך לציון", תפילות על גבי תפילות. כך גם בברכת המזון אנו מבקשים "רחם נא... על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך", ומדוע התפילות שלנו אינן מתקבלות?

כתוב ב"כוזרי" ואני אצטט את לשונו: "התפילות שלנו כצפצוף הזוריר". נשאל את האדם: מדוע אתה אומר 'ותחזינה'? והוא ישיב: כך אמרו לי להגיד... נתאר לעצמנו, אחד מגיע אל המלך ומבקש בקשה, שואל אותו המלך: אתה באמת זקוק לדבר שאתה מבקש אותך, והלה משיב: באמת אינני זקוק, אבל כך אמרו לי לבקש... אזי בושח וחרפה לבקש דבר שלא זקוקים לו.

אומר ה"כוזרי": אם התפילות שלנו היו מעומק הלב, ובאמת היינו מבקשים 'ריבונו של עולם, את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח', וכך שאר הבקשות - אזי התפילות היו נענות, אבל התפילות שלנו 'כצפצוף הזוריר'. כמה גדולה הבושה. בוזה הקדוש כתוב, שהשמה שעתיד הקב"ה לשמוח עם בריותיו בעת הגאולה, לא היתה שמחה שכו מבריא העולם ועד סופו, ומי יזכה לשמחה הזאת? "כל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה". ומי שאינו מתאבל, אינו זוכה. אנחנו נוהגים בשלושת השבועות במנהגי אבלות, לא מסתפרים, לא עורכים משתאות, אבל האבילות האמיתית צריכה להיות בלב. וכדי שתהיה זו אבלות כראוי, צריך האדם להתבוננות. בלי התבוננות, על מה הוא מתאבל?

תדרשנו - בכל לבבך!

וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֵיךָ כִּי תִדְרֹשְׁנוּ בְּכָל לִבְכָּה וּבְכָל נַפְשְׁךָ (ה' כ"ט)

תפילה אחת - כמאות ציידים

על כוחה של תפילה מעומק הלב ניתן ללמוד מהמעשה הבא:
לרבי עקיבא איגר זצ"ל היתה הנהגה, לקיים מדי בוקר מִצְוַת ביקור חולים. בוקר אחד הוא הגיע לִבְקֹר חולה אנוש, שהרופאים כבר נואשו מחיו. רבי עקיבא איגר ידע כי רופאו של המלך צריך לעבור באזור, וביקש מחברי ועד הקהילה שיבקשו ממנו לסור לבית החולה לבדוק את מצבו, וזאת כמובן תמורת תשלום הוגן. הוא הוסיף ובקש שיקראו לו בעת שהרופא יגיע לבית החולה. ואכן, חברי ועד הקהילה עשו השתדלות והצליחו להביא את הרופא הגדול אל החולה. לאחר שבדק אותו - הצטרף לחוות דעתם של הרופאים הקודמים, וטען שגם לדעתו אין תרופה למחלתו של האיש.

רבי עקיבא איגר פנה אל הרופא ושאל אותו: "אם המלך, בכבודו ובעצמו, היה חולה, חלילה, במחלתו של האיש הזה, האם גם אז היית אומר שאין תרופה למחלתו?"

נענה הרופא ואמר: "למחלה זו יש, אליבא דאמת, תרופה, אלא שרק מלך יכול להשיגה, יש עוף מסוים השוכן במדבריות, שאם מבשלים אותו במים וגומעים מהמים האלו, אפשר להחלים מן המחלה. דא עקא, שכדי לצוד עוף זה יש לשלוח מאות ציידים למדבריות שונות בקצה העולם למשך תקופה ארוכה, עד שהללו יצליחו לזהות את העוף הנכון ולצוד אותו. לאדם רגיל אין את הכלים לכך.

האזין רבי עקיבא איגר לדבריו, שילם לו את שכרו ופסרו לשלום. לאחר מכן ניגש לחלון, נשא כפיו לשמים ואמר: "ריבונו של עולם! וכי בנך, אהובך, גרוע מן המלך הגוי? מדוע שלמלך הגוי תהיה אפשרות להשיג את העוף ולבקר החולה לא?"

עוד בשרם כילה את תפילתו ועל אדן החלון נוחתת ציפור...
היתה זו, כמובן, הציפור המדוברת. רבי עקיבא איגר הורה לבשל אותה לצורך החולה, אך לשמור את הכנפיים והזנב. החולה שתה מהמרק והבריא. לימים, הודמן רופא המלך פעם נוספת לאזור, והוא התעניין לדעת מה אירע עם אותו חולה שבשעתו אבחן אותו. להפתעתו סיפרו לו כי החולה הבריא! "הרב שלנו התפלל לבורא עולם, והוא שלח לו את הציפור".

הרופא לא האמין ובקש לראות את האיש. משהביאו אותו לפניו, והלה הראה לו את שאריות הכנפיים והזנב של הציפור, התרגש הרופא מאד וקרא: "מה שמלך צריך לעשות באמצעות מאות ציידים, במשך שבועות שלמים - הרב שלכם עושה בתפילה אחת! אין אומה כעם ישראל, ואין אלוקים כאלוקי ישראל". הרופא פירסם את הסיפור ונהיה ממנו קידוש השם גדול.

וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֵיךָ וּמִצְאָתָ - כִּי תִדְרֹשְׁנוּ בְּכָל לִבְכָּה וּבְכָל נַפְשְׁךָ.

ציפית לישועה

כִּי תִזְכֹּר בְּיָמֶיךָ וּבְיָמֵינוּ וּבְיָמֵי הָעָרִץ (ה' כ"ח)

האננם מצפים אנו לישועה?

רש"י הקדוש מפרש: "ונשנתם" - רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושתי שנה, במנין ונשנתם. והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים, והקדים שתי שנים לנשנתם, כדי שלא יתקיים בהם (פסוק כ"ח) "כי אבדו"ן.

בפסוק זה רומזת התורה גלות שיגלו עם ישראל, כאשר הגלות האחרונה התארכה ביותר, ועדיין לא נושענו.

כאשר יגיע האדם לבית דין של מעלה, אחת השאלות שישאלו אותו תהיה: "ציפית לישועה?" מאז החורבן והגלות, צריכים כל העת לצפות לגאולה השלמה.

לפני המלחמה בתשכ"ז, למדתי בישיבת סלבודקא. אנשים רעדו מפחד באותם ימים. והנה הש"ת ריחם על עמו, ותוך ימים ספורים היתה ישועה גדולה. אני לא זוכר מימי שמחה גדולה, כמו שהיתה בימים הללו. ורק המשגות, **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצ"ל, נראה רציני, ואמר: "געוואלד יהודים, איך אפשר לשמוח? כמה אלמנות ויתומים ובתים שבורים, נגרמו מהמלחמה הזאת?" הוא לא הבין כיצד אפשר לשמוח כאשר אחרים סובלים.

בירושלים היה **רבי דוד בהר"ן** זצ"ל. בנו נהרג במלחמת תש"ח ליד ירושלים. והנה באמצע השלושים, היתה בסמוך משפחה שהיה לה מכשיר פטיפון, והם שמעו מוזיקה. אמר רבי דוד: "המשפחה הזו יצאה מדעתה, איך יכול להיות שבאמצע השלושים' על הבן שלי, הם ישמעו מוזיקה בפטיפון?" רבי דוד חי את השני, עד שהוא לא הבין כיצד השני אינו חי אותו... כך הדבר באבל, וכך גם בשמחה. מגיעים לחתונה, צריך לחוש בשמחת החתן. אם נרגיש כך, יבוא המשיח, כי נצפה כל הזמן לישועה, ולו רק כדי שאנשים לא יסבלו.

ואם ישאל השואל: מי אמר שכאשר יבוא המשיח, שוב לא יהיה סבל בעולם? הרי הרמב"ם כותב (הלכות מלכים, יב, א) "עולם כמנהגו נוהג?" האם כבר לא יהיו חולים? הבה ונפתח את הרמב"ם ונראה מה הוא כותב (שם הלכה ה): "ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד".

הגיעו נא בנפשכם, אם אכן יהיו אז חולים, וכי "יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד?" וכי "הטובה תהיה מושפעת הרבה?" אז כמה צריכים אנו לחכות למשיח, אם לא בשביל עצמנו, לפחות בשביל אחרים.

מעשי ראובן

סיפר רבי ראובן זצ"ל

"פעם נסעתי מהבית למשך חצי שנה, השארתי ילדים קטנים וגדולים. הגעגועים היו נוראים. חצי שנה לא הייתי בבית. חשבתי לעצמי: הרי השכינה כבר אלפיים שנה לא בבית. היא בגלות. כיצד יכול להיות לנו נעים בלב? אלפיים שנה הבית חרב, כמה סומאה יש בעולם, האם זה לא מעורר אותנו לרצות בבוא הגואל?"

ואיננו צריכים להרחיק לכת כדי לראות זאת. מי שילך מרחק דקות ספורות מהאזור החרדי בשבת, יראה חייבי סקילה ועוד חייבי סקילה. ומי הם אלו? בניו של בורא עולם.

רחמנא ליצלן, שלא יעלה ולא יבוא על אף בית יהודי, אבל אם יש למישהו חלילה בן או בת היוצאים לתרבות רעה, השוד והשבר קורע לבבות. והרי כל אלו הם בניו של בורא עולם, איזה צער יש לשכינה?

"המגיד מישרים" מביא את אשר אמר לו המלאך, שלו היינו יודעים אחד מאלף אלפים בצער השכינה בגלותא, לא היינו יכולים לאכול. צריך קצת להתבונן כדי לחוש זאת.

אני זוכר כילד, הייתי הולך להתפלל בכולל "חזון איש" עם ההייליגער **סטייפלר** זצ"ל, מדי שבת בשבת. מה שרואים ושמעים כילד, זה נכנס לעצמות.

כאשר הגיעו בקדושה ל"ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך" - אני לא יכול לתאר לכם, כיצד הסטייפלר אמר זאת. הוא תפס את שני העמודים שבצדו, ואמר זאת בהשתכחות הנפש, שהורגשה בכל בית המדרש. "ממקומך מלכנו תופיע" - תזרח כבה, "ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך", אפשר היה למשש בידיים את הצפייה וההמתנה לגאולה.

הסטייפלר כידוע לא שמע טוב והתפלל בקול רם. כאשר הציבור כבר החל שמונה-עשרה, הוא עוד אחז ב"צור ישראל קומה בעזרת ישראל", וכל בית המדרש רעד. הוא חש בצער השכינה, מיצר בצרתם של ישראל.

אם רק נתבונן מעט במה שאנו אומרים ומבקשים - כל צורת התפילה תיראה אחרת, ונזכה שהתפילות יתקבלו ובמהרה ניגאל."

אנחנו אומרים בסיום תפילת שמונה עשרה: "יהי רצון מלפניך שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך". מה הקשר בין בניין בית המקדש לבין "ותן חלקנו בתורתך"? כתוב במגילת איכה (ב, ט): "מלכה ושריה בגויים אין תורה", מבואר בספרים, כי הדרגה של לימוד התורה שהיתה בעת שבית המקדש על מכונו, היתה דרגה אחרת. התורה הזו אבדה עם החורבן, ועל כך אנו מתפללים שיבנה בין המקדש במהרה בימינו, ואז נזכה לאותה דרגה שהיתה בלימוד התורה - "ותן חלקנו בתורתך".

כתוב בחז"ל כי בסוף תקופת בית שני, משרבו הרוצחים, ראו להפסיק לדון דיני נפשות, ולכן הוציאו את הסנהדרין מלשכת הגזית. אמנם בית המקדש קיים עדיין, אבל כאשר הסנהדרין אינם יושבים בלשכת הגזית, חסר להם בצלילות הדעת הדרושה כדי לדון דיני נפשות.

במסכת מדות (ה, ב) עוסקת המשנה בתיאור הכניסה להיכל ואומרת: "ושני פשפשו היו לו לשער הגדול, אחד בצפון, ואחד בדרום. שבעה לא נכנס בו אדם מעולם, וְעָלָיו הָאֵל מִפָּרֶשׁ עַל יְדֵי יְחִזְקֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר אֵלֵי ה' הֲשַׁעֲרָה נָהָה סָגוּר יְהוָה לֹא יִפְתָּח וְאִישׁ לֹא יָבֹא בּוֹ כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא בּוֹ וְנָהָה סָגוּר".

הנביא ממשיך ואומר על השער הסגור כי "ביום השבת יפתח וביום החדש יפתח". כתוב בספרים, כי כל ערב שבת היו עומדים ישראל ליד השער וממתינים לראות כיצד הוא נפתח, ואז היו יודעים שנכנסה השבת, כך גם ביום ראש חודש, כאשר נפתח השער ידעו כי הגיע ראש חודש. בראותם את השער נפתח, ידעו שבורא עולם כביכול נכנס, והיו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם.

איזה גילוי שכינה, ראו כלל ישראל בעת שבית המקדש עמד על מכונו. השערים הגשמיים שהיו סגורים כל העת, היו נפתחים בשבתות ובראשי חדשים. וזה מלבד העשרה ניסים שהיו בבית המקדש.

נושא בעול עם חברו

מדברים ומדברים, אבל איך עושים זאת בפועל? איך מגיעים למצב של 'מחכה לביאתו'?

הדרך הראשונה - נושא בעול עם חברו. אפילו ישכנע האדם את עצמו שלא חסר לו דבר, יש לו מכל טוב, ומה הוא צריך כעת את המשיח. באמת אלו דברים בטלים ומבוטלים, שהרי אמר חז"ל (סוטה מט ע"א) "מיום שחרב בית המקדש, אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברתו", אבל נניח שהוא כך חושב, שיש לו מכל טוב ולא חסר לו דבר, אבל שיתבונן סביבו, כמה צרות יש בעולם, כמה אנשים סובלים. אנשים נמצאים בבתי חולים בייסורים נוראים. א-שרעק אין דער וועלט. נורא ואיום. עובדים ניתוחים קשים. חולים מסוכנים.

אם אדם נושא בעול עם חברו, אזי הוא מרגיש שצריך לחכות לביאת המשיח. הגמרא אומרת שכל מי שאינו מתפלל על חברו, נקרא 'חוטא'. איזה חטא הוא עשה? הוא חילל שבת? אבל מאכל אסור? אין לו לב? הוא לא מרגיש את השני, כי אם היה מרגיש, היה מתפלל עליו. אספר לכם מעשה שבדידי הווה עובדא.

היום חושבים שניתוח זה לא דבר רציני, יש הרי רופאים טובים... עברתי פעם ניתוח קל ביד, לא משהו רציני, בהרדמה מקומית. עושים מחיצה כדי שהמנותח לא יראה מה עושים לו, ולפתע באמצע הניתוח הרגשתי כיצד לוחצים ומושכים לי את הוורידים... פתאום חשתי רע ביותר, חולשה נוראה. לא יכולתי לדבר ולומר להם, אבל הם ראו במכונת האק.ג. שיש איוז בעיה בלב. הם דיברו ביניהם מה לעשות ונתנו לי משהו שיחזק את הלב.

בסופו של דבר הניתוח הצליח ב"ה, ועם סיומו העבירו אותי לחדר התאוששות.

והנה אני רואה שם ילד מבני ברק, שמכניסים אותו לשם, בדרך לעבור ניתוח. שאלתי מישהו איזה ניתוח הוא אמור לעבור, והלה השיב לי שזה ניתוח קטן, לא משהו רציני. חשתי חולשה בכל גופי. הילד הקטן הזה צריך לעבור ניתוח. למרות שאמרו שזה לא ניתוח גדול, לא יכולתי להפסיק מלחשוב עליו. נזכרתי בכל מה שעבר עלי בזמן הניתוח 'הקטן', והתחלתי לומר תהלים לרפואתו של הילד ללא הפסקה. כשהעבירו אותי למחלקה, בדרך ההשגחה ראיתי שמחזירים את הילד מחדר ניתוח, אמרו לי שב"ה הכל עבר בשלום, רק אז חזרתי לעצמי.

אנשים עוברים ניתוחים קשים בראש, בלב, וכאן - ניתוח קטן של ילד, היה לי כל כך קשה לסבול. ומדוע? כי הרגשתי זאת בעצמי קודם לכן. זה מה שדרושת התורה - להרגיש את השני. להיות נושא בעול. "ואהבת לרעך כמוך". אל תחשוב רק על עצמך, אלא גם על הזולת.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

פעולות קטנות - ששוויין נצח נצחים!

וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה (י, יב)

סוחר טוב

וברש"י: "והיה עקב תשמעון - אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון".
ה"חפץ חיים" זצ"ל היה אומר: מה ההגדרה של סוחר טוב ומי נקרא סוחר לא טוב? סוחר טוב, זה מי שלוקח דברים של מה בכך, פחותי ערך, זולים, משקיע בהם ועושה מהם רווח נאה.

עברתי לפני הרבה שנים ליד חנות של פרחים, ובחוץ היה חלון ראווה עם כל מיני פרחים ועציצים. ראיתי שם עציץ שתפס את העין שלי, והתקרבתי לחלון הראווה לראות האם עיני לא השעו אותי. בתוך העציץ צמח לו קוץ גדול, צמוח בכל מיני מקומות שוממים. מתוך סקרנות נכנסתי לחנות ושאלתי אותו מה מחירו של עציץ זה. המוכר אמר לי את המחיר, וזה לא היה זול כלל וכלל.

שאלתי אותו: "הרי זה בסך הכל קוץ?" והוא ענה לי: "אכן, אני הולך למקומות בהם צומחים הקוצים הללו בשדות, שותל אותם בעציצים, צובע אותם בצבעים מיוחדים, והנה אנשים מוכנים לשלם על זה הרבה כסף".

בקיצור, הוא לוקח דבר כמעט חסר ערך, ועושה ממנו עסקים. זה נקרא סוחר טוב, שלוקח "שמאטעס", סמרטוטים שאינם שווים דבר, ועושה מהם פרנסה. לעומתו, סוחר לא טוב הוא אדם שיש לו חנות בגדים, ובה בגדים מצוינים, אבל הוא מחזיק אותה בכזאת "שליימוליות", עד שהוא מרחיק קונים. יש שם אי סדר ובלגן. מגיע אדם ומבקש חולצה - הוא מוציא לו קפוסה... הקונים בורחים משם. הסחורה טובה, אבל הוא לא יודע כיצד לנהל את החנות. הוא לוקח דברים טובים ועושה מהם "שמאטעס". זה סוחר לא טוב.

כך זה בגשמיות.

אומר ה"חפץ חיים" שכך הוא גם ברוחניות: "סוחר טוב" לוקח מצוות שאף אחד לא שם לב אליהן, ועושה מהן נצח נצחים.

לדוגמה: אחד שואל את השני - יש לך להלוות לי עשרה שקלים? וכי מי לא ילווה עשרה שקלים. הוא מוציא כלאחר יד מכיסו מטבע ונותן לו. אם היה מתבונן מעט מה עשה כאן, היה רואה שקיים מצות עשה דאורייתא של "אם כסף תלוה את עמי", ואז היה מאושר על שזכה לעוד מצוה, אבל הוא אינו חושב.

חז"ל אומרים כי 'מצוה' היא מלשון צוותא. יהודי שעושה מצווה הרי הוא 'בצוותא' עם הקב"ה כביכול. והנה הוא זוכה לעשות מצוה, אבל אינו מתבונן כלל. כך גם אם הוא חייב כסף ומחזיר את חובו למלווה, גם אז הוא הרי מקיים מצוה, כי 'פריעת בעל חוב מצוה'.

אדם מומין לביתו אינסטלטור שיתקן לו נזילה בברו. האינסטלטור גומר לעבוד ובעל הבית משלם לו. באותו רגע עליו להיות מאושר, על שזכה לקיים מצות עשה דאורייתא של "ביומו תתן שכרו".

אם הוא מתבונן לרגע וחושב, הרי שלוקח את הפעולות הפשוטות הללו ועושה מהן נצח נצחים.

לעומתו 'סוחר לא טוב', לוקח מצוות יקרות, חשובות, ומתייחס אליהן כלאחר יד. ישנה מצות עשה דאורייתא של ברכת המזון, מצוה של הכרת הטוב להש"ת על המזון שנתן לנו, והנה בתוך שניות ספורות הוא סיים את הברכה, בלי לדעת כלל מה הוא אמר. הכל יבש, בלי טעם ובלי ריח. הנה הוא לקח מצווה יקרה וחשובה ועשה מזה... ה' ישמור.

בקצרה, ברוחניות 'סוחר טוב' זה מי שלוקח דברים שבני אדם כלל אינם מחשיבים, ועושה מהם מצוות, ו'סוחר לא טוב', זה מי שלוקח מצוות ועושה מהן דברים של מה בכך. כך זה בכל פעולה ופעולה שהאדם עושה, הוא יכול לעשות מזה כלום, והוא יכול להפוך את הפעולה לנצח נצחים.

שתדענה מה עיקר ומה טפיל!

וּבְרַבִּי פְּרִי בִּטְנָה (י, יג)

אספר לכם מעשה שהיה:

ברוסיה, לפני המלחמה, חי יהודי עשיר מופלג בשם דייוויס. הוא "החזיק" בכספו את כל עולם הישיבות בליטא, ברוסיה ובפולניה. כל ראשי הישיבות, הגדולים והמפורסמים ביותר, היו פוקדים את מעונו ואף מתאכסנים בו.

אחרי המלחמה הוא נותר עני ואביון. הבולשביקים, הקומוניסטים, לקחו ממנו את הכל. הוא הגיע לירושלים בערום ובחוסר כל, וכך נפטר.

אבל היו לו שני חתנים, גדולי תורה, האחד היה ראש ישיבת שעלז, והשני הרב של שעלז. הוא נהג לומר: "מכל רכושי הרב נותרו לי שני יהלומים", כשהוא מתכוון בדבריו לשני חתניו.

במה זכה אותו אדם לשני חתנים כה מופלגים? כמובן שהיו לו זכויות עצומות של החזקת תורה, אולם למעשה היתה כאן סיבה נוספת:

פעם אחת **רבי אלחנן ווסרמן** זצ"ל הגיע למעונו של דייוויס כדי לבקש את תמיכתו. היה זה ביום חורפי, והדרכים היו מלאות בבוץ. נעליו ובגדיו של רבי אלחנן התלכלכו מהבוץ, והוא הרחרח לעצמו כיצד יוכל להיכנס לביתו של העשיר, והלוא ילכלך את השטיחים היקרים ואת הכיסאות המרופדים.

רבי אלחנן הכיר היטב את מבואות הבית, וידע כי יש אפשרות להיכנס אליו גם דרך המטבח, שם אין שטיחים, ושם יוכל העשיר לקבל את פניו. וכי רק בסלון יכול העשיר להעלות את תרומתו, ולא במטבח?

הוא דפק על דלת המטבח ושתי ילדות קטנות פתחו לו את הדלת. הן הכירו אותו, ומיהרו לבשר לאביהן: "ר' אלחנן הגיע!" הן הכירו את אביהן, וידעו שביום בו ר' אלחנן מגיע אליו, נהיה לו יום "שמחת תורה".

רבי אלחנן ביקש מהן למסור לאביהן כי היות והוא מלוכלך בבוץ, הוא לא הרשה לעצמו להיכנס דרך הסלון, שמא ילכלך את הריהוט היקר שיש בו, וכי הוא ממתין לו בדלת המטבח.

כשדייוויס שמע את הדברים מפי בנותיו, הוא נהיה חיוור כמו סיד. רץ למטבח ופרץ בבכי. רבי אלחנן לא הבין מה קורה פה: תמיד הלה מקבל אותו בסבר פנים יפות, בשמחה, ואילו הפעם? מה קרה? הוא פנה לדייוויס ושאל: "שמא צרה התרגשה ובאה לביתך? ספר נא לי!"

דייוויס פתח את פיו, כשבכיו מתגבר מרגע לרגע: "רביה, מה עשיתי לך? מה פשעי ומה חטאתי שככה הרביה מתנהג כלפיך? למה מגיע לי שהרביה מקלקל את הבנות שלי?"

רבי אלחנן לא הבין מה הלה פֶּשַׁח: "מקלקל את הבנות שלך? הרי איני מכירן כלל!"

"אסביר לרביה את כוונתי. אני עסוק מבוקר ועד ערב עם זהב וכסף. עם יהלומים ותכשיטים. כל היום אני עסוק עם סוחרים. כל יומי, מתחילתי ועד סופי, הוא ביוגעס. הבנות שלי רואות את כל זה. חשש כבד ממלא את לבי: מה פתאום שהן תסכמנה להתחתן עם תלמידי חכמים? הלא הן לא רואות בבית, כמעט, כל זֶכֶר לתלמוד תורה? לצערי הרב, לא נותר לי זמן במשך היום ללמוד תורה.

"התקווה היחידה שנותרה בלבי היא, שהן רואות את אביהן מכבד בכל לבו ונפשו תלמידי חכמים, מארח אותם ומעניק להם מממונו - זה מלמד אותן כי גם אביהן מייקר את התורה מכל הכסף והזהב.

"כעת הרביה בא לביתי, ומספר לבנותיי כי הוא לא מעוניין ללכלך בבוץ את הסלון ולכן הוא עומד בכניסה הצדדית של הבית. מה הן לומדות מזה? שהשטיחים יותר יקרים מהתורה, שהכורסאות חשובות יותר מראש הישיבה! בשביל לשמור על ניקיון השטיחים אפשר להעמיד את רבי אלחנן בדלת הצדדית של המטבח, ולא להכניסו בדרך כבוד הבית! או ואבוי לחינוך שכוה!"

"ומה ברצונך שאעשה כעת", שאל אותו ר' אלחנן.

"רביה! תן לי את ידך ובא ונכנס דרך הכניסה הראשית. ניכנס ונשב בסלון. רצוני שתדריך, עם הבוץ שלרגליך, על השטיחים, תלכלך אותם, תשב על הכורסאות, תלכלך גם אותן, שהכל יתלכלך! או אז הן תדענה מה עיקר ומה טפיל. כך יִכְנַס להן לעצמות שהתורה, שרבי אלחנן, יותר חשובים מכל הבלי העולם הזה".

זכות החינוך הזה שהעניק לבנותיו, זכה אותו דייוויס לשני חתנים גדולי תורה מופלגים.

וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדָּרָה אֲשֶׁר הוֹלִיכָה ה' אֵלֶיךָ זֶה אֲרָבָעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר (ה, כב)

ייסורים - חסד ה'

מספרים על הצאר הרוסי ניקולאי, שהתחפש לאזרח מן השורה, נטל עימו את משרתו, שאף הוא הסתיר את זהותו, וביחד נכנסו השניים למסעדה שישבו בה חיילים מצבא המדינה שנלחמה בו באותם ימים. ניקולאי ומשרתו תפסו מקום בסמוך לחיילים והאזינו לשיחתם, בתקווה לשמוע אותם מביעים את דעתם על שלטון הצאר.

לפתע הסיט אחד החיילים את עינו אל עבר הצאר ניקולאי ונעץ בו מבט חודר. הוא בדק אותו במבטו, ואז פנה אל חבריו ואמר להם כממתק סוד: "אתם רואים את האיש היושב בשולחן הסמוך? אני אומר לכם, זהו הצאר ניקולאי!"... חבריו של החייל פרצו בצחוק רם ולגלגלו עליו: "ניקולאי? יצאת מדעתך? שתי יותר מדי?"

הצאר ניקולאי נע במקומו בחוסר נוחות ועשה עצמו כלא שומע. הוא חשש שמא יגלוהו החיילים, ואז ימהרו לעשות בו שפטים ויהרגוהו ללא היסוס.

החיילים המשיכו בסעודה, אכלו, שתו וליהגו בדברי שטות והבל. אך החייל לא נרגע. מדי פעם שלח מבט לכיוונו של הזר היושב בסמוך. לאחר מכן שב ופנה אל חבריו ואמר להם בבשחה: "אני נשבע לכם, זה ניקולאי! אני מכיר את דמותו, זה הוא!"

גם הפעם דחו החיילים את דבריו, אך בפעם זאת חל אצלם איזה שינוי. נימת הלעג והלגלוג נעלמה ובמקום זאת הם הסתפקו בתנועת יד של ביטול.

הצאר ניקולאי חש שהחבל סביב צווארו הולך ומתהדק, ואז גילה משרתו תושיה. הוא פנה אל הצאר וקרא בקול: "לך והבא לנו מהמוזג שתי כוסות בירה קרה, הנה הכסף לתשלום". המשרת הושיט לצאר שטר כסף ושלא אותו בדחיפה מזלזלת לכיוון המוזג, תוך שהוא מאיץ בו: "נו, מהר!"

הצאר ניקולאי היה המום, אך כמובן שיתף פעולה עם משרתו. הוא ציית להוראת המשרת ובתנועה כנועה צעד במהירות אל המוזג. קנה שתי כוסות בירה גדולות, הניחן על מגש ומיהר לשוב אל מקומו כשהמגש בידו. מרוב מהירות הוא נתקל באחד השולחנות ומעד והשתטח מלאו קומתו ארצה. שתי כוסות הבירה התנפצו לרסיסים ויצרו שלולית גדולה.

קצף המשרת על הצאר ניקולאי וצעק בגרון ניחר: "שלומיאל שכמוך! לא-יוצלח! ואז הרים את כף ידו וסטר לצאר ניקולאי סטירה מצלצלת ושוב הפילו ארצה... הצאר ניסה לקום, ואז שוב הראה לו המשרת את נחת זרועו. הצאר ירום הודו היה שרוע על הארץ, חבול בכל גופו.

אך המחיר היה שווה: הסכנה חלפה. האפשרות שמדובר בצאר ניקולאי ירדה מעל הפרק. גם החייל שקודם לכן היה מוכן להישבע שהוא מזהה את הצאר ניקולאי, כעת הבין שטעה. הרי אם היה זה הצאר בכבודו ובעצמו, בוודאי ובוודאי שכן-לווייתו האלמוני לא היה מעז לנהוג בו באלימות ובגסות כפי שנהג. כנראה שמדובר באדם בעל תווי פנים דומים לצאר, אך לא יותר מכך.

סיימו השניים את סעודתם ומיהרו לעזוב את המקום. לא חלף זמן רב והם שבו לארמון המלוכה, הסירו את בגדי התחפושת שעליהם ולבשו את בגדיהם האמיתיים - ניקולאי לבש את בגדי הצאר ומשרתו לבש את מדי המשרת.

כשנזכר ניקולאי בהתנהגותו המשפילה של משרתו כלפיו, חשב בלבו: כיצד עלי לנהוג בו? האם עלי להענישו כדין המבזה את המלך?

קרא אליו את יועצו החכם וסיפר לו את הסיפור לפרטיו. אמר לו היועץ: "לא רק שמשרתך הנאמן אינו ראוי לעונש אלא הוא ראוי לשכר על כל אשר עולל לך. הרי המכות שהכה אותך הצילו את חיך מידיהם של אותם חיילים שיכורים צמאי דם".

הרי לנו דוגמא כיצד הייסורים והמכות אינם אלא חסד והצלה. וכבר היה רבי אליהו לופיאן זצ"ל נוהג לומר, כי בעולם הזה מברכים על הייסורים "דיין האמת", אך כשנבוא לעולם האמת נברך על הייסורים האלה "השוב והמטיב", כי אז יתברר לנו כמה הם זיכנו אותנו ואיזו תועלת עצומה היתה לנו מהם.

וכמו שהסתייפלר זצ"ל היה אומר: אדם מתפלל שלא יבואו עליו צרות וייסורים, אבל כשכבר באו ייסורים - צריך לשמוח עליהם כעל כל הון.

השגות מכח ברכת הנהנין בכוונה

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וְזָכַרְתָּ (ה, י)

רבי חיים ויטאל, תלמידו הגדול של האר"י הקדוש, עליו העיד רבו שכל תכלית היותו בעולם היא ללמוד עמו, אומר: עיקר השגת האדם בעולם, היא רוח הקודש.

לפי הדרגות המופיעות בדברי רבי פנחס בן יאיר, הדרגה הגבוהה ביותר היא רוח הקודש ומעליה דרגת הנבואה.

וכיצד משיגים רוח הקודש? - על ידי אמירת ברכת הנהנין בכוונה!

כך כותב, כאמור, רבי חיים ויטאל. אין לי השגות בדברים הללו, ואני אומר רק מה שכתוב. א מוירעדיקע זאך!

שמעתי פעם מרבי יהודה צדקה זצ"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף", שהציע שכל אחד יברך "ברכה משולשת", כוונתו היתה לבל יחסוף האדם את הברכה בבת אחת, אלא יחלק כל ברכה לשלושה חלקים: "ברוך אתה השם" - אדון הכל, כאן יעצור לרגע וימשיך - "אלוקינו" - תקיף ובעל היכולת, שוב יעצור ויאמר - "מלך העולם", ורק לאחר מכן ימשיך ויסיים את הברכה. זו עצה מועילה לאדם לדעת למי הוא מברך. על זה אמרו חז"ל (סוטה א): "כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב". אם אדם לוקח מצווה אחת ומקיים אותה בשלימות בכל לבו ובכל נפשו, אזי המלאך של המצווה יהיה פרקליטו ליום הדין. ברצוני לספר סיפור, על יהודי יקר בסאטמרה, שנמצא כבר בעולם האמת, ושמו היה רבי יעקב שלום. הוא היה דוור, מחלק מכתבים, ופעם צריך היה למסור מכתב רשום באופן אישי, ולקבל תחימה על המסירה. הוא עלה לבית הנמען, את הדלת פתחה לו בעלת הבית, והיא עשתה תנועה לא צנועה.

אותו יהודי נבהל מאוד והלך ל"חזון איש" זצ"ל, סיפר לו את סיפור המעשה ושאל אותו מה עליו לעשות.

אמר לו ה"חזון איש": "עזוב את הפרנסה הזאת ולך תהיה מלמד לילדים קטנים".

אכן כך עשה, ובצוואתו כתב שאין להספיד אותו לאחר פטירתו. בהלווייתו השתתף הרב וואזנר זצ"ל, שאמר: "לו הייתי יכול להספיד אותו, אל תשאלו מה הייתי אומר עליו... אבל מה ביכולתי לעשות, הרי הוא ביקש בצוואתו לבל יספידוהו".

אותו ר' יעקב שלום, השאיר לילדיו צוואה, והם עצמם הראו לי אותה, וכך כתב בצוואתו:

ישנו מנהג שהאבלים עוברים לפני התיבה, וכידוע הזמן העיקרי הוא מוצאי שבת, שאז צריך הנפטר את הזכויות הגדולות ביותר. קורה לפעמים שישנם בבית הכנסת כמה אבלים, וכל אחד מהם רוצה את ה'עמוד', לכן יש כאלה שכבר בסעודה שלישית רצים לתפוס את ה'עמוד' פן יקדימונו אחר.

כתב להם האבא: הרי רצונכם לעשות לעילוי נשמותי על ידי תפילה לפני העמוד שהיא רק דרבנן, ואגב כך אתם מפסידים ברכת המזון דאורייתא. עדיף שלא תתפללו לפני העמוד במוצאי שבת, ובמקום זה בסעודה שלישית תברכו ברכת המזון מלה-

במלה בכוונה גדולה, וזה יהיה עילוי נשמה גדול יותר!

שמעו נא איזה השגות היו ליהודי. מצוה אחת מהווה סגור אחד. ובוודאי עדיף לקיים מצווה דאורייתא בכוונה, על פני מצווה אחרת שהיא רק מדברנן.

מעשי ראובן

בחלוף השנים, נחלה רבי ראובן זצ"ל בחולי קשה. הכליות חדלו מלתפקד, האוזניים כבדו משמעות, הלב החומרי פעם בעמל רב והאיברים הדוויים אך בקושי נשאו את הגוף. באותן תקופות, הובל רבי ראובן לדרשותיו על גבי כיסא גלגלים, כשגופו תשוש מהחוללים הרבים שכילו את כוחותיו ושחקו את איבריו.

המתבוננים בעיני בשר, שראו את הגוף החלוש ואת האיברים הרופסים באין אונים, תמהו כיצד אדם הנמצא במצב כזה יוכל לשאת דברים בפני הציבור והאמת היא, שעל פי דרכי השבע, היה הצדק עימם. ברם, למרבית הפלא, רבי ראובן עלה לבימה, נשק לפרוכת בחרדת קודש וקולו המתוק החל להרעים מקצה לקצה, בכוחות מחודשים וחיות מופלאה.

הרגליים בקושי ניצבו על גבי הקרקע, אך הלב והמוח, הגביהו עד שמי רום!

בעיתות נשגבות אלו, כשהרגליים החומריות התקשו לשאת את הגוף ולב הבשר התקשה לפעום, עלתה ונתגלתה הבחינה השנייה והמוקקת ביותר של 'דברים היוצאים מן הלב'. באותם רגעים, לא היו אלו דברים היוצאים מן הלב והולכים דרך האיברים הגשמיים אל מוצאות הגרון והפה, שהרי הללו חדלו כבר מלתפקד. ברגעי הוד אלו, הלב לא נזקק עוד למתווכים. היה זה הלב עצמו שהחזיק את הגוף, הלב עצמו שדיבר, הלב עצמו שדרש, הלב עצמו שהלחיה, הלב עצמו שתבע להתרוםם ספח מעל גבי הקרקע, הלב עצמו שחדר אל הלבבות!

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

הברכה - כדי שתוכל לשמוע

את הברכה אשר תשמעו (יא, כז)

יש לדקדק, מדוע אמרה התורה "את הברכה אשר תשמעו" ולא נאמר 'את הברכה אם תשמעו', כפי שנאמר בהמשך לגבי הקללה - "והקללה אם לא תשמעו"?

ביאר רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל: המשנה באבות (ה, יז) אומרת: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה".

[אגב, בילדותי שמעתי מהמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שאמר: "קורת רוח" זה 'שמעק', הרחה, כמו 'שמעק שבק'. שאיפת ריח אחת בעולם הבא שווה יותר מכל חיי העולם הזה].

נשאלת השאלה: הרי עולם הבא נצח, כל כולו רוחניות, מדוע, אם כן, כשהתורה מבטיחה שכר על קיום המצוות היא מדברת על ענייני העולם הזה - "ואספת דגגך... ונתתי עשב... ואכלת ושבעת", "וברך פרי בשנך ופרי אדמתך... לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך", "ונתנה הארץ יבולה... ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם"? וכי זה מה שראוי להיות שכר המצוה, והלא "יפה שעה אחת של קורת רוח של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"!

המגיד מדבונא זצ"ל המשיך על כך משל:

פעם עבר המלך עם מרכבתו המלכותית ברחובות עירו והנה נגלה לנגד עיניו בחור צעיר לבוש בלויי סחבות השרוע בצדי הדרך. הדבר נגע ללבו של המלך והוא צוה על משרתו לקרוא לבחור. בדחילו ורחימו ניגש הבחור אל המלך, מראהו עלוב אך ארשת פניו חכמה.

שאלו המלך: "היכן ביתך?" השיב לו: "אין לי בית".

תהה המלך: "והיכן אתה מתגורר?"

- ברחוב.

- והיכן אתה ישן בלילות?

- על ספסלים בצדי דרכים.

- ומה אתה אוכל?

- אני נזכר בפחי אספה וניזון משאריות מזון המושלכים בהם.

- ומניין לך בגדים?

- אינני זקוק לבגדים רבים, די לי במלבוש שעל גופי.

הבחור הצעיר הרשים מאוד את המלך בתשובותיו. המלך התמלא עליו רחמים והחליט לעשות מעשה. אסף את הצעיר במרכבתו ונסע עמו לארמון. אמר לו המלך: "מהיום והלאה אקצה לך חדר בארמון, שם תגור ותהיה סמוך על שולחני, כל מחסורך - עלי".

חיי של הצעיר עמדו להשתנות מן הקצה אל הקצה. מחסר בית עלוב נפש - יהפוך לאדם החי חיי פאר בארמון המלך.

כשהגיעו לארמון פנה אליו המלך: "תראה, יש לי בת יחידה, כלילת המעלות, זה זמן רב אני מחפש עבורה חתן ראוי. מהרע הראשון שפגשתי בך מצאת חן בעיני, אני חפץ בך כחתן לבתי, התואיל להינשא לה?"...

הבחור הביט במלך בשוויון נפש והשיב: "איך אני יכול להסכים להצעה בלי שאדע מה הם התנאים של השידוך, כמה נדוניה אקבל?"...

נדהם המלך לשמוע את תשובתו של הבחור וקרא: "החסר משוגעים אני?... אתה חסר בית, חי באשפות וניזון משאריות מזון של הבריות, ואני בא וגואל אותך מן הרחוב ואוסף אותך אל ארמוני, ולאחר מכן אני מציע לך הצעה שאפילו בחלומותיך לא חלמת - להינשא לבת המלך, ואתה עוד מעו להציב תנאים ולדרוש נדוניה?... הרושם שהרשמת אותי היה מוטעה, טעיתי בך כשברתי שאתה בר דעת, מהר שא את רגליך והסתלק מארמוני! אינני רוצה לראותך עוד עד עולם!" והנמשל: עם ישראל במצרים היו נבזים ושפלים, משועבדים בחומר ובלבנים, ומשפל המדרגה רומם אותם הקב"ה, הוציאם ממצרים ובחר בהם לעם סגולתו. היעלה על הדעת שלאחר מכן הם עוד יבואו וידרשו ממנו שכר?

אולם עדיין קשה, שכן מן המשל עולה שלא שייך לבקש שכר כלל, והלא כאמור התורה מדברת על שכר, ואיזה שכר? - של ענייני העולם הזה. מה פשר הדבר?

זאת ועוד: אם התורה ראתה בכל זאת לדבר על שכר, הלא מן הראוי שיהיה זה שכר רוחני של עולם הבא ולא עניינים גשמיים וחומריים של עולם הזה? על כך הוסיף המגיד מדבונא והמשיך את משלו: פעם נסע סוחר אחד ליריד וקנה שם כמה גלילי משי ענקיים, כדי לסחור בהם בעירו ולהרוויח מהם את לחמו. בתום היריד ניגש לאחד העגלונים ושכר את שירותיו להסיעו אל ביתו. סיכמו ביניהם על מחיר והעגלון החל לשאת את גלילי המשי כדי להניחם בעגלה. הסוחר עקב אחר העגלון ואז ראה כי העגלה עמוסה בשני סירים גדולים.

"מה הם הסירים הללו?" - תהה הסוחר.

"בסיר אחד יש תבשיל ובשני יש מרק", השיב העגלון.

הסוחר מוסיף להקשות: "לשם מה הם מונחים בעגלה? הלא אם נניח לידם את גלילי המשי היקרים, משלשולי הדרך תישפך תכולת הסירים על בדי המשי ותקלקל אותם".

אמר העגלון: במשותא, אסביר לך מדוע אני נצרך להם. הרי הנסיעה אורכת כמה ימים. אתה סוחר בעל אמצעים, וכאשר תחוש תחושת רעב תוכל לעצור את הנסיעה, לרדת מן העגלה, להיכנס לאחד הפונדקים שדרךך ולסעוד את לבך כאוות נפשך. אבל אני עגלון עני, דל אמצעים. כשאני רעב, אינני יכול להרשות לעצמי לעצור ולהיכנס לפונדק דרכים ולכלות שם את ממוני. לכן מראש אני מצטייד בתבשילים שרעייתי הכינה בביתנו שבכפר, ומדי כמה שעות, תוך כדי נסיעה, אני נוטל מעט מן התבשיל ומן המרק ומשקיש את רעבוני.

אמר לו הסוחר: "אני מצטער, אינני מוכן להניח את גלילי המשי ליד הסירים. הִשָּׁאֵר את הסירים בירי, ואני מבטיחך שכאשר נרעב ניכנס שנינו לפונדק דרכים ונסעד את לבנו בארוחה דשנה, ואל דאגה - אני אשלם דמי כל סעודתך. אינני מבקש ממך דבר, רק זאת אבקש ממך: אל תקלקל את הסחורה שלי!"

וכך היה. יצאו לדרך, וכעבור כמה שעות, כשהרעב החל הציץ להם, עצרו את העגלה ונכנסו לפונדק שבצד הדרך, שם מילאו את כרסם בארוחה דשנה. העגלון אכל ושתה כיד המלך, בודעו שיש מי שיממן את כל הוצאות הסעודה. ואכן בתום הארוחה ניגש הסוחר לבעל הפונדק ושילם לו דמי סעודתו ודמי סעודת העגלון.

ואז התעורר בלב העגלון החשש שמא יחשיב הסוחר את דמי הסעודה כתשלום עבור שכר מלאכתו. הוא הביע את חששו באוזני הסוחר. הרגיעו הסוחר: "תנוח דעתך, שילמתי את דמי סעודתך, כי הדבר היה שווה לי כדי שלא תתקלקל הסחורה. עבור מלאכתך מגיע לך שכר בפני עצמו. אל דאגה, הוא ישולם לך בנפרד - כשנגיע אל היעד".

אומר הרמב"ם: שכר מצוה - עין לא ראתה אלוקים זולתך, זהו עניין רוחני נשגב ואין לנו שמץ של מושג בו. כל ההבטחות שמובאות בתורה ב"והיה אם שמעו", ב"והיה עקב תשמעו", ב"אם בחקתי תלכו" ובשאר המקומות בתורה - אין זה בתורת קיבול שכר על המצוות, אלא זו הבטחה לשפע וברכה בעולם הזה כדי שהאדם יהיה פנוי לעבודת ה' ולא יצטרך לכלות זמנו עבור צרכי הגוף. את השכר עבור קיום המצוות יקבל האדם בבוא העת - בעולם הבא, עולם הגמול.

לפי זה - אומר רבי יהושע לייב דיסקין - התורה מבטיחה "את הברכה אשר תשמעו". לא נאמר 'אם תשמעו', כי גם אם תשמעו ותקיימו את המצוות - הברכה שנאמרה כאן איננה בתורת שכר מצוה. אם כן למה מובטחת לך הברכה? - "את הברכה אשר תשמעו", הברכה נועדה כדי שתהיה לך סייעתא דשמיא שתוכל לשמוע וללמוד באין מפריע.

חייל נאמן למלכו

וברכה ה' אלקיך בכל אשר תעשה (טו, יח)

לעשות - אבל לא לחשוף!

רבי עזרא ברזל זצ"ל אמר לי פעם, בן אדם חושב: כן, כן, אני בושח בה', אבל בכל אופן, הרי הרופא היושב ממולי, הוא רופא מפורסם וגדול בכל העולם... וזו טעות! ביטחון הוא - לבטוח רק בה'. אם אתה בושח בעוד מישהו מפורסם וגדול בעולם, זה כבר לא בטחון ראוי. וכאשר הכתובת היא רק הקב"ה - האדם שליו ורגוע חיי מואשרים.

בחו"ל בפרשת מטות מובא על כמה עשירים שחשפו את עשירותם ולכן היא נאבדה מהם.

מה הכוונה "חשפו", וכי אפשר לחשוף מהקב"ה? בפשטות מבארים שאכן באמת אין אפשרות לחשוף אבל הם חשבו שחשפו, ובאמת אין להם.

אבל שמעתי פשוט יפה מרבי שולמן זצ"ל ראש ישיבת סלבודקה, והמשיל את משלו:

לפעמים רואים אבא מושיט סוכריה לילד והוא חושף אותה. מדוע הוא חושף? כיון שדעתו קצרה והוא חושש שמא הסוכריה לא תגיע אליו, אולי האבא יתחרט וכו', לכן ראשית כל הוא ממנהר לחשוף כדי להיות בטוח.

והנמשל: ישנם אנשים שנגורו עליהם הרבה טובות אבל הם אינם רגועים, כל הזמן הם עוסקים בחסיפה מכאן ומשם... והם מפסידיים! [כי אינם בוטחים בה' בשלמות].

בטחוני המוחלט בה'

זכיתי להכיר מקרוב את רבי עזרא ברזל זצ"ל, והוא היה בעל ביטחון אמיתי. בשנותיו האחרונות היה רבי עזרא חולה, וכאשר היו דוחקים בו ללכת לרופא, היה דוחה את הדוחקים בשענה תקיפה: "וכי הוא עשה אותי חולה שאלך אליו, אני אפנה למי שעשאני חולה - לריבונו של עולם!" והדברים יצאו מפיו בביטחון נחרץ.

בני המשפחה שליט"א מיהרו לרבי חיים קניבסקי שליט"א לשאול איך מתנהגים במצב כזה, כאשר רבי עזרא פשוט מסרב לעסוק ברופאים ורפואות - ביטחון הרמב"ן.

רבי חיים השיב להם, כי אם הוא כל כך חזק בתליית בטחוניו בה', עליו באמת ישנה השגחה פרטית המיוחדת לו ואל להם למנוע ממנו את רצונו או לעקוף אותו.

ואכן, פעם כאשר נכנסתי אליו ולקח כדור, הסביר לי בחיוך כי בולע קפסולה רק משום שלום בית...

אגב, ה"שחחים בייסורים" שלו היה בדרגה מיוחדת מיחידה הדוה. הוא התגולל ביסורים קשים נוראים ובפרט ברגליים. פעם כאשר יצאתי מחדרו בירכתי "שה" יעזר שילכו הייסורים".

הוא כבר בקושי דיבר, אך כששמע את הדברים מיד התחזק וקרא לעברי בגערה: "מי ביקש ממך כזו ברכה? אני רוצה אותם! אתה יכול לברך אותי שהייסורים לא יפריעו לעבודת ה', אבל מדוע לברך שהייסורים ילכו?!"

כאשר יצאו מחדר השהרה עם מישתן, רגעים ספורים לפני הקבורה, אמר לי תלמיד חכם שערך את השהרה, כי בגופו המיוסר היו ניכרים מאד היסורים שהזדכך בהם עד רגעיו האחרונים. ועם כל זאת, כל כך היה שמח ביסורים וכו"ל.

בענין הבטחון היה רבי עזרא מיוחד. ובכלל, האמונה היתה בוערת בקרבו, והשמחה במצוות הייתה לאין שיעור.

היה לו בית מדרש בבתי ים, שם העמיד תורה ויראה. מוצאי שבת אחד שאלתי אותו מדוע לא היה בשבת בבני ברק. "מה יש לי כאן בשבת בבני ברק?" תמה "הייתי בבתי ים, שם אני אומר שלוש ארבע דרשות והרי אני אוסף מצוות, וכי יש מאושר ממני?".

בשבת בבוקר היה מתפלל וותיקין, ולביתו היה בא לאחר כמה שעות. כמה פעמים שאלו אותו בני המשפחה "מדוע אתה מגיע בשעה כזו, היכן היית?" והוא ענה: "ישבתי בבית הכנסת, עניתי קדיש, קדושה, ברכו וקדיש! מה יש לי כאן בבית? שם אספתי ואספתי ולכן איחרתי לקידוש".

אגב, פעם באחד מלילות החנוכה ביקש שאסע במקומו לומר שיעור בבתי ים. שאלתי אותו "מדוע אתה לא נוסע?" והשיב: "אינני יכול לעזוב את נרות חנוכה". הוא היה יושב אמר ושר, ולא מסוגל להתנתק מהנרות.

חייל כל ימיו

הוא היה כחייל והגדיר את עצמו: "אני חייל". בימי זקנותו כבר לא יכול היה ללכת, כי נחלה ברגליו מאד. פעם אמר לי בחיוך: "נשארתי חייל גם עתה, אלא שלפעמים חייל יושב במאסה, המפקד הכניס אותו לבית סוהר לתקופה מסוימת"...

אומרים כי באחד הביקורים האחרונים והפגישה עם ידידו רבי שלום שברדון זצ"ל הוא אמר לו כך:

"יש כל מיני חילות בצבא, בצבא יש גם חיילים שמשוררים - התזמורת. עתה, בסוף ימי כאשר אני רתוק לכסא ומלווה ביסורים, עדיין נשארתי חייל אלא שאין לי אפשרות לפסוע ולעסוק בעניינים אחרים, ונשארתי חייל לנגינה, אם כן, בוא, רבי שלום, ונשיר יחד לקב"ה, זה מה שאני יכול כיום"... ושוררו שניהם יחדיו.

הרב טהרני שליט"א, רב שכונת עמידה, סיפר לי, כי בעבר שאל אותו רבי עזרא: "אני מעוניין לבוא לבית הכנסת שלכם כאשר בית הכנסת מלא וגדוש האם יש כזה יום?"

השיב לו הרב: "יום אחד בשנה המקום מלא - ביום הכיפורים..." "טוב!" הכריז רבי עזרא "אבוא ביום הכיפורים".

הוא לא הלך בנעלי גומי אלא רק בגרביים, וכך צעד עד סוף רחוב חזון איש לשכונת עמידה והגיע לדרוש.

כי "אני חייל!"

התורה יוצרת מציאות

לא תוכל לאכל בִּשְׂעִירֶיךָ מֵעֵשֶׂר הֶגְגָּה וְתִירֹשָׁן וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֶת פֶּקֶדֶן וְצֹאֲנֶךָ (כ, י)

כשהדבר אסור - "אי אפשר" לאוכלו

וברש"י: "רבי יהושע בן קרחה אומר: יכול אתה, אבל אינך רשאי", וכן תרגם אונקלוס תרגם "לא תוכל לאכל" - "לית לך רשו למיכל". אלא שזה גופא צריך להבין, מדוע באמת התורה כתבה "לא תוכל לאכל" ולא "אל תאכל"?

ונראה לומר, שהתורה רצתה לרמוז בזה, ששומה על האדם להגיע למדרגה כזאת שאם התורה אסרה משהו באכילה - הוא לא יכול לאכול אותו! כשהתורה אוסרת באכילה - זה הופך למציאות. אי אפשר לאכול את המאכל האסור!

מספרים כי הודיעו לרבי משה פיינשטיין זצ"ל שמישהו מארץ ישראל מחפש אותו בשלפון, לשאול דחופה. היה זה בתקופה ששלפון לחוץ לארץ היה יקר מאד, וכל דקה היתה עולה הרבה כסף. רבי משה מיהר לקום ממושביו והחל פוסע במהירות לכיוון השלפון. לפתע נעצר ולא המשיך ללכת.

"מה קרה?" שאלו אותו.

"יש כאן קיר החוסם את המעבר!" השיב.

התברר כי אחד הבחורים בישיבה עמד עדיין באמצע תפילת שמונה עשרה, וההלכה קובעת ש"אסור לעבור כנגד המתפלל". לידיו של רבי משה פיינשטיין, אם ההלכה אוסרת לעבור - הרי זה בדיוק כמו שיש קיר המונע את המעבר. התורה יוצרת מציאות.

כשאדם מעוניין שזרים לא ייכנסו לחצרו, הוא מקיף אותה בגדר. חז"ל דורשים כי איסורי התורה הקדושה נחשבים לגבוי של כל יהודי כגדר של שושנים - "סוגה בשושנים" - המונעים ממנו לעשות דבר איסור.

מסופר על רבי לוי יצחק מברדישוב זצ"ל שחיפש ערעב פסח, אחרי חצות היום, פרוסת לחם, בכל בתי היהודים שבעיר - ולא מצא. הוא הבטיח אלף רובל למי שימצא בביתו - ואין. גם כשסיפר כי הדבר נצרך בשביל "פיקוח נפש" נאותו היהודים לאפות בשבילו לחם חדש, אך ברשותם לא נמצאה פרוסה.

לאחר מכן הוא ביקש להשיג כוסית שֶׁכֶּר, משקה שהיה אסור בשתייה על פי חוקי המדינה. הוא פנה לדוכן כלשהו וביקש לקנות, אך המוכר טען כי אין לו מהמשקה המבוקש. רבי לוי יצחק הבטיח לו, בשקט, בצד, עשרים רובל - והמשקה נמצא... נשא רבי לוי יצחק עיניו למרום ואמר: "ריבונו של עולם! אתה ציווית בתורתך להשבית את חמץ מן הבתים, ובביתו של אף יהודי לא נמצא חמץ, גם לא תמורת אלף רובל, וזאת על אף שלא הצִבְתָּ על כך שומרים שיאכפו את האיסור. ואילו המדינה אסרה את השֶׁכֶּר, ויש מטעמה שומרים, ומי שיעבור על החוק צפוי לקבל עונש חמור, ומכל מקום תמורת עשרים רובל אפשר למצוא בקלות את המשקה האסור..."

"סוגה בשושנים": התורה אסרה חמץ - יהודי "לא יכול" להחזיק חמץ! גדר חוסמת את דרכו! וכמו שיהודי לא יכול להחזיק חמץ בזמן שהתורה אסרה, כך כל הלכה בשולחן ערוך צריכה להיות עבורו "גדר" שאי אפשר לעבור אותה. אם כתוב בהלכה שאסור לדבר באמצע התפילה - יהודי "לא יכול" לדבר! ואף אם הדיבור חשוב לו - הוא פשוט "לא יכול" לדבר!

מעשי ראובן

כאשר רבי ראובן זצ"ל היה מהלך לדרשותיו, כל גופו היה מרתת, "הלואי ואזכה להכניס יראת שמים בלבבות". כאשר היה פוגש צדיק בדרכו, היה מבקש ממנו שיברכנו שיזכה לך.

בסרם פתח בדבריו היה קורא פרקי תהלים בתפילה ותחנונים ומוסיף תפילה מיוחדת שחיבר לעת זו: "יהי רצון מלפניך שיהיו הדברים מסודרים בפי ונשמעים לעבודתך, ושלא אכשל בלשוני ליגע בכבוד איש, חס וחלילה, הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה של הוכח תוכיח את עמיתך".

זו היתה כל כונתו ומגמת ליבו בדבריו - לדבק את הבריות בעבודתו ואהבתו יתברך. בכל ימיו חרד ודאג שלא ידבק בו שמץ גאווה מחמת דרשותיו. כשהיה אומר דבר חידוש משלו, והשומעים היו שואלים למקורו, נהג לסבב את השיחה לנושא אחר, כדי שלא להתגאות חלילה בחידושו.

בפיו היה שגור הפסוק "על במותך חלל", גם כאשר אני נמצא על הבמה ודורש בפני הרבים, עדיין "ליבי חלל בקרבי", עדיין אני חש בשפלות רוחי.

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מרן בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

בין הזמנים אב | שנת תשע"ז | גיליון 8

מראים באצבע ואומרים זה תלמיד חכם

מתוך שיחה שמסר לקראת בין הזמנים תשע"ז

א. ברש"י בתחילת פרשת תזריע (ויקרא יב ב), "א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה ח' ועוף", כשם שהאדם נוצר אחר הדומם חי צומח, כך תורתו, טומאת האדם כשהוא בחיים חיותו היינו טומאת גופו, טומאת היוצאת מן הגוף, טומאת יולדת ומצורע, בע"ק זב וזבה, נתפרשה אחרי הפרשה של מאכלות אסורות של בהמה ח' ועוף. והנה בסוגיא סנהדרין (לח) נכתבו כמה טעמים בהא דיצירתו של אדם אחר כל בהמה וח' ועוף, שאם תזוח דעתו יאמרו לו יתוש קדמך, וכן שיכנס למצוה - שבת - מיד, וכן שיכנס לסעודה מיד, יעו"ש. וטעמים אלו לא שייכים לתורתו של אדם, אולם מעשה שהוא כך הוא, שברית האדם לאחר בהמה ח' ועוף, ולכן גם תורתו כן הוא. וביאר הגר"י ממיר זצוקללה"ה דמבואר בזה שתורה ויצירה ח'א ניהו, ח'א ממש. והעירוני לד' המהר"ל בגור אריה: "ואף על גב דגבי בריאה מפרש בגמרא שאם יתגאה אדם אומרים לו אפילו יתוש קדמך, דבשביל זה נברא אדם אחרון למעשה בראשית, ועוד יש טעמים אחרים שם, ואם כן קשיא, כיון דאותן טעמים לא שייכים כאן, אם כן בתורתן למה מקדים בהמה חיה ועוף לתורת האדם. ודוחק לומר אידי דמקדים ביצירה מקדים נמי בתורה, דלשון כשם לא משמע הכי, דהוה ליה לומר כיון דהקדים יצירת בהמה חיה ועוף וכו', ויש לומר, דגם תורתן איך יהיו מתנהגים הוא דבר דומה לבריאה, כמו שהבריאה הוא תיקונו, הכי נמי תורתם היא תקון הויותם. לכך, כשם שמקדים בבריאה חיה ועופות הכי נמי בתורתן, דאין התורה אלא גמר תיקונו. ובשביל כך אמרו (שבת פח). הוסיף ה"א בשישי (בראשית א, לא), לומר שכל מעשה בראשית היו תלויים ועומדים עד ששי בסיון, אם יקבלו ישראל התורה - מוטב, ואם לאו - יחזרו לתוהו ובוהו. וזהו מפני שאין גמר בריאתן רק על ידי התורה, שהיא מתקן העולם, והוא עיקר תיקונו. ואם לא יקבלו - יחזרו לתוהו ובוהו, שאין כאן תקון, ולפיכך הכל שם בריאה הוא".

וביאר הדברים. ישנה פרשת נגעים וטומאת צרעת, ובראשונים (ועין ברמב"ן וספורנו וריה"ל בכוזרי) עמדו על כך שנגעים היא תופעה בלתי טבעית, הנראית על אדם מישראל בעתו במעלתו, כן הוא באדם וביחוד בנגעי בתים ונגע בגדים, שהוא מהלך מסוים בישראל. והנה כל המושג של נגע וצרעת הוא מציאות של תורה ושל הלכה, של מסכתא נגעים, כשרואים נגע רואים הלכות נגעים, מושג של תורה ("אתורדיקע באגריף"). והרי שבתוך הטבע נכנס בריאה ויצירה של תורה, ולכן ביחוד הם באים לעורר על הענינים שעליהם באים הנגעים, כגון לשון הרע וצרות עין וכיו"ב, ובאה תורה ללמדנו כשם שמציאות זו של נגעים הם פרשת "תורתו של אדם", כלומר שכל יציאתם וגילויים הוא מבחינת ה"תורה" שבה, הכל יודעים שאין זו מחלה טבעית רק מחלה "תורית" ("אתורדיקע מחלה"). כך יצירתו - כל יצירתו של האדם מעיקרא - היא יצירה של תורה, תורתו ויצירתו של אדם ח'א ניהו ממש.

ב. יסוד זה רואים אנו אצל אברהם אבינו, שאמרו חז"ל קיים אברהם אבינו כה"ת כולה עד שלא ניתנה, ולכאן' כיצד קיים והלא גם לו לא נתנה, ולא ה' לו גילוי ע"א, אלא שאז"ל (וב"ר צה ב) "מעצמו למד תורה", כי הכיר צורת עצמו, אסתכל באורייתא וברא עלמא, והאדם הוא עולם קטן, א"כ יצירת האדם - לב ותכלית הבריאה - והוא מורכב, ובו נמצאים כל סדרי הבריאה של כל העולמות עליונים ותחתונים, הוא כולו בבחינת אסתכל באורייתא וברא עלמא, ורמ"ח אבריו וש"ה גידיו מכונים לתרי"ג מצוות, רמ"ח מ"ע וש"ה ל"ת. וכל אבר אומר עשה

בי מצוה, לפיכך מתוך יצירתו עמד אברהם אבינו על כה"ת, כי יצירה ותורה חד הוא.

ג. ביצירת הבריאה בששת ימי בראשית, אומרת התורה "ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויהי כן (בראשית א יד-טו). ופירש"י "והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ, עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם". והיינו ש"הי מארת ברקיע השמים" הוא למצוות היום ומצוות הלילה ועין פסחים ב. וברבינו פרץ שם, "והיו לאותות", ופירש"י "כשהמאורות לוקח סימן רע הוא לעולם, בעשותכם רצון הקב"ה אין אתם צריכין לדאוג מן הפרענות", והיינו שהמטרה היא לעורר ליראה את ה' ולעשיית רצון הקב"ה ולשוב בתשובה, "ולמועדים ולימים ושנים" - ופירש"י ע"ש העתיד שעתידים ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים למולד הלבנה - כלומר לקידוש החודש ועיבור השנה וקדושת המועדות, זו היא מטרתם העיקרית של המאורות, לצורך המצוות ויראת שמים, אלא שעוד זאת ישמשו שיאירו לעולם. כלומר עיקר בריאת המאורות הוא לתורה ולמצוות ולעבודתו ית' ולעורר ליראה ולתשובה, ואך דיש להם שימוש נוסף לעצם בריאתם - שיאירו לעולם ומיסודו של מו"ר מרן הגר"ח שמואלביץ זצלה"ה. עין "שיחות מוסר - שערי חיים" הוצאה חדשה מאמר א' ומאמר ב).

ויש להוסיף דהנה כתיב (דברים ד יט): "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים תחת כל השמים", ופירש"י בפירושו הראשון: "אשר חלק ה' להאיר להם" [עין מגילה דף ט' ע"ב דכאשר כתבו התורה לתלמי שינו וכתבו: "אשר חלק ה' אלקיך אתם להאיר לכל העמים"], וצ"ב וכי מאורות השמים נבראו אך להאיר לכל העמים ולא לישראל. אמנם לפי המבואר י"ל דהפירוש הוא דלישראל באמת עיקר בריאת המאורות אינו "להאיר", דתכלית זו אינה אלא בבחינת "עוד זאת ישמשו", ואך לתורה ולמצוות ולעבודתו ית' ולעורר ליראה ולתשובה הוא עצם בריאתם. משא"כ אומות העולם כל שייכותם למאורות היא מן הבחינה הזו של "עוד זאת ישמשו" שהוא להאיר, והיינו "אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים תחת כל השמים להאיר להם", להם הוא להאיר. וי"ל לפי"ז עוד בביאור הכתוב הזה, דמשום כך הוא שאפשר שיהיה אצלם מקום לטעות אחרי המאורות, דאילו מצד התכלית העיקרית של תורה ומצוות ועבודת הש"ת ויראה ותשובה אי אפשר שיהיו המאורות סיבה לע"ז. והן הן דברי הכתוב "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים תחת כל השמים" - "להאיר להם" ודו"ק.

ד. יסוד זה של "עוד זאת ישמשו" הוא עיקר גדול בתורה, שכך צריכה להיות ההסתכלות על כל פרטי הבריאה. כשם שכאשר אנו רואים ס"ת ותפילין שנעשו בקדושה אנו רואים כי כל ענינים ומהותם ותכלית עשייתם הוא לקדושת התורה ולמצוה, שמתוך שאנו יודעים כי נכתבו לשמה וע"פדו את הקלף לשמה בקדושת האזכרות ויחוד שמו ית', הרי רואים אנו שהכל הוא חפצא של מצוה תורה וקדושה, כן כאשר רואים אנו את ידו של אדם, יש לנו לראות כי היד היא חפצא של מצוה, כי על היד מניחין תפילין, זו היא תכלית היצירה ושלמיות בריאתה של היד, היצירה היא עבור התפילין. וכן כשרואים בית צריכים לראות שיש כאן חפצא של מצוה, כי תכלית היצירה של הבית היא מצות מזוזה. יתר השימושים של היד והבית הם בבחינת "עוד זאת ישמשו". וי"ל דהיינו דבריהם ז"ל במד"ר ויק"ר

נכתב על דעת הכותב בלבד >

פכ"ז ב' "מי הקדימוני ואשלם תחת כל השמים לי הוא (איוב מ"א ג') רוח"ק אומרת: מי הקדימוני ואשלם וגו' מי קילס לפני [אדם מתפאר שהוא מקלס לפני הקב"ה] עד שלא נתתי לו נשמה [הנשמה מקלסת, למען יזמרד כבוד וגו' כל הנשמה תהלל וגו'], מי מל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה על שלא נתתי לו בית, מי עשה לי סוכה עד שנתתי לו מקום, מי עשה לי לולב עד שלא נתתי לו דמים, מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית, מי הפריש לפני פאה על שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לי תרומה עד שלא נתתי לו גורן, מי הפריש לפני חלה עד שלא נתתי לו עיסה, מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה הה"ד שור או כבש או עז", והפ' בעומק הוא שכשם שתכליתה של נתינת הנשמה היא קילוסו ית', וכדכתיב "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו", וכתוב "כל הנשמה תהלל י-ה הללו י-ה", כך מעיקר יצירתו של בן הוא עבור מצות מילה, וכל מה שיש מציאות של גג הוא עבור המעקה, כל יצירתו ונתינתו הוא עבור מצות מעקה, וכל המציאות של מקום היא עבור מצות סוכה, עומד מקום [מרפסת] עבור ז' ימים של סוכות [מעין שכ' הרמב"ם בהקדמה לפיהמ"ש שאפשר שיעמוד בנין שנים רבות עבור פ"א שחם יחסה בצילן], וכך הוא שדה עבור פאה, וגורן עבור תרו"מ, ועיסה עבור חלה, ובהמה עבור קרבן [ועיין רש"י דברים (כב ה), כי תבנה בית חדש, ומבואר שם שזוכים לכל הדברים מחמת המצוות שלהן דיוק].

ה. וזה מה שאמרו בגמ' (ברכות מא. עירובין ד. סוכה ה:), גבי הא דהתורה מונה את הפירות שנשתבחה בהם א"י, ארץ חטה ושעורה גפן תאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש, ובתחילה דנו בגמ' דהסדר הוא לפי שבחן וע"כ כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, ואמרין דפליגא אדרב חנן דאמר דכולו ניתן לשיעורים. חטה לבית המנוגע וכו' וכו' רש"י בברכות: "לא בא הכתוב לפרש ולהודיע שבח חשיבות הפירות בטעם שלהם אלא שבחה של א"י שיש בה פירות ששיעורי תורה נתלת בהם וכו'", והכונה היא שזה גופא הוא השבח, שתכלית פירות ארץ ישראל היא לשיעורים שבהם, ולפיכך כאשר רואים חטה של א"י רואים את שיעור אכילת פרס, וכאשר רואים שעורה של א"י רואים את השיעור של עצם כשעורה, וכן כאשר רואים גפן של א"י רואים את השיעור של רביעית יין, וכאשר רואים תאנה של א"י רואים את השיעור של כגורגרת להוצאת שבת, וכאשר רואים זית של א"י רואים את השיעור הכללי של כזית, וכן כאשר רואים רמון של א"י רואים את השיעור של ניקב כמוציא רמון בכלים, כשרואים דבש תמרים רואים את השיעור של ככותבת ליוה"כ. נמצינו למדים שפירות א"י הם יצירות של תורה (באדיש: "תורהדיקע פֿרֿעֿדוקטען"), והשימוש של אכילתם הוא בבחינת "עוד זאת ישמשו". כלומר שבא"י בולט יסוד זה של היצירה, שהכל הוא לתכלית של תורה ומצוות, והשימוש הטבעי שלהם הוא בבחינת של "עוד זאת ישמשו". שו"ר בשם ספר מעשה איש על החזו"א שהטעים את הנקודה הזו בענין הפירות שנשתבחה בהן א"י לשיעורים נאמר. וכתב במכתב שהשיער באדם משום מצות תגלחת בתורה. וכן ראיתי בשם הגרמ"ל זצוק"ל שאמר שזבוב נברא שילמדו דיני בורר כשנכנס זבוב במאכל. שכל דבר שנברא בעולם נועד להלכות ובכדי שיתחזקו ממנו בתורה ובעבודת ה'. ובאמת הכל נכלל בבראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית ובשביל התורה שנקראת ראשית.

ו. ועד"ז מצינו בגמ' (כתובות ה: ומנחות יא.) "זו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זה גודל", וברש"י: "זו זרת - מן הקטנה מודדין זרת של חושן. זו קמיצה - מאצבע שאצל הקטנה מתחילין לקמוץ. זו אמה - מהגדולה מודדין אמת בנין ואמת כלים. זו אצבע - למתן דמים של חטאת, זה גודל - לבוהן יד דאהרן ודמצורע". וביאור הך מילתא הוא כנ"ל, דזוהי יצירתם וזהו עצם מהותם של האצבעות, שהם משמשים למצוות ולעבודות המקדש, דאצבע קרויה "קמיצה" משום שהיא חפצא של עבודת הקמיצה, והזרת חפצא למדוד בו את החושן, וכן האמה והאצבע והגודל, שהם חפצא של עבודות המקדש, והשימוש הרגיל של האצבעות הוא בבחינת "עוד זאת ישמשו" דיוק. ושמעתי בשמו של ש"ב מרן הגר"מ גיפטר זצלה"ה שאמר בביאור הפיוט "אחד מי יודע" שאומרים בליל פסח, דכל ענין המספרים בא עבור אחד אלקינו בשמים ובארץ, ושני לוחות הברית, ושלושה אבות, וארבע אמהות, וחמשה חומשי תורה, וששה סדרי משנה, ושבעה ימי שבתא, ושמונה ימי מילה, ותשעה ירחי לידה, ועשרה דבריא, ואחד עשר כוכביא ושנים עשר שבטיא ושלוש עשר מדיא, וכל שאר השימושים במספרים הם בבחינת "עוד זאת ישמשו", והיינו אחד מי יודע, אחד אני יודע, שנים מי יודע שנים אני יודע וכו'.

ז. נמצינו למדים שכל המערכה של תרי"ג מצוות מפרשת את התכלית של כל תנועה, של כל כח ושל כל אבר של האדם, אילולי מצות תפילין לא היינו יודעים לשם מה באה ונוצרה ונבראה היד, זו היא ההסתכלות של תורה על הבריאה. כך צריך לראות גם את כל הענינים וכל המאורעות שבעולם. וכד' הביה"ל שלא באו המצוות משום יצ"מ אלא יצ"מ באה בגלל המצוות, שהמצוות הם בעצם, מחמת עצמיות רצונו ית', ואינם תלויות בשום סיבות ומאורעות, אלא שכל המאורעות באות מחמת המצוה. וכ"ה ברש"י (שמות יג ח) "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, בעבור שאקיים מצוותיו פסח מצה ומרור הללו", וכ"ה באבן עזרא שם. והי' מרנא הגר"ח הלוי זצוקלה"ה אומר שרציחה היא סכנה לעולם משום שבתורה יש איסור רציחה, ואסתכל באוריינתא וברא עלמא. ועיין ירושלמי מוע"ק (פ"ג ה"ח) "על כל המתים אינו מגלה את לבו אלא על אביו ועל אמו דברי רבי מאיר רבי שמואל בשם רבי אבדמי בר תנחום מפני שבטלת ממנו מצות כבוד", ויש ללמוד מזה שכל המציאות הטבעית העולמית, של אב ואם, באה מחמת המצוה של כיבוד אב ואם [שו"ר כן בשם מרנא מוהר"ר זצוקלה"ה ממיר]. עיקר התכלית של כל יצירה ושל כל מאורע - תורה ומצוות, וכל יתר השימושים הם בגדר "עוד זאת ישמשו".

ת. ובגמ' ברכות פ' אין עומדין ל"א ב', "וחנה היא מדברת אל לבה, על עסקי לבה, אמרה לפניו רבש"ע כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות ואזניים לשמוע חוטם להריח פה לדבר דים לעשות בהם מלאכה רגלים להלך בהן דים להניק בהן, דים הללו שנתתי על לבי למה, לא להניק בהן, תן לי בן ואניק בהן", היינו שטענה חנה לפני הקב"ה שכל האברים שיש לה באו לתכליתם, כי ראתה ושמעיה והריחה ודיברה ועשתה מלאכה והלכה, ורק הדדים הללו הם לבטלה, וזו היתה טענה לפני הקב"ה. ויש כאן דבר פלא, וכי כל אדם יוכל לטעון טענה כגון זו, והי' הגה"צ ר"א לאפיין זצוקלה"ה אומר בזה דבר נפלא למאד, דחנה כאשר ניתנו עינים לאדם הרי הם נועדו בעיקר לראיה של מצוה ועכ"פ להיתר ורשות, ולא ח"ו לאיסור, לראיה של איסור לא ניתנו העינים, ועד"ז כאשר ניתנו אזנים לשמוע, הרי ניתנו ע"מ שתהי' שמיעה של תורה ושל היתר ורשות עכ"פ, ולא לשמוע ח"ו דברי איסור, ועד"ז חוטם להריח, ריח של מצוה ושל היתר ורשות עכ"פ, וכ"ש פה לדבר, שמעיקרו נועד להודות ולהלל ולעסוק בתורה ולא לאיסור ח"ו, דים לעשות מלאכה ורגלים להלך, מלאכה של מצוה והיתר והילוך של מצוה והיתר (וכעין הנוסח בתפילה זכה), ונמצא שכאשר האדם משתמש בכוחות שניתנו לו לאיסור ח"ו שעבור זה לא היתה בריאתם כל עיקר, הרי החלקים האלו של הראיה והשמיעה והדיבור וההרחח והעשיה וההליכה היו לבטלה, ומצד זה הרי עצם האיברים בחלקם הגדול הוא לבטלה ח"ו, שרק החלק הזה שנשתמשו בהם עבור מצוה ותורה או היתר המשמש לתורה ומצוה הוא לא לבטלה, וא"כ כיצד יוכל לטעון אדם שהבריאה היא לבטלה, וכי מה שיש לך אפשרות לנצל ולהשתמש אינם לבטלה ח"ו. והלא אתה הפכת את הנתינה לבטלה אכן חנה שהשתמשה באבריה רק לקדושה ותורה לא הי' שום משהו לבטלה, הכל לצורך, ושפיר יכלה לתבוע כי הדדים לבטלה הם.

חיי בני תורה משולבים מחיי בית מדרש בו הוא למדים ועמלים בתורה, והחיים אותם הוא חי בחוץ, הרכב של תורה ושל חיים טבעיים, הוא בבחינת אותו הרכב של יצירה ותורה. בשיבה יש את הבית מדרש, ששם הוא תורתו של אדם, אך יש בשילוב עם זה את חדר האוכל והפנימייה, שם זה יצירתו של אדם, וזה המוטל על הבן תורה, שכל היצירה תהיה חד עם תורתו, וזהו היחוד של צורבא מרבנן, יש הל' דעות של בן תורה, שהם מעבר להל' דעות של כל אדם. הלכות דעות של בן תורה, שהם בהיותו בחוץ, מחוץ לבית מדרש, יהיה ניכר עליו תורתו, שכל חייו ויצירתו אינם אלא תורה. וכמו שאמרו חז"ל נמשלו ד"ת ליון מה יין ניכר בגוף אף ד"ת ניכרים בגוף ואומר זה ת"ח, כאשר אדם שותה יין לשוכרה, הרי בכל תנועה ובכל פעולה שלו רואים כי הוא שיכור, היין ניכר בו בכל מעשה שעושה, כך דברי תורה, אדם שלומד תורה, ניכר עליו כי בן תורה הוא. וכן הוא בספרי (פרשת ברכה פיסקא ב) "אש דת למו, מגיד הכתוב שדברי תורה נמשלו באש וכו' ומה אש כל המשתמש בו עושה בגופו רושם אף בני אדם שעמלים בו ניכרים הם בין הבריות, כך תלמידי חכמים ניכרים בהילוסם ובדיבורם ובעטיפתם בשוק, אש דת למו". תקופת בין הזמנים הוא הזמן לבחון את היצירתו מול התורתו, כאשר נמצאים בוץ, אז אפשר לבחון ולראות עד כמה כל יצירתו של האדם חפצא אחת היא עם תורתו.

מדור תיובתא

הלימוד במדור זה לזכות הרך הנולד בן שפרה הזקוק לרחמי שמים מרובים

(מי שיכול, שיאמר פרק תהילים לרפואתו השלמה)

קושיות בעניני קר"ש, תפילה, וברכות

ה. בספר המעיר (על מס' ברכות) כתב הג"ר משה דויטש זצ"ל ששאל את מרן החזון א"ש זצ"ל בקורא קר"ש לאחר זמנה לשם מצוות קר"ש אם עובר בבל תוסיף" כעושה מצווה אחר זמנה לשם מצווה. והשיב החזון"א: דאינו עובר בבל תוסיף, כיון שעצם הקר"ש הוא "דברי תורה" וכקורא בתורה, נמצא שרק ע"י מחשבתו שמכיון לשם מצוות קר"ש הוי כהוספה, ומסתבר שבמחשבה לא עוברים בבל תוסיף.

וצ"ע דאיתא בגמ' ב"ה דף כ"ח לענין "ברכת כהנים" שכהן הומסיף ברכה משלו "כגון ה' אלהי אבותיכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם וגו', עובר בלא תוסיף". וכן פסק השו"ע סי' קכ"ח סעיף כ"ז "כהן אינו רשאי להוסיף מדעתו יותר על שלשה פסוקים של ברכת כהנים, ואם הוסיף עובר בבל תוסיף". וצ"ע לפי החזון"א אמאי עובר בבל תוסיף הרי הפסוקים שהכהן מוסיף הם דברי תורה, ורק ע"י מחשבתו שמכיון לברכת כהנים הוי הוספה, ומבואר לכא' שאיכא 'בל תוסיף' במחשבה. וצ"ע.

ו. הגמ' בברכות דף י"ג דורשת מהפסוק "והיו הדברים האלה" שצריך לקרוא את הקרית שמע ב"הויתו" היינו שלא יקרא למפרע, ופירשו הראשונים שלא יקרא את הפסוקים למפרע. וכן כתב בשולחן ערוך סי' ס"ד סעיף א'.

והנה רש"י (שם) פירש שלא יקרא קר"ש למפרע "שיקרא הדברים כסדרן ולא למפרע כגון ובשעריך ביתך מזוזות". עכ"ל. וצ"ע לפי רש"י אמאי צריך לדרשה מה"ת שלא יצא יד"ח, הרי כשקורא את התיבות למפרע אין לזה שום משמעות והוי כליצנות בעלמא, ופשוט שלא יצא. וצ"ע.

ז. במשנה בברכות דף י"ג תני שמותר להפסיק בבין הפרקים באמירת שלום "מפני היראה". ופירשו הראשונים כגון אביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה. וכן מבואר בשו"ע.

והנה רש"י (שם) פירש "מפני היראה, אדם שהוא ירא מפניו שלא יהרגהו". עכ"ל. וצ"ע א"כ מה החידוש בזה, הא פשיטא שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה ואפי' שבת החמורה, כש"כ לענין הפסק בתפילה. ואפי' ספק פיקוח נפש דוחה כה"ת. וצ"ע.

קושיות בענינים מסדר נשים

נזקין

ח. קימא לן חתכה שהיא ספק חלב ספק שומן, עד אחד נאמן להתיר ולומר שהיא שומן. וילפינן לה מקרא כמבואר ברש"י בחולין דף י'.

וצ"ע לשיטת הרמב"ם והראב"ד דספק דאורייתא מן התורה לקולא א"כ אמאי צריך לנאמנות של העד כדי להתיר את החתיכה הא בלא"ה החתיכה מותרת מדין ספק דאורייתא מה"ת לקולא. וצ"ע.

א. מבואר בשו"ע אור"ח סי' תפ"ד ס"ד שאם אדם אכל ונסתפק אם בירך ברכת המזון חייב לברך מספק, כיון דברכהמ"ז דאורייתא, והוי ספק דאורייתא דלחומרא. וכתב המשנ"ב דמאחר שמחוייב זה המסופק לברך, יכול להוציא אחר בברכתו, ובפשוטו הטעם כיון דסו"ס השתא מחוייב הוא מחמת ספקא דאורייתא לחומרא, וכיון שמחוייב הוא לא אכפ"ל מה טעם חיובו, ויכול להוציא אחרים. וכ"כ הפר"ח שם.

וצ"ע מ"ש מטומטום, אשר הוא ספק איש ספק אשה, דאינו יכול להוציא אחרים בתקיעת שופר כיון שאינו ודאי בר חיובא, הלא אף טומטום זה מחוייב בתקיעת שופר מספק דספקא דאורייתא לחומרא. וצ"ע.

ב. הרמב"ם (פ"א מברכות ה"ו) פסק דהמברך ברכה לבטלה ה"ז נושא שם שמים לבטלה, והרי הוא כנשבע לשוא וכתב המג"א דלהרמב"ם נמצא דאיסור ברכה לבטלה הוי מדאורייתא.

והנה האחרונים הקשו על שיטת הרמב"ם דאי איסור ברכה לבטלה מדאורייתא, א"כ היכי אמרינן דבנסתפק אם בירך ברכת המזון חוזר ומברך דהוי ספק דאורייתא לחומרא, הלא אי בירך נמצא דמברך השתא ברכה לבטלה ועובר על איסור דאורייתא, וא"כ הוי ספיקא דאורייתא אף לאידך גיסא. וביאר הגרעק"א (תשובה כ"ה) דבכה"ג ליכא חשש ברכה לבטלה, כיון דהשתא דמסופק אם בירך מחוייב בודאי לחזור ולברך ברכהמ"ז, ונמצא דבתורת ודאי הוא מברך ולא בתורת ספק, ואין כאן ברכה לבטלה.

וצ"ע דהנה הרמב"ם בעצמו כתב (פ"ג מהלכ' ציצית, ופ"ו מהלכ' סוכה) דבמחוייב במצוה מחמת ספק אינו מברך עליה, ואי נימא כדברי הגרעק"א הנ"ל א"כ יוכל לחזור ולברך אף על ברכה שמחוייב בה מספק, שהרי סו"ס השתא מחוייב בברכה זו. וצ"ע.

ג. המשנ"ב סי' רכ"ה סק"א פסק דהבא לברך ברכת שהחיינו על פרי חדש, הנכון לברך קודם ברכת שהחיינו ואח"כ את ברכת הנהנין, כדי שלא להפסיק בברכת שהחיינו בין ברכת הפרי לאכילתו.

וצ"ע מ"ש מטלית חדשה דכתב המשנ"ב הלכ' ציצית סי' כ"ב סק"ג שמברך תחילה להתעטף בציצית ורק אח"כ מברך שהחיינו, ולא חשש התם להפסק בין ברכת הטלית לעיטופה. וצ"ע.

ד. הביאור הלכה (סי' כ"ה ד"ה ואם הפסיק) הביא שהחיי אדם הסתפק אם הפסק של תיבה אחת או שתיים בין הברכה למעשה המצווה או בין הברכה לאכילה נחשב להפסק או לא.

וצ"ע דלכא' מהגמ' בברכות דף מ' ע"א מוכח דחשיב הפסק, דאיתא התם שאם אומר לחבירו "הבא מלח" בין ברכת המוציא לאכילה אין הדבר חשוב הפסק מאחר והוי צורך הברכה, ומשמע להדיא דהא דלא חשיב הפסק היינו דוקא מחמת דהוי צורך הברכה, אך לולי זאת היה נחשב להפסק אף שלא אמר אלא שתי מילים בלבד, ולכא' מפורש דחשיב הפסק אף בכה"ג. וצ"ע.

ט. הגמ' בב"ב דף קנ"ה דורשת מהפסוק שבפר' עדות "ועמדו שני האנשים" שקטנים פסולים לעדות, דאיש ולא קטן. רש"י בב"ב דף פ"ח ע"א כתב שהטעם שקטן פסול לעדות משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דקטן לאו בר עונשין.

וצ"ע מדוע הוסיף רש"י סברא על הפסוק, וביותר תיקשי דבאמת אמאי בעינן לדרשה וילפוטא דקטן פסול לעדות תיפוק ליה דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה. וצ"ע.

י. הגמ' בקידושין דף ס"ה ע"ב מקשה כיון דילפינן דאין דבר שבערוה פחות משנים "דבר" "דבר" מממון, א"כ שיועיל בקידושין הודאת בעל דין [שהאיש והאשה מודים שנתקדשה] כמו שבממון מועיל הודאת בעל דין. וצ"ע בשלמא לקצה"ח (ס' ל"ד) שיסוד דין הודאת בע"ד הוא "נאמנות" א"ש קו' הגמ' שיועיל בקידושין נאמנות שנתקדשה. אבל למהר"י בן לב דיסוד דין הודאת בע"ד הוא מדין "התחייבות" א"כ זה שייך רק בממון דמהני התחייבות, אבל בקידושין מה שייך ענין של "התחייבות". וצ"ע.

יא. איתא בגמ' בב"ב דף מ"א דאם יש ב' כיתי עדים, כת אחת מעידה שסכום ההלוואה היה מנה, וכת אחת אומרת מאתיים, מקבלים את עדותם לענין חיוב מנה, דלגבי מנה אין הכחשה, ואיכא לכל הפחות חיוב מנה. ואף שיש כת אחת שמשקרת מ"מ אנו מחייבים מנה עפ"י אותה כת כשרה, ולא אכפ"ל שאין אנו יודעין איזהו מהם.

וצ"ע אמאי איכא חיוב מנה, הא הוי "עדות שאי אתה יכול להזימה" דהרי אין אנו יודעין על פי איזה כת נגמר הדין של החיוב מנה כנ"ל, ומספק לא נוכל לענישם. וצ"ע.

יב. הנה קימא לן מכות (דף ה') דעדים שהעידו על אדם שחייב מיתה והוזמו לאחר שכבר ב"ד הרגו את הנידון אין העדים נהרגין - ד"כאשר זמם" ולא כאשר עשה.

וצ"ע הרי העדים עצמם הם שהורגים את הנידון כמו שכתוב בפסוק "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו" [ואיתא בגמ' בסנהדרין שמעולם לא היה מקרה שהנידון לא הומת ע"י העדים], וא"כ כאשר נהרג הנידון ואח"כ הוזמו נהי שמדין "כאשר זמם" אי אפשר להורגם [ד"כאשר זמם" ולא כאשר עשה] מ"מ שיתחייבו העדים "מיתה" מדין "רוצחים" שהרגו את הנידון שעתה התברר שהוא אינו חייב מיתה כלל, והרי הם ידעו שהפסק של ב"ד אינו אמת. וצ"ע. [ולכא למימר דלא "התור" בהם, דאכתי תיקשי ב"חבר" שלא בעי התראה].

יג. תוס' בב"ב דף ל"ד ע"א כתבו בפשיטות שההורג שור קטן, חייב לשלם רק דמי שור קטן, ואינו חייב לשלם דמי שור גדול, אף שאם לא היה הורג את השור הקטן היה נעשה לשור גדול.

וצ"ע מסוגיה ערוכה בהכונס דף נ"ח ע"ב דמבואר שם שבהמה שאכלה חזיו משלם לפי המשווייר שבה היינו לפי מה שהייתה עתידה לצמוח, וכן מבואר שם בכל הסוגיה. וצ"ע.

יד. בתוס' בב"ב דף מ"ו ע"א מבואר שהטעם של מ"ד ברי ושמא ברי עדיף הוא משום "דהשמא נראה כמשקר", דהרי אירי בגוונא "דהוה ליה למידע" כמבואר שם בתוס', וכשאומר שאינו יודע נראה כמשקר. וכן מבואר ברשב"א וברא"ש (סוף הכונס) שכתבו דכיון דהוה ליה למידע "אם אמר לא ידענא ערומי קא מערים".

וצ"ע מדוע שלא נאמין לשמא דאינו יודע במיגו דהיה טוען ברי. וצ"ע. [והכא ליכא לתרץ כמקובל דבאמת מאמינים לו שהוא שמא ושמא אינו נאמן. דהרי להני ראשונים הנ"ל הטעם דהשמא אינו נאמן הוא דאין אנו מאמינים לו שהוא שמא, וא"כ תיקשי דנאמין לו במיגו דהיה טוען ברי].

הגדרה נוספת לתקיים בין הלומדים משנה ברורה סימנים להלן

הבחינה מותנית בלימוד החומר 2 פעמים (ש"ע מ"ב)

(בסי' רט"ז אפשר לדלג סעיפים ז - ט שכוללים שמות של סוגי צמחים).

מבחן על סימנים: רט"ז - רי"ז

- א. למה אין מברכין על הריח לאחריו.
- ב. נטל פרי לאכול והריחו, האם מברך על הריח.
- ג. בירך על עצי בשמים בורא עשבי בשמים האם יצא.
- ד. בירך שהכל על הריח האם יצא ידי חובה.
- ה. כתוב לפחות 5 סוגי ברכות על ריח.
- ו. הנוטל אתרוג להריח האם מברך.
- ז. הנכנס לחנות שיש בו בושם והריח בא לו מאיליו אך אין מתכוין להריח, האם מברך.

ח. איזה בשמים שריחם טוב אינו מברך, אע"פ שנתכוין להריח.

מבחן ב סימנים: רי"ח - רי"ט

- א. הרואה מקום שנעשה נס לזקינו האם מברך.
- ב. באיזה דרגת נס מברך הגומל, ואיזה דרגת נס מברך שעשה לי נס.
- ג. האם נשים וקטנים מברכים הגומל.
- ד. ההולך מעיר לעיר האם מברך הגומל.
- ה. עד אימתי מברך הגומל.
- ו. על איזה דרגת חולי שנתרפא מברכים הגומל.

בהצלחה רבה.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

בבתי הכנסת:

קיווי

שיווי

נחלת שמשון

אצל הבחור חיים טיטלבוים

זור עקיבא

בביהכ"ס עץ חיים

לעד

054-8415551 (הופר)

אצל הנציגים בשיבות:

בני ראובן

כנסת יחזקאל

תורה בתפארתה

תורת חסד

בבתי הכנסת:

דרך החיים

מאור שרגא

אחיעזר

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים

054-8454846 (ויגרטר)

רובע ז'

052-7668323 (מונק)

רובע ט'

077-7656779 (בלומנטל)

אשקלון

050-4181543 (לוי)

באר שבע

052-7628911 (היקלי)

בית שמש

קריה

02-9910398 (פינקלשטיין)

בביהכ"ס

שערי תורה

ישיבת אור לשרים

רמה ג'

ביהכ"ס אהבת תורה

02-9920797

יפה נוף

054-8488951 (וקסלר)

רמה א'

בבתי הכנסת:

כולל עטרת שלמה

ביהכ"ס לב אליהו

ביתר

גבעה A

בביהכ"ס אשכנז

זכור לאברהם

קרלין

גבעה B

בבתי הכנסת:

בני הישיבות

בני תורה

קהל חסידים

ורכי תורה

מנין אברכים

בית דגן

אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי

ה"ו

בית חלקיה

050-4156578 (מן)

ישיבת שערי שמועות

בני ברק

שכון ג'/יהודה הנשיא

053-3145900 (גולדשטוף)

זינץ

050-4192923 (טסלר)

בבתי הכנסת:

אהבת חסד

אוהל משה ורחל- רח' פרל

אוהל תמר

אשכנז רח' יעל

בית אהרון רח' רדק

בית אריה רח' גרוסברד פינת

בעל התניא

בית הכנסת הגדול

דברי שיר

היכל צבי רח' סירקין

הליגמן

הליכות חיים

המרכזי - רמת אלחנן

חניכי הישיבות רח' רמב"ם

יד אהרון

לדרמן

משכנות יעקב

נאות יוסף

שבת אחים

שיח תפילה רח' קה"י

שלייכר

שם אבותי

תפארת נחמן

בכוללים:

בית הלל

ברסלב

חזון איש

ישכר באוהליך רח' סורוצקין

נחלת משה

עטרת שלמה (צעירים)

פוניבז' (אוהל קדושים)

רשב"י

אצל הנציגים בשיבות:

אורחות תורה

בית מדרש עליון

גאון יעקב

משך חכמה

סלבודקא

פונוביז'

קהילות יעקב

קרית מלך

שערי תורה

תפארת ציון

מרכז

חנות גל פד- ר"ע 88

חנות שאבעס חזו"א 49

פרדס כץ

052-7168580 (אבוחצירא 30)

במקוה

בבתי הכנסת:

מנין אברכים (אבוחצירא 9)

שכון ה'

ביהכ"ס המרכזי

בני ים

052-7119064

כולל בית יעקב

חדרה

בביהכ"ס יד זאב

חולון

ביהכ"ס שערי ציון

חיפה

נוה שאנן

054-8454992 (גינזער)

ישיבת נחלת הלויים

בביהכ"ס מקלט רח' פרל

פינת מנדלה

הדר

ישיבת תפארת ישראל

04-8699455 (חסידים)

בביהכ"ס צא"י

פצעון

בביהכ"ס קדושי השואה

כולל איילת השחר

פבריה

קרית שמואל

ביהכ"ס חניכי הישיבות-

שערי דעת רח' המגנים 32

בביהמ"ד אהבת שלום

פלזסטון

02-5335545 (כל בו אלן)

יסודות

ביהכ"ס המרכזי

ירוחם

ביהכ"ס המרכזי

052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

בית וגן

02-6449498 (שעיו)

הפיסגה 46

בבתי הכנסת:

אמשינוב

מנין אברכים

בית ישראל

ישיבת מיר

052-7677676 (לוי)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

גאולה

053-3172626 (אלה)

חנות גל פד (מלכי ישראל)

גבעת זאב

בביהכ"ס ברכות שמואל רח'

גבע 054-8422492

גבעת שאול

זופניק

בביהכ"ס אוהל יונתן

בכולל ישכר באוהליך

גוש 80

ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן

סגל שליט"א

גילה

ביהכ"ס חזון נחום

052-7653820

הר נוף

בבתי הכנסת:

אמרי שפר

קהילת בני תורה

חניכי הישיבות- רח' ברנד

כנסת

054-8429113 (גרוס)

מאה שערים

ביהכ"ס תפארת בחורים

(הישן)

מטרסדורף

ישיבת בית שמואל

בביהכ"ס היכל שמואל

נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

בבתי הכנסת:

בני הישיבות

חניכי הישיבות מרכז

מגן אברהם

תורה ותפילה

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

היכל שמואל

סנהדריה

ביהכ"ס פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקין)

בית הכנסת בית ישראל

קרית יובל

052-7639488

רובע היהודי

ישיבת אש התורה

רוממה

בית כנסת חניכי הישיבות

רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:

משכן שרגא

שערי תבונה

רמות ג'

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות צא"י

053-3120780 (גליקסברג)

מרום הרים

רמות פולין

ביהכ"ס אוהל יוסף

053-3180324 (דורוני)

רמת שלמה

בבתי הכנסת:

המרכזי

חזון אי"ש

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

ישיבת רנה של תורה

מודיעין עילית

בכוללים:

עטרת שלמה,

ישכר באוהליך, הר"ן

כתר תורה הרב אברמוב

פוניבז'

בית אבא

מגדל עוז

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

בביהכ"ס המרכזי

נאות הפסגה

052-7608620

קרית ספר

בית הכנסת קהילת משך

053-3127555

בביהכ"ס קהילת קצוה"ח

ברכפלד

ישיבת מיר

בביהכ"ס קהילת ר' עקיבא

בבתי הכנסת

אוהל תורה

חניכי הישיבות רשב"י

גרין פארק

ביהכ"ס בני הישיבות

גבעה הדרומית

בביהכ"ס זכרון משה

